

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER BİLİM DALI

**ULUSLARARASI İNSANİ MÜDAHALEDE
BİRLEŞMİŞ MİLLETLER'İN ROLÜ**

Yüksek Lisans Tezi

Tezi Hazırlayan
Taha ŞİMŞEK

İstanbul, 2019

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER BİLİM DALI

**ULUSLARARASI İNSANİ MÜDAHALEDE
BİRLEŞMİŞ MİLLETLER'İN ROLÜ**

Yüksek Lisans Tezi

Tezi Hazırlayan
Taha ŞİMŞEK

Öğrenci No
140771028

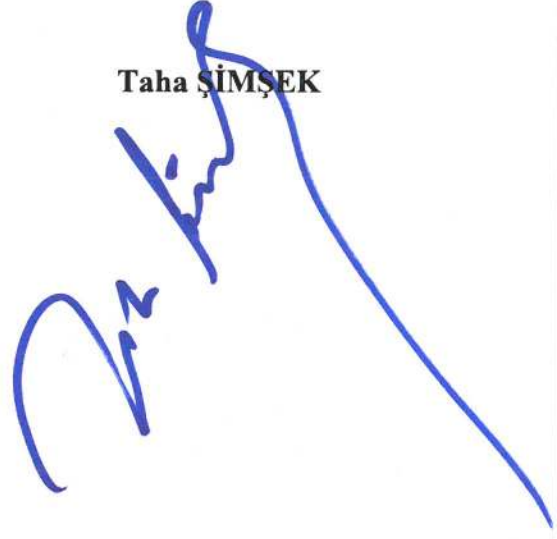
Danışman
Doç. Dr. Pınar GEDİKKAYA BAL

İstanbul, 2019

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Uluslararası İnsani Müdahalede Birleşmiş Milletler’in Rolü” başlıklı bu çalışmanın, bilimsel ahlak ve geleneklere uygun şekilde tarafımdan yazıldığını, yararlandığım eserlerin tamamının kaynaklarda gösterildiğini ve çalışmamın içinde kullanıldıkları her yerde bunlara atıf yapıldığını belirtir ve bunu onurumla doğrularım. 25.09.2019

Taha ŞİMŞEK

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ
TEZLİ YÜKSEK LİSANS SINAV TUTANAĞI

25/09/2019

Enstitümüz *Uluslararası İlişkiler* Anabilim Dalı *Uluslararası İlişkiler* Programı yüksek lisans öğrencilerinden 140771028 numaralı **Taha ŞİMŞEK**'in "*Beykent Üniversitesi Lisansüstü Eğitim – Öğretim Yönetmeliği*"nin ilgili maddesine göre hazırlayarak, Enstitümüze teslim ettiği "*Uluslararası İnsani Müdahalede BM'nin Rolü*" konulu tezini, Yönetim Kurulumuzun 28/05/2019 tarih ve 2019/22 sayılı toplantısında seçilen ve Taksim Yerleşkesinde toplanan biz jüri üyeleri huzurunda, Beykent Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliğinin 29. maddesinin 3. fıkrası gereğince (70) dakika süre ile aday tarafından savunulmuş ve sonuçta adayın tezi hakkında ~~oyçokluğu/oybirliği~~ ile **Kabul/Red veya Düzeltme** kararı verilmiştir.

İşbu tutanak, 4 nüsha olarak hazırlanmış ve Enstitü Müdürlüğü'ne sunulmak üzere tarafımızdan düzenlenmiştir.

DANIŞMAN

Doç. Dr. Pınar GEDİKKAYA BAL
(Beykent Üniversitesi)

ÜYE

Dr. Öğr. Üyesi Atahan Birol KARTAL
(Beykent Üniversitesi)

ÜYE

Doç. Dr. Selcen ÖNER
(Bahçeşehir Üniversitesi)

Adı Soyadı : Taha ŞİMŞEK
Danışmanı : Doç. Dr. Pınar GEDİKKAYA BAL
Türü ve Tarihi : Yüksek Lisans, 2019
Alanı : Uluslararası İlişkiler
Anahtar Kelimeler : İnsani Müdahale, Birleşmiş Milletler, Güvenlik Konseyi.

ÖZ

ULUSLARARASI İNSANİ MÜDAHALEDE BİRLEŞMİŞ MİLLETLER’İN ROLÜ

İnsanlar arasındaki savaş, tarihin başlangıç döneminden itibaren dünyadaki en büyük sorunlardan biri olmuştur. Tarihin en büyük iki savaşı olarak bilinen; I. Dünya Savaşı ve II. Dünya Savaşı yaşandıktan sonra devletler uluslararası arenada bir araya gelerek sırasıyla Milletler Cemiyeti’ni ve Birleşmiş Milletler’i kurmuşlardır. Bu kurumlar, dünyada meydana gelebilecek yeni savaşları engellemeyi amaçlamıştır. Bilimsel ilerlemenin savaş teknolojilerine yansımaları sonrasında savaş; Nagazaki ve Hiroşima örneklerinde olduğu gibi artık geniş çaplı, yıkıcı ve her anlamda yaşamı tehdit eden bir hal almıştır. Bilişim, iletişim ve ulaşımın sağladığı kolaylıklara dayalı olarak savaşlar, çok hızlı şekilde ilerleyebilecek ve tüm dünyaya daha kolay yayılabilecek seviyeye gelmiştir. Birleşmiş Milletler, insani müdahale ile; bu savaşları, bu savaşların ilerlemesini ve yayılmasını, savaşlardan insanların etkilenmesini engellemeyi, insan hakları ihlalleri ve insani krizlerin önüne geçmeyi, dünya barışını ve güvenliğini korumayı amaçlamaktadır. Bu tez çalışmasında, ‘insani müdahale’ kavramı, bu kavramın uluslararası hukuktaki yeri ve Uluslararası İnsani Müdahale’de Birleşmiş Milletler’in Rolü geçmişten günümüze örnekleriyle açıklanmaya çalışılmış, Kuvvet Kullanma Yasağı, bu yasağın istisnaları, Devletlerin Egemenlik Hakkı’nın İhlali Yasağı ve Koruma Sorumluluğu kavramları uluslararası hukuktaki dayanakları ile birlikte incelenmiştir.

Name Surname : Taha ŞİMŞEK
Advisor : Assoc. Prof. Pınar GEDİKKAYA BAL
Type and Date : Post Graduate, 2019
Branch : International Relations
Key Words : Humanitarian Intervention, United Nations, Security Council

ABSTRACT

THE ROLE OF THE UNITED NATIONS IN INTERNATIONAL HUMANITARIAN INTERVENTION

War between people has been the biggest problem in the world since the beginning of history. After the First World War and the Second World War which are known as the two greatest wars in history, states came together in the international arena and formed the League of Nations and the United Nations respectively. These institutions were established with the main mission of preventing new wars that might occur in the world. As a result of the reflections of scientific progress on the war technologies; as in the case of Nagasaki and Hiroshima, war has become widespread, destructive and had life-threatening effects. Moreover, it has reached the point where it could spread very rapidly to the whole world as a result of the developments achieved in information, communication and transportation, technologies. The United Nations aims to prevent these wars, the advancement and spread of these wars, also to prevent people from being affected by wars and to prevent human rights violations and humanitarian crises, to protect world peace and security, through humanitarian intervention. In this thesis, the concept of Humanitarian Intervention, the international dimension of this concept and the role of the United Nations in International Humanitarian Intervention have been tried to be explained with examples from past to present, “The prohibition of using force, exceptions of this prohibition, the prohibition of Violation of States' Right to Sovereignty and Responsibility for Protection” concepts have been examined together with their basis in international law.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No.
ÖZ.....	i
ABSTRACT.....	ii
KISALTMALAR	v
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ve TARİHSEL ARKA PLAN

1.1. Birleşmiş Milletler'in Kuruluşunun Tarihi Arka Planı.....	5
1.1.1. I. Dünya Savaşı, Sebepleri ve Sonuçları	6
1.1.2. Milletler Cemiyeti	8
1.1.3. II. Dünya Savaşı, Sebepleri ve Sonuçları.....	9
1.1.4. Birleşmiş Milletlerin Kuruluşu	14
1.2. İnsani Müdahale Kavramı ve Kavramın Tarihi Arka Planı	17
1.2.1. Müdahale Kavramı.....	17
1.2.2. İnsani Müdahale Kavramı	21
1.2.3. İnsani Müdahalenin Uluslararası Nitelik Kazandığı Haller	26
1.2.4. İnsani Müdahalenin Tarihsel Gelişimi	26
1.3. İnsan Hakları Kavramı ve Kavramın Gelişimi	31
1.3.1. Hak Kavramı	32
1.3.2. İnsan Hakları Kavramı	34

İKİNCİ BÖLÜM

ULUSLARARASI HUKUK BAKIMINDAN İNSANİ MÜDAHALE

2.1. Devletlerin Egemenlik Hakkının İhlali Yasağı	46
2.1.1. Egemenlik Kavramı	47
2.1.2. Devletin Kriterleri.....	48
2.1.3. Devletlerin Egemenliği İlkesi	50
2.1.3.1. Devletlerin İç İşleri	51
2.1.3.2. Devletlerin İç İşlerine Müdahale Yasağı	53
2.1.4. Egemen Devletlerin Eşitliği İlkesi	55

2.2. Kuvvet Kullanma Yasağı	57
2.2.1 Cenevre Sözleşmelerinin Ağır İhlal Halleri.....	62
2.2.2 Savaş Yasa ve Geleneklerinin Ciddi İhlalleri	62
2.2.3 Cenevre Sözleşmeleri'nin Ortak 3. Maddesinin Ağır İhlal Halleri	62
2.2.4. Uluslararası Nitelikte Olmayan Silahlı Çatışmalardaki İhlaller	64
2.2.5. Kuvvet Kullanımına Hukuka Uygun Zemin Oluşturan Durumlar	65
2.2.5.1. Meşru Savunma Hakkı Kapsamında Kuvvet Kullanma	65
2.2.5.2. BM Kararları Doğrultusunda Kuvvet Kullanılması.....	69
2.2.5.3. BM Antlaşması Çerçevesinde Özel Askeri Antlaşmalar Yapılana Dek Beş Büyük Devlete Tanınan Kuvvet Kullanma Yetkisi	72
2.2.5.4. Sömürge Rejimi Altındaki Toplulukların Kuvvet Kullanması.....	73
2.2.6. Kuvvet Kullanma Bütçesi	73
2.3. Koruma Sorumluluğu	75
2.3.1. Özel BM Gücü	78
2.3.2. Koruma Sorumluluğu Kapsamında Beş Devletin Yetkisi	80

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ULUSLARARASI İNSANİ SORUNLARA KARŞI BİRLEŞMİŞ MİLLETLER'İN YAKLAŞIMLARI

3.1. Somali Örneği.....	81
3.2. Ruanda Örneği.....	82
3.3. Bosna Hersek Örneği.....	88
3.4. Irak Örneği.....	103
3.5. Suriye Örneği.....	109
3.6. Libya Örneği.....	118
3.7. Tunus Örneği	118
3.8. Mısır Örneği	124
3.9. Yemen Örneği	126
3.10. Japonya Örneği.....	130
3.11. Venezuela Örneği	130
SONUÇ	140
KAYNAKÇA.....	149

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
BM	: Birleşmiş Milletler
BMGK	: Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi
BTC	: Bitcoin
DAEŞ	: Irak Şam Din Devleti
GSYİH	: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
ICISS	: Müdahale ve Devlet Egemenliği Komisyonu
ICTR	: Uluslararası Ceza Mahkemesi
IHOP	: BM Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılması Komitesi
İŞDD	: Irak Şam Din Devleti
MC	: Milletler Cemiyeti
NATO	: Kuzey Atlantik Çalışma Örgütü
OPEC	: Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü
RPF	: Ruanda Yurtsever Cephesi
SİHA	: Silahlı İnsansız Hava Aracı
SSCB	: Sosyal Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
STÖ	: Sivil Toplum Örgütü
TBMM	: Türkiye Büyük Milletler Meclisi

UAD	: Uluslararası Adalet Divanı
UN	: Birleşmiş Milletler
UNAMIR	: Birleşmiş Milletler Ruanda Yardım Misyonu
UNICEF	: Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu
UNITAF	: Birleşik Görev Gücü / Somali
UNMIK	: Birleşmiş Milletler Kosova Misyonu
UNMIS	: Birleşmiş Milletler Uluslararası Barış Gücü
UNPROFOR	: Birleşmiş Milletler Koruma Gücü
UNOSOM	: Birleşmiş Milletler Somali Harekâtı
UNSMIS	: Birleşmiş Milletler Gözlemci Misyonu
USC	: Birleşik Somali Kongresi
VB	: Ve Benzeri

GİRİŞ

Dünya, 2020 yılına pek çok kaotik sorun ile ilerlemektedir. Kaosun yayılması ve dozunun artması endişesi insanları ve devletleri sarmış ve sarsmış durumdadır. Çözümün ne olduğunun tespiti; sorunun ne olduğu sorusuna verilen cevaplar üzerine şekillenmektedir. Sorunun temelinde, uluslararası hukuk kurallarının ve insan haklarının ihlal edilmesi ve bu ihlallerin önlenememesi yatmaktadır. Çözümün odağı ise; ihlallerin ortadan kaldırılması yetkisine ve usulüne kilitlenmiş durumdadır. Uluslararası barış ve güvenliğin devamını sağlamak, bozulmasını engellemek ve tehdit edildiği durumlarda tehdidi makul bir sürede etkili bir biçimde bertaraf etmek Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi (BMGK)'nin yetki ve sorumluluk alanına girmektedir. Ancak, Konsey'in karar alma usulü, beş daimi üyeye veto yetkisi tanımakta ve bu üyelerin veto ettiği konular hakkında Konsey'de diğer üyelerin oyları önemsiz hale gelmektedir.

Bu tez çalışmasında, egemenlik kavramı, devletlerin egemenliği ilkesi ve buna bağlı olarak iç işlerine karışma yasağı, egemen devletlerin eşitliği ilkesi, devletlerin kuvvet kullanması yasağı, bu yasağın istisnaları, Birleşmiş Milletler (BM)'in dünya barışı ve güvenliğini koruma sorumluluğu, insan hakları ve insani müdahale kavramları ele alınmaktadır. Çalışmada, uluslararası ciddi insani krizlere sebep olan ya da sebep olabilecek uluslararası insani sorunlar, insan hakları ihlalleri örnekler üzerinden incelenmektedir. Sorunların doğuşu ve ilerleyişi, ciddi boyutlarda insani krize dönüşüp dönüşmediği, böyle bir potansiyele sahip olup olmadığı, ağır insani krize dönüşen sorunların boyutu, bu krizlerin BM tarafından nasıl yönetildiği, varsa kriz bölgelerine yapılan insani müdahaleler, insani müdahale kararı alma süreçleri, insani müdahale kararları, yaşanan krizlerin; uluslararası barış ve güvenliği bozucu nitelikte olup olmadığı; tehdit edip etmediği, insani müdahalelerin kim tarafından gerçekleştirildiği, zamanlaması, meşruiyeti, sonucu, müdahalenin niteliği, etkin ve başarılı olup olmadığı araştırılmakta ve sorgulanmaktadır.

Mevcut uluslararası normların uygulanış veya uygulanmayış biçimi ve bu normların devletlere tanıdığı hakların kullanılmaması veya kötüye kullanılması durumu, yakın geleceğimizin birincil sorunlarından olmaya devam edecektir.

Dünya'nın en temel değeri olan insan haklarının korunması, dünya barışının zarar görmesini önleyici bir rol üstlenmektedir. Buradan yola çıkılarak, barışın temelinde haklarına sahip, haklarını kullanabilen, hakları kısıtlanmayan insanların olduğunu söylemek doğru olacaktır.

Bu noktada, devletlerin insan haklarını korumak için göstereceği gayretin tekil ve çoğul sınırları nelerdir, BM insan haklarının korunması hakkında ne kadar etkin ve yetkindir gibi konular gündeme gelmektedir. Yakın tarihimizde yaşanan örnek ihlaller karşısında Devletlerin, Savunma Birliklerinin ve BM'in ne şekilde bir müdahale tutumu takındığı konusu incelendiğinde BM'in etkinliği hakkında sonuçlara ulaşılmaktadır. İnsani müdahale kavramının temelinde, dünyanın neresinde olursa olsun hakları ağır biçimde ihlal edilen insanlar bulunmaktadır. Müdahalenin gerçekleşebilmesi için, insan haklarına ya da insancıl hukuk kurallarına yönelen tehdit ve ihlaller karşısında müdahalenin kaçınılmaz olması gerekmektedir. Müdahalenin keyfiliği halinde; bu koruma ve korunma metodu etkinliğini kaybedebilecek dahası devletlerin egemenlik hakkı meşru olmayan bir şekilde ihlal edilecektir. Bunun yanı sıra, insani amaç ile gerçekleştirilen müdahalenin kendisi; doğrudan veya dolaylı yollarla insan hakları ihlallerine sebep olabilecektir.

Buradan yola çıkılarak, bu tez çalışmasında, BM'in kuruluşunu sonuçlayan tarihsel süreç nasıl gelişmiştir, BM öncesi dönemde uluslararası sistemde ne gibi kritik hatalar yapılmıştır, BM, MC'nin yanlışlarını tekrar etmekte midir, dünyayı savaşlara iten süreç nasıl yaşanmıştır, insan hakları kavramı nedir, insani müdahale kavramı nedir, ne zaman müdahale uluslararası boyut kazanır, insani müdahale kavramının müdahale kavramı ile arasındaki farklar nelerdir, BM hangi hal ve şartlarda insani müdahale kararı verebilmektedir, BM'in insani müdahale için karar alma mekanizması sağlıklı bir biçimde işlemekte midir, insani müdahalenin hukuki dayanakları ve sınırları nelerdir, BM, mevcut sistem içerisinde insani müdahale konusunda etkin ve başarılı mıdır gibi sorulara cevaplar aranmış, uluslararası barışın korunması, savaşların, insan hakları ihlallerinin, dünya'nın varlığını ve geleceğini tehdit eden her türlü tehdidin engellenmesi için BM'in, insan merkezli dar ve geniş anlamda müdahale hakkının ve yetkisinin sınırları ile insani müdahalede BM'in rolü incelenmiştir.

Bu çalışma üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde kavramsal ve tarihsel arka plan araştırması yapılmış, BM'in I. Dünya Savaşı'ndan itibaren tarihçesi incelenmiştir. I. Dünya Savaşı'nın sebepleri, sonuçları, Milletler Cemiyeti (MC)'nin kuruluşu, II. Dünya Savaşı, BM'in kuruluşu ele alınmış, insan hakları ve insani müdahale kavramlarına değinilmiştir. İkinci bölümde, uluslararası hukuk bakımından insani müdahale konusu irdelenmiştir. Burada devletlerin egemenliği ilkesi, kuvvet kullanma yasağı ve koruma sorumluluğu gibi uluslararası kuralların analizi yapılmıştır. Üçüncü bölümde ise; uluslararası insani sorunlar olaylar üzerinden incelenmiş, bu olayların ağır sonuçları olan insani krizlere dönüşüp dönüşmesiği, bu yönde bir potansiyele sahip olup olmadıkları, dönüşmüş ise bu sorunlara BM'in yaklaşımları ele alınmıştır.

Bu tezde, BM'in, mevcut sistem içerisinde insani müdahale konusunda etkin ve başarılı olmadığı ortaya konmaya çalışılmıştır. BM, insan haklarını koruma konusunda pasif kalmaktadır. Dünya genelinde, devletler tarafından doğrudan ya da dolaylı yollarla kuvvet kullanımı artmıştır. BM, dolaylı yollarla kuvvet kullanımı konusuna gerekli önemi göstermemektedir. BM, hegemon devletlerin otoritesi altına girmiştir. BMGK'nin daimi üyeleri uluslararası hukuku ihlal ettiklerinde, bu ihlale karşı BMGK tarafından uygulanabilecek bir yaptırım yoktur. BMGK daimi üyelerinin veto yetkileri bu üyeler tarafından kötüye kullanılmakta ve bu durum hukuki ve cezai sorumluluk doğurmamaktadır. BM, kendisine bağlı; hazır bir askeri müdahale gücüne sahip değildir. Müdahale birlikleri, üye devletlerin ordularından oluşmaktadır. Bu durum askeri personel arasında iletişimsizliği ve müdahale gücü içinde çok başlılığı peşinden getirmektedir. BM Gücüne komuta edilmesi konusunda sorunlar yaşanmaktadır. BM bünyesinde, kurumsal kimliğe sahip ve etkin bir uluslararası haber alma teşkilatı bulunmamaktadır. BM'in, ekonomik açıdan hazır ve güçlü bir insani müdahale kaynağı de yoktur. Tüm bu sebeplerle, insani müdahale konusunda BM başarısızdır. BM'in insani müdahale yönünde almış olduğu kararlar genel olarak gecikmiş kararlardır. Buradan çıkan sonuç, BM'in insani müdahale zamanlaması hakkında çözülmesi gereken çok sayıda sorun olduğudur. BM tarafından gerçekleştirilen bazı insani müdahaleler kapsamlı olmamış, göstermelik bir biçimde yaşanmıştır. Bu durum, insani krizi çözmekten çok derinleştirmiş, BM'in kurumsal kimliğini zedelemiştir. BMGK tarafından insani müdahale konusunda yapılan

oylamalarda, uluslararası objektif insani müdahale kriterlerinden çok devletlerin ulusal çıkara dayalı yaklaşımları egemen olmaktadır. Tüm bu hususlar insani müdahale konusunda BM’i etkisiz ve başarısız bir kurum haline getirmektedir. Bu başarısızlık dünyayı yeni bir savaşa sürükleyecektir. Dünya barışının bozulması an meselesidir.

Bu çalışmada literatür taramasına, öncelikle anahtar kelimeler üzerinden basılı kaynak araştırması yapılarak başlanmıştır. Kitap ve internet okumaları yapıldıktan, ilgili argumanlar toplandıktan sonra konu hakkında yazılmış tezler ve makaleler araştırılmış, bunların çoğu bastırılmıştır. Ardından, tez yazımına başlanmış, her bir konu başlığında; ayrı ayrı; kitap, dergi, tez, makale, rapor, karar, röportaj, web sayfası ve haberler tekrar taranmıştır. Eldeki bilimsel basılı eserlerden de faydalanılmıştır.

Konu hakkında varolan nesnel bir gerçeklik bulunmadığı için çalışmada nesnel gerçeklik üzerinden hareket edilememiştir. Aslolan çalışılan konu ve konuya etki eden faktörler olmuş, inceleme ve araştırmalarla öznel bir sonuca ulaşılmıştır. İnsani müdahale kavramı ve BM Antlaşması incelenmiş, uluslararası insani sorunlar ele alınmıştır. Değişkenler BM tarafından verilen insani müdahale kararları, müdahale gerektirmeyen olaylar, müdahale potansiyeli taşıyan olaylar ve Birleşmiş Milletler’in müdahalesizlik örnekleri olmuştur. Örnekler, karmaşık ve içiçe geçmiş olduğu için aralarındaki ilişkinin ölçülmesi zordur. Bu sebeplerle, olay ve olgular yakından izlenmiş, yorumlanmış, aktörlerin bakış açıları betimlenmiş, nitel araştırma metodu benimsenmiş, empatik ve katılımcı bir tavır geliştirilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ve TARİHSEL ARKA PLAN

Bu bölüm üç alt başlığa ayrılmaktadır. İlk başlıkta, I. Dünya Savaşı'ndan itibaren BM'in kuruluşuna sebep olan etkenler ele alınmaktadır. İkinci başlıkta, müdahale kavramı, insani müdahale kavramı ve kavramın tarihi gelişimi incelenmektedir. Üçüncü başlıkta ise insan hakları kavramı irdelenmektedir.

1.1. Birleşmiş Milletler'in Kuruluşunun Tarihi Arka Planı

BM'in kuruluşuna giden süreç I. Dünya Savaşı ile başlamıştır. I. Dünya Savaşı'nın ağır sonuçlarını gören devletler savaş sonrasında bir araya gelerek MC'ni kurmuşlardır. MC, dünyanın benzer bir savaşa sürüklenmesini engelleme, barışı koruma ana misyonunu yüklenmiştir, ancak, II. Dünya Savaşı'nın çıkmasına engel olamamıştır. Bu sonucun doğmasında hem örgütün hataları hem de kapasitesindeki yetersizlikler etkili olmuştur.

20. Yüzyıl'da yaşanan iki büyük dünya savaşının ardından; savaşları ve barışa yönelik her türlü tehdidi önlemek, ülkeler arasında dostluk ilişkileri kurmak, uluslararası ekonomik ve sosyal işbirliğini sağlamak amacıyla 24 Ekim 1945 tarihinde Birleşmiş Milletler Teşkilatı kurulmuştur. (BM Ankara Enformasyon Merkezi Resmi Web Sitesi). Hukuki olarak BM ayrı bir tüzel kişiliğe sahiptir. Milletler Cemiyeti (MC)'nin devamı niteliğinde değildir. Ancak, BM'nin kuruluşunu hazırlayan dinamikler, sırasıyla; I. Dünya Savaşı, MC ve II. Dünya Savaşı'dır.

BM'nin kurucu anlaşmasına BM Şartı adı verilmiştir. Bu Şart, Türkiye'nin de aralarında bulunduğu 50 ülke tarafından 26 Haziran 1945 tarihinde San Francisco'da imzalanmış olup daha sonra Polonya'nın da BM Şartı'nı imzalamasıyla kurucu üye devlet sayısı 51'e yükselmiştir. Üye devlet sayısı 2019 yılı itibarı ile 193'e çıkmış durumdadır. (T.C. Dışişleri Bakanlığı Resmi Web Sitesi)

1.1.1. I. Dünya Savaşı, Sebepleri ve Sonuçları

I. Dünya Savaşı'nın görünen ve görünmeyen iki ana sebebi bulunmaktadır. Bunlardan görünür olan sebep; 28 Haziran 1914 tarihinde Avusturya - Macaristan İmparatorluğu veliahtı, Arşidük Franz Ferdinand ve eşinin, Saraybosna'da, bir Sırp milliyetçi tarafından öldürülmesidir. Sırp gizli servisinin cinayet ile ilişkisi olduğu anlaşılınca, 26 Temmuz 1914 tarihinde, Avusturya - Macaristan İmparatorluğu Sırbistan'a karşı savaş ilan etmiştir. 1 Ağustos 1914 tarihine gelindiğinde, Almanya, Sırpı koruyan Rusya'ya savaş ilanında bulunmuştur. Almanya 3 Ağustos 1914 tarihinde Fransa'ya savaş ilan etmiş, 4 Ağustos'ta Belçika ve Lüksemburgu işgal etmiştir. Yine 4 Ağustos'ta, Fransa ile ittifak halinde olan İngiltere Almanya'ya karşı savaşacağını duyurmuş, bunun üzerine 5 Ağustos'ta Almanya da İngiltere'ye karşı savaş ilanı kararı almıştır. 1 Kasım 1914 tarihinde tarafsızlık-kararsızlık sürecini sonlandıran Osmanlı Devleti Almanya'nın yanında savaşa dahil olmuştur. 1918 senesinin Nisan ayında ise, ABD savaşa katılmış, İngiltere ve Fransa ile aynı safta yer almıştır. Savaşın görünmeyen ana sebebi ekonomik olup; Almanya'nın hammadde, güvenilir pazar, ucuz iş gücü bulma heyecanı ve telaşı içinde olması, sömürgecilikte diğer devletlere göre geç kalmış olmasıdır. (Tokgöz, 2018, s.9)

Pek çok kaynakta ve tarih kitabında savaşın genel nedenleri arasında; siyasi birliğini diğer devletlere göre daha geç tamamlayan Almanya ve İtalya'nın özellikle Avrupa coğrafyası üzerindeki mevcut siyasi düzeni değiştirmek istemesi, süper güç olmak isteyen İngiltere ve Almanya arasındaki ekonomik ve siyasi rekabet, özellikle Almanya'nın diğer devletler ile sömürge yarışına girerek bu düzenden ekonomik pay almak istemesi, Almanya'nın hammadde arayışı, Afrika ve Asya'nın paylaşılmasını, silahlanma yarışının hızlanması, Osmanlı Devleti'nin Balkan bölgesindeki nüfuzunu kaybetmesiyle beraber Avusturya ve Rusya arasında Balkan bölgesi için çatışmaların şiddetlenmesi, Fransızların zengin kömür yataklarına sahip olan "Alsos - Loren" bölgesini Almanlar'dan geri almak istemesi, 1905 yılından beri Almanya ile Fransa arasında süregelen anlaşmazlıklar, Rusların sıcak denizlere inmek istemesi şeklinde saymak mümkündür.

Savaş, başta, İngiltere, Fransa, Rusya, İtalya, Japonya ve ABD'den oluşan 18 İtilaf Devleti ile başta Almanya, Avusturya - Macaristan İmparatorluğu, Bulgaristan ve Osmanlı İmparatorluğu arasında yaşanmıştır. (Sönmezoğlu, 2017, s.118) Savaşın başlamasıyla beraber İtalya yaklaşık bir sene boyunca tarafsız kalmış, ancak 23 Mayıs 1915 tarihinde İtilaf Devletleri tarafına geçmiştir. Osmanlı Devleti önce İngiltere ve Fransa ile ittifak görüşmeleri yürütmüştür. Bu iki devlet, büyük bir savaşta yenilmesine muhtemel gözüyle baktıkları Osmanlı Devleti ile anlaşmaya yanaşmamış ve Osmanlı Devleti'nin toprakları üzerinde çeşitli hesaplar içine girmişlerdir. Öte yandan Rusya'nın boğazlar üzerindeki egemenlik hayalleri Osmanlı'yı rahatsız etmiştir (Sönmezoğlu, 2018, s.118). Osmanlı Devleti bu gibi sebeplerle İttifak Devletleri ile görüşmelere başlamıştır.

Almanya'nın Osmanlı Devleti'ni bir an önce savaşa sokmak için elinden gelen her yolu denediği bu dönemde; İngiliz gemileri tarafından takip edilen “Goben” ve “Breslau” isimli iki Alman gemisi Çanakkale Boğazına gelmiştir. Çanakkale Boğazı'ndan içeri alınan savaş gemileri İstanbul'a gelir gelmez onlara Türk bayrakları çekilmiş, gemilerin isimleri “Yavuz” ve “Midilli” olarak değiştirilmiştir. Alman gemisinin komutanı daha sonra tatbikat yapma gerekçesiyle ile donanmalarını Kardenize çıkarmış ve 29 Ekim 1914 tarihinde Rus limanlarına ve Rus gemilerine ateş açmıştır. Bunun üzerine Rusya 1 Kasım 1914'te Osmanlı Devleti'ne karşı savaş ilan etmiştir. (Albayrak, Tubitak Resmi Web Sitesi)

I. Dünya Savaşı, bir Avrupa savaşı olarak başlamış ancak, kısa zamanda tüm dünyaya yayılarak insanlık tarihinde en fazla can ve mal kaybına sebep olan savaşlardan biri olmuştur. (Gülsoy, 2004, s.9) Bu savaş, 65 milyon insanın silah altına alındığı, 6,6 milyon sivilin, 8 milyon askerin öldüğü bir savaştır. Savaşta, 21 milyon asker yaralanmış, bu kişilerden birçoğu sakat kalmıştır. (Tokgöz, 2018, s.9) Ölüm ve yaralanma sayısının bu denli yüksek olmasının sebeplerinden bazıları, makinalı tüfekler, zehirli gazlar, ağır silahlar, zırhlı araçlar, tank gibi modern teknolojik silahlar kullanılmasıdır. Savaş sonunda İmparatorluklar parçalanmış, çok uluslu devletler yıkılmıştır. Uluslararası sorunlar, kıtlık, ekonomik ve siyasi krizler yaşanmıştır. Savaşın ortalama maliyetinin 190 milyar doları bulduğu düşünülmektedir; bu tutarın

125 milyar doları İtilaf Devletleri tarafından; 60,5 milyar doları ise İttifak Devletleri tarafından harcanmıştır (Hürriyet Gazetesi Resmi Web Sitesi, 29.07.2018). Savaş sırasında ve sonrasında kolera, ispanyol gribi gibi ölümcül salgın hastalıklar ortaya çıkmış, bu hastalıklar birçok ülkeye yayılmış, askerlerin ve sivilin ölümüne yol açmıştır.

1.1.2. Milletler Cemiyeti

ABD Başkanı Woodrow Wilson, dünyada savaşa dönüşecek yeni uyuşmazlıkların yaşanmasını ve bu uyuşmazlıkların ABD'yi tekrar savaşa çekmesini istememiş, bu sebeple Avrupa genelinde demokrasinin yönetimlere egemen olmasını önemsemiştir. Wilson, devletlerarası uyuşmazlıkların barışçıl ortamlarda çözülmesi için bir uluslararası örgütün kurulmasını öngörmüştür. İngiltere ve Fransa, sömürgeleri altındaki halkların kendi geleceklerini tayin hakkına karşı çıkmışlardır. (Özal, 2019, s.28)

ABD Başkanı Woodrow Wilson, 1918 senesinin Ocak ayında, Wilson İlkeleri olarak anılan 14 maddelik bir bildiri yayınlamıştır. Bunlar arasında, savaş öncesi imparatorlukların egemenlik alanlarında, bağımsız ulus devletlerin kurulması öne çıkmıştır. (Özal, 2019, s.27) 18 Ocak 1919 tarihinde Paris Barış Konferansının ilk oturumu gerçekleştirilmiştir. (Boztaş, 2014, s.165) Paris Barış Konferansı, I. Dünya Savaşı galibi Müttefik devletlerin barış koşullarını masaya yatırdıkları toplantıya verilen isimdir. Mağlup devletler görüşmelere davet edilmemiştir. Öte yandan, Bolşevik Devrimi ardından savaştan çekilen Sovyet Rusya da toplantıda temsil edilmemiştir. (Sönmezoğlu, 2017, s.463)

Yenilen devletler çok ağır şartlar altında anlaşmalar imzalamış, fiili olarak yok edilmişlerdir. Örneğin, 28.06.2019 tarihinde Almanya ile itilaf devletleri arasında imzalanan “Versay Antlaşması” Almanya’nın Prusya ile kara bağıını koparmış, Doğu Pomeranya Polonya’ya bırakılmış, Danzing şehri MC’ne devredilmiş, Silizya Almanya’nın hakimiyetinden çıkmış, Alsace-Lorraine Fransa’ya terkedilmiştir. Almanya’nın elindeki Saarland Sanayi Bölgesi uluslararası bölge ilan edilmiş,

Almanya'ya ağır sanayii ve silah sanayii yasaklanmıştır. Alman silahlarına ve donanmasına el koyulmuştur. Ayrıca Almanya, 132 milyar marklık bir savaş tazminatı ödemeye mahkum edilmiştir. (Özal, 2019, s. 27-29)

Kalıcı bir barışın tesisi ve savaş yaralarının sarılması için, Wilson, daha önce ilan ettiği görüşleri temelinde ciddi gayretler göstermiştir. MC'nin kurulması yolundaki girişimler bu gayretlerin başında gelmiştir. 28 Nisan 1919 tarihinde bu çabası sonuç vermiştir. (Sönmezoğlu, 2017, s.463) MC, savaşı engelleme ve ortak bir güvenlik sistemi inşa etme gayesi ile kurulmuştur. (Sönmezoğlu, 2017, s.422)

Milletler Cemiyeti Misakı, devletlerarasındaki uyuşmazlıkların barışçıl yollarla çözülememesi durumlarında Milletler Cemiyeti'ne güç kullanma yetkisi tanımıştır. Misak, 10 Ocak 1920 tarihinde yürürlüğe girmiştir. MC'nin iki ana organı bulunmakta olup bunlar; Genel Kurul ve Meclis'tir. Kararların oybirliği ile alınması usulü benimsenmiştir. Bu usul, egemen devlet kavramının MC'ne sirayet ettiğinin göstergesidir. Metoda ilişkin konularda oy çokluğu aranmıştır. MC hükümlerini uygulayacak icra kurullarının eksikliği, süreç içerisinde alınan kararların uygulanamaması sonucunu doğurmuştur. Japonya'nın Çin'e, İtalya'nın Etiyopya'ya, Sovyetler Birliği'nin Finlandiya'ya saldırıları karşısında MC etkisiz kalmış, Örgüt, II. Dünya Savaşı'nın çıkmasına engel olamamıştır. (Sönmezoğlu, 2017, s.463)

MC, kurulduğu ilk dönemde kuruluş amacını yerine getirebilmiş ve birtakım uyuşmazlıkları çözüme kavuşturmuştur. 1920'li senelerde baş gösteren sorunlar bu yollarla çözümlenebilmişken, 1930'lu yıllara gelindiğinde çözümlenmesi daha güç olan problemlerle karşılaşmıştır. Üye devletler MC'ni ve vermiş olduğu kararları desteklememişler, zaman içerisinde yüksek amaçlar için kurulmuş olan bu örgütün önemi ve değeri kaybolmaya başlamıştır.

1.1.3. II. Dünya Savaşı Sebepleri ve Sonuçları

Almanya, II. Dünya Savaşı'nda, I. Dünya Savaşı sonrasında kurulan düzenlemeleri ortadan kaldırmak için, müttefik devletler ise bu düzenlemeleri korumak

uğruna savaşmıştır. I. Dünya Savaşı yeni bir Avrupa'nın kurulması, II. Dünya Savaşı ise kıtanın, kurulmuş mevcut hali ile devamı için verilmiştir. (Sander, 2001, s.119) Savaş, 1939 ile 1945 yılları arasında yaşanmıştır. II. Dünya Savaşı'nın çıkmasının en büyük nedenlerinden biri Versay Antlaşması'nın ağır şartlarının Almanya için sürdürülebilir olmaktan çıkmasıdır. Öte yandan, Almanya; İngiltere ve Fransa'nın kendi ülkesi ve Avrupa üzerindeki etkisini ve gücünü kırmak istemiştir. Bu yolla, Almanya, Avrupa egemenliğine de odaklanmıştır.

I. Dünya Savaşı'nın ertesinde, yıkıcı bir dünya görüşüne sahip olan, ırkçı ve yayılcı politika izleyen faşist liderlerin iktidara gelmesi, bu savaşı körükleyen diğer nedenler arasındadır. İtalya'da Benito Mussolini, Almanya'da Adolf Hitler, İspanya'da General Franco faşizan davranışları iktidarlarına taşımış olan liderler arasındadır(Gökşenli, 2013, s.146). Savaşı getiren en önemli faktörlerden birinin lider karakteristiği olduğu söylenebilir. Adolf Hitler'in karakter analizi yapıldığında, sahip olduğu bireysel özelliklerin, tutum ve düşünce yapısının, verdiği tepkilerin devlet politikalarına yansıdığı görülmektedir. Adolf Hitler'e verilen Führer unvanı, bir propaganda ürünüdür ve bu unvan ile politik bir kahraman oluşturulmak istenmiştir. Benito Mussolini, halkın desteğini talep ederken Roma İmparatorluğunu diriltme vaadinde bulunmuş, ardından “in duce (lider)” unvanı ile hedefe yönelmiştir (Karaca, 2018).

1930'lu yıllarda İtalya, hızla artan nüfusunu yerleştirecek yeni topraklar edinmek, gelişmekte olan ekonomisine hammadde kaynakları temin etmek gibi sebeplerle; Eritre ve İtalyan Sudan'ına yeni sömürgeler ekleme arayışına girmiştir. Eritre ve İtalyan Sudan'ı ile komşu olan Etiyopya güçlenmeye ve uygun bir limana sahip olmak için İtalya'nın mevcut sömürgeleri üzerinde baskı kurmaya başlamıştır. İtalya, dünya siyasi gündeminin başka konulara odaklanmasını da fırsat bilerek, 5 ekim 1935 senesinde Etiyopya'yı işgal etmiştir. MC, Örgüt üyelerinden birisine yönelen bu saldırıya karşı hemen toplanarak İtalya'yı saldırgan ilan etmiş, bununla da kalmamış, üye devletlerden İtalya'ya karşı zorlayıcı tedbir uygulamasını talep etmiştir. MC'nin aldığı karara göre, İtalya'ya kredi açılmayacak ve stratejik madde ve malzeme

verilmeyecektir. Ancak bu kararlar etkisiz kalmıştır. 1936 senesinin Mayıs ayında İtalya işgali tamamlamıştır. (Sander, 2001, s.51-53)

Japonya 1931 senesinde Mançurya'nın işgaline başlamış, 1932 senesinde bölgenin tümünü denetimi altına almıştır. Mançuko adı altında kukla bir devlet kurmuştur. Çin, Japonya'nın bu saldırısına karşı MC'ne başvuruda bulunmuş ancak protestoların ötesinde etkin bir tedbir alınamamıştır. (Sander, 2001, s.70)

İtalya'nın Etiyopya'dan 1941 senesinin sonuna doğru çekilmiştir. Bu işgal sebebiyle yüzbinlerce kişi ölmüştür. II. Dünya Savaşı'nın ardından İtalya Etiyopya'ya tazminat ödemek durumunda kalmıştır.

MC'nin, Japonya'nın Mançurya'yı işgali ve İtalya'nın Etiyopya'yı işgali karşısında etkisiz kalması, diğer devletlerin bu örgütün otoritesini sorgulamasına sebep olmuştur. Bu olay sonrasında uluslararası hukuku tanımama konusunda Hitler'in de cesaretlendiği söylenebilir. Tüm bunların sebebi, örgütün kendini kanıtlayamaması, işgaller karşısında gözle görülür ve caydırıcı yaptırımlar uygulayamamasıdır.

1938 tarihinde Almanya İtalya'yı da yanına alınca Avusturya'yı ilhak ettiğini açıklamıştır. Avusturya direnmeden Almanya ile birleşmiştir. Hitler kendisine yakın olan ve Almanca konuşulan tüm toprakları savaşımadan bünyesine katmayı hedeflemiştir.

29 Eylül 1938 tarihinde, Almanya, İngiltere, Fransa ve İtalya arasında Münih Antlaşması imzalanmıştır. Hitler'in talepleri karşılanmış Çekoslovakya parçalanmış ve Avrupa'da savaş tehlikesi geçici olarak azalmış, Çekoslovakya'nın batısında yer alan Südet bölgesi Almanya'ya bırakılmıştır. (CNN Türk Resmi Web Sitesi, 20.09.2009) Bu olaydan yaklaşık 11 ay sonra Sovyetler Birliği, 23 Ağustos 1939 tarihinde, Hitler ile saldırmazlık paktı imzalamıştır. (Sözmezoğlu, 2017, s.512)

II. Dünya Savaşı, 1 Eylül 1939 tarihinde Almanya'nın Polonya'yı işgali ile başlamıştır. (Habertürk Resmi Web Sitesi, 01.09.2019) Südet Bölgesi'nin Almanya'ya bırakılmasını sağlayan 29.09.1938 tarihili Münih Antlaşması'nın Avrupa barışının korunmasına katkı sağladığını düşünülse de, Almanya, Mart 1939'da Çekoslovakya'nın geri kalan topraklarını işgal etmiştir. Hitler, ardından, Polonya'yı işgal etmiştir. Münih Antlaşması'nın savaş öncesi, müttefiklere süre kazandırdığı ancak, Almanya'nın yayılmacı politikasını engelleyemediği görülmektedir. Antlaşma, Çekoslovakya'nın parçalanmasına yol açmıştır. (Sönmezoğlu, 2017, s.435) Almanya, 1 Eylül 1939 tarihinde Polonya'ya saldırdıktan bir müddet sonra İngiltere ve Fransa, Almanya'ya savaş açmıştır. Almanya Avrupa topraklarının birçoğunu ele geçirmeye başlamışken, Japonya'da Çin'le savaşmış ve ilerleyen süreçte ABD'nin Pearl Harbor Limanı'nı bombalayarak ABD'yi ticari savaşın içinden sıcak savaşın içine çekmiştir (Sander, 2001, 164-165).

II. Dünya Savaşı başladıktan sonra, 30 Kasım 1939 tarihinde Sovyetler Birliği, Finlandiya'ya saldırmıştır. **Brest-Litovsk** Antlaşması ile bağımsızlığını kazanan Finlandiya, Leningrad'a (St Petersburg) yakın olması ve Finlandiya Körfezi'ni kontrol etmesi sebebiyle Sovyetler Birliği tarafından güvenlik tehdidi olarak algılanmıştır. Finlandiya'da yaşanan iç savaş ile ülke içindeki Sovyet sempatismanları ayıklanmıştır. Sovyetler Birliği, bu saldırı girişiminde başarılı olamamıştır. (Gazete Bilkent Resmi Web Sitesi, 25.02.2015)

İtalya, Almanya ile birlikte İngiltere ve Fransa'ya karşı savaş ilan etmiştir. Fransa savaşta ağır yenilgi almıştır. Askerlerin yanı sıra çok sayıda sivil hayatını kaybetmiştir. Bu yenilgi sonrasında da 1940 "Fransa Ateşkes Antlaşması" imzalanmıştır. Bu süreç sonunda, Fransa topraklarının üçte ikisi Almanya tarafından yönetilmeye başlanmıştır.

Almanya'nın ve diğer Mihver Devletleri'nin kazanmış olduğu bu zaferler sonrasında sıra İngiltere'ye gelmiştir. Almanların saldırısı ile Büyük Britanya Savaşı başlamıştır. Alman hava saldırıları, İngilizler tarafından hava radarının kullanılması yoluyla engellenmiştir (Canatan, s.295). Almanya, burada, tarihte ilk kez görülen ve

uçakların gökyüzünde yerini tespit edebilen “radar” cihazı ile tanışmış, bu cihazlar Almanya açısından işleri tersine döndürmüş ve Almanlar geri çekilmek zorunda kalmıştır. Hitler Sovyetler Birliği’ne de saldırmış ancak kış mevsiminin bastırmasıyla geri çekilmek zorunda kalmıştır.

ABD bu savaşta tarafsız kalmak, daha çok tüm taraflara silah satarak savaşın ekonomik yönden kazananı olmak istemiştir. Japonların Pearl Harbor saldırısına kadar da savaşa katılmamış, bu olayın ardından savaşa katılma kararı almıştır (Özal, 2019, s.496). ABD, savaşta İngiltere ve Fransa’yı desteklemiştir. Amerikan ordusu, Japon ordusunun haberleşme ve şifreleme tekniğini çözmüş, Japonya’nın savaş taktik ve planlarından önceden haberdar olmuş, Japonya’ya karşı büyük bir üstünlük kazanmıştır. ABD, Japonlarla arasındaki savaşın bir an önce sona ermesi için atom bombası kullanmaya karar vermiştir. Japonya’da Nagasaki ve Hiroşima şehirleri vurulmuş, yüzbinlerce sivil ölmüş, iki şehirde hayat sona ermiş, bu olay sonrasında Japonya teslim olmuştur (Özal, 2019, s.496).

ABD tarafından gerçekleştirilen Normandiya çıkarması ile birlikte Avrupa’nın batı kanadından Almanya’ya doğru yoğun bir hareket başlatılmıştır. Bu ıkarma, tarihçiler tarafından, II. Dünya Savaşı’nın sonlanmasını sağlayan en önemli faktör olarak görülmektedir (Euronews Resmi Web Sitesi, 06.06.2019). Sovyetler Birliği de doğudan Berlin’e doğru ilerlemiştir. Çok sayıda cephede savaşmak zorunda kalan ve ciddi kayıplar veren Alman ordusu, yeni teknolojiye dayalı silahların kullanılması ve savaşa ABD’nin girmesiyle tamamen yenilmiştir.

Bu savaşta “Mihver Devletler” ile “Müttefik Devletler” savaşmıştır. Almanya ve İtalya’nın başının çektiği kanat Mihver Devletler, İngiltere ve Fransa’nın nc olduğu kanat ise müttefik devletler olarak tanımlanmıştır. Savaşa daha sonra Sovyetler Birliği, İspanya, Japonya, ABD gibi ülkeler de katılmıştır. I. Dünya Savaşı’nın ağırlık olarak kara hareketleri üzerinden ilerlediği görülmektedir. II. Dünya Savaşı’nda ise hava hareketleri ağırlık kazanmış, son derece modern silahlar, kimyasal ve hatta nükleer silahlar kullanılmıştır. Savaş kurallarının hiçe sayıldığı bir savaş yaşanmıştır. Savaşta lllk ve orantılılık ilkesi ortadan kalkmıştır. Modern silahların gücü

anlaşılacakla, demokratik olmayan yönetimler ile kötü niyetli kişi ve grupların eline bu silahların geçmesi halinde dünyanın nasıl bir yer haline gelebileceği öngörülmüştür.

Radar, su altı casus denizaltıları, atom bombası, şifre çözücüler gibi birçok teknolojik alet ve mühimmatın kullanıldığı bu savaşta soykırım ve insanlığa karşı ağır suçlar işlenmiştir. Yahudiler, Alman parti devleti ve destekçileri tarafından toplu halde ve sistematik olarak öldürülmüş, göçe zorlanmış, kamplarda toplanmış, işkenceye maruz bırakılmış, ağır insan hakları ihlalleri yaşamışlardır. ABD, yapmış olduğu testler ile geniş çaplı yıkıcı ve hatta yok edici etkisini tespit ettiği atom bombasını Japonya'ya karşı kullanmıştır. Önce Hiroşima'ya atom bombası atılmış, yüzbinlerce insan burada bilinçli bir şekilde öldürülmüştür. Testlerin ardından bombanın yıkıcı tesiri Hiroşima'da da açıkça görülmüş olmasına rağmen, Hiroşima saldırısından üç gün sonra ABD tarafından Nagasaki'ye atom bombası atılmış ve onbinlerce sivil burada sistematik biçimde öldürülmüştür. Devam eden süreçte de çok sayıda insan atom bombasının dolaylı etkilerine maruz kalmıştır.

1.1.4. Birleşmiş Milletlerin Kuruluşu

I. Dünya Savaşı'ndan sonra başka savaşların önlenmesi, dünya çapında barış, huzur ve sukunun sağlanması için her ne kadar MC kurulmuş olsa da, bu cemiyet ancak 1920'li tarihlerin başında ve ortasında çıkan uyuşmazlıkların barışçıl yollarla çözümünde etkili olabilmıştır. MC, 1920'li yıllar sonu ve 1930'lu yılların başlarında ortaya çıkan sorunların çözümünde başarılı sonuçlar ortaya koyamamıştır. Vermiş olduğu kararlar üye devletler tarafından dikkate alınmamaya başlanmıştır. Örneğin; 1929 yılındaki ekonomik buhrandan son derece şiddetli bir şekilde etkilenen Japonya, Çin'in zengin yer yataklarının bulunduğu Mançurya bölgesine karşı saldırıya geçmiş, Çin Devleti de bu saldırıya karşı MC'ne başvurmuştur. Bunun üzerine Japonya hükümeti orduyu geri çağırması olsa da hükümetin verdiği talimatı dinlemeyen Japonya ordusu, saldırılara devam etmiştir. Bunun üzerine MC diğer üye devletlerden Japonya ile olan tüm ekonomik iş birliklerini kesmelerini istemiştir. Ancak ekonomik krizin etkilerini gören üye devletler, MC'nin vermiş olduğu karara uymamıştır. MC'nin

vermiş olduğu kararların dikkate alınmaması üzerine dünya siyasetinde düzensizlik ve gergin ortam daha da artmış ve bu durum II. Dünya Savaşı'na zemin hazırlamıştır.

II. Dünya Savaşı'nda kullanılan teknolojik silahlar, nükleer bombalar milyonlarca insanın ölümüne sebebiyet vermiştir. Ayrıca 1929 Ekonomik Buhranı'ndan sonra tam anlamıyla düzelmemiş olan ülke ekonomileri, II. Dünya Savaşı'nda yapılan üst düzey harcamaların etkisiyle tekrar çökmeye başlamıştır. İşsizlik ve enflasyon tavan yapmıştır. Yaşanan tüm bu dramlar, kısa süre içerisinde geçirilen iki dünya savaşı, MC'nden daha etkili çözüm sunabilecek ve kalıcı olarak devamı sağlanabilecek bir uluslararası örgütün kurulmasını gerekli kılmıştır. Bunun üzerine II. Dünya Savaşı'ndan galip çıkan devletlerin liderliğinde bir örgüt oluşturulmasına karar verilmiştir.

20. Yüzyıl'ın ilk yarısında yaşanan savaşların tekrarını engellemek, uluslararası barışın ve güvenliğin korunmasını sağlamak amacıyla BM kurulmuştur. BM ifadesinin ilk resmi kullanımı; 1 Ocak 1942 tarihinde BM Beyannamesi ve Atlantik Bildirisi belgelerinde gerçekleşmiştir. 1943 senesinde müttefik devletler tarafından yapılan toplantılar sırasında BM fikri gündeme getirilmiştir. (Timeturk Haber Web Sitesi, 24.10.2018)

1941 senesinde Amerika ve İngiltere tarafından "Atlantik Bildirisi" yayınlanmıştır. 1944'te ABD, İngiltere, Çin ve Rusya bir araya gelerek BM kuruluş çalışmalarını başlatmıştır. 1945'te Çin, ABD, SSCB, Fransa, İngiltere'ye veto hakkı tanınmıştır. 1945 senesinde Almanya'ya ve Japonya'ya savaş açan devletler San Fransisco'da toplanarak 111 maddelik "Birleşmiş Milletler Antlaşması'nı" imzalamıştır. 26 Haziran 1945 tarihinde, Türkiye dahil olmak üzere toplam elli ülke tarafından BM Şartı imzalanmıştır. Bu Şart, BM'in kurucu anlaşması niteliğindedir. Yine 1945'te 70 maddelik Uluslararası Adalet Divanı Statüsü de eklenerek BM Anayasası 24 Ekim 1945'te yürürlüğe girmiştir. (Sönmezoğlu, 2017, s.121) Türkiye'de, 4801 Sayılı Onay Kanunu 24 Ağustos 1945 gün ve 6902 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır. (BM Ankara Enformasyon Merkezi Resmi Web Sitesi)

“Egemenliğin en sağlam güvencelerinden biri” olarak kabul edilen BM Antlaşması bugün toplamda 193 ülke tarafından kabul edilmiştir. Amaç savaşlardan yorulan dünyaya gelecekte huzur getirebilmektir. İki dünya savaşı gören dünya tarihinde üçüncü bir dünya savaşının çıkmasının önlenmesi hedeflenmektedir. (BM Ankara Enformasyon Merkezi Resmi Web Sitesi)

BMGK daimi üyeleri, ABD, Rusya, Çin, İngiltere ve Fransa’dır. BM’in genel anlamda altı ana organı vardır. Bunlar; BMGK, Uluslararası Adalet Divanı, Genel Kurul, Ekonomik ve Sosyal Konsey, Sekreteryaya ve Vesayet Konseyi’dir. En önemli organlarından biri olarak kabul edilen BMGK, Birleşmiş Milletlerin on beş üyesinden oluşmakta olup, daimi ve geçici üyelere sahiptir. Geçici üyeleri iki senede bir seçilmektedir. BMGK’nin en önemli görevi barışın tehdit edildiğini ya da bozulduğunu saptarsa; tavsiyelerde bulunmak ve hangi önlemlerin alınacağını kararlaştırmaktır. Ancak BMGK, barışçıl yöntemlerin işe yaramaması durumunda, hava deniz kara kuvvetleri aracılığıyla gerekli gördüğü her türlü saldırıda bulunabilecektir. (T.C. Dışişleri Bakanlığı Resmi Web Sitesi)

BM Antlaşması’nın amacı, Sözleşmenin 1. Bölümünde yer alan Amaçlar ve İlkeler başlıklı 1. maddesinde şu şekilde düzenlenmiştir:

“Md.1 Uluslararası barış ve güvenliği korumak ve bu amaçla: barışın uğrayacağı tehditleri önlemek ve bunları boşa çıkarmak, saldırı ya da barışın başka yollarla bozulması eylemlerini bastırmak üzere etkin ortak önlemler almak ve barışın bozulmasına yol açabilecek nitelikteki uluslararası uyuşmazlık veya durumların düzeltilmesini ya da çözümlenmesini barışçı yollarla, adalet ve uluslararası hukuk ilkelerine uygun olarak gerçekleştirmek; Uluslar arasında, halkların hak eşitliği ve kendi geleceklerini kendilerinin belirlemesi ilkesine saygı üzerine kurulmuş dostça ilişkiler geliştirmek ve dünya barışını güçlendirmek için diğer uygun önlemleri almak; Ekonomik, sosyal, kültürel ve insancıl nitelikteki uluslararası sorunları çözmede ve ırk, cinsiyet, dil ya da din ayrımı gözetmeksizin herkesin insan haklarına ve temel özgürlüklerine saygının geliştirilip güçlendirilmesinde uluslararası iş birliğini sağlamak.” (BM Antlaşması, 1945, md. 1)

Anlaşıldığı üzere BM Antlaşmasının imzalanmasının amacı, taraf ülkeleri savaşlardan korumaktır. Halkların barış ve huzur içinde yaşamasını sağlamak hedefi ile antlaşmanın temeline insan koyulmuştur. Uluslararası sorunların barışçıl yollarla çözülmesi amacıyla geçmişte yaşanan acıların tekrar etmesinin önüne geçilmek istenmiştir. BM örgütü ve bu örgütün üyeleri, BM antlaşmasını imzalayarak uluslararası nitelikteki uyuşmazlıklarını uluslararası barış ve güvenliği, adaleti tehlikeye düşürmeyecek şekilde barışçıl yollarla çözme taahhüdü altına girmişlerdir.

I. ve II. Dünya Savaşları, milyonlarca sivilin ölmesi, sakat kalması, katliamlar, soykırımlar, insanlık suçları yaşanması, büyük göçlerin oluşması, şehirlerin yok olması, radyoaktif madde salınımının doğması, tarihi eserlerin parçalanması, kaybolması gibi pek çok sonuç doğurmuştur. Özellikle II. Dünya Savaşı'nda, savaş hukuku hiçbir şekilde gözetilmemiştir. Böyle yıkıcı etkilerin bir daha ortaya çıkmaması için, devletlerin savaşırken uyması gereken kurallara ihtiyaç duyulmuş ve bazı düzenlemeler yapılmıştır. BM kurulmuş, BM Antlaşması'nın 2/4. Maddesi ile savaş kesin bir şekilde yasaklanmıştır.

1.2. İnsani Müdahale Kavramı ve Kavramın Tarihi Arka Planı

İnsani müdahale, temelde bir müdahale şeklidir. İnsani müdahaleyi müdahaleden ayıran temel farklar; uluslararası meşruiyete sahip olması ve insani gerekçelere dayanmasıdır. İnsani müdahale olarak adlandırılan her eylemin içerik olarak kavram ile örtüştüğünü kabul etmek olanaksızdır. Bazı insani müdahale girişimleri, baştan itibaren uluslararası hukuka aykırı olabilmekte, bazıları süreç içinde hukuka uygunluğunu kaybedebilmekte, bazıları ise sonuçları bakımından müdahaleye dönüşebilmektedir. Bu bakımdan müdahale ve insani müdahale kavramları ayrı ayrı ele alınacaktır.

1.2.1. Müdahale Kavramı

Müdahale; sosyal, ekonomik, politik ve hukuki boyutlara sahip tartışmalı ve geniş bir kavramdır. Kavram hakkında genel kabul görmüş, üzerinde uzlaşa sağlanmış

bir hukuk doktrini bulunmamaktadır. Ortaya konan tanımlamaların iki ana başlığa ayrıldığı söylenebilir. Birinci başlıkta tanımlama yapan yazarlar, uluslararası hukuk bakımından müdahalenin varlığından söz edebilmek için; “Kuvvet Kullanma” veya “Kuvvet Kullanma Tehdidinde Bulunma” şartlarının gerçekleşmiş olması gerektiğini kabul etmektedirler. İlgili görüşü benimseyen yazarlar için; “Kuvvet Kullanılmadan” ya da “bu yönde bir tehditte bulunulmadan” ortaya konan eylemlerin müdahale oluşturması olanaksızdır. İkinci ana başlıkta ise, “Kuvvet Kullanılarak” ya da “Kuvvet Kullanılması Tehdidinde Bulunularak” müdahale gerçekleştirilebileceği gibi, kuvvete başvurulmadan ya da bu doğrultuda bir tehditte bulunulmadan da müdahale gerçekleştirilebileceği savunulmaktadır. (Bozkurt, Kanat ve Bektaş, 2018, s.114-115)

“Müdahale” konusunda Türk doktrininde çeşitli tanımlamalar bulunmaktadır. Örneğin Sedat Kılıççı’ya göre; *“Müdahale; Bağımsız bir devletin, bağımsız diğer bir veya birden fazla devletin, iç işlerine veya dış işlerine, onun egemenlik haklarını ihlal eder bir şekilde, mevcut durumu muhafaza etmek veya değiştirmek amacıyla karışmasıdır.”* (Kılıççı, 1973, s.11) Tanımın özünde, egemen devlet ya da devletlerin iç işlerine ya da dış işlerine karışılması yasağı vurgulanmakta, böylelikle; BM Antlaşması’nda yer alan devletlerin egemenliği, egemen devletlerin eşitliği ve devletlerin iç işlerine karışma yasağı hakkındaki maddelere atıfta bulunmaktadır. Bu tanımın giriş kısmında yer alan “Bağımsız bir devletin” ifadesi, düzeltilmeli, bunun yerine “Bağımsız bir ya da birden çok devletin” ifadesi kullanılmalıdır. Müdahale tek bir devlet tarafından yapılabileceği gibi birden çok sayıda devlet tarafından da gerçekleştirilebilir.

Oppenheim’in müdahale tanımı, Kılıççı’nın tanımına benzerlik göstermektedir. Dar bir şekilde yapılan tanıma göre; *“Bir devletin, başka bir devletin iç ve dış işlerine zorlayıcı veya emredici bir şekilde ve bu devletin tutumunu değiştirmek ya da bu devlette bazı değişiklikler yaratmak amacıyla karışması anlamına gelir.”* (Oppenheim, 1997; Aktaran: Jennings, Watts, 1997, s.430; Aktaran: Keskin, 1998, s.103)

Müdahale kavramı, Funda Keskin tarafından, 1997 tarihli doktora tezinde “Karışma” şeklinde Türkçeleştirilmiştir. İlgili tezde Vincent’ten yapılan alıntıya göre; *“En geniş anlamıyla karışma; bir devletin ulusal yetkisine giren bir konunun; tartışılmasını, görüşülmesini, incelenmesini, araştırılmasını ve bu konular üzerinde tavsiyelerde bulunulmasını kapsamaktadır.”* (Vincent, 1974, s.3; Aktaran: Keskin, 1998, s.103) Bu tanımlama oldukça hassas unsurlar içermekte, karışma kavramı, son derece geniş yorumlanmaktadır. Karışmanın önüne geçilmesi için devletlerin ulusal yetkisine giren en basit konular bile devletlerin iç işi olarak kabul edilmekte, bu basit konularda başka devletlerin araştırma yapması dahi karışma olarak nitelenmektedir.

Himes’e göre; *“müdahale kavramı temelde, uluslararası hukuka göre bağımsız niteliğe sahip olan bir devletin, diğer bir bağımsız devletin iç işlerine, dış işlerine zor kullanarak ya da zor kullanmak tehdidiyle müdahil olması ve müdahale ettiği devletin egemenliğinin kısıtlanmasıdır.”* (Himes, 1994, s.83; Aktaran: Acet, 2018, s.26) Himes’in tanımlaması; müdahalenin oluşması için; “kuvvet kullanma” veya “bu yönde bir tehditte bulunma” şartlarını belirlemektedir. Bu tanımlama, oldukça sade ve net biçimde kavramı açıklamaktadır.

Müdahalenin gerçekleşmesinin temel şartı, Devletlerin Egemenlik Haklarının ihlal edilmesidir. İhlal ise, uluslararası hukuka uygun olmayacak şekilde bir veya birden fazla devletin, diğer devlet/devletlerin egemenlik sahasına girmesi ile başlamaktadır. Egemenlik sahasının ihlali; müdahale edilen devletin; deniz, kara ve hava sahasındaki ülke bütünlüğüne karşı kuvvet kullanımı yoluyla gerçekleştirebileceği gibi farklı şekillerde de ortaya çıkabilmektedir. Askeri Müdahale, aynı zamanda BM Antlaşması ile üye devletler tarafından kabul edilen kuvvet kullanma yasağının ihlali anlamına gelmektedir. İleride ilgili BM Antlaşması hükmüne geniş biçimde değinilecektir.

Müdahale, sadece doğrudan fiziksel saldırı yoluyla gerçekleşmemektedir. Aynı zamanda, dışlama, kınama, ayrılıkçı gruplara silah desteği sağlama, muhalif gruplara kendi çıkarları doğrultusunda maddi destek temin etme, menkul kıymetler, vadeli işlem, Forex, Bitcoin (BTC) ya da altın borsalarında dalgalanmaya ve manipülasyona

sebebiyet verecek kasıtlı açıklama ve eylemlerde bulunma, karşılıklı anlaşmalardan çekilme, terör örgütlerini kullanma, ekonomik desteği askıya alma, ekonomik v.s. ambargolar uygulama gibi biçimlerde de tezahür edebilmektedir. Kavramın kapsamı oldukça geniştir. Bu sebeple, kabul edilemez nitelikte olan ve bir devletin egemenlik hakkını ihlal eden zorlayıcı eylem ve söylemler dar anlamda Müdahale olarak değerlendirilmektedir.

Sonuç olarak, devletler genel hukuku bakımından müdahalenin varlığı için çeşitli unsurların ortaya çıktığı görülmektedir. Öncelikle müdahale eden ve müdahale edilen devlet/devletlerin varlığı gerekmektedir. Müdahale sadece devlet/devletler tarafından gerçekleştirilebilecek eylemlerden oluşmamaktadır. Uluslararası Örgüt/Örgütler de müdahalenin faili ya da müdahalenin mağduru olabilirler. Müdahalenin doğması için meşru sayılmayan yollarla devlet/devletlerin egemenlik haklarının, doğrudan ya da dolaylı olarak ihlal edilmesi gerekmektedir. Devletlerin iç işleri, devletlerin egemenlik hakkının bir uzantısıdır ve bu sebeple iç işlerine karışılması yasaklanmıştır. Bu yasağın ihlali de müdahalenin bir unsurudur. Aynı zamanda uluslararası toplumda tüm devletler eşit sayılmaktadır ve ileride değinileceği üzere BM Antlaşması ile bu konum koruma altına alınmıştır. Devlet/devletlerin diğer devlet/devletlere karşı uluslararası meşruiyetten yoksun eylemleri devletlerin eşitliği ilkesinin de ihlali anlamına gelmektedir. Son olarak müdahalenin varlığı için, zorlama, baskı, meşru olmayacak şekilde doğrudan veya dolaylı yollarla kuvvet kullanma ya da kuvvet kullanma tehdidinde bulunma unsurları sayılabilir.

Devletler dolaylı kuvvet kullanımı yoluna başvurarak; çeşitli terör gruplarını, kukla devletleri veya organik olarak kendilerine bağladıkları, yönettikleri kişi, örgüt ya da devletleri amaçları doğrultusunda devreye sokabilmektedirler. Sahip oldukları sivil toplum ağlarını ülkelere yayarak ve bunları finansal olarak destekleyerek belirledikleri ülkeler içinde iç hareketlenmelere sebep olabilecek kitlesel protestolara ve devamında iç çatışmalara sebep olabilecek potansiyele sahiptirler. Uluslararası basın ve sosyal medyanın gücü ile protestoları şekillendirmek, dahası dünya kamuoyunu yönlendirmek, kamuoyunda yargıların oluşmasını sağlamak da olanaklıdır. Bu ve benzeri şekillerde bir devlete yönelen kuvvet kullanımı, meşru

maskeler altında gizlense de bu durum dolaylı olarak o devletin egemenlik hakkının ihlal edilmesi anlamını taşımaktadır, dolaylı müdahaledir. Bir devlete karşı kuvvet kullanımı için, başka bir devlet tarafından; meşru müdahale zemini oluşturulmaya çalışılması da uluslararası hukuka aykırı bir eylemdir.

Müdahalenin gerçekleşmesi, müdahale edilen devletin rızasının olmaması temel şartına bağlıdır. *“Müdahale edilen devlet, müdahale olayına rıza gösterebilir, ya da müdahale, önceden yapılmış bir uluslararası antlaşmanın verdiği hak ve yetkiye dayanarak yapılabilir. Bu hallerde müdahale meşru sayılmaktadır.”* (Bozkurt, Kanat ve Bektaş, 2018, s.115) Müdahalenin meşru sayılmaması için; rıza şartının gerçekleşmemesi, devletlerin egemenlik hakkının ihlali, müdahale eden devletin amaçlarının düzeni tehdit etmesi, o devletin müdahalesi sonucunda uluslararası barış ve güvenliğin de tehlikeye girecek olması gerekmektedir.

Müdahale, hukuka uygun olmamakla birlikte, bu durumun istisnaları bulunmaktadır. Bunlar; Meşru Müdafaa, yukarıdaki paragrafta değinildiği üzere Rızaya Dayalı Müdahale, Kendi Vatandaşlarını Başka bir Ülkede Koruma ve Halkların Kendi Geleceğini Belirlemesi İlkesi’dir (Self Determination). (Jennings, Watts, 1997, s.441-447; Aktaran: Bozkurt, Kanat ve Bektaş, 2018, s.115)

1.2.2. İnsani Müdahale Kavramı

“Humanitarian Intervention” kavramı, İngilizce’den Türkçe’ye; “İnsani Müdahale” ya da “İnsancıl Müdahale” olarak çevrilmektedir. İnsani müdahale kavramı hakkında genel kabul görmüş bir doktrin bulunmamaktadır. Ancak insani müdahalenin temelde bir müdahale türü olduğunu belirtmek gerekir. İnsani müdahalenin, hukuka uygun bir müdahale çeşidi olduğunu kabul eden ve hukuka aykırı olduğunu ileri süren iki temel görüş vardır. Kavramsal tanımlama tartışmalarının temelinde, kavramın; sosyal, ekonomik, politik ve hukuki yönlerinin bulunması, konunun çok boyutlu olması yatmaktadır.

Demokrasinin olmadığı ya da işlerliğini kaybettiği yerlerde, hukukun üstünlüğünün olmadığı veya korunamadığı devletlerde adaletin sağlanması zorlaşmakta, adaletsiz karar ve eylemler artmakta, kişi hak ve özgürlükleri kısıtlanmaktadır. Bunun doğal sonucu olarak, bireysel, toplumsal veya kurumsal olarak insan hakları ihlalleri yaşanabilmektedir. Yasalar, insanları birbirlerine ve devlete karşı korurken; devleti de insanlardan korumayı amaçlamaktadır. Yargı en temel denetim mekanizmasıdır. Devletler içinde eşitlik, asayiş ve adaletin tesisi yargı gücüyle sağlanmaktadır. Kontrol mekanizmasının olmaması ya da sağlıklı işlememesi büyük hak ihlallerine yol açabilmektedir.

Bir devlette insan hakları ihlallerinin doğmasında devletin kastı söz konusu olabilmekte, ihlaller doğrudan veya dolaylı olarak devlet eliyle gerçekleştirilebilmektedir. İnsan hakları ihlalleri, bir devletin talimatı ve yönlendirmesi ile bazı dolaylı aktörler tarafından da gerçekleştirilebilir. Bu bir kişi olabileceği gibi bir terörist grup, çete, suç örgütü ya da ayrılıkçı bir grup olabilmektedir. Öte yandan, ihlaller, devletin kusuru ya da ihmali sebebiyle de doğabilmektedir. Örneğin, devletin, bireyleri, hukuki ve fiili koruma gücünü kaybetmesi sebebiyle, bireyler ya da gruplar tarafından devletten bağımsız olarak insanların hakları ihlal edilebilmektedir. Devletin yaşanan ihlallerde kasti bir eylem içinde olmaması sorumluluğunu ortadan kaldırmamaktadır.

Ağır insan hakları ihlalleri; kişilerin, etnik kimlik, dil, din, mezhep, cinsiyet, düşünce, tutum, görünüş v.s. farklılıklarından dolayı ayrımcılığa maruz kalması, saldırıya uğraması, ezilmesi, kaçırılması, işkence görmesi, hapsedilmesi, açlığa mahkum edilmesi, göç etmeye zorlanması, asimile edilmesi, katledilmesi, sistematik olarak öldürülmesi gibi yollarla vuku bulabilmektedir. İşlevini kaybetmiş ve etkin bir kolluk gücü ile desteklenmeyen yargı mekanizması tüm bu durumlarda insan haklarını koruma görevini yerine getirememektedir. Devlet tarafından engellenemeyen ağır insan hakları ihlallerinin doğması ya da devlet eliyle bu ihlallerin gerçekleştirilmesi dünya barışı ve güvenliği için bir tehdit olarak görülmektedir. BM Antlaşması ile, dünya barışı ve güvenliğinin korunması için üye devletler tarafından BM'ye kuvvet kullanma hakkı ve yetkisi tanınmıştır. Bu kavrama uluslararası meşru insani müdahale

adı verilmekte, kavram uluslararası insani müdahale ya da insani müdahale şeklinde de kullanılmaktadır.

Uluslararası İlişkiler alanında, bir devletin en temel unsuru “Egemenlik” olarak tanımlanmaktadır. Devletlerin egemenliği ilkesinin önde gelen şartı olan iç işlerine müdahale yasağı, 1555 senesinde Ausburg Barışı ve sonrasında 1648 senesinde Westphalia Antlaşmasıyla ortaya çıkmış ve teamüli olarak uluslararası hukukta yerini almıştır. Burada, kolonilerin devlet olarak kabul edilmemeleri sebebiyle kendilerinin egemen de sayılmadığını belirtmek gerekir. (Aytaç, 2014, s.172).

İnsani müdahale, “*Bir devletin, başka bir devlete karşı, buradaki geniş çaplı insan hakları ihlallerini önlemek için kuvvet kullanmasıdır.* (Brownlie, Moore (Ed), 1974, s.217; Aktaran: Keskin, 1998, s.125) Bu tanımda, geniş çaplı insan hakları ihlallerini engellenmesi için, tek bir devletin kuvvet kullanımından söz edilmektedir. İnsani Müdahale Kavramı, müdahalede bulunan devletlerin asıl amaçlarının açık olmadığı ve devletlerin iç işlerine karışılması yasağını esnettiği gerekçesiyle tartışmaların konusu olmaktadır (Sönmezoğlu, 2017, s.296). Bazı yazarlar tarafından, bir devletin iç işlerine karışılması, insani sebeplerle olsa dahi o devletin egemenlik hakkının açık ihlali olarak değerlendirilmekte, insani müdahalenin hukuka uygun ve istisnai bir müdahale şekli olduğu görüşü reddedilmektedir.

Liberteryen görüşe sahip bir grup, kavramı; “İnsanietçi Emperyalizm” olarak nitilemekte olup, buna göre; insani örgütlenmenin birinci ahlaki ilkesi özgürlük ve ondan oluşan insan haklarıdır. Her insanın özgür olma ve haklarını kullanabilme hakkı vardır. Buradan yola çıkarak, ahlaki bakımdan, özgür toplumlar; baskıya maruz kalan halkların yaşadıklarını görmezden gelemezler. Öte yandan, bu temel insani değerleri sistematik biçimde çiğneyen ya da reddeden yönetimler de meşru sayılamaz. Hal böyle iken, politik baskıya maruz kalan halkları özgürlüklerine kavuşturmak ve diktatör yönetimlerin sonlanmasına yardımcı olmak ahlaki bir görevdir. (Erdoğan, 2003, s.7-8) Bu argümanların, yakın tarihimizde ABD tarafından Irak saldırıları öncesinde ve saldırılar esnasında kullanıldığı bilinmektedir.

Brownlie, 1965 senesinde ABD'nin, insani nedenleri de gerekçe göstererek Dominik Cumhuriyeti'ne müdahalesini ele almakta ve; *“Müdahale sonucunda insani müdahalenin sınırlarını aşan sonuçlar ortaya çıkmıştır; dolayısıyla müdahale hukuka aykırıdır.”* (Brownlie, Moore (Ed.), 1974, s.221; Aktaran: Keskin, 1998, s.127) şeklinde bir değerlendirme yapmaktadır. Yapılan değerlendirme, ‘sonuç temelli’ olup, insani müdahale konusunun, ‘hukuka uygunluk’ incelemesine farklı bir perspektif kazandırmıştır. Brownlie, yukarıda değinildiği üzere, insani müdahaleyi, tek bir devletin gerçekleştirebileceğini savunmuştur. Bu sebeple müdahalenin ABD tarafından gerçekleştirilmesi konusunda bir hukuka aykırılık değerlendirmesi yapmamış, müdahalenin sonucuna odaklanmıştır.

İnsani müdahale kavramı yerine, 2001 senesinden itibaren “Koruma Sorumluluğu” kavramı ön plana çıkarılmıştır. Kavrama ilk olarak, “Uluslararası Müdahale ve Devlet Egemenliği Komisyonu” tarafından bir raporda yer verilmiştir. Bunun sebebi, insani müdahaleyi kolaylaştırmak için devletlerin egemenliği ilkesi bariyerini aşmak, iç işlerine müdahaleyi daha meşru hale getirmek çabasının bir dışa vurumu olarak görülmüştür. (Sönmezoğlu, 2017, s.296)

Bir devlette otorite boşluğu doğması sonrasında o devlette isyanların ortaya çıkması ya da devlet tarafından ağır insan hakları ihlallerinin gerçekleştirilmesi sonucunda ilgili devlette can güvenliğinin, huzurun ve asayişin ortadan kalkması halinde, başka bir devletin ya da uluslararası bir örgütün, iç karışıklığı olan devletin onayına başvurmaksızın söz konusu devlete karşı askeri güç kullanarak yapılan müdahalelerin tümüne insani müdahale denir. (Budak, 2019, s.24) Bu tanımda, isyan hareketleri ve devlet tarafından yapılan ağır insan hakları ihlallerinin varlığı insani müdahale için temel şart olarak benimsenmiş ve insani müdahalenin amacı; huzuru sağlamak, asayiş tesis etmek ve can güvenliğine yönelik tehditleri ortadan kaldırmak olarak belirlenmiştir. İlgili tanımda, tek bir devlette otorite boşluğu doğması halinde “o devlete” yönelik insani müdahaleden söz edilmekte olup; insani müdahale, aynı veya benzer gerekçelerle birden çok sayıda devlete karşı da eş zamanlı olarak gerçekleştirilebilir.

“İnsani Müdahale; bir devletin sınırları içinde başka devlet tarafından kendi vatandaşlarını korumak amacıyla olmamak koşuluyla, geniş kapsamlı ve ağır insan hakları ihlallerini önlemek veya durdurmak için müdahale edilen devletin izni alınmadan güç kullanılması veya güç kullanma tehdidinde bulunulmasıdır.” (Buchanan, 2003, s.130; Aktaran: Acet, 2018, 26-27)

Burada, Budak’tan farklı olarak, daha kısa bir tanım yapılmış, tanımda sadece ağır insan hakları ihlallerinin yaşanması insani müdahale şartı olarak kabul edilmiştir. İnsani müdahalenin sınırlı ve tek amacı; insan hakları ihlallerini önlemek ya da durdurmaktır. Oysa Budak, insani müdahalenin amacını; huzuru sağlamak, asayiş tesis etmek ve can güvenliğine yönelik tehditleri ortadan kaldırmak olarak özelleştirmiştir. Öte yandan Buchanan tarafından, kuvvet kullanma tehdidinde bulunmak da bir insani müdahale şekli olarak nitelenmektedir. Bu tanımda, kimin güç kullanabileceği konusunun açık olmadığını da belirtmek gerekir.

“Self- Determination; halkların kendi kaderlerini kendilerinin tayin hakkıdır. Her ulusal topluluğun bağımsız bir devlet kurma hakkı olduğu ileri sürülmüştür. Self-Determination ilkesi devletin ülke bütünlüğüne karşı kullanılamaz ve sadece barışçıl metotlarla ülkenin toprak bütünlüğü ile siyasal birliğini bozmaksızın kullanılabilir.” (Bozkurt, Kanat, Bektaş, 2018, s.116)

“Müdahale” ile “İnsani Müdahale” kavramları hukuka uygunluk açısından birbirleriyle örtüşmeyen kavramlardır. Müdahale, temelde, bir devletin diğer bir devlete karşı kuvvet kullanması, bu yönde tehditte bulunması, ilgili devletin egemenlik hakkını hiçbir meşru gerekçe olmadan ihlal etmesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Burada, müdahil devlet, mağdur devletin kontrolünü kısmen veya tamamen ele geçirmeye çalışmaktadır. İnsani müdahalede ise, bir devletin egemenlik hakkına yönelik bir girişimde bulunulabilmesi için; meşru bir gerekçe ve hukuki bir dayanak aranmaktadır. Bu meşru gerekçe ağır insan hakları ihlalleri ve ciddi insani krizler olarak özetlenebilir. Hukuki dayanak ise, BMGK kararıdır. BMGK kararı olmaksızın gerçekleştirilen insani müdahalelerde meşruiyet ve uluslararası hukuka uygunluk

sorunu yaşanmakta, yapılan müdahalenin insani olup olmadığı tartışmalı hale gelmektedir.

1.2.3. İnsani Müdahalenin Uluslararası Nitelik Kazandığı Haller

İnsani müdahale kavramı ile içişlerine karışmama ve egemenlik hakkının ihlali kavramları arasında çok ince çizgiler bulunmaktadır. Kavramlar soyut kavramlar olduğu için müdahale sırasında uluslararası ihlaller ortaya çıkabilmektedir. Bu sebeple konu üzerinde titizlikle durulması gerekmektedir.

Uluslararası İnsani Müdahale, egemen bir ya da birden çok devletin veya bir uluslararası bir örgütün, başka devlet/devletlerde yaşanan ağır insani krizleri sonlandırmak için kuvvet kullanması ya da bu yönde bir tehditte bulunmasıdır. Öyle ise, ortada, sınır ötesi bir kuvvet kullanımı ya da bu doğrultuda bir tehditte bulunulması durumu söz konusudur. Uluslararası insani değerlere yönelik ağır bir saldırı yaşandığında, uluslararası değerlerin korunması için ihlali gerçekleştiren ya da engelleyemeyen devletin egemenlik hakları istisnai ve meşru olarak tanınmamaktadır. Egemenlik hakkını “Tanımama”; kısmen ya da tamamen gerçekleştirebilmektedir. Ağırlıklı olarak müdahale edilen devletin egemenlik hakkı kısmen ve geçici olarak tanınmamaktadır. Amacı, kapsamı, çerçevesi, dayanağı ve süresi belli bir kuvvet kullanımı ile insani müdahale hukuki zemine oturtulmaktadır.

Uluslararası İnsani Müdahale kavramı yerine, genel olarak sadece “İnsani Müdahale” kavramı tercih edilmektedir. Çünkü sistem, bir devletin içinde yaşanan insan hakları ihlallerine o devletin bizzat müdahil olmasını bir iç iş olarak görmekte, bunu devletin doğal görevi saymakta, istisnai bir yol olarak değerlendirmemektedir. Ancak, insani müdahalenin; egemen bir ya da birden çok devletin veya bir uluslararası örgütün, başka devlet/devletlerde yaşanan ağır insani krizleri sonlandırmak için kuvvet kullanması ya da bu yönde bir tehditte bulunması şeklindeki tanımımızdan açıkça anlaşılacağı üzere konu uluslararası bir konudur ve bu sebeple teknik anlamda doğru kullanım uluslararası insani müdahale kavramıdır.

BM tarafından, müdahalelerin meşrulaştırılması için sıklıkla İnsani Müdahale Kavramına başvurulmaktadır. (Sönmezoğlu, 2017, s.296). Meşruiyet, esas bakımından insan temelinde, usul bakımından BMGK Kararı ile şekillenmektedir. BMGK Kararı, insani müdahalenin uluslararası hukuka uygunluk kriteri olarak benimsenmektedir. İnsani müdahale kavramının uluslararası nitelik kazandığı durumlar, aşağıda kısa örnekler üzerinden somutlaştırılacaktır.

Örneğin, BMGK'nin 688 sayılı kararı bir insani müdahale kararıdır. 1991 yılında Iraklı Kürt ve Şii gruplara bu kapsamda yardım edilmiştir. 1992 yılında Somali'de açlık, 1994'te Ruanda'daki katliam aynı kavram temelinde değerlendirilmiş ve engellenmeye çalışılmıştır. 1999 yılında Kosova'da, bir etnik temizliği, insani dramı engellemek için yaşanan krize müdahil olunmuş; böylece bir devletin kendi vatandaşlarının yine o devletin kendi hükümetine karşı korunmalarının da meşru sayıldığını ortaya konmuştur. (Sönmezoğlu, 2017, s.296)

Saddam Hüseyin, Irak'ta, kendi sınırları içerisinde, kendi halkına yönelik saldırılar gerçekleştirmiştir. Bu saldırılardan biri, 1988 tarihinde, İran- Irak savaşı döneminde, Halepçe'de yaşanan kimsayasal saldırıdır. Saldırıda binlerce Iraklı Kürt hayatını kaybetmiştir. (Deutsche Welle Türkiye Resmi Web Sitesi) Kullanılan silahın niteliği ve ortaya çıkan insan hakları ihlallerinin boyutu konuyu uluslararası bir sorun haline dönüştürmüştür.

İnsani krizlerde, halkın bir kısmının rejim, yönetim ya da gücü elinde bulunduran otoriteyle beraber veya onlarla aynı saik doğrultusunda hareket etmekte olduğu ve bu kesimin de ötekileştirilen kimliğe yönelik insan hakları ihlalleri gerçekleştirdiği görülmektedir. Ulusal yargı mekanizmasının etkisini yitirmesi burada önemli bir tetikleyici faktör olarak ortaya çıkmaktadır. Halk; rejim, yönetim ya da gücü elinde bulunduran otorite ile aynı doğrultuda hareket ettiği takdirde; ihlal içeren eylemleri hakkında suçlanmayacağına, yargılanmayacağına ya da göstermelik mahkemelerde yargılanıp sembolik cezalar alacağına inanarak ihlale yönelmekte ya da bunlara inandırılarak ihlale yöneltilmektedir. Yönetim tarafından halkın üzerinde oluşturulan korku, halkın insani duygulara sahip kesiminin dahi sessizliğe

bürünmesine, ihlallere karşı çıkmamasına, hatta eşlik etmesine sebep olabilmektedir. Ruanda'da yaşananlar bunun bir örneğidir. İnsan hakları ihlallerinin “ağır” olarak nitelenebileceği noktada konu ulusal düzlemde çıkmakta, uluslararası bir otoritenin devreye girmesi ve insani krizi sonlandırması beklentisi oluşmaktadır.

Ruanda'da, 6 Nisan 1994'te, Fransa destekli Hutu hükümeti ve işbirlikçilerinin, yaklaşık 100 günde, 800.000'a yakın Tutsi'yi öldürdüğü yazılı basın ve BM raporlarında yer almaktadır. Cunningham Levy Muse tarafından Ruanda Hükümeti için hazırlanan raporda, BM ambargosuna rağmen Fransa'nın, soykırım yanlılarına silah sağladığı belirtilmektedir. Öte yandan Ruanda Cumhurbaşkanı tarafından açıkça Fransa, Soykırıma destek vermekle suçlanmış, Ruanda Ulusal Soykırımla Mücadele Komisyonu, soykırım suçunun işbirlikçisi ve faili olduğunu belirttiği bazı Fransız subayların ismini açıklamıştır. (Habertürk Resmi Web Sitesi, 06.04.2019)

Fransa eski Cumhurbaşkanı François Mitterrand'ın, Le Figaro gazetesine 1998'de verdiği mülakatta “o ülkelerde bir soykırım yaşanması o kadar da önemli bir şey değil” (Sputnik Resmi Web Sitesi, 07.02.2019) sözleri de tarihte yerini almıştır. Olaydan 25 yıl sonra, yine bir Fransız Cumhurbaşkanı konuyu soykırım olarak nitelleyen bir açıklama yapmıştır. İlgili haberde; “*Açıklamada ayrıca Macron'un 7 Nisan'ı Ruanda soykırımını anma günü ilan etmek istediği de kaydedildi.*” (Anadolu Ajansı Resmi Web Sitesi, 07.04.2019) ifadeleri yer almaktadır. Aynı haberde, “*Fransa Anayasa Mahkemesi, Eylül 2017'de Ruanda soykırımı hakkında çalışmalar yapan bir araştırmacının, soykırım dönemine ilişkin cumhurbaşkanlığı arşivlerine erişim talebini de reddetmişti.*” (Anadolu Ajansı Resmi Web Sitesi, 07.04.2019) ibaresine yer verilmiştir.

Ruanda'da yaşananlar, bir soykırım niteliğindedir. İnsani değerler ayaklar altına alınmış, yaşam hakkı hiçe sayılmıştır. Çok sayıda insan sistematik olarak öldürülmüş, bir çok kişi ülkesinden göç etmek durumunda kalmıştır. Konu, Ruanda'nın kendi başına çözebileceği bir olay olmaktan çıkmış, uluslararası bir müdahale ile halkın insan hakları ihlallerine karşı korunması gerekli hale gelmiştir.

1.2.4. İnsani Müdahalenin Tarihsel Gelişimi

İnsani müdahale kavramının temeli bazı yazarlar tarafından “Haklı Savaş” kavramına dayandırılmaktadır. Buna göre bir devletin önündeki tek ve son çare silahlı müdahale/mücadele ise, haklı savaş sebeplerinin doğduğu düşünülmektedir. Toprakları için savaşma, insanları için savaşma, dini değerleri için savaşma bunun bazı örnekleridir. Ancak bu konuda oluşacak yargı nesnel olamayacağından bunun tespiti de kolay değildir.

Haklı savaş kavramı, savaş yapmanın meşruluğu konusunda geliştirilmiştir. Örneğin ortaçağ Avrupa’sı savaşın meşruiyetini dini temele oturtmaktadır. Bu anlayış, Hristiyanlığın yayılmasına katkı sağlayacak savaşları haklı, ötekileri haksız olarak görmektedir. Kavram, günümüzde, sosyalist literatürde, sömürgeleştirilmiş halkların, bağımsızlıkları uğruna verdikleri ulusal kurtuluş mücadelelerini bir savaş olarak görmekte ve bunu haklı olarak nitelemektedir. (Sönmezoğlu, 2017, s.266)

Haklı savaş kavramı ile insani müdahale kavramını doğrudan ilişkilendirmek tarihi nedenlerdeki farklılıklar ve yöntem bakımından problemlidir. Ancak insani müdahalenin kaynağını tarihte arayan akademisyenlerin, devlet egemenliğine yönelen meşru neden arayışı bu olguyu ön plana çıkarmıştır. Haklı savaş kavramının, savaşın haklı sebebe dayalı olması ve gücün doğru amaç için kullanılması şeklinde tarihsel iki ana unsuru bulunmaktadır. (Aytaç, 2014, s.151)

Günümüzde, bu kavramın insani müdahale kavramına üç noktada etki ettiği tespiti yapılabilir. Bunların ilki uluslararası politika ve uluslararası hukukta kabul edilmiş bazı değerlerin yok olmasındansa kuvvet kullanımının gerekli olduğu düşüncesidir. İkincisi, kuvvet kullanımının kısıtlanmasının yahut meşru sayılmasının istendiğinde zorunlu sayılabilmesi, sonuncusu ise kuvvet kullanımının ahlaki olarak meşru görülmesi gereken durumların ortaya çıkmasıdır. (Yalçınkaya, 2008, s.110; Aktaran: Aytaç, 2014, s.151) Burada kuvvet kullanımının kısıtlanması, BM Antlaşmasında kuvvet kullanımının yasaklanması olarak karşımıza çıkmaktadır. Kuvvet kullanımının meşru sayıldığı haller ise; meşru müdafa hakkı, BMGK kararı

doğrultusunda kuvvet kullanılması, sömürge rejimi altındaki topluluklar tarafından kuvvet kullanılması gibi durumlardır. Öte yandan, Vitoria, haklı nedenlerle savaşın olamayacağını, haklı savaşın egemen devletler için gereklilik olmadığını savunmaktadır (Anghie, 2004, s.15; Aktaran: Aytaç, 2014, s.152). Vitoria'nın haklı nedenler ile savaşın olamayacağı görüşü; meşru kuvvet kullanımı, uluslararası hukuki değerlerin korunması için kuvvet kullanılması ve ahlaki açıdan meşru kuvvet kullanımı düşüncesiyle örtüşmemektedir.

Bir kısım yazarlar egemenlik kavramının temelinin, 1555 senesinde Ausburg Barışı ile atıldığını savunmaktadırlar. Ancak, insanlık tarihinde egemenlik kavramının ilk olarak Westphalia barışı ile kullanıldığı konusunda daha yaygın bir görüş vardır. Avrupa'da, egemen devlet anlayışı, otuz yıl savaşlarının ardından ilk kez 1648 Westphalia Barışı ile oluşmaya başlamıştır (Acet, 2018, s.27).

20. Yüzyıl'da ise La Haye Konferanslarında(1899 ve 1907), savaş hukuku ile ilgili bazı düzenlemeler yapıldığı görülmektedir. Yapılan düzenlemeler uygulamaya geçememiş, o dönemde sembolik kalmıştır. La Haye Konferansları; haklı savaş, savaşta güçlerin orantılılığı, düşmanların malına el konulmasının yasaklanması gibi konularda ilk olması açısından önemlidir. İlerleyen süreçte, MC'nin savaş hakkında, meşru savaş ve meşru olmayan savaş şeklinde bir ayrım yaptığı görülmektedir.

I. Dünya Savaşı sonrasında, MC'nin kurulmasına yönelik Antlaşmanın ardından eksiklikleri gidermeye ve savaşı önlemeye yönelik bir takım başkaca girişimler de yapılmıştır. Şöyle ki; 1925 Cenevre Protokolü, 1925 Lokarno Antlaşması, Ren Misakı, 1928 Briand- Kellog Paktı bu antlaşmalardandır. (Williams, 1935, s.346; Aktaran, Acet, 2018, s.36-37) “Söz konusu düzenlemeler ya onaylanmadıkları için ya da bir bölgenin güvenliğini hedeflediklerinden evrensel anlamda kuvvet kullanmanın sınırlanmasında etkisiz kalmışlardır.” (Tosun, 2009, s.94; Aktaran: Acet, 2018, s.37)

“MC Misakı'nın yürürlüğe girmesinden sonra, savaşın kesin olarak yasaklanması konusundaki boşluk, “Savaşı Ulusal Politikanın Bir Aracı Olarak

Yasaklayan” “Briand-Kellogg Paktı’nın” 27 Ağustos 1928 tarihinde imzalanmasıyla doldurulmaya çalışılmıştır.”(Williams, 1935, s.316; Aktaran: Orallı, s.109) “Amerikan ve Fransız dışişleri bakanlarının adlarıyla anılan ve taraf devletler arasında savaşı bir ulusal politika aracı olarak yasaklamayı hedefleyen Briand-Kellogg Paktı, 1928-1945 arası dönemde savaşı yasaklayan ve genel kabul gören bir örf ve adet hukuku yaklaşımına zemin hazırlamıştır.” (Hartmann, 1951, s.115-117; Aktaran: Orallı, s.109) “Gerek MC Misakı gerekse Briand-Kellogg Paktı, 1920 Rusya-Polonya Savaşı, 1923 Litvanya-Polonya arasındaki Vilnius Meselesi, 1931 Japonya’nın Mançurya’yı işgal etmesi gibi olaylarda etkin bir şekilde uygulanamamıştır.” (Gündüz, 2003, s.43; Aktaran: Orallı, s.110)

Briand-Kellogg Paktı’nda uluslararası sorunların barışçıl yollarla çözülmesi teşvik edilmektedir. Bu Pakt ile savaş yasaklanmamıştır ancak savaşın meşruiyet kaynağı savunma için yapılması olarak görülmüştür. Uluslararası antlaşmaların çözüme sağlayacağı katkılara değinilerek devletlerarası diyalog teşvik edilmiştir.

II. Dünya Savaşı’na kadar yaşanan süreçte devletler “gerekli gördüğü durumlarda” savaş kararı alabilmekte, çıkarları ve politikaları doğrultusunda harekete geçebilmektedirler. Kriterler sübjektif olarak şekillendiği için, devletler kendi savaşını haklı olarak görmektedir. II. Dünya Savaşı’nın gelmesi ile birlikte bu uğraşlar boşa çıkmıştır. 1945 Tarihinde San Francisco Konferansında BM’nin kurucu antlaşması niteliğindeki BM Şartı imzalanmıştır. BM bütün bu kavramları bir nebze daha ileri taşımış ve Dünya Devletleri’nin yoğun katılımı sayesinde kuralları yaygın hale getirmiştir. İleride değinileceği üzere, BM Şartı ile; “Egemenlik İlkesi” ve “İçişlerine Karışmazlık İlkesi” kabul edilmiş, “Kuvvet Kullanmak” yasaklanmıştır.

Kuvvet kullanmak, BM Antlaşması ile, BM için yasak sayılmamış, üye devletler için yasaklanmıştır. BM, uluslararası barış ve güvenliği korumak, insan hakları ihlallerini engellemek için BMGK kararı ile meşru olarak kuvvet kullanabilmektedir. Ancak, BMGK’nin karar alma mekanizmasının sağlıklı işlememesi, uluslararası insani krizlerde, BM dışındaki uluslararası aktörlerin kuvvet kullanmasını sonuçlamaktadır.

Örneğin, NATO'nun Kosova Müdahalesi uluslararası ilişkilerde bir ilk olarak kabul edilmektedir. Çünkü burada, BMGK'ne başvuru ve bildirim yapılmadan bir savunma örgütü tarafından "Kosova Operasyonu" yapılmıştır. Kosova Operasyonu'nu NATO ve Bazı Avrupa ülkeleri desteklemiştir. Ayrıca, bu operasyon konusunda kendisine başvurulmadığı halde BM bunu kınamamıştır ve Kosova Operasyonu uluslararası arenada insani müdahale olarak kabul edilmiştir. (Acet, 2018, s.39) Ancak, bu müdahalenin uluslararası hukuka uygun olup olmadığı halen tartışmalıdır.

Şunu özellikle belirtmek gerekir ki, Kosova Müdahalesi, BM dışında bir Uluslararası Örgüt tarafından gerçekleştirilen ilk müdahaledir. Ortada doğrudan bir BMGK kararı olmadan yapılan bu müdahale uluslararası hukuka, temelde uygun sayılmamakta ancak sonuçları bakımından meşru görülmektedir. Müdahale kararı ile NATO üyeleri dışında kalan dünya devletlerinin karar alma mekanizmasından dışlanması, BM Genel Kurulu'nun ve BMGK'nin devre dışı bırakılması eleştirilmiştir. Karşı eleştiriler ise, BM'in pasif tutumu ve karar alma mekanizmasının çalışmamasının insani krizi içinden çıkılamayacak bir seviyeye getirdiği yönünde olmuştur. Daha sonra, Kosova'daki BM Misyonu'nuna (UNMIK), Kosova'da yönetim otoritesi veren 1244 sayılı BM kararı alınmıştır.

Rusya'nın Gürcistan'a gerçekleştirdiği müdahale için, insani gerekçelerin ileri sürülmesi uluslararası hukuka uygun değildir. Bu konuda NATO, Kosova Müdahalesinin örnek gösterilmesi olanaksızdır. Gürcistan müdahalesi öncesinde ya da sonrasında alınmış bir BMGK kararı yoktur. BMGK tarafından alınmış bir kınama kararı da bulunmamaktadır. Bunun esas sebebi Rusya'nın beş daimi BMGK üyesinden birisi olması ve veto yetkisinin bulunmasıdır. Rusya'nın müdahalesinin insani müdahale olduğu yönündeki iddialar kabul görmemekte, yapılan müdahale uluslararası hukuka aykırı bulunmaktadır.

1.3. İnsan Hakları Kavramı ve Kavramın Gelişimi

İnsan hakları, temelde, bireylerin, insan olmaları sebebiyle sahip oldukları haklara verilen genel addır. Felsefî ve ahlaki düşüncelerden oluşmalarına karşın, 1948

yılından bu yana İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi ile hukuki bir dayanak kazanmışlardır. Bu haklar, belli bir sosyal sınıfa, dine, ulusa, cinsiyete özgülenmemişlerdir, bu sebeple evrensel haklardır.

İnsan hakları kavramı, realistler tarafından, devletin güvenliği ve refahı gibi sert konuların yanında yumuşak bir konu olarak değerlendirilmektedir. Bazı realistler ise, uluslararası konularda insan hakları düşüncesinin yer almasını tamamen yanlış bulmaktadırlar. Bunun sebebi, realist görüşün, uluslararası politikaya ahlaki olarak bakmanın olanaksız olduğunu düşünmesidir. Onlara göre, ahlakilik ile ulusal çıkar ayrı şeylerdir. Devletler, insan haklarının, ulusal davranışlarını etkilemesine izin verirlerse, vatandaşlarına gerektiği gibi hizmet edemeyeceklerdir. (Heywood, 2013, s.370)

Modern insan hakları öğretisi, liberal siyaset felsefesi tarafından şekillendirilmiştir. Liberaller, oldukça eski tarihlerden bu yana doğal haklar ve insan hakları kavramını, siyasi meşruiyetin kaynağı olarak değerlendirmişlerdir. Buna göre Locke, Jefferson gibi sosyal sözleşme teorisyenleri devletin temel amacını, yaşam, özgürlük ve mülkiyet veya yaşam, özgürlük ve mutluluk peşinde koşma haklarının korunması olarak nitelemişlerdir. Hükümetler, bu hakları ihlal etmeleri ya da bu hakları kötü niyetli tutumları ile korumamaları halinde vatandaşları ile aralarındaki zımni sosyal sözleşmeye aykırı hareket etmiş olurlar. (Heywood, 2013, s.370)

1.3.1. Hak Kavramı

“Hak, hukuken korunan menfaattir.” (Yılmaz, 1996, s.305) *Bir hak, bir şey yapma ya da belli şekilde muamele görme yetkisiyle donatılmayı ifade etmektedir.* (Heywood, 2013, s.365) Bir başka tanıma göre, *“hak, hukuk düzeni tarafından kişilere tanınmış olan yetkilerdir.”* (Akıntürk, Okan (Ed.), 2009 s.93) Akıntürk, hakkın, bir hukuk kuralına dayanması gerektiğini ifade etmektedir. Hukuk kuralları, kanun, tüzük, yönetmelik gibi yazılı kurallardan ibaret değildir. Hak; örf ve adet hukuku kuralları gibi yazılı olmayan kurallara da dayanabilir. Hak, ancak hukuk düzeni tarafından korunan bir menfaat ve hukuk düzeni tarafından korunan bir yetki ile varlık kazanmaktadır. Sahibi olmayan hak olamayacağı için her hakkın bir sahibi, her kişinin

de hakları vardır. Hukuk, hak sahiplerini kişi olarak adlandırmaktadır. (Akıntürk, Okan (Ed.), 2009 s.93) Kişi, hukuken kendisine hak ve borç sahipliği yetkisi tanınan varlıktır. (Yılmaz, 1996, s.470)

Haklar, temelde kamu hukukundan ve özel hukuktan doğan haklar olarak ikiye ayrılmaktadır. Kamu hukukundan doğan haklar, kişisel haklar, sosyal ve ekonomik haklar ve siyasi haklardır. Özel hukuktan doğan haklar ise; mahiyetine, konularına, kullanımına ve amaçlarına göre haklar olmak üzere dört ana başlıkta toplanmıştır. Kamu hukukundan doğan haklar, kişilerin devlete karşı sahip olduğu temel haklardır. Kişisel haklar, bireyin maddi ve manevi varlığının bir parçasıdır. Kişinin maddi ve manevi varlığını serbestçe değiştirebilmesi, geliştirebilmesi, kişisel hak ve özgürlüklerin kullanılması ile mümkündür. Sosyal ve ekonomik haklar, adından anlaşılacağı üzere kişilerin, sosyal eylemleri ile ekonomik faaliyetlerini kapsamaktadır. Siyasal haklar ise, devletin yönetimine dahil olmayı ifade etmektedir. (Akıntürk, Okan (Ed.), 2009 s.94-95) Seçme ve seçilme hakkı, kamu hizmetlerinde çalışma hakkı, dilekçe hakkı gibi haklar da siyasal haklardan bazılarıdır. (Yılmaz, 1996, s.732)

Özel hukuktan doğan haklar; mahiyetine göre; mutlak ve nispi, konularına göre; malvarlığı hakları ve kişilik hakları, kullanımına göre; devredilebilen haklar ve devredilemeyen haklar, amaçlarına göre ise; yenilik doğuran haklar ve alelade haklar olarak sınıflandırılmıştır. (Akıntürk, Okan (Ed.), 2009 s.94-101) “*Mutlak haklar, herkesin uymak zorunda olduğu ve herkese karşı ileri sürülebilen haklardır.*” (Yılmaz, 1996, s.573) Mutlak haklar; mallar ve şahıslar üzerindeki haklar olmak üzere ikiye ayrılır. Mallar üzerindeki mutlak haklar; maddi ve maddi olmayan mallar üzerinde sahibine en üst seviyede yetki tanıyan haklardır. Örneğin; mülkiyet hakları ve sınırlı ayni haklar (irtifak rehin vs.) mallar üzerindeki mutlak haklardır. Şahıslar üzerindeki mutlak haklar ise, kişinin kendisi üzerindeki mutlak hakkı ile kişinin başkaları üzerindeki mutlak hakkı (velayet vs.) olarak şekillenmektedir. Nispi haklar ise, herkese karşı ileri sürülemeyen, belirli kişilere karşı öne sürülebilen haklardır (alacak hakkı, haksız fiil, sebepsiz zenginleşme vs.). (Akıntürk, Okan (Ed.), 2009 s.94-101)

Konularına göre özel haklar, malvarlığı ve kişilik hakları olarak tasnif edilmektedir. Malvarlığı hakları, kişilerin para ile ölçülebilen haklarını ifade etmektedir. Kişilik hakları ise, kişinin sağlığı, ismi, kişisel bilgileri gibi haklardan oluşmaktadır. (Akıntürk, Okan (Ed.), 2009 s.102) Bu haklar, kişilerin manevi varlığını, vücut bütünlüğünü, onurunu ve sırlarını da konu almaktadır. (Yılmaz, 1996, s.471)

Kullanımına göre haklar, devredilemeyen haklar ve devredilebilen haklar olarak sınıflara ayrılmıştır. Sağlararası hukuki işlemler ile devre konu olabilen haklara devredilebilen haklar denir (satış, bağışlama vs.). Devre ve miras ile intikale konu olmayan, kişiye sıkı sıkıya bağlı haklara ise devredilemeyen haklar denir. (soybağının reddi hakkı, boşanma davası açma hakkı vs.) (Akıntürk, Okan (Ed.), 2009 s.102-103)

Amaçlarına göre haklar, yenilik doğuran haklar ve alelade haklar olarak sınıflandırılmaktadır. Yenilik doğuran haklar, sahibine, tek taraflı irade açıklaması ile yeni bir hukuki durum oluşturma, varolan bir hukuki durumu değiştirme ya da bir hukuki durumun varlığını sona erdirmeye yetkisi tanır (sözleşmelerde, taraflardan birinin yaptığı teklifini kabul ederek sözleşmenin doğmasını sağlama, ayıplı malın değişimini talep etme, sözleşmenin feshi vs.) Alelade haklar ise, velayet hakkı gibi, kullanıldıklarında yeni bir hukuki durum oluşturmeyen haklardır. (Akıntürk, Okan (Ed.), 2009 s.103-104) Alelade kelimesi, hukuki bakımdan; sıradan, olağan anlamında kullanılmaktadır. (Yılmaz, 1996, s.52)

1.3.2. İnsan Hakları Kavramı

Küresel siyasette baş aktörler devletlerdir. Gerçek kişilerin menfaatleri ulusal çıkar kavramının içinde görülmektedir. Uluslararası politikanın genetiği devletlerarası güç mücadelesine dayalıdır. Bu mücadelenin, insanlar üzerindeki sonuçları devletler tarafından yeterince dikkate alınmamaktadır. Bu durum, halkların refah ve mutluluk içinde yaşamalarının, acı çekmeden varlıklarını sürdürmelerinin önemsenmediği, ahlaki olmayan politikaların doğmasını sonuçlamaktadır. (Heywood, 2013, s.364)

Avrupa'nın modern tarihinin başlangıç safhalarında Hugo Gratius, Thomas Hobbes, John Locke gibi düşünürler doğal haklardan söz etmişlerdir. Doğal hak kavramı, günümüz dünyasındaki insan hakları kavramının temelini oluşturmaktadır. Doğal Haklar; insana yaratılış ile birlikte geçen, başkalarına devredilemeyen, en temel haklar olarak tanımlanmaktadır. Bu anlayışa göre, haklarıyla beraber yaratılan insanın, doğasının parçası olan hakları vardır. Bu kavram, insanın varlığının kabul görmesini sağlayan temel şartları ortaya koymuştur. Gelişen bu düşünceler, 18. Yüzyıl'ın sonuna doğru kişi hakları kavramının doğmasına katkıda bulunmuş, bu doğrultuda kişiye ait özerklik alanı tanımlanmaya başlanmıştır. Her bireyin haklarının olduğunun kabul görmeye başlaması hükümetlerin sahiplendiği bazı hakların kişilere özgülenmesine sebep olmuştur. Bu sebeple, kişiler, haklarını, hükümet gücünün kısıtlanmasında kullanmışlardır. (Heywood, 2013, s.364)

Doğal Hukuk kavramının kaynağında insan vardır. İnsan “tek gerçek ve gerçeklik”tir ve diğer şeyler için “tek ölçü ve tek kurucu”dur. İnsanın bu şekilde öne çıkarılması, modern hukuk kurallarının oluşmasına doğrudan etki etmiştir. Süreç içinde, insan haklarının koruma altına alınması bir gereklilik haline gelmiş, bu yöndeki talepler siyasette karşılık bulmuş ve bu hakların yasal olarak korunması ile hakların kullanımı yaygınlaşmıştır. Doğal hukuk kavramı, temelde, ideal olan hukuku ifade etmektedir. Buna göre, akıl yolu ile ulaşılabilecek bazı evrensel ilkeler bulunmaktadır ve Siyasal Kurumlar ile toplumsal hayata bu ilkeler egemen olmalıdır. Doğal hukuk; olanı değil olması gerekeni ifade eder. Olması gereken hukuk stabildir ancak olan hukuk değişkendir. Bu sebeple, olan hukuk ile olması gereken arasındaki mesafe olması gerekene atıf ile şekillendirilir. Doğal hukuk kavramı ile insan, adalet için mutlak bir standart getirme çabasına girmiştir. Bu kavram, hukuku ahlakın bir parçası olarak görmekte, dolayısıyla karakteristik olarak hukuki ve ahlaki değerler taşımaktadır. Doğal hakların bazı unsurları bulunmaktadır:

- Doğal haklar, doğuştan sahip olunan, vazgeçilemez, devredilemez, varoluşun bir parçası olan haklardır.
- Bu haklar, toplum olmadan da vardır, toplum olmasa da olacaktır. Dolayısıyla, topluma bağlı değildir, toplumla ya da siyasal düzenleme ile kazanılmamıştır.

Toplumun ve siyasal yapının meşruiyet temelinde, doğal hakları korunan ve doğal haklarını kullanabilen birey vardır.

- Bu haklar mutlak hak niteliğindedirler; kapsamlarında bir kısıtlama yapılamaz, uygulanmaları engellenemez, geçerlilikleri hiçbir eylem ile değiştirelemez.
- Her insan doğal haklara sahiptir. Bu hakların aidiyeti ve kullanımı konusunda zaman ve mekan kısıtlaması yoktur. Dolayısıyla doğal haklar evrenseldir. (Coşkun, Dağı (Ed.), Gökalp (Ed), 2012, s.5)

Hem 1776 Amerikan Bağımsızlık Bildirgesi, hem de 1789 Fransız Kişi ve Vatandaş Hakları Bildirgesi, yaşam hakkını, kişi özgürlük ve mutluluğunu devredilemeyen haklar olarak ilan etmişlerdir. İnsani temel hakların kişiye özgülenmesi ve uluslararası sistemde bunun tanınması 20. Yüzyıl'da insancıl ahlakın gelişmesine katkı sağlamıştır. 1815 yılında başlayan kölelikle mücadele süreci 1926 senesinde tamamen başarıya ulaşmıştır. 1907 Lahey Sözleşmesi insani değerler bakımından uluslararası standartlar ortaya koymuştur. 1926 Cenevre Sözleşmeleri savaş kurallarını ele almıştır. BM'in kuruluşundan sonra; 1948 senesinde İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, 1966 yılında Uluslararası Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi ve Uluslararası Sivil ve Siyasi Haklar Sözleşmesi ile modern insan hakları kuralları ortaya çıkmıştır. Temeli 1648 Westphalia Barışı'na dayandırılan devlet egemenliği kavramı, 1948 İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ile tek hakim uluslararası politika ilkesi olma özelliğini kaybetmiştir. Bu tarihten sonra, uluslararası sistemin hakim ilkelerinden bir diğeri insan hakları olmuştur. İnsan hakları ile devlet hakları arasındaki çatışmalar, 1948 senesinden bu yana halen çözülebilmüş değildir. (Heywood, 2013, s.364-365)

İnsan hakları, aynı zamanda, insanların devlete karşı haklarıdır. Bu haklar, bireylerin devlet baskısından korunması için bir zırh oluşturur. Devletin insan haklarına ilişkin görevleri bulunmaktadır. Bunlar;

- Tanıma Görevi; Devletin, bireyin insani değerini ve buna bağlı haklarını tanımasıdır.

- Karışmama Görevi; Siyasal, kamusal ve sivil hayatta, insan haklarının kullanımına devletin karışmamasını ifade eder. Devlet, ancak, sivil barışı ve insan haklarını korumak için bu haklara müdahale edebilir.
- Koruma Görevi; Devlet, doğrudan insan haklarını ihlal etmeyerek bu hakları koruma yükümlülüğü altındadır. Bunun yanı sıra, devlet, kişilerin can, mal, kişilik ve ifade özgürlüklerine yönelebilecek saldırıları önlemek ve yönelen saldırıları engellemekle görevlidir.
- Temin, Tedarik görevi; sosyal güvenlik alanında, devletin, bakıma ve desteğe muhtaç kişilerin insani haklarını kullanabilmeleri için gerekli tedbirleri alması, temin ve tedarikleri gerçekleştirebilmesidir. (Coşkun, Dağı (Ed.), Gökalp (Ed.), 2012, s.10)

Tarihi kökleri doğal haklar öğretisine dayanan insan hakları kavramı, süreç içinde gelişim göstererek 1948 tarihinde, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi ile koruma altına alınmıştır. Beyanname, insan toplumunun her bir üyesinin eşit ve devredilemeyen haklarını kategorize etmektedir. Bu haklar aşağıda sayılmıştır:

- Temel Haklar; adil yargılanma ve keyfi tutuklamalardan korunma hakkını,
- Kişisel güvenlik ve otonomi hakları; düşünce ve din özgürlüğünü, eylem özgürlüğünü, mahremiyet özgürlüğünü ve kişinin suçlardan korunmasını,
- Politik katılım hakkı; kişinin seçme ve seçilme hakkı ile politik fikirlerini açıklama hakkını,
- Eşitlik hakkı; hukuk karşısında herkesin eşitliğini,
- Sosyal ve Ekonomik haklar; eğitim, iyi standartta bir yaşama sahip olma, tıbbi bakım gibi hakları ifade eder. (Nickel, 1982, s.246 Aktaran: Torun, 2007, s.418-419)

Temel haklar, koruyucu haklar, katılma hakları ve talep hakları olarak şekillenir. Koruyucu haklar; yaşama hakkı, özgürlük hakkı, haysiyet hakkı, eşitlik hakkı, mülkiyet hakkı gibi devletin müdahalesine karşı ve devletin işlemleri önünde kişiyi koruyucu özellikte olan haklardan oluşmaktadır. Katılma hakları, seçme, seçilme, devlette görev yapma gibi hakları kapsamaktadır. Talep hakları ise, devletten

hizmet talep etme, devlet hizmetlerinden faydalanma haklarıdır. (Yılmaz, 1996, s.806-807) İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi ile korunan en temel hak yaşama hakkıdır.

İnsan haklarını uluslararası alanda koruma altına almak ve bu hakların gelişimine katkı sağlamak için ayrıntılı bir rejim kurulmuştur. Bu rejimin merkezinde günümüzde de İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi bulunmaktadır. Bu metnin hukuki bağlayıcılığı bulunmasa da bildirge ile koruma altına alınan maddelerin ve bildirgenin özünün ihlal edilmesi durumunda, ihlali gerçekleştiren devlete karşı diplomatik ve manevi bir baskı uygulanması yönünde araç olarak kullanılan bir teamüli hukuk oluşmuştur. BM İnsan Hakları Konseyi 47 üyeden oluşmakta ve uluslararası ihlal iddialarını incelemektedir. (Heywood, 2013, s.369-371)

II. Dünya savaşı sonrasında, insan hakları konusu dünya siyasetinin en önemseddiği konular arasına girmiş, BM Şartı'nın başlangıç kısmında “insanın temel hakları” ifadesi kullanılmıştır. 1948 tarihinde İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi imzalanmış, 1953 tarihinde ise İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi yürürlüğe girmiştir. 1961’de Avrupa Sosyal Şartı, 1966 tarihinde Ekonomik, Sosyal, Kültürel Haklar Sözleşmesi imzalanmıştır. (Girgin, Biren, 2002, s.133)

Dünyada bir daha savaş yaşanmasının önüne geçilmesi hedefi ile 1949 tarihinde Cenevre Sözleşmesi imzalanmıştır. Bu sözleşme ile devletlere, savaş suçu işleyenleri yargılama zorunluluğu getirilmiştir. İlerleyen süreçte, Cenevre Sözleşmesi’nin, düzenleme kapsamı ek protokollerle genişletilmiştir.

Savaşın kaçınılmaz sonuçları arasında ağır insan hakları ihlalleri de bulunmaktadır. Bu ihllallerin en düşük düzeye indirilmesi amacı doğrultusunda insancıl hukuk kuralları oluşturulmuştur. Taraflar arasında savaşın hangi kurallar çerçevesinde gerçekleşebileceğini, savaş sırasında devletler tarafından nasıl hareket edileceğini ortaya koyan kurallara insancıl hukuk kuralları adı verilmiştir. (Budak, 2019, s.30) *İnsancıl hukuk kuralları, savaş esnasında veya silahlı çatışma durumlarında masum insanlara karşı olumsuz etkilerin en aza indirgenmesi ve insanlara karşı yapılması gereken yardım ve davranış kurallarıdır.*” (Tütüncü, 2006,

s.1; Aktaran: Budak, 2019, s.30) Burada amaç, savaşçılar dışında kalan; herhangi bir suç içerikli eylemde bulunmayan insanların zor şartlarda kalmalarını engellemek, can güvenliklerini sağlamak, savaşın diğer zararlarından bu kişileri korumaktır. (Budak, 2019, s.30)

Savaşın ve savaş sularının engellenmesi için devletler tarafından birçok düzenleme ve anlaşmalar yapılmış olsa da bu düzenlemeler yeterli gelmemiştir. Bütün suçlular tam anlamıyla yargılanamadığı gibi suçun işlenmesine de engel olunamamıştır. Bu nedenle 17 Haziran 1998 tarihinde imzalanan Roma Anlaşması ile Uluslararası Ceza Mahkemesi kurulmuş, bu konuda 120 devlet oy kullanmış, 21 devlet çekimser kalmış, 7 devletin oyu ise karşı yönde olmuştur (etin, 2010, s.344). Savaş suçlularını yargılama yetkisi devletlerin elinden alınarak uluslararası bir ceza mahkemesine verilmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

ULUSLARARASI HUKUK BAKIMINDAN İNSANİ MÜDAHALE

Uluslararası insani müdahale, temelde, devletlerin egemenlik haklarına yönelen bir eylemdir. İleride değinileceği üzere BM Antlaşması, devletlerin egemenlik haklarını hukuki olarak koruma altına almaktadır. Devletlerin egemenlik haklarına saygı gösterilmesi, uluslararası hukukta bir yükümlülüktür. Uluslararası sistem içerisinde yer alan her devlet, BM Antlaşması uyarınca birbirine eşit sayılmaktadır. Eşit devletler arasında ortaya çıkacak sorunlarda BM'in nesnel ve yapıcı bir üst rolü bulunmaktadır. Bir devletin, bir başka devletin egemenliğini ilgili devletin rızası olmadan ihlal etmesi müdahale olarak tanımlanmaktadır. BM, uluslararası sistemde bir müdahalenin varlığını, uluslararası barışa ve güvenliğe tehdit ya da uluslararası barış ve güvenliği bozan bir eylem olarak görmektedir. Bu sebeple ilgili müdahalenin ortadan kaldırılması için her türlü girişimde bulunmakta, kararı almakta, buna uymayan devletlere karşı insani müdahale seçeneğini masaya koymaktadır. Bir devlet içinde yaşanan insan hakları ihlallerinin uluslararası barış ve güvenliği tehdit edecek ya da bozacak boyuta ulaştığı durumlarda da insani müdahale yolu gündeme gelmektedir. Bu insan hakları ihlallerine örnek olarak; isyanlar, çatışmalar, terör eylemleri, katliamlar, açlık ve kıtlık sorunları, soykırım, devletin otorite kaybı, zorunlu göç halleri, ağır asimilasyon politikaları ve benzeri durumlar sayılabilir. BMGK, insani müdahale kararı alınması konusunda yetkili organdır. Bu organ, beş daimi on geçici olmak üzere onbeş üyeden oluşmaktadır. Daimi üyelerin veto hakları bulunmakta olup bu hakkın kullanılması halinde diğer ondört üye olumlu oy kullansa dahi karar alınamamaktadır. BMGK kararına dayalı olarak gerçekleştirilen insani müdahaleler, uluslararası hukuk bakımından legal ve meşru kabul edilmektedirler. Konunun yerel düzeyden çıkıp çıkmadığı, uluslararası bir boyut kazanıp kazanmadığı, dünya barışının ve güvenliğinin tehdit edilip edilmediği; BMGK'nde yapılan görüşmeler ile tespit ve tayin edilmektedir.

1990'ların başında, Sosyalist bloğun dağılması insani müdahale bakımından önemli bir dönüm noktası olmuştur. BMGK, insancıl hukuk prensiplerine dayanarak uluslararası müdahalede bulunma konusunda daha az çekingen bir sürecin kapılarını

aralamış, bu konuda doktrin oluşturma gayreti içine girmiştir. 31 Ocak 1992 tarihinde, BMGK Başkanlığı tarafından yayımlanan deklarasyon bu yeni dönemin işaret fişeği niteliğindedir. Bu deklarasyona göre, mülteciler sorunu, uluslararası barış ve güvenliğin korunmasına yönelik geniş bir faaliyetin ayrılmaz parçasıdır. Açıklamaya göre; uluslararası barış ve güvenliğe karşı ekonomik, sosyal ve insani tehditler bulunmaktadır. Böylece, bu yöndeki istikrarsızlıkların, askeri nitelikte olmayan barış ve güvenlik tehditleri oluşturduğu belirtilmiştir. (BMGK Deklarasyonu, 1992; Aktaran: Budak, 2019, s.33)

BMGK tarafından insani müdahale kararı alındığı durumlarda, kararlar sınırları çizilen yetki ve kıstaslar doğrultusunda hareket edilmektedir. İlgili birimler nezdinde, askeri seçenek dahil kararda belirtilen her türlü yola başvurma hazırlığı başlatılmaktadır. BM'in kendisine ait hazır, nizami, teknik olanaklara sahip ve etkin bir ordusu bulunmamaktadır. Bu sebeple kararların icrası üye devlerin göndereceği askerler ile gerçekleştirilmeye çalışılmaktadır. Asker gönderme ve insani müdahale gücü oluşturma süreci, BM için zaman kaybına sebep olabilmektedir. Askerlerin müdahale konusunda alacakları bilgi ve eğitimler zaman gerektirmektedir. Oluşturulacak gücün askerleri arasında görev ve yetki paylaşımı yapılması, bölgenin ve uluslararası sorunun askerlere anlatılması, nasıl koordineli hareket edeceklerinin kendilerine bildirilmesi bu donatım ve bilgilendirme süreci konularının bazılarıdır. Gönderilen birliklerin aynı dili konuşmamaları, farklı kültürlerle sahip olmaları, değişik coğrafyalardan gelmeleri, müdahalede bulunulacak bölgeyi pratikte tanınamaları, ortak geçmişe ve aynı kurumsal kimliğe sahip olmamaları beraberinde çeşitli sorunları getirmektedir. Bu sorunların başında birlikte hareket etme zorluğu, birlik unsurları arasında iletişim eksikliği, emir komuta zincirine uymak konusunda isteksiz ve ihlal içeren davranışlar sergilenmesi sayılabilir. Bu gibi durumlar, hareketin başarısını olumsuz etki oluşturabilir. Tüm bu sebepler, doğrudan BM'e bağlı, hazır ve etkin bir BM İnsani Müdahale Gücü'nün varlığını zorunlu kılmaktadır.

BM sisteminde devletlerin kuvvet kullanması açıkça yasaklanmıştır. Bu yasak, yeni bir savaşın önüne geçilmesi için gerekli görülmüştür. Uluslararası barışın ve

güvenliğin korunması için kuvvet kullanma yetkisi istisnai olarak BMGK'ne tanınmıştır. Bu duruma “Koruma Sorumluluğu” adı verilmiştir.

Koruma sorumluluğu kavramı, özellikle Ruanda ve Kosova’da yaşanan savaş suçları sonrasında gündeme gelmiştir. 20 Eylül 1999 tarihinde, BM Genel Sekreteri, yıllık raporu sunduğu konuşmasında, her bir üye devletten, geleneksel anlamda egemenlik anlayışını tekrar gözden geçirmesini talep etmiştir. Kanada, bu talebe olumlu yaklaşarak, Müdahale ve Devlet Egemenliği Uluslararası Komisyonu’nu (ICISS) toplantıya davet etmiştir. ICISS 2001 sonunda yayınladığı rapor ile koruma sorumluluğu kavramını açıklamıştır. (Aksoy, 2015; Aktaran: Budak, 2019, s.40-41) BM Genel Sekreteri tarafından bir yüksek heyet, reform taslağı hazırlamakla görevlendirilmiş, hazırlanan rapordaki önerilere aralarında ABD, Çin ve Rusya’nın da bulunduğu birçok BM üyesi itiraz etmiştir. 2005 senesinin Ekim ayında gerçekleştirilen dünya zirvesinin sonuç tebliğinde, koruma sorumluluğu kavramının içeriği düzenlenmiş, yapılan düzenlemeler ile sorumluluk zayıflatılmış ancak desteklenmiştir. (Aksoy, 2015; Aktaran: Budak, 2019, s.41) Koruma sorumluluğu kavramı, ilk kez, 2011 yılında, Libya müdahalesine resmi ve meşru dayanak oluşturan 1973 sayılı BMGK kararı ile uygulanmıştır. ICISS geçici bir komisyon olma niteliğine sahiptir ve 2001 senesinde bu komisyonun toplanmasının ana sebebi, 1990’larda yaşanan soykırım, toplu katliam, tecavüz ve insanlık suçlarıdır. (Budak, 2019, s.42)

Uluslararası hukuk, devletlerin egemenliği ilkesi ile devletlerin kendi ülkeleri içinde meydana gelen olayları ve buna karşı sergilenen eylemleri onların iç işi olarak kabul etmektedir. BM Antlaşması aşağıda belirtileceği gibi devletlerin iç işlerine karışmayı açıkça yasaklamıştır. Ancak bunun sınırları bulunmaktadır. Bir devletin topraklarında yaşanan ve o devletin iç hukuk kurallarına uygun olan her eylem, uluslararası sistemin benimsediği değerlere ve kabul ettiği kurallara aykırı olmadığı, ağır insan hakları ihalleri doğurmadığı, uluslararası barış ve güvenliği bozmadığı ya da tehdit etmediği sürece iç işlerine karışma yasağı kapsamındadır. Devletler tarafından ülke içinde yasa dışı sayılmakla birlikte suç işlemesinin önüne geçilemeyen kişi ya da grupların eylemleri uluslararası barış ve güvenliği tehdit edecek nitelik ve niceliğe ulaştığında konu yine insani müdahaleyi gerekli kılabilir.

Örneğin, Suriye'nin toprak bütünlüğü ve egemenlik sınırları içerisinde doğan bazı terör örgütlerinin eylemleri ülke sınırlarını aşmıştır. Uluslararası barış ve güvenliğin bu örgütler tarafından tehdit edildiğine dair BM'in ve üyelerinin çok sayıda açıklaması bulunmaktadır. Dahası bu örgütler uluslararası terörün yayılmasını tetiklemiştir. Ne zaman, nasıl ve kim tarafından kurulduğu ve yönetilmekte olduğu belirsizliğini koruyan Irak ve Şam Din Devleti (DAEŞ/İŞDD) isimli terör örgütünün eylemleri Uluslararası Barış ve Güvenliğe karşı tehdit olarak görülmektedir. Bu örgütün, ülkemiz, Avrupa ülkeleri ve dünya genelindeki saldırıları ile uluslararası barış ve güvenliği tehdit ettiği kabul edilmektedir. Örgüte karşı bazı dünya devletleri, BM'den bağımsız olarak hareket ederek, uluslararası terörizmin yayılmasına karşı DAEŞ/İŞDD ile mücadele ettiklerini, bu suretle dünya barışının ve güvenliğinin korunmasına katkı sağladıklarını, bu gerekçe ile Suriye'ye yönelik insani müdahalede bulunduklarını ve bu dayanağın meşru olduğunu beyan etmişlerdir.

Öte yandan Çin'de yaşayan yaklaşık 3 milyon Uygur Türkü Çin tarafından bir güvenlik tehdidi olarak algılanmaktadır. Uygur Türklerine yönelik insan hakları ihlalleri ve ağır asimilasyon politikaları Çin tarafından sürekli olarak reddedilmektedir. Çin, bu iddiaların araştırılması, ihlallerin tanınması yönündeki girişimleri iç işlerine müdahale saymaktadır. Bu konuda BM İnsan Hakları Konseyi'ne çeşitli raporlar sunulmuş, Bu Konsey'e üye devletler tarafından Çin'e eleştiriler yönelten mektuplar yayınlanmış ve Konsey'e Çin aleyhinde başvurular yapılmıştır. BM Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılması Komitesi (IHOP) tarafından Çin'de ayrımcılık ve insan hakları ihlalleri yaşandığına dair açıklamalar bulunmaktadır. Ancak Çin'de yaşananlar, bugüne değin BMGK tarafından uluslararası barış ve güvenliği tehdit eden eylemler olarak tanınmış değildir. Çin'in BMGK'nin beş daimi üyesinden birisi olması ve veto yetkisinin bulunması sebebiyle, BMGK'nde Çin aleyhinde herhangi bir karar alınması olası değildir. BM'in mevcut yapısı çerçevesinde, sistemin beş veto yetkisine ve gücüne sahip ülkesine karşı uluslararası insani müdahale seçeneğinin varlığından söz etmek de olanaksızdır. Geçmişte bunun bir örneği yaşanmamıştır. Bu beş ülke; ABD, Çin, Rusya, İngiltere ve Fransa; BMGK'nde kendileri aleyhinde alınabilecek her türlü kararı veto ederek karar alınmasını tek başlarına engelleme etkinliğine sahiptirler. BMGK kararı aranmaksızın

bir uluslararası kurumun Çin'e askeri müdahalesi veya bazı devletlerin Çin'e karşı toplu olmayan askeri müdahaleleri de fiilen olanaksızdır. Mevcut düzende böyle bir ihtimal bulunmamaktadır. Ancak, insani gerekçelerle alınacak askeri olmayan karar ve yaptırımların bu yöndeki ihallerin varlığını azaltabileceği düşünülmektedir.

Nisan 2019 tarihinde, BM'de düzenlenen Yerel Halklar Forumu'na, Çin'in katılması, Uygur Türkleri'ne uygulandığı belirtilen asimilasyon ve baskı politikaları nedeniyle ABD tarafından engellenmeye çalışılmış, Çin'li yetkililer buna tepki göstermişlerdir. (Euronews Resmi Web Sitesi, 08.05.2019) ABD'nin, Çin'i baskı altına almak için Çin'e karşı her türlü argümanı kullanıyor olması, bu girişimlerin samimiyetini olumsuz etkilemektedir. ABD'nin, insan hakları ihlallerini mi yoksa Çin'in üzerine bir başka gerekçe ile gitmeyi mi daha çok önemseydiği konusu tartışmalıdır.

Gelişen Çin ve Türkiye ilişkilerinin bir yansıması olarak değerlendirilebilecek ve haber değeri yüksek olan bir gelişme 2017 senesinde yaşanmıştır. İlgili haberde; "Türkiye, Çin basınında yer alan haberlere göre Doğu Türkistan İslami Hareketi'ni resmen terör örgütü olarak tanıdı.", "Çin'in 'terör örgütü' olarak kabul ettiği Doğu Türkistan İslami Hareketi 1989 yılında Uygur Türkleri tarafından Uygur Özerk Bölgesi'nin bağımsızlığı elde etmek için kuruldu. Grubun Çin'de bir dizi saldırıyı üstlendiği biliniyor." ifadeleri yer almaktadır. (Euronews Resmi Web Sitesi, 03.08.2017) Haberin doğru olması halinde, Türkiye'nin böyle bir karar almasının ilerleyen süreçte dünya çapında geniş tartışmalara ve yankılara sebep olacağı açıktır. Öte yandan, Çin tarafından terör örgütü olarak tanınan bir grubun isminde İslam kelimesinin geçmesi, Çin'in terör algısının nasıl ve ne üzerine şekillenmekte olduğuna dair bazı sinyaller vermektedir.

1963 senesinde, Sovyetler Birliği ile Çin arasında ilişkiler gerginleşmiştir. Bu gerginliğin devamında, aynı sene Sincan - Uygur özerk bölgesinde yaşanan çatışmalar sebebiyle taraflar birbirlerini suçlamışlardır. Çin, Ussuri Irmağı'nın doğusundaki toprakların, 1860 yılında, Çarlık Rusya'sı tarafından kendilerinden; zorla atılmış bir imza yoluyla alındığını iddia ederek Sovyetler Birliği'nden bu toprakların iadesini

talep etmiştir. Kruşçev ise, İç Moğolistan'da ve Sincan - Uygur özerk bölgesinde yaşayan ve Çin'li olmayan nüfusu ayrı bir halk olarak gördüğünü ortaya koyarak bu nüfusun kendi kaderini belirleme hakkı olduğunu belirtmiştir. (Armaoğlu, 1987, s.547; aktaran: Sümer, 2007, s.106) Çin ile iyi ilişkilere sahip oldukları dönemde bu konuya hiç değinmeyen Sovyetler Birliği'nin ilişkilerdeki gerginleşme üzerine halkların kendi geleceklerini belirlemesi hakkında bahsetmesi ve Sincan - Uygur özerk bölgesi konusunu Çin'e karşı kullanması samimiyetten uzaktır. İlişkilerdeki iyileşme ile birlikte bu söylemin terkedilmesi Sovyetler Birliği'nin ciddi olmadığını göstermiştir. Devletler, kendi çıkarları doğrultusunda konjonktürel olarak değişen politikalar sergileyebilmekte, dostane ilişkiler içinde olsalar da diğer devletlere karşı her türlü aleyhte argumanı kullanabilmektedirler. Bu durum, insan haklarına verilen önemden çok, çıkarlara önem verildiğini, insan haklarının amaç olmadığını ve araç haline getirildiğini, realist politikaların uluslararası ilişkilere egemen olduğunu göstermektedir.

2.1. Devletlerin Egemenlik Hakkının İhlali Yasağı

Müdahale, bir devletin egemenlik hakkının ihlali anlamına gelmektedir. Müdahalenin insani sebeplerle ve uluslararası hukuka uygun olarak yapılması halinde, devletlerin egemenlik alanına ve hakkına; istisnai olarak, meşru ve hukuka uygun zeminde müdahale edilmektedir. BM Antlaşması kuvvet kullanımını yasaklamaktadır. Bunun istisnalarından birisi BM tarafından kuvvet kullanılmasıdır. BM, BMGK kararı olmadan kuvvet kullanamamaktadır. BMGK kararı, uluslararası hukuka uygunluk, değerlerin korunması ve meşruiyet bakımından önem taşımaktadır. Devletlerin egemenlik hakkını ihlal etmek uluslararası hukukta yasaklanmıştır. Bir devletin iç işlerine karışılması da bu bağlamda hukuka uygun değildir. Ancak, ağır insan hakları ihlallerinin yaşanması, devletlerin meşru olmayacak şekilde ve BMGK kararı olmaksızın kuvvet kullanması, ciddi insani krizlerin doğması gibi durumlarda, devletlerin egemenlik hakkının ihlali yasağı ile insani müdahale konusu karşı karşıya gelmektedir.

2.1.1. Egemenlik Kavramı

Latince kökenli olan Souraveinite kelimesi egemenlik kavramının karşılığı olarak kullanılmakta olup; bu kelime “Superanus kelimesinden gelmektedir.” Bu kavram, “en üstün güç” anlamını taşımaktadır. Feodal düzen 16. Yüzyıl’da etkinliğini kaybederken, merkezi krallıklar güç kazanmaya başlamıştır. Kavramın ortaya çıkışı da bu döneme denk gelmektedir. Jean Bodin, bu dönemde kavramın gelişmesine katkı sağlamış, Fransa’da merkezi devletin oluşturulmasında Bodin’in düşünceleri esas alınmıştır. Buna göre, kralın, ülkesinde mutlak ve sınırsız iktidarının karşılığı egemenliktir. (Teziç, 1998, s.118)

Devam eden süreçte, İngiltere’de, 1651 yılında Thomas Hobbes, Leviathan isimli eserinde, egemenliği; bireylerin bir araya gelmesinden oluşan ve kılıç kullanan bir vücudun elindeki kılıç ve baston olarak nitelemektedir. Bu vücut bir ejderhaya aittir. Ejderhanın tek bir başı vardır. (Sena, 1975, s.431) 1700’lü yıllara gelindiğinde, Montesquieu, monarşi, halk hükümeti ayrımı yaparken, halk hükümetinde egemenliği kaynak bakımından ele alır ve egemenliğin kaynağını halk olarak niteler. Çünkü halk, kendi kanunlarına bağlı olduğu kadar, kanunları da kendisi yaratır. (Sena, 1975, s.456) Günümüzde, pek çok anayasada egemenliğin millete ait olduğu açıkça yazılıdır. Halkın, kanun yapması ve kanunlara bağlılığı anlatılırken burada, günümüzde, egemenlik kavramının evrildiği üst kavram olan “hukukun egemenliği” kavramının izleri de görülmektedir.

Milattan önce, Platon’un, politika teorisi ile adalet kavramına değindiği, adaletsizliğin, devletin gücüne olumsuz etkilerini ortaya koyduğu görülmektedir. Buna göre; *“Bir bireyin kuvveti, nasıl ki erdemlerinin derecesi ile orantılı ise, bir devletin gücü de, hak ve adaleti gerçekleştirilmesiyle orantılıdır. Bundan ayrılan her devlet, bireylerin iç fakültesindeki dengesizlik gibi, kendi üyelerini teşkil eden bireyler arasında birtakım karışıklıkların çıkmasına neden olur ve bu yüzden de zayıflar.”* (Sena, 1975, c.2, s.26) Platon’un, egemenliğin gücünü adalete dayandırdığı açıktır. Adalet ise, hukukun varmaya çalıştığı hedef olarak değerlendirilmektedir.

“Egemenlik, devletin kendi yetkilerini ve kendi temel hukuk kurallarını serbest iradesiyle belirlemesidir. Öte yandan, kamu gücünü harekete geçirebilen sadece devlettir: çünkü silahlı zorlama tekeline sahiptir. Alman hukukçulardan Jelliek, yalnızca devletin; “yetkilerin yetkisine” sahip olduğunu belirtiyor.” Teziç, egemenliği; Hukuki, asli, en yüce, kayıtsız ve koşulsuz bir iktidar olarak tanımlamaktadır. İktidar kelimesini ise; yetki, kudret ve erk olarak nitelemektedir. (Teziç, 1998, s.118) Günümüzde, egemenlik kavramı, hukuki yetkiye dayalı olarak devlete tanınan; yasama, yürütme ve yargı erklerinin bağımsızca ve özgürce kullanılması olarak tanımlanabilir. Öte yandan, başka bir devletin ya da uluslararası hukukun egemenliğinin başladığı yerde devletlerin egemenlik haklarının son bulacağı da söylenebilir.

2.1.2. Devletin Kriterleri

İnsanların bir araya gelmeleri ve örgütlenmeleri sonucunda ortaya çıkan hukuki kişiliğe devlet adı verilmektedir. Devlet, kendisini oluşturan bireylerden ayrı bir varlığa sahiptir. Öte yandan, devlet, yönetimdeki bireylerin kişiliklerinden de bağımsızdır. (Teziç, 1998, s.116) Devletin devamlılığı esastır ve bu durum devletin hukuki kişiliğinin sonucudur. Devlet, nesiller değişse de varlığını sürdürür. Gerçek kişilerin devlet adına yaptığı işler, bu kişiler değişse de hukuki sonuç doğurmaya devam eder, geçerliliğini korur. Devletin hukuki koruma gerektiren menfaatleri, hak ve görev ehliyeti vardır. Devletin hukuki kişiliğe sahip olması devletin kriterlerinden biridir ancak, diğer kriterler olmadan devletin ortaya çıkması için yeterli değildir. (Duran, 1982, s.63; Aktaran: Teziç, 1998, s.116-117)

Platona göre devlet; “Öğelerini yurttaşlar teşkil eden hepsi bir tek amaç ve merkez çerçevesinde birleşmiş olan bir bütündür.” (Sena, 1975, s.27) Buradan yola çıkılarak, geniş anlamda; yurttaş; nüfus, merkez; ülke, amaç birliği; hukuki ve siyasi birlik, bütünlük de egemenlik olarak yorumlanabilir. Platon devlet adlı eserinde toplumu sınıflara ayırır. Bunlar; besleyici çiftçiler, arkadaşları arasında yumuşak; düşmana karşı korkunç savaşçılar, adil, ılımlı ve cesur hükümet adamlarıdır. (Sena, 1975, s.27-28) Ancak bunlar, nüfusun alt kriterlerini oluşturmaktadır.

Hobbes’a göre, Devlet, yurttaşlar adına ve yerine karar veren bir yönetim ve çalışan bir eldir. Onun iktidarı sonsuzdur; egemenlik bastonuyla kılıç, onun elindedir. İster tek hükümdar, ister demokrasi olsun, hepsinde iktidarın mutlak ve söz götürmez olması lazımdır. Hak, kuvvete dayanır; adalet, kanunlardan doğar, kutsal kitap devlet kanunlarına aykırı olsa bile devlet kanunlarına itaat etmelidir.” (Sena, 1975, s.431-437)

Montesquieu, özgürlüğün sınırlarının kanunlar olduğunu belirtmektedir. Ona göre erdemin bile sınırları vardır. Eşitlik aşkı siyasal bir erdemdir. Halk hükümetinde egemen olan halktır. Çünkü, halk, kendi kanunlarına bağlı olduğu kadar, kanunları da kendisi yaratmaktadır. Monarşide ise kuvvet ile kanun iç içe geçmiştir. Burada kanunu yapan monarkın kendisidir. Adalet, yukarı sınıflardan aşağı sınıflara indikçe derece derece azalmaktadır. Öyle ise, bu hükümette adalet yoktur. (Sena, 1975, s.456)

Devlet; *“Belli bir coğrafya üzerinde, bağımsız bir teşkilat kurmuş olan insan topluluğunun kurmuş oluşturduğu, hukuken bu topluluğu kişileştiren, iç ve dış egemenliğe, örgütlü zor kullanma tekeline sahip kamu tüzel kişiliğidir.”* (Yıldız, 2003, s.118) Devletin dört unsuru bulunmaktadır. Bunlar; egemenlik, nüfus, ülke ve hükümettir. Devletler; egemenliğin kaynağı, yapısı ve sınırları bakımından farklılık gösterirler. (Yıldız, 2003, s.118)

Günümüzde, uluslararası hukukun ortaya koyduğu değerler ile egemenlik; ulusal ve uluslararası egemenlik olarak şekillenmektedir. Her iki halde de hukuk düzenleri açısından egemenliğin klasik anlamını kaybettiği gözlemlenmektedir. Uluslararası dayanışmanın bölgesel ya da evrensel olarak gelişmesi bu gözlemi güçlendirmektedir. Ulus devletlerin anayasalarında, uluslararası antlaşmaların kendi yasalarından üstün olduğu hükmüne yer verilmektedir. (Teziç, 1998, s.119) Bu da, uluslararası hukuk normlarına ve değerlerine dayalı egemenliğin ne denli kuvvetlendiğini ortaya koymaktadır. Öte yandan Türkiye Cumhuriyeti Anayasa’sının 90. maddesi; Usulüne göre yürürlüğe konulmuş Milletlerarası andlaşmalar kanun hükmündedir.” şeklinde olup; bu antlaşma hükümleri kanun ile eşdeğer tutulmaktadır (TBMM Resmi Web Sitesi, T.C. Anayasası, md.90).

Objektivistler, yukarıda yapılmış olan devlet tanımında yer alan “egemenlik” kavramına, devletin bir unsuru olarak yer vermemektedirler. Bunun yerine Egemenliği, ulusal ve uluslararası hukuk sistemi içinde “hukukun egemenliği” olarak görmektedirler. (Çelik, 1980, s.329; Aktaran: Teziç, 1998, s.120) Normativistlere göre ise, devletin egemenliği bir kıstas olarak reddedilmekte, bu akım tarafından, uluslararası hukukun koyduğu kıstaslar dahilinde kullanılan yetkiden söz edilmektedir. Türkiye’de, egemenlik bir yetki olarak kabul edilmektedir. Anayasa’nın 6. maddesinin 2. fıkrası Egemenliğin, Anayasa’ya uygun olarak yetkili organlar eliyle kullanılacağını belirtmekte; böylece egemenliğin bir yetki olduğunu ortaya koymaktadır. (Teziç, 1998, s.119-121)

2.1.3. Devletlerin Egemenliği İlkesi

Günümüzde, BM’ye üye bağımsız her bir devletin egemen olduğu kabul edilmektedir. BM Antlaşması egemenliği koruyan hükümler içermektedir. Örneğin, BM Antlaşması’nın 2. maddesinin 7. fıkrası açık bir şekilde, üye devletlerin iç işlerine karışma yasağını getirmektedir. İç işleri, devletin egemenliğinin bir unsurudur. Böylece uluslararası hukuk tarafından devletlerin egemenliği ilkesi kabul edilmekte ve korunmaktadır. BMGK’nin, BM Antlaşması 7. Bölüm çerçevesinde sahip olduğu haklar bu düzenlemeye istisna oluşturmaktadır.

Devletler, kendi ülkeleri içindeki yönetim hakkını; yasama, yürütme ve yargı yetkisini ile kullanmaktadırlar. Burada devletlerin karar alabilme (yasama), uygulayabilme (yürütme) ve denetleyebilme (yargı) iradesinin öteki devletlerden bağımsız olarak ve özgürce kullanılabilmesi egemenliğin sonucudur. Her devlet, bu erkleri, diğer devletlerden bağımsız olarak kullanma hak ve yetkisine sahiptir.

Devletler, iç işlerini serbestçe tayin etme hakkına sahiptirler. Uluslararası örgütler ve başka devletler, devletlerin iç işlerine dolyısıyla egemenlik alanlarına müdahale edemezler. Bir alt başlıkta değinileceği üzere, aynı zamanda; her devletin, diğer devletler ile eşit hak ve özgürlüklere sahip olduğu kabul edilmektedir.

Devletlerin aldığı kararlar uluslararası hukuka açıkça aykırı olmadığı sürece, devletler egemenliklerini diledikleri gibi kullanma hakkına sahiptirler.

Devletlerin egemenlik hakkı oldukça geniştir. Günümüzde, teknolojik gelişimlerle birlikte, devletlerin egemenlik alanları da şekillenmektedir. Örneğin, devletlerin ulusal siber altyapıları üzerinde egemenlik haklarına sahip oldukları, bu altyapılara yönelecek saldırıların hukuka aykırı olduğu kabul edilmektedir (Schmitt, 2013, s.25).

2.1.3.1. Devletlerin İç İşleri

Egemenlik Bodin'e göre en yüksek buyurma gücüdür ve başka hiçbir güç tarafından sınırlanmamıştır. Egemenlik mutlaktır, bunun sonucu olarak egemen hiç kimseden onay almaksızın yasa yapar, yasaları dilediği gibi değiştirir ya da kaldırır, egemen yasadan bağımsızdır. Yasa, egemenin buyruğundan oluşur. Bodin, hukuku; adalet ve hakkaniyet olarak tanımlar ve yasadan ayrı tutar, ona göre; yasa hukuktan öncedir, çünkü yasa, egemenin iradesini ortaya koymaktadır. Egemenlik, mutlak olmasının yanı sıra, bölünmezdir, süreklidir ve devredilemezdir. (Saygılı, 2014, s.189-191)

Egemenlik kavramı, Avrupa'da feodalitenin çökmesi ve merkezi krallıkların kendini göstermesi ile belirgin hale gelmiştir. Jean Bodin tarafından benimsenen, kralın merkezi otoritesinin mutlak üstünlüğü görüşü, Thomas Hobbes tarafından da destek görmüştür. Egemenlik kavramı günümüzde mutlak egemenlik anlayışından hem içsel hem de dışsal bakımdan uzaktır. 20. Yüzyıl'da gelişen karşılıklı bağımlılık kavramı, devletlerin egemenlik anlayışını özellikle dış politika bakımından kayda değer kısıtlamalar getirmiştir. (Sönmezoğlu, 2017, s.206)

Egemenlik, devletin, siyasi yönetme yetkisinin kullanma hakkıdır. Egemen, bu yetkisini, ülke topraklarında kullanma hakkına sahiptir. Egemenlik, içsel egemenlik ve dışsal egemenlik olarak sınıflandırılabilir. Bir devletin, kendi ülke sınırları içinde, her şey ve de herkes üzerinde, yasama, yürütme ve yargı erklerini kullanabilmesi

egemenliğin içsel boyutunu oluşturmaktadır. Dışsal egemenlik ise, devletin rızası olmadan kendi davranışları üzerinde, hiçbir etkiyi ve kısıtlamayı tanımaması anlamına gelmektedir. (Sönmezoğlu, 2017, s.206)

Devletlerin iç işleri, devletin egemenliğinin parçasıdır. Devlet, egemenlik hakkını kullanarak, dilediği gibi iç işlerini tayin etmektedir. Devletlerin ülke sınırlarındaki her iş, onların iç işi sayılmaktadır.

Demokratik sistemde, halkın seçme ve seçilme özgürlüğü vardır. Bireyler, siyasi sürece, yöneterek ya da yönetimi belirleyerek katkı sağlayabilirler. Demokrasilerde, egemenliğin kaynağı halktır ve halka rağmen hiçbir güç egemenliğe dışarıdan müdahale edemez. Seçimler sonucunda iktidara gelen siyasi partiler, halk adına yasama ve yürütme yetkisini kullanarak devletin iç işlerine yön verirler. Kurulu yargı mekanizması da, millet adına; yasalara uyulup uyulmadığına dair denetim görevini yürütür.

Bir devletin hukuksal çerçevede kendi ülkesinde gerçekleştireceği siyasi, sosyal, ekonomik, toplumsal, kültürel v.s. alanlardaki karar alma, uygulama ve denetleme süreçleri o devletin iç işleri olarak kabul edilmektedir. İç işleri, sadece ülke sınırlarındaki konuları kapsamamaktadır. Devletlerin dış politikaları da, içsel bir sürecin ürünü olarak doğmaktadır. Uluslararası hukuk kurallarına aykırı olmadığı sürece, devletler, özgürce dış politikalarını belirleme ve uygulama hakkına sahiptirler.

Devletler, iç işlerini, insan haklarına saygı yükümlülüğü çerçevesinde yönetmek durumundadır. Buna aykırı davranışlar uluslararası sistem tarafından korunmamaktadır. Bir ülkede, devlet eliyle ağır insan hakları ihlallerinin yaşanması ya da devletin, sınırları içinde yaşanan ağır insan hakları ihlallerini engelleyememesi durumunda uluslararası hukuk kuralları, o devlet içindeki insanların haklarını korumak maksadıyla devreye girmektedir.

2.1.3.2. Devletlerin İç İşlerine Müdahale Yasağı

Birleşmiş Milletler Sözleşmesi savaşı yasakladığı gibi içişlerine karışmayı da açıkça yasaklamıştır. BM Antlaşmasının 2. maddesinin 7. fıkrası ile egemenlik ilkesi güçlendirilmiştir. Şöyle ki; *“İş bu Antlaşma’nın hiçbir hükmü, Birleşmiş Milletlere herhangi bir devletin kendi iç yetki alanına giren konulara müdahale yetkisi vermediği gibi üyeleri de bu türden konuları iş bu Antlaşma uyarınca bir çözüme bağlamaya zorlayamaz; ancak bu ilke VII. Bölümde öngörülmüş olan zorlayıcı önlemlerin uygulanmasını hiçbir biçimde engelleyemez.”* (BM Antlaşması, 1945, md. 2)

Bir devletin hukuksal çerçevede kendi ülkesinde gerçekleştireceği siyasi, ekonomik, toplumsal, kültürel v.s. alanlardaki faaliyetleri iç meseleleri olarak kabul edilmektedir. İç işlerine karışma yasağının istisnası; BMGK kararı ile müdahaledir. Burada, müdahale yasağı, BMGK tarafından alınan karar ile amacı, kapsamı, süresi, yetkisi ve kapsamı belli olarak kalkmaktadır.

BMGK kararı, insani müdahalenin ön şartıdır. BM Antlaşması kuvvet kullanma yetkisini BMGK’ne tanımıştır. Devletler, vatandaşlarını insan hakları ihlallerinden koruma sorumluluğu altındadırlar. Bir devletin sınırları içinde meydana gelen ağır insani krizler, ilgili devletin iç mekanizmaları tarafından sonlandırılmadığında bu krizin sonlandırılması için uluslararası sistem devreye girmektedir. Krizler devlet eliyle doğmuş veya devletin kusuru ya da ihmaliyle ortaya çıkmış olabilir. Bunun müdahale kararı alınması bakımından bir önemi yoktur.

Bununla birlikte, BM Antlaşması’nın 2. maddesinin 7. fıkrasına göre ise; *“İşbu Antlaşma’nın hiçbir hükmü, Birleşmiş Milletlere herhangi bir devletin kendi iç yetki alanına giren konulara müdahale yetkisi vermediği gibi üyeleri de bu türden konulara işbu Antlaşma uyarınca bir çözüme bağlamaya zorlayamaz.”* (BM Antlaşması, 1945, md. 2) Ancak, istisnai olarak BMGK, uluslararası barışı bozan durumlarda hava, kara, deniz operasyonları yapıp her türlü önlemi alabilirler. Bunun hukuki dayanağı, BM’in, Uluslararası Barışı ve Güvenliği Koruma Sorumluluğu’dur.

Örneğin; Darfur katliamı olarak anılan olayda, Sudan Hükümetine yapılacak müdahale iç işlerine müdahale kapsamında değerlendirilmiş ve bu konuda çekimser kalınmıştır. Şöyle ki; ekonomik sıkıntıların yaşandığı Darfur’da Araplar ve Afrikalılar arasında bir iç çatışma başlamış ve bu durum iç savaş boyutuna ulaşmıştır. Sudan Hükümeti, bu iç savaşta bir etnik kimliği, diğerine karşı desteklediği, arapların yanında yer aldığı iddia edilmiştir. Süreç içinde, çok sayıda insanın öldürüldüğü ve hatta ölümlerin katliam boyutuna ulaştığı ortaya çıkmıştır. BM, Barış ve Güvenliği Koruma Sorumluluğu gereği, öncelikle araya girip ateşkes sağlanmasına öncülük etmiş ve taraflar arasında Darfur Barış Antlaşması imzalanmıştır. BM tarafından, yaşanan çatışmalar sebebiyle sivillerin korunmasına öncelik verilmiştir. Barışın sağlanması ve silahlara el konulması için Uluslararası Barış Gücü’nün Darfur’da konuşlanması kararı alınmıştır. BM Antlaşması gereğince Uluslararası Barış gücünün (UNMIS) bir ülkede konuşlanmasının ön şartı ilgili ülkenin rızasının bulunmasıdır. Ancak Sudan Hükümeti Barış Gücünün varlığını öncelikle “iç işlerine yapılan bir müdahale” olarak değerlendirip askerleri kabul etmemiştir. Daha sonra uluslararası baskılar sonucu “Afrika kökenli olmak şartıyla” BM Barış Gücü’nün varlığını kabullenmiştir. (Sürücüoğlu, 2017, s.615)

Rusya, Çin ve Katar insan hakları ihlalleri gerekçesine rağmen bu konuda “çekimser” kalmışlar ve BM ise Sudan’ın rızasını aramaksızın müdahale hakkı elinde bulunduğu halde bu hakkını kullanmadığı için eleştirilmiştir. Rusya ve Çin ise Sudan’la petrol konusunda yakın ticari ortaklar oldukları ve bu sebeple çekimser kaldıkları belirtilerek eleştiriye konu olmuşlardır. ABD, Çin ve Rusya’nın ticari çıkarları ile insan hakları ihlallerini önleme konuları arasında ikilemde kaldıkları düşünülmektedir. (Sürücüoğlu, 2017, s.615)

Küreselleşen dünyada teknolojinin ilerlemesiyle birlikte iç işlerine müdahale teknikleri de farklılaşmıştır. Artık siber savaşlar, dolar savaşları, biyolojik savaşlar; bombalarla yapılan savaşlardan daha etkilidir. Uluslararası hukuk bu yollarla dolaylı olarak ihlal edilmektedir. Ülkeler kendi egemenlik sınırlarını aşarak, başka ülkelerin finansal alanlarında, siyasi partileri üzerinde, STÖ’lerinde, medyasında, ticari

hayatlarında v.s. konumlarında örtülü hakimiyet kurarak egemenlik alanlarını genişletmekte ve bunu kullanmaktadırlar.

1945’den beri devletlerarası ilişkilerde gizli faaliyetlere sıklıkla rastlanmaktadır. Bir devlet başka bir devletin politik bağımsızlığının aleyhindeki girişimleri mücbir sebebe bağlamaktan ziyade bununla aynı sonuçları doğuracak bir biçimde bir gizli faaliyetle yürütür. Seçim hazırlıklarındaki yolsuzluklar, gizli propaganda, suikastlar, iç karışıklık çıkartan grupların maddi olarak desteklenmesi vb.. Bu davranışlar meşru müdafaa hakkının kullanılmasını sağlayıp sağlayamayacağı sorusunu ortaya çıkarmaktadır. (Bozkurt, 1996, s.69)

2.1.4. Egemen Devletlerin Eşitliği İlkesi

“Egemen eşitlik ilkesi, hukuki ve teorik kısmı bakımından sağlam bir içeriğe sahiptir. İlkenin oluşumunu, Antik Yunan dönemlerine, Stoa okullarına kadar götürmek mümkündür. Antikite sonrası önce Vitoria, Grotius, Pufendorf, Vattel gibi doğal hukukçular, devamında Duguit, Kelsen gibi pozitif hukukçular egemen eşitlik ilkesini tartışmıştır... Tartışmalar neticesinde ilkeye yüklenen anlamlar içerisinde bütün hukukçuların üzerinde mutabık olduğu anlam, “devletlerin uluslararası hukuk karşısında eşit” konumunda olduklarıdır.” (Çelik, 2017, s.5)

Devletlerin Egemenliği İlkesi; “Egemen Devletlerin Eşitliği İlkesi” olmaksızın anlamını yitirmektedir. Günümüzde, genel kabul görmüş uluslararası hukuk kuralları bireylerin ve devletlerin eşitliği temeline dayanmaktadır. Hiçbir devlet, diğerine üstün değildir. Egemen her devlet eşittir. Her bir egemen devlet; diğer devletler ile eşit hak ve özgürlüklere sahiptir.

Hugo Grotius, devletlerin eşitliğe dayalı ilişki kurmaları, ayrımcılığa ve farklı bir muameleye maruz kalmamaları gerektiğini savunmuştur. Devletlerin eşit koşullarda birbirleriyle ilişki kurmaları, egemen devletlerin eşitliği ilkesinin gereğidir. İlişkiler, eşitlik içinde, adil ve kabul edilebilir koşullarda yürütülmelidir. Burada, uluslararası otoritenin koruyuculuğuna ihtiyaç duyulmaması önemlidir. Egemen

devletlerin eşitliği ilkesindeki en baskın iki vurgu; eşitlik ve egemenliktir.” (Çelik, 2017, s.5)

BM Antlaşmasının 2. maddesinin 1. fıkrasında “*Örgüt, bütün üyelerinin egemen eşitliği ilkesi üzerine kurulmuştur*” (BM Antlaşması, 1945, md.2/1) demektir. BM nezdinde tüm üye devletler eşittir. Genel Kurul karar alma mekanizmasında her üye devletin bir oy hakkı olması bundandır. BM Antlaşması’nın “iç işlerine karışma yasağının” kaynağı da egemenlik ilkesinin varlığı ve eşit olana saygı yükümlülüğünün bir uzantısıdır.

Devletler egemen ve eşit olduğu için diğer devletler onların iç işlerine müdahale edemezler kuralı esastır. Eşitlikten anlaşılan; devletlerin uluslararası toplumda eşit haklara sahip olmasıdır. Ancak, BM Antlaşması’nın 27. maddesi, devletlerin eşitliği ilkesine aykırı olduğu ileri sürülerek eleştiri konusu olmaktadır. Şöyle ki; 27. md. “*BMGK’nin her üyesinin bir oyu vardır. BMGK’nin usule ilişkin konulardaki kararları dokuz üyenin olumlu oyu ile alınır. BMGK’nin diğer tüm meselelerle ilgili kararları daimi üyelerinin hepsinin oyları dahil olmak üzere dokuz üyenin olumlu oyu ile alınır*” şeklindedir. (BM Antlaşması, 1945, md.27) Karar alınabilmesi için, devletlerin oylarının yanı sıra “beş büyük devletin oyunun da” mutlaka olumlu olması şartı aranmakta olup; bu durum, diğer devletler tarafından egemen devletlerin eşitliği ilkesinin ihlali olarak görülmektedir.

Devletler, uluslararası antlaşmalara katılırken de antlaşmalardan çekilirken de yine Egemenlik İlkesi temelinde eşit haklarla müzakereye katılıp müzakerede temsil edilebilmektedirler. Devletler, BM Antlaşması ile hem içte kendi vatandaşlarına, hem de dışarda diğer ülke haklarına, topraklarına ve vatandaşlarına barışçıl, adil ve hukuka uygun davranma taahhüdü altına girmişlerdir. Ancak dünya küreselleştiği, ulaşım ve iletişim kolaylaştığı ve teknoloji oldukça geliştiği için dünya vatandaşlığı konusu sıklıkla tartışılmaktadır.

BM Genel Sekreteri Kofi Annan; 20 Eylül 1999’da BM Genel Kurulu’nda yıllık raporunu sunarken yapmış olduğu konuşmasında, devletlerden geleneksel

egemenlik anlayışlarını yeniden gözden geçirmelerini talep etmiştir. Koruma Sorumluluğu yaklaşımı BM Genel Sekreteri tarafından reform sürecine dahil edilmiştir. Ancak aralarında ABD, Çin ve Rusya'nın da bulunduğu devletler tarafından egemenlik hakları kısıtlanabilir endişesi ile bu girişime itirazda bulunulmuştur. Devletlerin bir kısmı bunun yeni bir müdahale konusu oluşturabileceği düşüncesini ileri sürerken, diğerleri BMGK'ne kapsamlı yetki verilmesinden ve siyasi takdir haklarının daraltılmasından duydukları endişeleri dile getirmiştir. (Arsava, 2011, s.177-182)

2.2. Kuvvet Kullanma Yasağı

Yüzyıllar boyunca, “Kuvvet Kullanma” konusunun, teoride tartışması yaşanmış ve pratikte sonuçları değerlendirilmiştir. Örneğin Çin Kültüründe, kuvvetin doğru kullanımı oldukça önemli bir konudur. Kuvvet kullanmanın ya da kuvvet kullanma tehdidinde bulunmanın amacı savaşı kazanmak olmalıdır. Sun-Tzu öğretileri gücün en verimli ve en akılcı biçimde kullanılmasının yollarını göstermektedir. Geleneksel bakışta, “*Güç kullanmak mutlaka hasar doğurur. Yin'i zayıflatmak için Yang'ı güçlendirirsin*” (Moriya, 2013, s.84) anlayışı bulunmaktadır.

Thomas Hobbes'un politika hakkındaki görüşlerini açıkladığı Yurttaş adlı kitabında, “*Adalet ve hukuk her bireyin bir başkasına saldırmak ve kendilerini savunma hakkına sahip olduğuna aracılık eder. Kendini savunan bir insan için yararlı olan bir eylem daima iyidir ve özel çıkarın tek yargıcı da bireyin kendisidir. Kuvvetine karşı direnilemeyen kimse, doğal halde kendisine iyi görünen her şeyi yapma hakkına sahiptir; insanlığın doğal durumu, herkesin herkesle savaşmasından ibarettir. Fakat akıl, böyle bir durumu, doğurduğu sefaletleri düşünerek reddeder.*” (Sena, 1975, c.2, s.436) ifadelerine yer verdiği görülmektedir.

I. Dünya Savaşı öncesinde, uluslararası hukuk, devletlere savaşa başvurma hakkı tanımaktadır. Bunu yasaklayan bir uluslararası kural da yoktur. Devletlerin savaşa başvurma sebepleri incelendiğinde, yüksek ulus çıkarlarının gerekçe gösterildiği, iktidar sahiplerinin kararlarının bu çıkarları belirlemede etkili olduğu

görülmektedir. Savaşa başvurma sebebi, mukteditlere göre belirlenen yüksek ulus çıkarları olmasına karşın, her savaşta, savaşı meşrul

II. Dünya Savaşı, birçok ülkenin topraklarında büyük yıkımlara ve can kayıplarına sebep olmuştur. Bunun yanı sıra, savaş, arkasında bir soykırım vahşeti ile daha önce örneği olamayan bir kitle imha silahı dehşeti bırakmıştır. Savaş sonucunda ortaya çıkan bu büyük yıkım, savaş sırasında gerçekleşen vahşet ve dehşet, teknolojiyi kullanan devletin tüm dünyayı ve yaşamı yok etme seviyesine ulaşması savaşın kesinlikle yasaklanması fikrini sabit hale getirmiştir. (Bayıllıoğlu, 2016, s.13) Bunun üzerine Kuvvet Kullanma kavramının tanımlanması konusu yoğun gündem haline gelmiştir.

Kuvvet kullanma tabiri, milletlerarası hukukta, geniş anlamda; savaşı da içerecek şekilde çeşitli silahlı zorlama yollarını kapsamaktadır. (Bozkurt, 1996, s.5) Öyle ise silah kavramının uluslararası hukuktaki tanımı da önemlidir. Bilişim teknolojilerinin gelişmesi ile devletlere pek çok sisteme, dışarıdan müdahale edilebilmektedir. Bunlar arasında, o devletin vatandaşlarının yaşamlarını doğrudan etkileyecek ve insan hakları ihlallerine sebep olabilecek siber saldırılar da bulunmaktadır.

Saldırı ya da savunma yapmak için kullanılan araçlara silah adı verilmektedir. (Yılmaz, 1996, s.728) Saldırı için kullanılan bu araçlar, gerçek kişiler arasında yaşanan olaylarda yargı kararlarına konu olmakta, yargı merciileri tarafından zarar doğurucu nitelikleri sebebiyle silah sayılmaktadırlar. Örneğin; hortum, terlik gibi araçlar yaralanmaya sebep olmaları sebebiyle yüksek yargı tarafından silah olarak kabul edilmişlerdir (Dünya Gazetesi Resmi Web Sitesi, 17.10.2016). Devletleri hedef alan siber saldırıların temelde bir saldırı olduğu konusuna dikkat edilmelidir. Ardından saldırı için siber araçların kullanılması sebebiyle bu araçlar silah sayılmalıdır. Bu saldırılar sebebiyle devletlerin egemenlik haklarının ne boyutta ihlal edildiği, iç işlerinde bir aksama oluşup oluşmadığı, devletlerin zarara uğrayıp uğramadığı tespiti yapıldıktan sonra uluslararası hukuk kuralları çerçevesinde saldırgan devlet ya da gruba karşı cevap hakkı kullanılabilmelidir.

Bir siber saldırı gerçekleştiğinde, bu saldırının kim tarafından yapıldığının tespiti oldukça güçtür. Saldırının gerçekleştiği konum tespit edilse dahi, bu konumdan saldırıyı gerçekleştiren kişilerin o konumu kapsayan devletin uyruğuna tabi olup olmadığının belirlenmesi zordur. Bunun ortaya koyulması halinde, saldırının bir gerçek kişi mi yoksa tüzel kişi mi tarafından gerçekleştirildiğinin araştırılması ve bu kişilerin ilgili devlet ile bir ilgisinin olup olmadığının delilleriyle tespiti gerekmektedir. Siber saldırıyı bir devletin gerçekleştirdiği açıkça ortaya konulduğunda dahi, bu siber saldırının bir silahlı saldırı olarak kabul edilip edilemeyeceği, edilecekse hangi seviyede silahlı bir saldırı olarak kabul edilebileceği konusu oldukça tartışmalıdır.

Dünya savaşları ile yaşanan katliamlar barışın önemini ortaya koymuş, teknolojinin ilerlemesi ile birlikte devletlerin savaşmasının dünyanın varlığını dahi tehdit edebilecek riskler taşıdığı görülmüştür. Ülkelerin sahip oldukları olağanüstü kitle imha silahları; hegemonik hatta faşizan bir dünya sistemi kurulmasını sonuçlayabilecek zorlayıcı güce sahipken, devletler bir araya gelerek kuvvet kullanımının sonuçlarını konuşabilmiş, yaşananlardan ders çıkarmış ve kuvvet kullanımını yasaklamanın en doğru tercih olduğu sonucuna varmışlardır. Bu nedenle BM kesin bir şekilde ‘savaşı yasaklamıştır.’ Uluslararası hukukta ilk kez devletler ‘savaşmanın yasaklandığı bir düzenlemeye’ onay vermişlerdir. Bu onayın aksi düşünüldüğünde; dünya, güçlü silaha sahip devletlere tabi köle devletler ya da manda devletler ile tanışmış olabilecekti.

Savaşmak BM Antlaşması ile de yasaklanmıştır. Bu sebeple savaş yerine farklı bir kelime arayışına gidilmiştir. BM Antlaşmasında kullanılan terim savaş değil kuvvet kullanmadır. (Keskin, 1998, s.23)

Ülkelerin hiçbirisinin, artık; yapılan uluslararası antlaşmalardan dolayı savaşa başvurması, başka bir ülkenin egemenlik hakkını ihlal etmesi, topraklarına saldırması mümkün değildir. Ancak onlar adına bu yetki artık BM’ye aittir. BM ise bu özel yetkisini savaş kelimesi ile değil “kuvvet kullanma” tabiri ile tanımlamıştır.

BM Antlaşmasına kadar çıkarları zedelenen her devletin savaşma hakkının olduğu normal ve tabii karşılanmaktadır. Realist politikalar hayatın olağan akışının bir sonucu olarak görülmektedir. Ancak, savaşma hakkının kullanılması, tüm dünyanın yaşanılabilir bir yer olmaktan çıkması sonucunu doğurabileceği için bu konuda uluslararası bir gücün kısıtlayıcı olması zarureti doğmuştur. Güçlü ve egemen devletler gerek sömürgelerine karşı gerekse de kendi hakimiyetlerini artırmak, topraklarını genişletmek amacıyla savaşa başvurabilmektedirler. Orta çağ filozoflarının çoğunun düşüncesine göre de devletler haklı sebeplerle savaşma hakkına sahiptir; çünkü savaşın sonuçları bu denli yıkıcı değildir.

II. Dünya Savaşı'ndan sonra devletler, sorunlarını silahlı yollarla çözmek yerine artık, yaptırım uygulamak, nota vermek, elçilikler üzerinden ihtarda bulunmak gibi daha yumuşak eylem ve politikalarla çözmeye, savaştan kaçınmaya çalışmaktadırlar. Uluslararası barışın korunması için öncelikle kuvvet kullanımının meşru görülmeceği bir dünya ve insan haklarına saygı gösteren uluslararası anlayışın gelişmesi hedeflenmektedir. Bu nedenle ilk olarak 1945 yılında BM Antlaşmasının 2. maddesinin 4. fıkrasında devletlerin egemenlik ilkesi kabul edilerek, kuvvet kullanma yasağı düzenlenmiştir.

“Tüm üyeler, uluslararası ilişkilerinde gerek herhangi bir başka devletin toprak bütünlüğüne ya da siyasal bağımsızlığına karşı BM’nin Amaçları ile bağdaştırılamayacak herhangi bir biçimde kuvvet kullanma tehdidine ya da kuvvet kullanılmasına başvurmadan kaçınırlar.” (BM Antlaşması, 1945, md.2) Bu madde ile devletlere açıkça kuvvet kullanma yasağı getirilmiştir. Ancak önemle altını çizmek gerekmektedir ki; kuvvet kullanma yasağına, “BM amaçları ile bağdaştırılamama” sınırı getirilmektedir. Amaç ile bağdaşan kuvvet kullanımı yasak değildir.

1945 yılında ilk kez, BM Antlaşması’nın 2. maddesinin 4. fıkrası ile devletlere kuvvetlerini kullanma konusunda kısıtlayıcı kurallar ve yasaklar getirilmiştir. Ayrıca tüm üyelerden; sorunlarını barışçıl yollarla çözmeye taahhüdü de alınmıştır. Antlaşma, antlaşma öncesindeki beyanname ve sonrasındaki bilgilere ile medeni bir dünya hedeflenmiş, bunun sonucu olarak insan hakları temel değerler olarak kabul edilmiş,

devletlerin kuvvet kullanımı yasak ilan edilmiştir. Antlaşma, savaşın olmadığı bir dünyanın, barışın korunması ile mümkün olacağını ortaya koymakta, bu sebeple en basit kuvvet kullanımlarını dahi önemsemektedir. Bilinmektedir ki, I. Dünya Savaşı'nın başlaması; Avusturya - Macaristan İmparatorluğu veliahtı, Arşidük Ferdinand ve eşinin, bir Sırp milliyetçisi tarafından öldürülmesi ile tetiklenmiştir.

Devletler için savaşmak yasaklanmış, silahlı kuvvet kullanımı şartlara bağlanmıştır. Kural ihlali ya da insan hakları ihlali halinde; ihlali gerçekleştiren herkes savaş suçlusı sayılabilecektir. Savaş hukuku ve sivillerin korunması konusunda en kapsamlı hukuki metin Cenevre Sözleşmesi olarak kabul edilmektedir. Cenevre Sözleşmelerinin ihlali savaş suçu işlemek ile eşdeğer olarak görülmektedir.

II. Dünya Savaşı'nın en önemli sonuçlarından birisi Cenevre Sözleşmelerinin doğmasıdır. Savaş dönemlerinde sivillerin korunması için en temel hukuki düzenlemeler oluşturulmuştur. Sözleşmeler ile sözleşmelere taraf devletlere, konu hakkında gereken hukuki düzenlemelerin yapılması ve ağır ihlal gerçekleştiren sorumluların yargılanması bakımından bir zorunluluk getirilmektedir. (Aksar, 2012, s.155)

İnsani müdahale, 1990'lı yıllarda BMGK'nin İnsan Hakları İhlalleri'ni "Uluslararası Barışa Tehdit" olarak yorumlayarak kuvvet kullanımı kararları alması ile BMGK kararı olmadan NATO tarafından yapılan Kosova Müdahalesi sonrası farklı bir konuma evrilmiştir. (Hehir, 2013, s.14; Aktaran: Acet, 2018, s.39) NATO müdahalesi doğrudan bir BMGK yetkilendirmesine dayanmamaktadır. BM dışında uluslararası bir örgüt tarafından insani gerekçelerle gerçekleştirilen ilk müdahale olma özelliği taşımaktadır. Konu, uluslararası hukuka uygunluk ve meşruiyet bakımından halen tartışılmaktadır.

2.2.1 Cenevre Sözleşmelerinin Ağır İhlal Halleri

Roma Statüsü'nün (1998) 8/2-a hükmü, Cenevre Sözleşmesi ile korunan kişi ve mallara karşı fiilleri bentler halinde saymakta, bu eylemlerin işlenmesi yönünde kuvvet kullanmayı savaş suçu kabul etmektedir. Bunlar; (Geyik, 2016, s.68)

- “*Kasten öldürme, işkence ve yahut biyolojik deneyler de dahil olmak üzere insanlık dışı muamele,*
- *Kasten büyük ezaya ya da vücut veya sağlıkta ciddi zarar yol açma,*
- *Askeri zaruretin haklı kılmadığı ve hukuka aykırı ve keyfi olarak gerçekleştirilen yaygın yıkım ve mülkiyete el konulması,*
- *Bir savaş esirini ya da koruma altındaki diğer bir kişiyi, yabancı bir kuvvetin emrinde hizmet vermeye zorlama,*
- *Bir savaş esirini ya da koruma altındaki diğer bir kişiyi, adil ve olağan yargılanma haklarından kasten yoksun bırakma,*
- *Hukuka aykırı olarak sürgün veya nakil etme ya da hukuka aykırı olarak tecrit etme, esir alma*”dır. (TMBB Resmi Web Sitesi; Aktaran: Geyik, 2016, s.68)

2.2.2. Savaş Yasa ve Geleneklerinin Ciddi İhlalleri

Roma Statü'nün 8/2-b hükmü uyarınca, uluslararası örf ve adet kurallarının silahlı çatışmalarda uygulanmakta olan kısımlarına yönelik ihlaller de savaş suçu sayılmaktadır. Kuvvet kullanımı içeren ve savaş suçu kabul edilen fiillerden bazıları şunlardır: (Geyik, 2016, s.69)

- “*Çarpışmalarda doğrudan yer almayan bireysel sivillere ya da sivil nüfusa karşı kasten saldırı yöneltme,*
- *Sivil hedeflere saldırı düzenleme,*
- *Savunmasız veya askeri hedef oluşturmayan kent, köy, yerleşim yeri veya binaları bombalama veya bu yerlere herhangi bir araçla saldırma,*

- *Askeri gerekliliklerin haklı kılmadığı düşman mallarını imha etme veya bu mallara el koyma.*” (TMBB Resmi Web Sitesi, Roma Statüsü; Aktaran: Geyik, 2016, s.69-70)

2.2.3. Cenevre Sözleşmeleri’nin Ortak 3. Maddesinin Ağır İhlal Halleri

Statü’nün 8/2-c bendi, silahlarını bırakmış silahlı kuvvet mensupları ile yaralanma, tutulma, hastalık veya diğer herhangi bir sebeple çatışma dışı kalan kişilere yönelen kuvvet kullanımını ve bu kişilere karşı işlenen bazı fiilleri savaş suçu saymaktadır. Bunlar: (Geyik, 2016, s.70)

- *“İşgalci devletin kendi sivil nüfusunun bir bölümünü işgal ettiği topraklara doğrudan veya dolaylı olarak nakletme veya işgal edilen topraklardaki nüfusun tamamını veya bir kısmını devlet sınırları içinde veya dışında sürme veya nakletme*
- *Yaşam ve kişiye karşı şiddet kullanımı, özellikle her türden adam öldürme, fiziksel sakatlık (yaralayarak sakat bırakma),*
- *Zalimane muamele ve işkence,*
- *Kişi onuru üzerinde tecavüzde, özellikle aşağılayıcı ve küçük düşürücü muamelede bulunma,*
- *Esir alma ve genel olarak vazgeçilmez olarak kabul edilen adli güvencelerin tanındığı, olağan biçimde kurulmuş bir mahkeme tarafından önceden verilmiş bir hüküm olmaksızın, kararlar verme ve infazlar gerçekleştirme”dir.* (TMBB Resmi Web Sitesi, Roma Statüsü; Aktaran: Geyik, 2016, s.70)

Çatışmada aktif bir şekilde yer alamayan her birey, bu suçların mağduru olabilir. Fail, mağdurun bu statüsünü doğuran şartların bilincinde olmalıdır. Örneğin, failin, mağdurun doktor olduğunu bilmesi gerekmekte, ancak, doktor olarak özel koruma altında olduğunu bilmesi gerekmemektedir. (Tezcan, Erdem, Önok, 2014, s. 491; Aktaran: Geyik, 2016, s.68)

2.2.4. Uluslararası Nitelikte Olmayan Silahlı Çatışmalardaki İhlaller

Statü'nün 8/2-e hükmü uyarınca aşağıdaki kuvvet kullanma biçimleri de savaş suçu sayılmaktadır; (Geyik, 2016, s.71)

- “Sivil nüfusa ya da çatışmalarda doğrudan yer almayan sivillere karşı kasten saldırı yöneltme
 - Binalara, malzemelere, tıbbi birimlere ve ulaşım araçlarına ve uluslararası hukuka uygun olarak Cenevre Sözleşmelerindeki ayırt edici amblemleri kullanan personele karşı kasten saldırı yöneltme,
 - Saldırı sonucu ele geçirilmiş de olsa, bir kasaba ya da yeri yağmalama,
 - On beş yaşının altındaki çocukları silahlı kuvvetlere veya gruplara çağırma veya kaydetme (alma) ya da onları çatışmalara etkin biçimde katılacak surette kullanma sözü edilen düzenlemede savaş suçu olarak sayılan fiillerdendir.”
- (TMBB Resmi Web Sitesi, Roma Statüsü; Aktaran: Geyik, 2016, s.71)

Devletler; ulusal ve uluslararası hukuka aykırı her kusurundan, suç teşkil eden her eyleminden ötürü cezai sorumluluğa sahiptir. Ancak canlı birer varlık olmadıkları için devletlerin cezai sorumluluklarına gidilememektedir. Bu nedenle devletin emrindeki kişilerin ya da devleti yöneten bireylerin cezalandırılması konusu düzenlemeye tabi tutulmuştur. Kişilerin işlediği sözleşmeye aykırılık ve ihlaller saptandığında kişi ile devlet arasında bir bağ kurulabiliyorsa devlet de her türlü cezalandırılacaktır. Bir devletin uluslararası alanda sorumluluğunun doğması için öncelikle uluslararası hukuka aykırı bir eylem ya da sonuçları bakımından sorumluluk doğuran uluslararası hukuka uygun bir fiilin varlığı aranmaktadır. Ardından, söz konusu fiil sebebiyle ortaya çıkmış bir zarar olmalıdır. Bu zarar ile eylem arasında nedensellik bağının olması son sorumluluk şartıdır. (Geyik, 2016, s.72-78)

2.2.5. Kuvvet Kullanımına Hukuka Uygun Zemin Oluşturan Durumlar

BM Antlaşması uyarınca devletlerin Kuvvet kullanması yasaklanmıştır. Ancak, kuvvet kullanmak her hal ve koşulda yasak sayılmamıştır. Bu kuralın devletler bakımından bazı istisnaları bulunmaktadır.

2.2.5.1. Meşru Savunma Hakkı Kapsamında Kuvvet Kullanma

Meşru amaçlar için yapılan silahlı eylemler kuvvet kullanma yasağının istisnasıdır. Burada silah kavramı önem taşımaktadır. BM Antlaşması'nın 51. maddesi meşru müdafaa konusunu düzenlemektedir. Meşru müdafaa kuvvet kullanma yasağının istisnalarından biridir. Buna göre;

“Bu Antlaşmanın hiçbir hükmü, Birleşmiş Milletler üyelerinden birinin silahlı bir saldırıya hedef olması halinde, BMGK uluslararası barış ve güvenliğin korunması için gerekli önlemleri alıncaya dek, bu üyenin doğal olan bireysel ya da ortak meşru savunma hakkına hanel getirmez. Üyelerin bu meşru savunma hakkını kullanırken aldıkları önlemler hemen BMGK'ne bildirilir ve Konseyin işbu Antlaşma gereğince uluslararası barış ve güvenliğin korunması ya da yeniden kurulması için gerekli göreceği biçimde her an hareket etme yetki ve görevini hiçbir biçimde etkilemez.” (BM Antlaşması, 1945, md.51)

BM meşru müdafaa hakkını silahlı saldırı halinde kullanılabileceğini açıkça düzenlemiştir. Hangi hallerin “silahlı saldırı” olabileceği de belirlenmiştir. Buna göre;

- Bir devlet ülkesinin bir başka devletin silahlı kuvvetleriyle istilası ya da saldırıya uğraması ya da bu saldırı sonucunda geçici bile olsa, bir askeri işgal veya bir devlet ülkesini kuvvet kullanarak kendi ülkesine katmak,
- Bir devletin silahlı kuvvetlerinin diğer bir devletin ülkesini bombardıman etmesi ya da her türlü silahlar kullanması,
- Bir devletin silahlı kuvvetlerinin diğer bir devletin kıyılarını veya limanlarını abluka altına alması,

- Bir devletin silahlı kuvvetlerinin bir başka devletin kara, hava, deniz kuvvetlerine veya sivil hava gemilerine, ticaret gemilerine saldırması,
- Bir devletin ülkesinde iradesine dayanarak bulunan bir başka devlet silahlı kuvvetlerinin Antlaşma şartlarına aykırı olarak kullanılması veya süresi bitmesine rağmen o devlet ülkesini terk etmemesi,
- Ülkesini bir başka devletin faydalanmasına sunan devletin bu ülkeyi bir saldırı fiili için kullandığını itiraf etmesi,
- Bir devletçe veya bu devlet adına bir başka devlete karşı silahlı gruplar, düzensiz kuvvetler ya da paralı askerler gönderilmesi veya böyle bir harekete teşebbüs edilmesi.

Bu eylemler savaş ilanı olmasa bile saldırı olarak kabul edilecektir. (BM Ankara Enformasyon Merkezi Resmi Web Sitesi, BM Genel Kurulu'nun 3814 sayılı ve 1974 Tarihli Kararı)

BM'nin "iç işlerine karışma yasağı" sebebiyle ve üye devletlerin "veto hakkını" kullanmalarından dolayı karar alamadığı durumlara sıklıkla rastlanmaktadır. Öte yandan bir devlete yönelen uluslararası bir saldırı olduğunda, BM'in devreye girmesi zaman alabilmektedir. BM müdahale etmeyip öncelikle sorunların ilgililer arasında diplomatik yollarla çözülmesini de isteyebilmektedir. Bu sırada mevcut saldırıların sonuçlarının derinleşmesi, insan hakları ihlallerinin ilerleyebilmesi ya da yeni saldırıların yaşanması söz konusu olabilecektir. Tüm bu sebeplerle, devletlerin, saldırıya uğradıklarında, meşru müdafaa ilkesi gereği karşılık vermeleri uluslararası hukuka uygundur. Ayrıca meşru müdafaa ilkesi kuvvet kullanma yasağının istisnasıdır. Meşru Müdafaa hakkı sadece ülkelerin kendi topraklarına yapılan silahlı saldırılara karşı kullanılabilir. Silahlı saldırıya karşılık verme halinin, düşman tarafın bastırılmasından sonra devam ettirilmesi, bitirilmesi önemsenmekte, bu konuda savunmanın saldırıya dönüşmemesi, ölçülü ve orantılı olması kriterleri benimsenmektedir.

Devletler, diğer devletlere karşı her zaman doğrudan bir silahlı saldırı yoluna girişmemekte, terör gruplarını desteklemek gibi dolaylı yollarla her türlü özel silahlı

saldırı ya da istikrar bozucu eyleme başvurabilmektedirler. Bu sebeple, meşru savunma konusunu ikili ayrıma tabi tutmak gerekmektedir. Bunlar; doğrudan saldırılara karşı meşru savunma, dolaylı saldırılara karşı meşru savunma olarak şekillenmektedir. Dolaylı yoldan kendisine silahlı saldırıda bulunulan devletin meşru savunma hakkı konusunda uluslararası ispat hukuku devreye girmektedir. Dolaylı yoldan silahlı saldırıyı gerçekleştiren kişi/grubun arkasında, “o saldırıya ilişkin” özel olarak bir başka devletin olduğu, son derece açık ve somut deliller ile her türlü şüpheden uzak bir şekilde, kesin olarak ortaya konmalıdır. 11 Eylül saldırılarında, ABD, ikiz kulelere ve pentagona yapılan saldırıların arkasında Afganistan’daki Taliban Rejimi’nin bulunduğu kanaat getirip meşru savunma hakkı olduğunu belirterek bu ülkeye karşı saldırıya başlamıştır.

Bir devlet, hedefindeki devleti, çeşitli dolaylı yollarla istikrarsız hale getirip; ilgili devlette oluşan iç çatışma ve ağır insan hakları ihlalleri gibi sonuçları ileri sürerek buraya karşı insani müdahale zemini oluşturmaya da çalışabilir. Örneğin, Suriye’deki terör gruplarının çoğu, Suriye’yi daha fazla istikrarsızlaştırma girişimlerinin bir sonucu olarak görülmektedir. Suriye’de kullanılan kimyasal silahların kim, hangi grup ya da gruplar tarafından kullanıldığı açıkça tespit edilememiştir. Ülkede çatışmalar çok ciddi boyutlara ulaşmış, çok ağır insan hakları ihlalleri yaşanmış, uluslararası barış ve güvenlik kısmen zarar görmüştür. Bu durumun oluşmasında ve ilerlemesinde tetikleyici rol oynayan dolaylı aktörler kimdir sorusu uzmanlar tarafından uzun yıllar tartışma gündemi olmaya devam edecektir. Barışın korunması için gerekli olan ise bu tartışma ve araştırmaların BM bünyesinde yapılmasıdır. Suriye Rejimi, burada dolaylı aktör değil ana aktördür. Rejimin antidemokratik tutumu ve ağır insan hakları ihlali içeren davranışları, sürecin gelişmesinde ana etken olmuştur. BM, Suriye hakkında insani müdahale kararı alamamıştır. Ortada doğrudan oluşmuş ve dolaylı yollarla oluşturulmuş bir istikrarsızlık olduğu, bunun ağır bir insani krize dönüştüğü açıktır. Kimyasal silah kullanılması, kendi başına uluslararası barışı ve güvenliği tehdit eden bir durumdur. İstikrarsız bir bölgede, kimin elinde olduğu bilinmeyen, güçlü yıkıcı etkisi bulunan ve kolaylıkla taşınabilir nitelikte bulunan bu silahların olması son derece sakıncalı ve tehlikeli bir durumdur.

Bazı durumlarda, saldırıya uğrayan devletin ekonomik ve askeri gücü kendisini savunmasına elverişli olmamaktadır. Bu gibi hallerde, saldırıya uğrayan devletin, müttefikleri ile birlikte meşru müdafaa hakkını kullanabileceği uluslararası hukukta kabul edilmektedir. Bunun sonucunda, kollektif meşru müdafaa anlayışı gelişmiştir.

Devletlerin meşru müdafaa hakkı, bireylerin meşru müdafaa hakkı ile benzerlik göstermektedir. Ülkeden ülkeye değişiklik göstermekle birlikte; bireyler için meşru müdafaa genel hakkı, cana, mala ya da ırza yönelen saldırılara karşı; orantılı, ölçülü ve eşzamanlı savunma yapmak olarak tanımlanabilir. Bu noktada ortada bir saldırının varlığı şarttır. Bazı ülkelerde, haksız saldırının üçüncü kişilere yapılması halinde de bireylere meşru savunma hakkı verilmektedir. Örneğin konu, Türk Ceza Kanunu'nda, Meşru savunma ve zorunluluk hali başlıklı 25. Maddede düzenlenmiş olup, buna göre; *“(1)Gerek kendisine ve gerek başkasına ait bir hakka yönelmiş, gerçekleşen, gerçekleşmesi veya tekrarı muhakkak olan haksız bir saldırıyı o anda hal ve koşullara göre saldırı ile orantılı biçimde defetmek zorunluluğu ile işlenen fiillerden dolayı faile ceza verilmez. (2)Gerek kendisine gerek başkasına ait bir hakka yönelik olup, bilerek neden olmadığı ve başka suretle korunmak olanağı bulunmayan ağır ve muhakkak bir tehlikeden kurtulmak veya başkasını kurtarmak zorunluluğu ile ve tehlikenin ağırlığı ile konu ve kullanılan vasıta arasında orantı bulunmak koşulu ile işlenen fiillerden dolayı faile ceza verilmez.”* hükmü bulunmaktadır.

Devletlerdeki durum da buna benzerlik göstermektedir. Ortada hukuki dayanağı olmayan bir silahlı saldırı olmalıdır, saldırıya karşı ölçülü ve orantılı bir biçimde, saldırıyı bertaraf etmek için savunma yapılmalıdır. Ancak, 2011 senesinde yapılan bir saldırıya 2015 senesinde karşılık verilmesi devletler bakımından da meşru kabul edilmemektedir. Dolayısıyla, bireylerdeki eş zamanlılık ilkesi; devletler hukuku bakımından somut olaylar üzerinde yapılan incelemeden yapılan çıkarımlara göre, sıcağı sıcağına şeklinde evrilmektedir. Ancak, saldırının doğrudan etkileri devam etmekteyken ve yeni saldırıların doğması kuvvetle muhtemelken bu hakkın devam ettiği savunulabilir. BM Antlaşması bu konuda çerçeveyi net bir biçimde çizmiştir. Meşru savunma hakkı, “BMGK uluslararası barış ve güvenliğin korunması için gerekli önlemleri alıncaya dek” kullanılabilir (BM Antlaşması, 1945, md.51).

27 Haziran 1976'da Tel Aviv'den Paris'e giden bir Air France uçağı, ikisi Batı Alman vatandaşı ikisi Arap olan dört kişi tarafından kaçırılmıştır. Uçak Uganda'nın Entebbe havaalanına götürülmüş ve burada 100 kadar Yahudi yolcu ayrılarak diğerleri serbest bırakılmıştır. Talep, dünyanın çeşitli yerlerinde hapiste olan Filistinli gerillaların serbest bırakılması olmuştur. Uganda'nın yolcuları kurtarmak için bir şey yapmayacağı (ve hatta iddialara göre onlara yardım ettiği) anlaşılınca, 3 Temmuz'da İsrail, havaalanına bir uçakla asker göndererek yolcuları güç kullanarak kurtarma yolunu seçmiştir. Hava korsanları, bazı Ugandalı ve İsrailli askerler ölmüştür. Uganda havaalanı ve bir uçağı da ağır hasar görmüştür. BMGK'nde hiçbir karar için çoğunluk sağlanamamıştır. (Keskin, 1998, 39; Aktaran: Tosun, 2009, s.102)

BM Antlaşması'nın 51. maddesi Meşru Savunma Hakkının kullanım usulünü de düzenlemektedir. Buna göre; *“Üyelerin bu meşru savunma hakkını kullanırken aldıkları önlemler hemen BMGK'ne bildirilir ve Konsey'in iş bu Antlaşma gereğince uluslararası barış ve güvenliğin korunması ya da yeniden kurulması için gerekli göreceği biçimde her an hareket etme yetki ve görevini hiçbir biçimde etkilemez.”* (BM Antlaşması, 1945, md.51) Buradan çıkan sonuç, Meşru Müdafaa hakkının üye bir devlet tarafından kullanılması, BM tarafından Koruma Sorumluluğu'nun gereğinin yerine getirilmesine engel değildir.

BMGK'ne başvuruda bulunan tüm devletlerin durumu derhal değerlendirilir ve BMGK'nin karar almasına gerek olmadan; *“barış ve güvenliğin korunması için gerekli önlemler alınıncaya dek”* meşru müdafaa hakkı kullanılır. Bunun için bir devletin, silahlı bir saldırı altında olması gerekmektedir. Meşru Müdafaa istisnaidir, BMGK kararına dayanmamaktadır, dayanak BM Antlaşması'dır.

2.2.5.2. BM Kararları Doğrultusunda Kuvvet Kullanılması

Uluslararası barışın ve güvenliğin korunması ve Uluslararası Adalet Divanı'nın (UAD) kararlarına uyulması için BM Antlaşması'nın 94. maddesi uyarınca kuvvet kullanılması uluslararası hukuka uygundur. Bunun için, kuvvet kullanımı yönündeki

kararın BM organları tarafından alınması gerekmektedir. UAD kararlarına uyulmasını sağlamak için kuvvet kullanımı konusu tartışmalıdır. (Pazarcı, 2014, s.525)

BM Antlaşmasının 7. Bölümü, Barışın Tehdit Edilmesi, Bozulması ve Saldırı halinde alınacak önlemleri düzenlemiştir. Düzenleme 39. madde ile başlamaktadır. Buna göre;

“BMGK, böyle bir tehdit algıladıklarında “tavsiyelerde” bulunur. 41. ve 42. md. göre de hangi önlemlerin alınacağına karar verir. BMGK, barışın tehdit edildiğini, bozulduğunu ya da bir saldırı eylemi olduğunu saptar ve uluslararası barış ve güvenliğin korunması ya da yeniden kurulması için tavsiyelerde bulunur veya 41. ve 42. maddeler uyarınca hangi önlemlerin alınacağını kararlaştırır.” (BM Antlaşması, 1945, md.39)

İlgili maddeden, tavsiyelerde bulunmanın bir seçenek olduğu açıkça anlaşılmaktadır. Barışın tehdit edilmesi dahi koruma sorumluluğunu harekete geçirmektedir. Tavsiye, bu sorumluluğun yerine getirilmesinde bir unsurdur. Maddede, barışın kasten bozulması gerektiği yönünde bir içerik de mevcut değildir. “Barışın Bozulması” koruma sorumluluğunun devreye girmesi için kendi başına yeterlidir. BM’in sadece “Barışı ve Güvenliği Koruma Sorumluluğu” yoktur. Aynı zamanda barış bozulduğunda, “Barışı Yeniden Kurma Sorumluluğu” da bulunmaktadır.

Kuvvet kullanma yetkisi sadece BMGK’ne aittir ve üye devletlerden daimi beş üye de veto etmediği sürece BMGK bu yetkisini kullanabilmektedir. Bu da dünya üzerinde rakip konumda olan ve çıkarları hayatın doğal akışı gereği çatışan bu beş devletin aynı konu hakkında uzlaşmalarını gerektirmektedir. BM kendisine ait özel bir silahlı ordusu olmadığı için üye devletlerin askerlerini gerekli operasyonlarda kullanmaktadır. Bu da ayrı bir çıkar çatışması doğurmaktadır.

BM’e üye devletler arasında yer alan ve BMGK’nin beş daimi üyesi olan devletler sadece oylayıcı değil aynı zamanda karar verici konumdadırlar. Yaptırım

güçleri ve etki dereceleri yüksektir. Bu nedenle istedikleri takdirde BMGK'ni Veto haklarını kullanarak işlevsiz kılabilenlerdir. Bu beş sürekli üye kendileri kuvvet kullandıkları zaman vetoyu işletmelerinin yanı sıra, yakın müttefikleri ya da korudukları devletler kuvvete başvurduğu zaman da bu konularda alınacak kararları veto etmektedirler. (Keskin, 1998, s.152)

BMGK, bu durum karşısında çoğu zaman işlerliğini ve etkinliğini kaybetmektedir. İlgili Antlaşmanın **40. maddesine** göre, *“BMGK, durumun araştırılmasını önlemek üzere; 39. md. uyarınca tavsiyelerde bulunmadan ya da önlemleri kararlaştırmadan önce, ilgili taraflar gerekli gördüğü ya da uygun gördüğü geçici önlemlere uymaya çağrılabilir. Bu geçici önlemler tarafların haklarını, iddialarını ya da konumlarını hiçbir biçimde zedelemeyiz. Bu geçici önlemlerin yerine getirilmemesi halinde BMGK bunu gereğince dikkate alacaktır.”* (BM Antlaşması, 1945, md. 40)

Md. 41 uyarınca, *“BMGK’i kararlarını yürütmek için silahlı kuvvet kullanımını içermeyen ne gibi önlemler alınması kararlaştırabilir ve Birleşmiş Milletler, üyelerini bu önlemleri uygulamaya çağırabilir. Bu önlemler, ekonomik ilişkilerin ve demiryolu, deniz, hava, posta, telgraf, radyo ve diğer iletişim ve ulaştırma araçlarının tümüyle ya da bir bölümüyle kesintiye uğratılmasını, diplomatik ilişkilerin kesilmesini de içerebilir.”* (BM Antlaşması, 1945, md. 41)

Md. 42 uyarınca, *“BMGK, 41. maddede öngörülen önlemlerin yetersiz kalacağı ya da kaldığı kanısına varırsa, uluslararası barış ve güvenliğin korunması ya da yeniden kurulması için hava, deniz, ya da kara kuvvetleri aracılığıyla gerekli saydığı her türlü girişimde bulunabilir. Bu girişimler, gösterileri, ablukayı ve BM üyelerinin hava, deniz ya da kara kuvvetlerince yapılacak başka operasyonları içerebilir.”* (BM Antlaşması, 1945, md.42)

Özetle BM barışın tesisi için tavsiyelerde bulunur, önlemler alır; silahlı kuvvet gerektirmeyen yumuşak nitelikteki önlemler önceliğe sahiptir. Üyelerle birlikte, belirli devletlerle diplomatik ilişkilerin kesilmesi kararı alabilir. BMGK, alınan önlemlerin

yetersiz kaldığına karar verirse; kara, hava, deniz kuvvetleri aracılığıyla her türlü saldırıda, operasyonda bulunabilir.

BMGK, koruma sorumluluğu devam etmesine rağmen, 43. maddede sayılan özel antlaşmalar bulunmadığında; 42. madde uyarınca askeri operasyona başvurma kararı alamamıştır. Buna çözüm olarak; BMGK, 39. maddeye dayalı olarak; devletlere kuvvet kullanma izni verme ya da bunu tavsiye etme yetkisini geliştirmiştir. (Keskin, 1998, s.160) Böylelikle kuvvet kullanma yetkisinin BMGK tarafından devletlere tanınması, bu hakkın konu, çerçeve ve süre kısıtlarına bağlı olarak devletlerle paylaşılması sonucunu doğmuştur. İzin verilen devletin kuvvet kullanma zorunluluğu bulunmamaktadır.

BMGK tarafından barışın tehdit edildiğinin ya da bozulduğunun tespiti sadece silahlı çatışmaların varlığı halinde yapılmamıştır. İlgili devletin hükümetinin müracaatı ya da izni, devletin ve hükümet gücünün etkinliğinin ortadan kalkması, demokratik seçimlerin yapılmasına ve sonuçlarının uygulanmasına engel olunması, kitlesel göçler ve mülteciler, ağır insan hakları ihlallerinin yaşanması, insancıl hukuk ihlalleri, insani yardımların engellenmesi ve BM personeline yapılan saldırılar, halkların kendi geleceklerini belirleme hakkının ihlali, ateşkes ya da barış antlaşmalarının yerine getirilmemesi, silahlı çatışmalar, ülkedeki insani durum, BM organlarının otoritesinin ve etkinliğinin zedelenmesi, kitle imha silahları ve illegal silah ticareti yapılması, mayınlar, uluslararası terörizmin desteklenmesi, uluslararası hukuk kurallarının ve uluslararası sözleşmelerin ihlali gibi sebeplerle de dünya barışının tehdit edildiği veya bozulduğu tespitleri yapılmıştır. Bu gerekçeler son derece önemlidir.

2.2.5.3. BM Antlaşması Çerçevesinde Özel Askeri Antlaşmalar Yapılana Dek Beş Büyük Devlete Tanınan Kuvvet Kullanma Yetkisi

BM Antlaşmasının 42. maddesi BMGK'ne silahlı kuvvet kullanma konusunda karar alma yetkisi vermiştir. BM Antlaşmasının 43. maddesi ise, bu amaç doğrultusunda yapılacak özel antlaşmalarla bir özel askeri kuvvet oluşturulması

düzenlemesine ilişkindir. BM Antlaşmasının Güvenliğe İlişkin Geçici Hükümler başlığı altındaki 7. Bölümü'nde kaleme alınan 106. maddesi, geçici bir dönem için yapılmış olmakla birlikte, halen 43. maddeye bağlı olarak bir BM Gücü kurulamadığından hukuki olarak geçerliliğini koruduğu görülmektedir. Bu madde uyarınca, 43. maddede düzenlenen özel antlaşmaların yürürlüğe girmesine dek, 30.10.1943 tarihinde ABD, SSCB, Çin ve İngiltere tarafından Moskova'da imzalanan dört ulus demeci, BMGK'nin daimi üyesi olan Fransa'yı da kapsayacak şekilde; BM adına Barış ve Güvenliği Korumak adına her türlü eylemi gerçekleştirmeye kendilerini yetkili görmektedir. Bu madde, soğuk savaş döneminde uygulamaya koyulamamış sonrasında ise fiili geçerliliğini kaybetmiştir. (Pazarcı, 2014, s.526)

2.2.5.4. Sömürge Rejimi Altındaki Toplulukların Kuvvet Kullanması

BM Antlaşması ve başkaca Uluslararası Belgeler ile tanınan ve korunan Halkların Kendi Geleceğini Belirlemesi İlkesi (Self Determination) uyarınca, sömürge rejimi altındaki toplulukların bağımsızlıklarını kazanma hakkı olduğu kabul edilmiştir. Ancak, bağımsızlığını kazanma hakkı tanınan sömürge rejimi altındaki topluluğun bunun için kuvvet kullanıp kullanamayacağı konusu BM Antlaşmasında açıkça düzenlenmemiştir. İlerleyen süreçte, 12.08.1949 Cenevre Sözleşmesi'ne Ek Uluslararası Çatışmalara İlişkin 1977 tarihli I. Protokolün 1/4. maddesi; Irkçı rejimlere, yabancı işgaline ve sömürgeci üstünlüğe karşı mücadele eden halkların çatışmalarının uluslararası boyutta olduğunun kabulünü düzenlemiştir. Böylece, sömürge altındaki toplulukların mücadeleleri sırasında kuvvet kullanması üstü kapalı olarak tanınmıştır. Protokole birçok Batılı devlet taraf değildir. Öğretide genel eğilim, halkların kendi kaderini tayini hakkı çerçevesinde bağımsızlığına kavuşmaya çalışan sömürge altındaki toplulukların kuvvet kullanabileceği şeklindedir. (Pazarcı, 2014, s.526)

2.2.6. Kuvvet Kullanma Bütçesi

Birleşmiş Milletler'in düzenli bütçesi Genel Kurul tarafından iki senelik dönemler halinde onaylanmaktadır. Bütçe, siyasi işler, uluslararası adalet ve hukuk,

kalkınma, kamunun bilgilendirilmesi, insan hakları ve insani işler gibi alanlarda yürütülen programların masraflarını karşılamaktadır. Bütçenin ana fon kaynağı üye devletlerin ödedikleri aidatlardır (BM Ankara Enformasyon Merkezi Resmi Web Sitesi).

Üye devletlerin bütçe için ödeyeceği miktarlar gayri safi milli hasıllarına göre hesaplanarak belirlenir. Çok sayıda devletin aidatlarını ödememesi sebebiyle BM'nin ekonomik sıkıntı yaşadığı bilinen bir durumdur. Zengin ülkelerin bütçe katkı payı daha fazla iken zengin olmayan ülkelerin katkı payları daha azdır. (BM Ankara Enformasyon Merkezi Resmi Web Sitesi).

Uluslararası insani müdahale, BM için, oldukça ciddi maliyetleri ve sonuçları olan bir eylemdir. Desteğin maliyeti milyar dolarları bulabilmektedir. Bu durum, üye devletlerin müdahale etme konusunda maliyet hesabı içine girmelerine ve çekimser kalmalarına sebep olabilmektedir.

BM'in, daha sağlam bir ekonomik güç ile daha hızlı ve yeterli hareket olanağı bulabileceği açıktır. Bu sebeple, BM bütçesinde insani müdahale için ciddi bir pay ayrılması ya da güçlü bir insani müdahale fonu kurulması gerekmektedir. Bu durum, üye devletlerin ekonomik gerekçelerle red oyları vermelerinin/veto haklarını kullanmalarının ya da çekimser kalmalarının kısmen önüne geçecektir. Bütçenin "İnsan Hakları" başlığı altında insani müdahale kaynağının desteklenmesi teknik anlamda mümkündür. Çünkü, insani müdahale; dünya barışı ve güvenliğini; bunun da temelinde insan haklarını koruma gayesine hizmet etmektedir ve bütçe içinde insan hakları başlığı mevcuttur.

Daha güçlü ekonomik kaynağa sahip olan bir BM'in etkinliğinin artacağı açıktır. BM'in uluslararası egemenliğinin kuvvetlenmesi, devletlerin ulusal egemenliğini daha çok denetim altına alacak bir gelişme olacaktır. BMGK'nde beş devletin hakim olması ve kararların bu devletlerin güdümünde alınması, dünyanın diğer devletleri açısından hakkaniyete uygun bulunmamaktadır. Bu sebeple de, BMGK'nin güçlenmesi, bu beş devletin dünya üzerindeki etkinlik alanının artması

olarak yorumlanmakta, bu durum, BM'e üye devletler tarafından örgüte sağlanan desteğin niteliğini ve niceliğini etkilemektedir. Bu gibi pek çok nedenle, egemen eşit devletler arasındaki fiili eşitsizlik ortadan kaldırılmalı, daimi üyelik ve veto yetkisi sona erdirilmelidir.

2.3. Koruma Sorumluluğu

İnsani Müdahalenin hukuki dayanağı BM Antlaşması'dır. Yukarıda konunun detaylarına kısmen değinilmiştir. BM'in kuvvet kullanması ilkesi ile birlikte insani müdahale kavramı ortaya çıkmıştır. BM Antlaşması md.39. uyarınca; *"BMGK barışın tehdit edildiğini, bozulduğunu ya da bir saldırı eylemi olduğunu saptarsa, uluslararası barış ve güvenliğin korunması ya da yeniden kurulması için tavsiyelerde bulunur veya 41.ve 42. maddeler uyarında hangi önlemler alınacağını kararlaştırabilir."*(BM Antlaşması, 1945, md.39)

BM Antlaşması ile tüm üyeler adına sorumluluk BMGK'ne verilmektedir. Antlaşmanın 24. maddesi ile uluslararası barış ve güvenliğin korunması konusunda, tüm üyeler BMGK'nin kendileri adına hareket ettiğini kabul etmektedirler. Bu da BM'nin Koruma Sorumluluğu'na dayanak yetkiyi oluşturmaktadır.

2009 yılında BM Genel Sekreterliği tarafından koruma sorumluluğu, stratejileri belirlenmiştir. Şöyle ki, her devletin kendi vatandaşlarını soykırım, savaş suçları, insanlığa karşı işlenmiş suçlar ve etnik temizlik gibi tehlikelerden koruma sorumluluğu vardır. Uluslararası Toplum, devletleri bu sorumluluğu yerine getirsinler diye desteklemelidir. Eğer bir devlet kendi vatandaşlarını korumuyor ya da koruyamıyorsa, uluslararası toplum BM ile bu sorumluluğu yerine getirir. (Sönmezoğlu, 2017, s.296.)

18 Nisan 2013 tarihli raporu ile Avrupa Parlamentosu, Avrupa Birliği'nin (AB), Koruma Sorumluluğu'nun uluslararası bir hukuk kuralı haline gelmesi için çaba sarf etmesi gerektiğini söyleyerek bu yeni prensibe bağlılığını vurgulamıştır. (European Parliament, P7_TA(2013)0180; A/RES/60/1; Aktaran: Acar, 2015, s.117)

BM, diplomatik ya da ekonomik yaptırımlar, silah ambargosu, askeri yaptırımlar gibi yollarla bu sorumluluğunu yerine getirmeye çalışmaktadır. BM'nin başarısız olduğu çoğu konuda alınan bir yaptırım kararına üyelerin uymaması vardır. Bazen de çıkarları zedelenen daimi üye ülkelerin vetosu sebebiyle uygulanamayan yaptırımlar ortaya çıkmaktadır.

BM, barışın tesisi için BM Barış Gücü misyonunu oluşturmuştur. Barış gücünün bir ülkede bulunabilmesinin ön şartı, ilgili devletin iznidir. (Keskin, 1999, s.69) Barış Gücü'nün amacı savaşmak değil ancak gerilimli bölgelerde çıkabilecek olaylara karşı önlem olarak bulunmaktır. Ancak, misyon; kendisine yapılacak bir saldırı halinde kuvvet kullanabilmektedir (Keskin, 1999, s.70).

Meşru savunma durumu olmadığı halde barış gücü tarafından kuvvet kullanılmasının tek örneği, 21 Şubat 1961 Tarih ve S/4741 sayılı Genel Kurul kararıyla; barış gücüne gerekirse Kongo'da bir iç savaşı önlemek için son noktada başvurulmak üzere meşru savunmanın ötesinde kuvvet kullanma izni verilmesidir. (Keskin, 1998, s.176) Bu kararda, yapılan “son noktada” vurgusu önemlidir. Öte yandan sınır, açıkça “iç savaşı önlemek” şeklinde çizilmiştir. Burada doğru amaç ve son çare kıstaslarının izleri görülmektedir.

Bir insani müdahalenin koruma sorumluluğuna dayanması için, öncelikle uluslararası barışın ve güvenliğin tehlikeye düşürüldüğü tespitinin yapılması, sonrasında, koruma sorumluluğunun şartlarının ve unsurlarının oluşup oluşmadığının belirlenmesi gerekmektedir. ICISS raporları, devletlerin bazı önemli sorumlulukları olduğu, çerçevesi çizilen bu sorumlulukları yerine getiremeyen devletlerin egemenlik hakkını kaybedeceği ve insanların güvenliğinin devletin güvenliğine tercih edileceği görüşünü benimsemektedirler. BM tarafından, ağır savaş suçları, soykırım, etnik temizlik ve insanlık suçları bu kapsamdaki sorumluluklardandır. Ayrıca, insani müdahale olduğunda, müdahalede bulunan devletlerin de; Önleme (Responsibility to Prevent), Harekete Geçme (Responsibility to react) ve Yeniden İnşa Sorumluluğu (Responsibility to rebuild) bulunmaktadır. Harekete geçme sorumluluğu kapsamında ekonomik, diplomatik veya askeri önlemler alınabilir. Harekete geçme sorumluluğu,

insani müdahalede bulunulan devletin rızası olmadan yerine getirilir. Harekete geçme sorumluluğu ile geleneksel anlamda devletlerin egemenliğine saygı ilkesi uyumsuzluk içindedir. ICISS, insani sebeplerle askeri müdahaleyi; Son Çare (Last Resort), Doğru Amaç (Right İntention), Orantılılık(Proportional Means), Olumlu Gelişme Beklentisi (Reasonable Prospects) ilkelerinin ve BMGK kararının varlığı halinde meşru saymaktadır. Birçok uluslararası insani krizde BMGK'nin karar alma mekanizmasının bloke edilmesi, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun "Barış için Birleşme Kararı" doğrultusunda devreye girmesi tartışmalarını tetiklemiştir. (Çakar, 2016, TUIÇ Akademi Web Sitesi)

Barış için birleşme kararı, 3 Kasım 1950 tarihinde BM Genel Kurulu tarafından alınmıştır. Karar numarası 377 (V)'dir. BMGK, milletlerarası barış ve güvenliğin korunmasına dair görevlerini veto yetkisinin kötüye kullanılması sebebiyle yerine getiremez ise, uluslararası barışın tehdit edilmesi, bozulması ya da saldırı eyleminin varlığı halinde konuyu ele alarak üye devletlere uygun önlemleri almaları hatta silahlı kuvvet kullanmaları, ortak hareket etmeleri tavsiyesinde bulunabilecektir. BMGK'nin koruma sorumluluğu kapsamında görevini yerine getiremediği durumlarda Genel Kurul harekete geçerek uluslararası barışı korumak veya bozulan barışı tekrar inşa etmek için silahlı kuvvet kullanma konusunu derhal masaya yatırmakla yetkilidir. (BM Ankara Enformasyon Merkezi Resmi Web Sitesi, 377(V), 1950)

BM barışçıl yöntemlerle yumuşak güç kullanarak koruma sorumluluğunu yerine getiremez ise, son çare olarak askeri müdahalede bulunarak koruma sorumluluğunu yerine getirmeye çalışmaktadır. Askeri operasyonun ilk tercih olması dünya barışının daha çok zarar görmesine sebep olabilecek bir etkidir. Yönetim birimleri arasında en üst ve son nokta olarak görev yapan ICISS'in insani müdahale hakkında benimsediği kriterler son derece önemlidir. BMGK tarafından alınacak her bir müdahale kararında; doğru amaç, son çare, orantılılık ilkesi ve olumlu gelişme beklentisi kriterleri gözönünde bulundurulmalıdır.

2.3.1. Özel BM Gücü

BM Antlaşması teoride nitelikli ve özenle hazırlanmış hukuki bir metindir. Ancak, antlaşmanın 43. maddesi uyarınca halen özel bir BM Gücü oluşturulamamıştır (Pazarcı, 2014, s.526). Uygulama esnasında BM'nin; Ruanda, Bosna, Sudan gibi ülkelerdeki katliamları durduramadığı görülmüştür. Bu örneklerde, çok fazla sivil sistematik olarak öldürülmüştür. BM, etkisiz kaldığı gerekçesiyle söz konusu olaylar hakkında ağır eleştirilere maruz kalmıştır.

Diğer taraftan BMGK, uluslararası barışın tehdit edildiği tespiti yaparken geniş bir değerlendirme hakkına sahiptir. (Aytoğlu, 2016, s.12) Uluslararası barışın ve güvenliğin tehdit edilmesi ya da tehlikeye düşürülmesi konusu yorumlanırken, hem barışın kendi başına bozulması veya tehdit edilmesi yeterli olmalıdır, hem de güvenliğin bozulması veya tehdit edilmesi yeter nitelikte sayılmalıdır. Burada her ikisinin de bir arada ve aynı anda tehdit edilmesi ya da bozulması halinin gerçekleşmesini beklemek Antlaşma metnine kısmen uygun düşmekle birlikte, Antlaşma'nın ruhuna aykırı olacaktır. “Ve” kelimesi, her ikisinin bir arada olması gerektiği izlenimini doğurmaktadır. Ancak, metinde “ve”, bozulan ya da tehdit edilen kavramların sınırını çizmek için iki kelimeyi birbirine bağlamıştır; “Barış ve Güvenlik”.

BM'i, koruma sorumluluğunu yerine getirmekte başarısız kılan, daimi üyelerin veto hakkı ile “içişlerine karışmama ilkesi” ve “insani müdahalede bulunma” konularından hangisinin üstün geldiğinin tespitindeki zorluklardır. BM, tarafından silahlı müdahale kararı alındığı hallerde bu kararın uygulanmasında yaşanan zorluklar da BM'i başarısızlığa sürüklemektedir. BM'in kendisine bağlı, hazır, emirleri örgütten alan, teknik donanımına sahip bir ordusu yoktur. Alınan kararların yaptırım ve uygulama gücü bu sebeple olumsuz etkilenmektedir. Caydırıcılığın esaslı şartı uygulamadır. Kapsamlı olmayan, uygulanması zaman alan kararlar BM'i pasif bir duruma düşürmektedir. MC'nin sonunu getiren ve yeni bir dünya savaşı çıkmasına engel olamayan durum da uygulama gücü olmayan kararlar ve etkisiz yaptırımlardır.

BM Antlaşmasına göre, BMGK, barışçıl önlemlerin uygulanması konusunda üye devletleri göreve çağırdığı gibi barışçıl önlemlerin yetersiz kalacağı anlaşıldığında ise md. 42 hükümlerine göre; *“Hava, deniz ya da kara kuvvetleri aracılığıyla gerekli saydığı her türlü girişimde bulunabilir. Bu girişimler gösterileri, ablukayı ve Birleşmiş Milletler üyelerinin hava, deniz ya da kara kuvvetlerince yapılacak başka operasyonları içerebilir.”* (BM Antlaşması, 1945, md.42)

Md. 43 ise, gerekli askeri orduyu nasıl temin edeceğini açıkça düzenlemiştir. Buna göre; *“Birleşmiş Milletlerin tüm üyeleri, uluslararası barış ve güvenliğin korunması için gerekli silahları, geçit hakkı da dahil olmak üzere her türlü yardım ve kolaylığı Konsey’in hizmetine sunmayı kabul etmişlerdir.”* (BM Antlaşması, 1945, md.43)

Böylece 43. maddeye dayanarak BM, bir üyeyi silahlı kuvvet vermeye de, kendi ordusu ile müdahaleye katılmaya da çağırabilir. Üye devletler, her türlü yardıma hazır olacaktır. Yardım edilmemesi ya da kolaylık sağlanmaması durumunda, BM Antlaşması’nın 43. maddesi, ilgili devlet tarafından ihlal edilmiş sayılacaktır.

BM Antlaşmasının 46. maddesi; *“Silahlı kuvvet kullanılması için planları, Askeri Kurmay Komitesinin yardımı ile BMGK hazırlar.”* demektedir. (BM Antlaşması, 1945, md.46) NATO’nun Kosova’ya müdahalede bulunarak bunu insani gerekçeyle yaptığını beyan ettiği Kosova Müdahalesi; BMGK tarafından alınan bir karara dayanmadığı gibi, Silahlı kuvvet kullanımı için planlar da Askeri Kurmay Komitesi Yardımıyla BMGK tarafından hazırlanmamıştır. Amerikan Doktrini genel olarak ağır insan hakları ihlalleri yaşanan durumlarda insani müdahale için BMGK kararı aranmasına gerek duyulmayacağı görüşündedir. NATO müdahalesi örneği, NATO’nun askeri güce sahip olmasının hareket kabiliyetini nasıl kolaylaştırdığını göstermesi bakımından önemlidir. BM’in hazır bir askeri güce sahip olmaması, örgütün insani müdahale yeteneğini zayıflatmaktadır.

2.3.2. Koruma Sorumluluğu Kapsamında Beş Devletin Yetkisi

BM Antlaşmasının Güvenliğe İlişkin Geçici Hükümler başlığı altındaki 7. Bölümü'nde düzenlenen 106. maddesi, halen BM Antlaşmasının 43. maddesine bağılı olarak bir BM Gücü kurulamadığı için hukuki varlığını korumaktadır. Bu madde uyarınca, 43. maddede düzenlenen özel antlaşmaların yürürlüğe girmesine dek, 30.10.1943 tarihinde ABD, SSCB, Çin ve İngiltere tarafından Moskova'da imzalanan dört ulus demeci (BMGK'nin daimi üyesi olan Fransa'yı da kapsayacak şekilde); BM adına Barış ve Güvenliği Korumak adına her türlü eylemi gerçekleştirmeye kendilerini yetkili görmekte ve bu konuda devletleri kendilerine danışmaya çağırmaktadır. Bu madde, Soğuk Savaş döneminde uygulamaya koyulamamış sonrasında ise fiili geçerliliğini kaybetmiştir. (Pazarcı, 2014, s.526) Bu demecin içeriğı, uluslararası hukuk kuralları ve çoğulcu demokrasi anlayışı ile bağdaşmamaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ULUSLARARASI İNSANİ SORUNLARA KARŞI BİRLEŞMİŞ MİLLETLER'İN YAKLAŞIMLARI

Bu başlık altında, uluslararası ağır insani krizlere sebep olan ya da olabilecek uluslararası insani sorunlar, örnekler üzerinden incelenmektedir. Bunlar arasında; isyan, iç çatışma, iç savaş, kıtlık, göç, katliam, soykırım gibi örnekler bulunmaktadır. Sorunların doğuşu ve ilerleyişi, insani krize dönüşüp dönüşmediği, böyle bir potansiyele sahip olup olmadığı, ağır insani krize dönüşen sorunların boyutu, bu krizlerin BM tarafından nasıl yönetildiği, varsa kriz bölgelerine yapılan insani müdahaleler, insani müdahale kararı alma süreçleri, insani müdahale kararları, yaşanan krizlerle uluslararası barış ve güvenliğin tehdit edilip edilmediği ya da bozulup bozulmadığı, insani müdahalelerin kim tarafından gerçekleştirildiği, zamanlaması, meşruiyeti, sonucu, müdahalenin niteliği, etkin ve başarılı olup olmadığı gibi konular araştırılmakta ve sorgulanmaktadır.

3.1. Somali Örneği

Afrika'nın en büyük kıyı şeridinde ve uluslararası ticarete önemli limanlara sahip olan Somali; 1960 yılına kadar İtalya ve İngiltere'nin sömürgesi olarak kalmıştır. Bu tarihe kadar ülkenin güney bölgesi İtalya'nın, kuzey bölgesi İngiltere'nin sömürgesi olmuştur. II. Dünya Savaşı ile birlikte tüm dünya siyasetindeki dengeler büyük ölçüde değişmiş ve Somali de zamanla bu değişimden etkilenmiştir. İtalya ve İngiltere yönetimi altındaki topraklar birleşmiş ve 1 Temmuz 1960 yılında Somali bağımsızlığını kazanmıştır.

Uzun bir sömürge dönemi sonrasında bağımsızlığına kavuşan ve sonrasında rejim değişikliği yaşayan Somali'de, 1969 yılında başkan olarak seçilen Shermarke'ye karşı suikast düzenlenmiştir. Bu olayın üzerine Muhammed Siad Barre askeri darbe ile iktidara getirilmiştir. 1978'e kadar Barre'nin yönetimi döneminde, Sovyetler Birliği ile yakın bir ilişki yürütülmüş; daha çok sosyalist rejim benimsenerek otoriter bir yönetim biçimi uygulanmıştır. Sovyetler Birliği'nden aldığı askeri yardımlardan

dolayı ordusuna güvenen Muhammed Siad Barre, “Büyük Somali” projesini gerçekleştirmeyi hedefleyerek daha önce Etiyopya, Kenya ve Cibuti’ye devredilen topraklarını geri almak istemiştir. Barre, Etiyopya bölgesi için yapılan savaşta Sovyetler Birliği’ni karşısına almıştır. Bu olaydan sonra Somali, Sovyetler Birliğinden uzaklaşmaya, ABD ile daha yakın ilişkiler yürütmeye başlamıştır. Somali Yönetimi, bu savaştaki tutumu sebebiyle Sovyetler Birliği ile ilişkilerini koparmış, 1991 senesinde çıkan iç savaşa kadar 13 sene boyunca ABD’ye yakın bir politika izlemiştir. (Kavas, 2017, s.17-18)

Sovyetler Birliği, Soğuk Savaş sürecinde blok politikasını benimsemiştir. Afrika kıtasındaki devletlerin batı bloğu devletlerine katılmasını engellemeye, kendisinin  nc  gücü konumunda bulunduğu doğu bloğu devletleri içine dahil etmeye çalışmıştır. Ancak bölgede Sosyalist Devrim’in gerçekleştirilmesine yönelik herhangi bir girişimde bulunmamıştır. Tam aksine buradaki devletlerin istikrarlı olmasından yana bir politika benimsemiştir. Sovyetler Birliği’nin bu politikayı önemsemediği dönemde, Somali yönetimi, “Büyük Somali” hayali ile yayılmacı bir politika izlemiştir. Sovyetler Birliği, Somali’nin Etiyopya ile olan savaşını, kıtada istikrarı bozan bir hareket olarak görmüş ve bu sebeple Somali’nin yayılmacı girişimlerine karşı yönde bir tutum sergilemiştir. Ayrıca Etiyopya’daki sınıfsal yapının ülkede sosyalist devrimin gerçekleşmesi için daha uygun zemine sahip olması, Sovyetler Birliği’nin Etiyopya’yı desteklemesindeki diğer nedenlerden biri olmuştur. (Bienen, 1982, s.157-170)

Etiyopya savaşının kaybedilmesi, ekonomik ve sosyal krizler iktidarı g  s zleştirmiştir. Buna karşılık iktidar, şiddet içerikli eylemlerini arttırarak otoritesini sağlamlaştırmaya çalışmıştır. Muhammed Siad Barre’nin otoriter rejimine karşı halk tarafından duyulan kin,  fke, Müslüman halkın daha İslami değerlere sahip bir devlet arzulaması, Amerika’nın desteklediği radikal İslamcı grupların kırsal kesimlerde güçlenmesi ve iktidarda gözlerinin olması, yaşanan besin kıtlığı, sonunda Somali’de iç savaşı tetiklemiştir. Bunun  zerine 1990 yılında ülkede olağanüstü hal ilan edilmiştir. BM, ülkede şiddet olaylarının geniş bir kitleye yayılması ve devlet başkanı tarafından olağanüstü hal ilan edilmesi sebebiyle Somali’deki ofisini

kapatmış, ülkede bulunan BM çalışanları ile uluslararası yardım kuruluşu çalışanlarının Mogadişu'ya tahliyesi sağlanmıştır (BM Resmi Web Sitesi, 1996, s.91).

1991 yılına gelindiğinde devlet başkanı Muhammed Siad Barre ülkeden kaçmıştır. Hükümet feshedilmiş, bunun üzerine Birleşik Somali Kongresi (USC) geçici bir hükümet kuracağını ilan etmiştir. Ancak USC içindeki Hawiye lideri General Muhammad Farah Aideed ile iş adamı Ali Mahdi arasında yaşanan güç rekabeti sebebiyle geçici hükümet kurulamamıştır. Tüm bunlar, ülkede yaşanan ekonomik - siyasal krizlerin ve iç çatışmaların artmasına, daha çok kutuplaşmanın oluşmasına, ülkenin birbirleriyle çatışan çeşitli grupların egemenliği altına girmesine ve şiddetli kanlı çatışmaların yaşanmasına neden olmuştur.

1991 senesinin ortalarında General Muhammed Farah Aidid USC tarafından başkan olarak seçilmiştir. Bunun üzerine, Eylül ayında eski başkan Muhammed Siad Barre'ye bağlı olan militanlar büyük bir saldırı hareketi başlatmıştır. Bu saldırılar sonucunda pek çok insan hayatını kaybetmiş, ülkenin tahıl-ambar depoları yerle bir olmuş ve çiftlikler, tarım alanları büyük oranda zarar görmüştür. Bu da 1992 senesinde Somali'de yaşanacak olan gıda kıtlığının ana nedenlerinden biri olmuştur.

Somali'de yaşanan bu yıkıcı olaylar üzerine çeşitli uluslararası örgütler ile kurum ve kuruluşlar, ülkeye, başta gıda ve tıbbi malzemeler olmak üzere yardım göndermeye başlamıştır. Ancak Somali'de çatışan taraflar, gönderilen bu yardımları ele geçirmeye çalışmıştır. (Demirel, 2015, s.169) Bu durum, açlığı ve kıtlığı derinleştirmiştir.

300 binden fazla kişinin ölmesine, yaklaşık 3 milyon insanın göç etmesine, 2,5 milyon insanın açlık, hastalık ve savaştan dolayı ciddi ölüm tehlikesi altında olmasına neden olan bu iç savaş dünyanın gecikmeli olarak dikkatini çekmiş, BMGK 23 Ocak 1992 tarihinde S/RES/733 sayılı kararı almıştır. (BM Resmi Web Sitesi, 1996, s.92) Bu kararda Somali'deki durum için "barış tehdidi" tespiti yapılmış, Somali'ye silah ambargosu getirilmiş, taraflar ateşkese davet edilmiş ve diğer ülkelerin gerilimi arttırıcı hareketlerden uzak durması istenmiştir. BMGK tarafından verilen bu karar

Genel Sekreter'in raporuna dayanılarak, müzakere yapılmadan verilmiştir. (Demirel, 2015, s.171) Somali'deki durumun diğer komşu ülkelere etkisinin ne olduğu, komşu ülkeler ile silahlı çatışma riskinin bulunup bulunmadığı, Somali'deki durumun genel olarak bölgeye nasıl etkilediği konuları tartışılmamıştır.

Somali'de şiddet olaylarının artarak devam etmesi üzerine BM Genel Sekreteri, BMGK'ne, 11 Mart 1992 tarihinde; yapılacak insani yardımların ihtiyaç sahiplerine engelsiz teslim edilmesi, ateşkesin hazırlanması ve bunun planlamasının yapılması için bir bölgeye teknik ekip göndermek istediğini raporlamıştır. 17 Mart 1992 tarihinde BMGK s/RES/746 (1992) sayılı kararı ile Somali'deki durumu, uluslararası barış ve güvenliğe tehdit kabul etmiştir. Bu kabul üzerine Somali'ye 50 kişilik bir ekibin gönderilmesine karar vermiştir. (BM Resmi Web Sitesi, 1996, s.92)

BM temsilcisi James Jonah, Somali'de çatışan iki grup ile ateşkes anlaşması imzalamıştır. Bu kapsamda taraflar ile insani yardımların güvenli bir şekilde gerçekleştirilmesi konusunda anlaşılmıştır. Bunun üzerine kurum ve kuruluşlar tarafından Somali'ye gönderilen insani yardımların güvenliğini sağlamak ve ihtiyacı olan insanlara bu yardımları etkin ve güvenli bir şekilde ulaştırabilmek için UNOSOM'un (United Nations Operations in Somalia/Birleşmiş Milletler Somali Harekatı) kurulması hususunda BM Genel Sekreter'i BMGK'ne tavsiye vermiştir. BMGK'nin 24.04.1992 tarihinde almış olduğu S/RES/751 sayılı kararı ile UNOSOM kurulmuştur. (BM Resmi Web Sitesi, 1996, s.92-93)

“UNUSOM için dört ana fonksiyonel amaç ortaya konmuştur. a) insani yardım gerçekleştirmek b) ateşkes izlemesi c)güvenlik, demobilizasyon ve silahsızlanma d) ulusal uzlaşma yoluyla uzlaştırma ve arabuluculuk. (BM Resmi Web Sitesi, BMGK, S/24343, 1992, s.11 Aktaran: UNIDIR Resmi Web Sitesi, 1995, s.46) 14 Eylül 1992 tarihinde bu güce 500 kişilik Pakistanlı barış koruyucu güç katılmış, gücün yetkileri arttırılmıştır. Ancak bu durum hoş karşılanmamış, General Aidid tarafından BM'ye; güçlerinin sokaklarda hoş görülmeyeceği açıklanmıştır. (BM Resmi Web Sitesi, 1996, s.94)

BM, 3 Aralık 1992 tarihinde BMGK'nin oybirliği ile aldığı S/RES/794 nolu kararı ile birlikte Somali'ye müdahale etme yetkisini almıştır. (BM Resmi Web Sitesi, S/RES/794, 1992) Bu kararda Somali'de insanlık trajedisi yaşandığı belirtilmiş, yardımların ihtiyaç sahiplerine ulaşamamasının bu trajediyi arttırdığı üzerinde durulmuştur. Mevcut durumun uluslararası barış ve güvenliğe yönelik tehdit olarak görüldüğü belirtilmiştir. (Keskin, 1998, 161)

Szasz'a göre BMGK tarafından barış tehdidi tespiti yapılmasının sebebi gerekli yardımların BM tarafından güvenli bir şekilde sağlanmasının istenmesidir. *“BMGK, BM tarafından yardımın sağlanmasını mümkün kılmak için barış tehdidi tespiti yapmıştır. Aksi takdirde bu ülkeye müdahale BM Sözleşmesinin 2/7 maddesinde düzenlenen içişlerine karışmama prensibini ihlal edecektir. İlgili hükümetin onayıyla hukuki engellerin ortadan kaldırılması bu durumda mümkün olmayacaktır. Çünkü artık Somali'de bir hükümet bulunmamaktadır. BMGK'nde bu sebeple BM Sözleşmesinin VII. Bölümündeki barış tehdidi kavramına dayandı ve böylelikle BM Sözleşmesi'nin 2/7 maddesinde öngörülen istisna yolunu işletti.”* (Szasz, 1994, s.102; Aktaran: Demirel, 2015, s.176)

Alınan karardan sonra, Somali'de; “Umut Operasyonu” - “Umuda Geri Dönüş Operasyonu” yapılmasına karar verilmiştir. Bu kapsamda ABD liderliğinde Birleşik Görev Gücü (Unified Task Force) ve UNISOM Somali'de konuşlandırılmıştır. 20 ülkeden gelen ve toplamda 30.000 kişiden oluşan askerler, bu operasyon için görev almıştır. (Demirel, 2013)

Söz konusu operasyonda BM tarafından daha önce alınan “silah ambargosu uygulanması” kararının gerekleri yerine getirilmeye çalışılmamıştır. Bu nedenle Somali bölgesinde bulunan silah sayısında herhangi bir azalma olmamıştır. Şiddet seviyesi son derece arttığında bile herhangi bir eyleme geçilmemiş olduğundan yerel liderlerin saygısı yitirilmiştir. (Kernot, 2006, s.49)

BM Genel Sekreteri, 3 Mart 1993'te güvenli ortam oluşturmak için UNITAF (Unified Task Force (Birleşik Görev Gücü))'ın eksik kalması üzerine, UNITAF yerine

yeni bir BM organizasyonu ile sorumlulukların takip edilmesi gerektiğini raporlamıştır. Bunun üzerine BMGK tarafından UNOSOM II'nin kurulması kararı alınmış ve UNOSOM II'ye Somali'de güç kullanma yetkisi verilmiştir. Bu karar doğrultusunda S/RES/814 sayılı karar çıkarılmış ve çeşitli ülkelerden gönderilecek 28.000 kişilik barış gücü ve diğer teknik ekip ile görevliler yetkilendirilmiştir. (Kavas, 2017, s.20)

5 Haziran 1993'de Somali'de, BM ekipleri tarafından silah sahalarının aranması üzerine Mogadişu'da UNOSOM II pusuya düşürülmüş, 24 Pakistanlı barış gücü askeri öldürülmüştür. BMGK bu durumu “barışa karşı tehdit” olarak görerek 6 Haziran 1993 tarihinde 837 sayılı kararı almıştır. Bu karar ile UNOSOM II'ye gerekli tüm önlemleri alması için yetki verilmiştir. (BM Resmi Web Sitesi, S/RES/837, 1993)

BM Barış gücü ekibi tarafından barış yanlısı klan büyükleri öldürülmüştür. Bunun üzerine Somali'deki örgütler tarafından güvenliği sağlamak için gönderilen BM helikopterleri düşürülmüş, 3 Ekim 1993 tarihinde 18 ABD'li ve 1 Malezyalı barış gücü askeri ölmüştür. 7 Ekim 1993 tarihinde Bill Clinton'ın; ABD'nin Somali'den çekileceğini açıklaması üzerine diğer devletler de çekilmeye başlamıştır. (TBMM Resmi Web Sitesi) İzlenen yanlış politikalar, askerlerin ve diğer görevlilerin Somali hakkında bilgi sahibi olmaması, coğrafyayı tanımaması, bu bölgedeki yanlış tutumları, bu tutum neticesinde Somali halkının BM güçlerine düşman olarak bakması, müdahaleye katılan ülkelerin kendi çıkarlarını gözetmesi, müdahale gücünün yeterli sayıda olmaması, silahların toplanamaması gibi sebepler BM'in Somali'de başarıya ulaşamamasının nedenleri arasında sayılabilir.

BMGK'nin Somali hakkında aldığı kararlarda genellikle durumun “barış ve güvenliğe tehdit olduğunun” belirtildiği görülmektedir. Barış tehdidi olarak görülen durumlar genel olarak; ülkeye gönderilen yardımların ulaştırılamaması/engellenmesi, ülkedeki açlık/kıtlık şiddet olayları, yerel halktan yüzbinlerce kişinin ölmüş, göç etmiş olması, Somali'de mevcut hükümetin olmamasıdır. Ülkede ciddi bir otorite boşluğu oluşmuştur. Somali'deki mevcut durumun “dünya barışını”, “bölgesel barış” tehdit edip etmediği hususu hukuki olarak tartışılmıştır. BMGK dahi kararları verirken hangi

durumların bölgesel veya uluslararası barışı tehdit ettiğini somut olarak belirtmesi gerekirken, bu konuyu muğlak bırakmıştır.

Tartışmasız olan bir husus var ise; o dönemde Somali’de insani kriz yaşandığı ve halkın her türlü yardıma muhtaç olduğudur. O dönemde veya bugün Afrika’nın birçok bölgesinde yardım ihtiyacına dayalı krizler yaşanmaya devam etmektedir. Somali’de yaşanan insanlık krizi aslında uluslararası boyutları olan bir iç krizdir. Bölgesel veya uluslararası barışa tehdit olarak değerlendirilebilecek ana konular; iç savaş, ağır şiddet olayları, kıtlık ve bu gibi nedenlerle Somali’den göç eden milyonlarca insandır.

Devletlerin hayati sorumlulukları olduğu ICISS raporlarında açıkça belirtilmektedir. Raporlarda, ağır savaş suçları, soykırım, etnik temizlik ve insanlık suçları karşısında sorumlu davranmayan devletlerin egemenlik hakkını kaybedeceği kabul edilmiştir. Somali’de işlenen suçlar, ağır insan hakları ihlalleri ve ortaya çıkan ölümler devletin yeteri kadar etkin davranmadığını ortaya koymaktadır. Öte yandan Somali’de yaşanan otorite boşluğu, ülke üzerinde klasik anlamda egemenliğin sağlanamadığını da göstermektedir.

BM tarafından Somali’ye müdahalede çok geç kalındığı yönünde görüşler mevcuttur. Zira Somali’de kanlı çatışmalar Barre rejiminin son dönemlerinden itibaren başlamıştır. Tüm dünya ve BM, Somali’deki kıtlığa, ciddi sağlık problemlerine, yaşanan insanlık krizlerine uzun dönem boyunca kayıtsız kalmıştır. BM, insani müdahale sorumluluğunu zamanında yerine getirememiş, harekete geçmemiştir. Yardım kuruluşlarının yardımlarını ulaştıramaması üzerine medyada haber yapılmış, konu, dünya gündeminde yavaş yavaş konuşulmaya başlanmış ve uluslararası camiadan gelen baskılar üzerine Somali BM’in gündemine ciddi bir şekilde oturabilmiştir. BM, Somali’de yüzbinlerce kişi iç savaştan, kıtlıktan, sağlık problemlerinden dolayı öldükten ve milyonlarca kişi ülkesinden göç ettikten sonra ancak müdahale edebilmiştir.

Günümüzde Somali'deki sorunlar tam olarak çözülmüş değildir. Başkentteki BM binasına silahlı saldırı düzenlenmiş ve 3 BM çalışanı yaralanmıştır. Somali, Birleşmiş Milletler (BM) Somali Özel Temsilcisi Nicholas Haysom'ı, ülkenin iç işlerine müdahalede bulunduğu gerekçesiyle istenmeyen adam ilan ederek ülkeyi terk etmesi istenmiştir. (Haberturk Resmi Web Sitesi, 02.01.2019)

3.2. Ruanda Örneği

Soykırım olarak anılan Ruanda olayı, 21. yüzyılda ve BM gibi etkin bir uluslararası kuruluşun gözü önünde gerçekleşmiştir. BM raporlarına göre 1994 yılında Ruanda'da, 100 gün içinde yaklaşık 800.000 insanın öldürüldüğü bir katliam gerçekleşmiştir. (Anadolu Ajansı Resmi Web Sitesi, 30.03.2018) Öyle ki bir hesaplama yapıldığında, bu rakam, soykırımın yaşandığı dönemde Ruanda'da, saatte yaklaşık olarak; üçyüzotuzüç kişinin öldürüldüğünü ortaya koymaktadır.

Ruanda, kara Afrika'da uluslararası kalkınma projelerinin tercih ettiği gözde bir ülkedir. Nüfusun %85'ini Hutu'lar, %4'ünü Tutsi'ler oluşturmaktadır. Tutsiler, Hutuların yoğun ve aktif katılımıyla öldürülmüştür. (Altan, 2003, s.105)

Hutular ve Tutsiler arasında 1990 yılından itibaren başlayan çatışmaların ana nedeni; uzun yıllar boyunca süregelen iki etnik grup arasındaki ırka dayalı üstünlük iddiaları, ayrımcılık, sosyal ve ekonomik adaletsizlik sonucu Hutular ile Tutsiler arasında oluşan gerilimdir. Aslında Tutsi ile Hutu kelimeleri Ruanda'da sosyal statüyü ve ekonomik faaliyetlerin ne olduğunu göstermek için kullanılan kelimelerdir. 19. yüzyılda temel ekonomik aktivitesi tarım ve hayvancılık olan Ruanda'da hayvancılıkla uğraşmak zenginlik ve üstünlük göstergesi olmuştur. Hayvancılıkla uğraşan kişiler sosyal anlamda toplumda daha üstte bulunmuştur. Başlangıçta “büyük sığır sürüsüne sahip, zengin kişi” anlamına gelen Tutsi kelimesinin kökü, ülkedeki sosyal hiyerarşinin zamanla kalıplaşması ile “seçkin” anlamında kullanılmaya başlanmıştır. (Sencerman, s. 37-43)

Tutsiler hayvancılıkla uğraşan ve dolayısıyla sosyal hiyerarşide üstte bulunan azınlık, Hutular tarımla uğraşan, sosyal statüde aşağı konumda bulunan çoğunluk olarak görülmüştür. Büyükbaş hayvan sayısı artan bir Hutu, sonradan Tutsi statüsüne geçebilmektedir. Konuşulan dilin aynı olmasına rağmen iki grubun ayrı ırklar olarak görülmesi, ülkeye Belçika'nın gelmesi ile başlamıştır. (Eroğlu, 2014, TUIÇ Akademi Resmi Web Sitesi) 19. yüzyılda Belçika'nın sömürgesi olan Ruanda'da yönetim; sömürge öncesi dönemde ve sömürge döneminde Tutsi'lere ait olmuştur. Belçika, buradaki varlığını devam ettirebilmek için sömürge döneminde politikalarını Tutsi yönetimine göre çizmiştir.

Yukarıdaki paragraflarda belirtildiği gibi sömürge öncesi dönemde Tutsi - Hutu ayrımı daha çok ekonomik faaliyet ve sosyal statü anlamında kullanılmıştır. Ortada daha yumuşak bir ayrım bulunmaktadır. Ancak Belçika'nın gelmesi ile bu ayrım keskinleşmiş, Tutsiler üstün ve yönetici, Hutular da yönetilen sınıf olarak görülmeye başlanmıştır. (Sencerian, s.41) İnsanlara kimlik kartları dağıtılmış ve bu kimlik kartlarında hangi ırka mensup oldukları yazılmıştır. Böylelikle sosyal statü ve bazı kültürel farklılıklar değişmesi güç kategorilere dönüştürülmüştür. İlerleyen dönemde eğitim alma, dil öğrenme, ticaretle uğraşmak gibi temel haklar yalnızca Tutsiler tarafından kullanılabilmiş, Hutulara ise bu konularda izin verilmemiştir. Hutular kendi ülkelerinde adeta “ikinci sınıf” birey muamelesi görmeye başlamıştır.

Batılı devletler Ruanda'ya gelmeden önce, burada modern kimliklerden bahsetmek olanaksızdır. İnsan topluluklarına ait birbirlerinden farklı özellikler, bir sınıflandırmaya tabi tutulmamış, ırk kimliği ile adlandırılmamıştır. (Çoban, 2008, s.55) Sömürgecilik döneminde ırka dayalı olarak sınıfsallaşma ve kimlik süreci yaratılmaya çalışılmıştır. (Saderlund - Briges, 2008, s.95-96; Aktaran: Reçber, 2016, s. 156) Tüm bunlar Ruanda'da yaşanılacak soykırımın temel nedeni olmuştur.

“İnsanlar arasında açık fiziksel farklılıklar vardır ve bunların bir bölümü de kalıt yoluyla edinilir. Ancak, neden kimi farklılıkların toplumsal ayrımcılık ve önyargı yaratırken ötekilerin bunu yaratmadığı sorusunun biyolojiyle hiçbir ilişkisi yoktur. Dolayısıyla, ırk farklılıklarının; bir topluluk ya da toplumun üyeleri tarafından,

toplumsal olarak önemli diye düşündükleri fiziksel farklılıklar olarak anlaşılması gerekmektedir. Örneğin, deri rengindeki farklılıklar önemli diye görülürken saç rengindeki farklılıklar böyle görülmez. Irkçılık, toplumsal olarak önemli fiziksel ayrımlara dayanan bir ön yargıdır.” (Giddens, 2000, s.226)

Etnik durum ise, insan topluluklarını birbirinden ayıran kültürel farklılıklarıdır. Bu ayrım, bakış açısından kaynaklanmaktadır. Etnik gruplar; dil, tarih, ata, din ve giyim tarzı gibi faktörlere göre ayrışır. Bu farklılıklar, öğrenilmiş nitelikte farklılıklardır. (Giddens, 2000, s.224) Azınlık grupları, sosyolojik olarak, nüfusun ağırlıklı kısmına bakıldığında dezavantajlı konumda olan ve bu sebeple içinde bulundukları gruba karşı aidiyet duygusu besleyen, aynı zamanda birbirleriyle dayanışma içinde olan bireylerden oluşan gruplardır. Bu bireylerin, ortak çıkar duyguları, ön yargılara maruz kalmaları ve ayrımcılık ile tanışmış olmaları sebebiyle gelişmektedir. Bu gruplar, kendilerini, çoğunluktan ayrı görürler ve bu sebeple de nüfusları belirli bölgelerde yoğunlaşma meyli gösterir. (Giddens, 2000, s.225)

Bir grubun üyeleri tarafından başka bir gruba karşı takınılan tutumlar ile benimsenen düşüncelere önyargı denir. Bu tutum ve düşünceler, genel olarak söylentiye dayalıdır. Önyargıya konu tutum ya da düşünce hakkında ortaya yeni bilgilerin, kanıtların çıkması, önyargıya dayalı görüşleri kolaylıkla değiştirmez. Belirli bir gruba yönelen önyargı, o gruba ve grubun üyelerine karşı tarafsız yaklaşılmasının önündeki en büyük engeldir. (Giddens, 2000, s.227) Ayrımcılık ise, öteki gruba yönelik olarak ortaya konan bir davranış biçimidir. Örneğin, başka birey ya da gruplara sunulan fırsatların belirli bir grubun üyelerine kapatılması bir ayrımcılık göstergesidir. Ayrımcılık olması için önyargının olması gerekmez ancak çoğu ayrımcılık önyargıdan kaynaklanır. (Giddens, 2000, s.227)

Mülteci Tutsiler RPF (Ruanda Yurtsever Cephesini) kurarak, ülkelerine geri dönmek için Ruanda hükümetine karşı savaş açmıştır. Ülkede bir iç savaş hali hakim olmaya başlamıştır. Çatışmaların sonunda 4 Ağustos 1993 tarihinde Arusha Antlaşması adı verilen bir anlaşma imzalanmıştır. Bu anlaşma ile göç eden Tutsilerin ülkelerine geri dönmesi kararlaştırılmıştır. Ayrıca bu anlaşmaya göre Ruanda’da;

iktidar partisi, muhalefet ve RPF'den oluşan üçlü bir hükümet oluşturulması kararlaştırılmıştır. (Güzelipek, 2015, s.193) Arusha Mutabakatı'na göre Birleşmiş Milletler Ruanda Yardım Misyonu (UNAMIR), antlaşmanın imzalanmasından sonraki 37 gün içerisinde geçici hükümetin kurulması için ülkeye gelecektir. Ancak UNAMIR II gecikmeli olarak gelmiş ve bu da sorunlara sebep olmuştur. (Sencerman, s.18)

Arusha Antlaşması fiili olarak uygulanmamıştır. Hem hükümet hem de RPF tekrar silahlanma çağrısı yapmıştır. Hükümet yerel halkı bir yandan silahlandırmış, bir yandan da milis kuvvetler oluşturmuştur. Sivil savunma adı altında yerel halka askeri eğitimler vermiştir. (Öztürk Çoban, 2011, s.99) Aynı zamanda RTML isimli radyo kanalında yoğun bir şekilde Tutsi karşıtı yayınlar, propagandalar yapılmıştır.

6 Nisan 1994'te devlet başkanı Habyarimana'nın uçak kazasında ölmesinden birkaç saat sonra Tutsiler ve Tutsilere yakın olan muhalif Hutular katledilmeye başlanmıştır. Tutsiler evlerinden çıkarılarak zorla kamu alanlarına kadar kovalanmış, burada biriken Tutsiler büyük çapta katliamlar ile hızlı bir şekilde öldürülmüştür. (Altan, 2003, s.107).

Bu dönemde, BMGK üyeleri arasında bulunan Ruanda, ülkedeki katliamı oldukça küçük göstermeye çalışmıştır. BMGK'ndeki diğer üyelerin hiçbirisi de bu durumu sorgulamamıştır. Hatta bazı kaynaklara göre ABD Dışişleri Bakanı Warren Christopher, yetkili kişilerin “soykırım” kelimesini kullanmasına dahi izin vermemiştir. (Altan, 2003, s.108)

Belçika askerleri ülkenin neredeyse tamamında olmalarına rağmen, soykırımı önlemek adına somut herhangi bir adım atmamış, Hutu milis kuvvetlerinin 10 Belçikalı askeri öldürmesi üzerine Ruanda'yı tamamen terketmişlerdir. (Öztürk, 2010, s.103) Aynı şekilde, Fransa, Ruanda'da bulunmasına rağmen engelleyici herhangi bir tutum sergilememiştir. Her iki devlet süreç boyunca tutundukları tavır sebebiyle eleştirilmiş, hatta suçlanmışlardır. (Türk Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi Resmi Web Sitesi)

Ruanda’da yaşananlar aslında bütünüyle bir uluslararası terkediş, aldırmazlık ve adeta “suç ortaklığı”dır (Reçber, 2016, s.159). Katliamların en yoğun yaşandığı dönemde BM hareketsiz kalmıştır. UNAMIR’in başındaki Genel Dallarier; yaklaşık 5.000 asker ve kaynağın kendilerine gönderilmesi durumunda soykırımın durdurulabileceğini bildirmişse de BMGK 21 Nisan 1994 tarihinde almış olduğu S/RES/912 karar ise bunu oybirliği ile reddetmiştir. (BM Resmi Web Sitesi, S/RES/912 (1994), 1994)

Ayrıca BM trajik bir biçimde; UNAMIR’deki asker sayısını 2.548’den 270’e düşürme kararı almıştır. (BM Resmi Web Sitesi, S/RES/912, 1994) Bunun dışında UNAMIR’in görevleri insani yardım çalışmaları yapmak, ateşkes anlaşması yapmaya çalışmak ve bilgi toplamak olarak sınırlandırılmıştır. (Demirel, 2015, s. 236) Bu kararlar pek çok kişi tarafından sorumluluktan kaçmak olarak nitelendirilmiştir.

Uluslararası camiadan gelen yoğun eleştiriler ve baskı üzerine BMGK, 17 Mayıs 1994 tarihinde S/RES/918 sayılı kararı almıştır. Bu kararda BM Genel Sekreteri’nin tavsiyesi üzerine Ruanda’daki UNAMIR personel sayısı 5.500’e çıkarılmıştır. (Keskin, 2002 s.170) Ruanda’daki insani kriz gündeme getirilmiştir. Ayrıca buna ek olarak UNAMIR’in görevinin kapsamına “sivil halkın korunması” eklenmiş, gerekmesi halinde koruma alanlarının oluşturulması kararı alınmış ve Ruanda’ya BM Anlaşması’nın VII. Bölümü kapsamında silah ambargosu koyulmuştur. (Demirel, 2015, s. 236)

BMGK, 918 sayılı kararı alırken Ruanda’da “uluslararası barış ve güvenliğin tehdit edildiği” noktasında bir tespitte bulunmuştur. Bunun sebebi olarak; ülkedeki iç çatışma, yerel halkın öldürülmesi, mülteci akını, göçe zorlanma, yaşama hakkı, mülkiyet hakkı ve insancıl hukukun ihlal edilmesi gösterilmiştir. Ülkede, içi barış ve güvenliğin tehditte olduğu noktasında herhangi bir tereddüt bulunmasa da, salt “mülteci akımı”nın durumu, “uluslararası barış ve güvenliği tehdit” noktasına getirip, getirmeyeceği hususu tartışılmıştır. (Demirel, 2015, s.237)

Yerel halka karşı katliamın devam etmesi üzerine 22 Temmuz 1994 tarihinde BMGK tarafından 929 sayılı karar alınmıştır. (BM Resmi Web Sitesi, S/RES/929 (1994), 1994) Bu kararda özellikle “yerel halka yönelik sistematik katliamlara” ve insanlık krizine vurgu yapılmıştır. Sivillere yönelik koruma bölgelerinin oluşturulması kararlaştırılmıştır. Fransa tarafından bölgeye birlik gönderilmesi teklifinin sunulması üzerine, teklif kabul edilmiş ve BM tarafından barış birliklerine gerekli yetkiler tesis edilerek ülkenin güneybatısında koruma bölgesi oluşturulmuştur. Birlik daha sonra, sürenin dolması sebebiyle ülkeden çekilmiştir. Burada Fransız birliklerinin özellikle iki konuda başarısız oldukları belirtilmektedir. Bunlar mültecileri koruyamama ve soykırımı yapan liderlerin kaçmasına engel olamamaktır. Özellikle soykırımı yapan liderlerin kaçmasına engel olunmaması, bu liderler ile Fransa arasındaki organik bağın tekrar sorgulanması sonucunu doğurmuştur. BMGK’nin üyelerini çoğu, Fransa’nın insani sebeplerden çok stratejik hedeflerine göre hareket ettiğini düşünmüştür (Welsh, 2005, s 139- 141; Aktaran: Reçber, 2016, s.164). Fransa tarafından bölgeye birlik gönderilmesi teklifinin sunulması, Fransa’nın cezai sorumluluklarını ortadan kaldırmamaktadır.

Hutu hükümetinin ülkeyi terk etmesinden sonra, ülkenin kontrolü RPF tarafından ele alınmıştır. Bundan sonra soykırım sona ermiştir. BMGK tarafından alınan 8 Kasım 1994 tarihli S/RES/955 sayılı karar ile BM Antlaşması’nın VII. Bölümü uyarınca soykırımı yapan ve insancıl hukuk kurallarını ihlal eden kimselerin tespit edilerek yargılanması için Ruanda Uluslararası Ceza Mahkemesi (ICTR) kurulmuştur. (BM Resmi Web Sitesi, S/RES/955, 1994)

ICTR’nin yer bakımından yetkisi Ruanda ve komşu ülkeler olarak çizilmiştir. (Demirel, 2015, s.239) Ayrıca görevi; insanlığa karşı suçlar, soykırım suçu ve Cenevre Sözleşmesi’nin 3. maddesiyle II. Ek Protokol’de belirtilen suçlarla sınırlanmıştır. (Kılıç, 2009, s.624) 955 sayılı kararın giriş kısmında soykırım ve uluslararası insancıl hukukun ihlal edilmesinin barış tehdidi oluşturduğu hususuna vurgu yapılmıştır.

Bu kararın alınmasından önce BMGK’nde yapılan görüşmelerde üye devletlerin temsilcileri, uluslararası toplumun temel değerlerini oluşturan, uluslararası

hukuk normlarının ihlal edilmesini uluslararası barış ve güvenliğin tehdidi olarak değerlendirmiştir. Örneğin İspanya temsilcisi Yanez Barnuevo konuşması sırasında çatışmaların zamanında kontrol edilememesi durumunda ülke sınırlarının ötesine taşabileceğinden söz etmiş ve bunun diğer ülkeler üzerinde olumsuz etkiye sahip olduğunu ve diğer ülkeleri istikrarsızlaştırdığını belirtmiştir. (BM Resmi Web Sayfası, S/PV.3377, 1994) Bunun dışında diğer ülke temsilcileri de buna benzer konuşmalarla ülkede göç durumu ile bunun bölge barış ve güvenliğine etkilerini tartışmıştır.

BM tarafında Ruanda'ya ilişkin alınan kararlar genel olarak incelendiğinde; ülkede mevcut bir insani krizin olduğu, büyük çaplı bir krizin yaşandığı, bu durumun bölgenin “barış ve güvenliğini” tehdit ettiği, komşu ülkelere kitlesel göç akınlarının olduğu ve insanların yerlerinde edildiği hususlarına değinilmiştir. Dolayısıyla kararların son derece eksik olduğu açıktır. Ülkede sistematik bir katliam yaşanmıştır, bunun adı soykırım olmasına karşın BM bunu ilk aşamada görmemiştir.

Ruanda'da yaşanan soykırımın aslında önlenebileceği hususu birçok kişi tarafından birçok mecrada dile getirilmiştir. Hatta 1994 yılının Ocak ayında UNAMIR'in başında bulunan General Dallaire'nin, Hutu bir muhbirden “Arusha Antlaşması'nın imzalanmasından hemen sonra Hutu fanatiklerine tüm Tutsileri öldürme emrinin verildiği, Hutuların 20 dakika içinde 1000 Tutsi'yi öldürecek donanıma sahip olduğu” şeklinde bir bilgi aldığı, emir gelmesi halinde Hutuların silah depolarının yerlerinin bilindiği ve bu silah depolarını basabileceklerini New York'a ilettiği ancak New York'un bu bilgiyi ciddiye almadığı şeklinde bilgiler mevcuttur. (Altan, 2003, s.107)

Ruanda'da devasa bir suçu önlemek, sonuçlarını azaltmak için sayısız fırsat kaçırılmıştır. Bu kapsamda Ruanda'da meydana gelen olayların önlenmesi konusunda en çok BM, ABD, Fransa ve Belçika suçlanmıştır. Olayların ortaya çıkışı hakkında ise Fransa ve Belçika'nın ise sorumluluğu olduğu savunulmuştur.

BM Sekreterliği, 1999 tarihinde yapmış olduğu açıklamasında Ruanda'da yaşanan sistematik ve yaygın insan hakları ihlallerinden BMGK'nin ve üye

devletlerin sorumlu olduğunu bildirmiştir. (BM Ankara Enformasyon Merkezi Resmi Web Sitesi) Ancak bu durumun farkına ve bilincine varılmasında oldukça gecikilmiştir. Sistemik olarak insanların öldürülmesi soykırım suçunu oluşturmaktadır.

Soykırımın en yoğun yaşandığı dönemde sessiz kalınması ve yaşananların “soykırım” olarak nitelenmesinde zorluk yaşanması, barış gücü birliklerinin sayısının artırılması gerekirken azaltılması, Ruanda’ya müdahalede oldukça gecikilmiş olması, müdahalenin oldukça yetersiz ve niteliksiz kalması, soykırımın neredeyse sonunda gönderilen barış gücünün soykırımı durdurmaya yönelik müdahalede bulunmaması BM’in Ruanda konusunda oldukça ağır ve isteksiz hareket ettiği düşüncesini oluşturmaktadır. Bu sebeplerle BM uluslararası camiada sert biçimde eleştirilmiştir. BM’in, harekete geçme sorumluluğunu yerine getirmediği açıktır. Ruanda konusu BM için; hem en temel insan hakkı olan yaşam hakkının korunması hem de dünya barışının ve güvenliğinin korunması bakımından telafisi olanaksız bir yetersizlik örneğidir.

Ruanda Cumhurbaşkanı, Belçika ve Fransa’nın soykırımın siyasi hazırlığında doğrudan rol aldığını iddia ederek bu ülkeleri kınamıştır. Bu önemli bir gelişmedir. Devletin içinden, olayları yaşamış birisi iki devleti doğrudan sorumlu tutmaktadır.

BM- UNICEF verilerine göre Ruanda katliamında öldürülenlerin 300 bininin çocuk olduğu ifade edilmiştir. BM Koruma Sorumluluğunu yerine getirememiş Barış Gücü Harekatı ülkeye gönderilse dahi sadece yabancıları ülke dışına çıkarmış ancak katliamı durduracak askeri bir müdahale kararı BMGK tarafından alınmamıştır. Nitekim BM Genel Sekreteri Ban-Ki Moon Ruanda soykırımını engelleyemediği için “BM’nin hala utanç içinde olduğunu söylemiştir.” (BBC Türkçe Resmi Web Sitesi, 07.04.2014)

“...BMGK, insani trajedilere tepki olarak bazı müdahalelere -Irak, Somali, Bosna Hersek ve Ruanda gibi- yetki vermiştir. Bu yetki verilirken yaygın insan hakları ihlallerinin uluslararası barış ve güvenliği tehdit ettiği tespiti yapılmış sonrasında

kuvvet kullanılmasına izin verilmiştir. Bu tespit yapılırken BMGK'nin hangi objektif ölçüte göre hareket ettiği ise belirsizdir.” (Duran, 2001, s.90)

BMGK'nin beş daimi üyesinden birisi olan Fransa'nın, Ruanda konusunda BMGK çalışmalarını olumsuz yönde etkileyip etkilemediği, çalışmaları dilediği şekilde yönlendirip yönlendirmediği bir uluslararası soruşturma konusu yapılmalıdır. 22 Temmuz 1994 tarihinde, BMGK tarafından alınan 929 sayılı karara dayanılarak, BM tarafından, barış birliklerinin, ülkenin güneybatısında koruma bölgesi oluşturmaya karar verilmiştir. Bu kararın alınmasında ve uygulamanın şekillenmesinde Fransa'nın rolü ve sonrasında Fransız Birliklerin soykırımı yapan liderlerin kaçmasına müsaade etmesi arasındaki bağ ayrıca soruşturulmalıdır. Tüm bunlardan önce, olayların başlaması, büyümesi, sürmesi, halkın silahlanması ve doğan sonuçlar ile Belçika ve Fransa arasındaki bağ soruşturma konusu yapılmalıdır. Ruanda Cumhurbaşkanı'nın Fransa ve Belçika hakkındaki söylemi, açık bir suç duyurusu niteliğindedir.

Ruanda soykırımı, büyük bir insanlık ayıbı olarak tarihte yerini almıştır. Ruanda, BM'in insani müdahale konusunda etkisiz kaldığının, kurumsal bir insani müdahale kimliğine sahip olmadığının, varlık sebebi ile bağdaşmayan bir yokluk politikası sergilediğinin en açık göstergesidir. İnsan hakları ihlalleri sistematik bir biçimde çok ciddi seviyelere ulaşmış, durum uluslararası bir boyut kazanmış, buna rağmen BM, insani müdahalenin zamanlaması ve niteliğinde ölümcül hatalar yapmıştır.

Fransa ve Belçika'nın, haklarındaki soykırımı teşvik, soykırım, soykırımı destek, soykırım faillerini koruma, soykırımı övme gibi suç iddiaları sebebiyle uluslararası toplum nezdinde şüpheli konumda oldukları açıktır. Bu şüphelerin araştırılması ve soruşturulması sonucunda yeterli delile ulaşılması halinde her iki devletin de yargılanmaları uluslararası toplumun barış ve güvenliğinin korunması için gereklidir. Yargılama sonunda Fransa'nın suçlu bulunması halinde; BM mevzuatında değişiklik yapılması ile Fransa'nın BMGK daimi üyeliğinin ve veto hakkının sonlandırılması konusu BM bünyesinde tartışılmalıdır. Dünya barışı ve dünya

güvenliğinin korunması konusunda en kilit konumda olan bir devletin böyle bir eylem içinde yer alması kabul edilemez bir durumdur.

3.3. Bosna Hersek Örneği

1945 yılında Slovenya, Bosna, Sırbistan, Hırvatistan, Karadağ ve Makedonya olmak üzere altı cumhuriyet birleşerek Yugoslavya Federal Cumhuriyeti'ni kurmuştur. Daha sonra bu devletin adı değişerek Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti adını almıştır. Başkan Tito döneminde totaliter bir rejim kurulmuş, bu rejimde birbirinden farklı yapıdaki topluluklar kolektif liderlik teorisi altında toplanmıştır. Ülkenin tamamına has bir “milli komünizm” oluşturularak Hırvat - Sırp milliyetçiliği baskı altına alınmıştır. (Uluslararası Politika Akademisi Dergisi Web Sitesi)

1980 yılında Başkan Tito'nun ölmesi üzerine iç karışıklıklar, siyasi ve ekonomik buhranlar yaşanmaya başlamıştır. Balkan ülkelerinde, sosyalizmden kapitalizme doğru yaşanan değişim süreci, bu ülkelerde yoğun milliyetçiliğin gelişimini tetiklemiştir. (Uluslararası Politika Akademisi Dergisi Web Sitesi) Bunlar arasında Sırp milliyetçiliği baskıcı bir dışavurum sergilemiştir. (Kut, 1994, s.160)

Balkanlar, Soğuk Savaş döneminde bölgesel dinamiklerden çok iki kutuplu dünya düzeninin etkisinde kalmıştır. Soğuk Savaşın ardından bölgede karmaşık iç faktörler ile dini ve etnik iç etkenler bölgesel politikaları şekillendirmeye başlamıştır. (Davutoğlu, 2001, s.301) Burada, Soğuk Savaş'ın bitişi, bir dönüm noktası olarak nitelenmektedir.

25 Haziran 1991 tarihinde Slovenya ve Hırvatistan Yugoslavya Federal Cumhuriyeti'nden ayrılıp, bağımsızlıklarını ilan etmiştir. Bu tarih ayrıca Yugoslavya'daki karışıklıkların uluslararası boyuta ulaştığı tarih olarak da kabul edilmektedir. Zira bağımsızlık ilanlarından hemen iki gün sonra 27 Haziran 1991 tarihinde Sırpların kontrolünde olan Yugoslavya ordusu, hem Slovenya'ya, hem de Hırvatistan'a saldırmıştır. Bu durum uluslararası kurum ve kuruluşlar ile özellikle

Batılı devletlerin sürece dahil olmasını sağlamıştır. (Soysal, 1993, s.162; Aktaran: Özdal, s.6)

Bu savaşlar üzerine BMGK 25 Eylül 1991 tarihinde S/RES/713 sayılı karar ile Yugoslavya'daki durumun barış tehdidi oluşturduğunu ve çatışmaların diğer ülkelere sıçraması riskinden endişe duyulduğunu açıklamıştır. BMGK'nin barış tehdidi tespitini yapmasının sebepleri; bölgedeki iç savaş nedeniyle çok sayıda can kaybının olması ve bu durumun uluslararası alanda negatif etkiler doğurması sebebine dayandırılmıştır. Ancak kararda bu negatif etkilerin ne gibi sonuçlar doğuracağı açıklanmamıştır. İç çatışmaların olduğu dönemde, Avrapu'da artan yoğun ırkçı söylemler ve azınlık problemleri dolayısıyla iç çatışmaların çevreye sıçrama riski bulunmaktadır. (Demirel, 2015, s. 264)

Söz konusu karar ile barış ve istikrarın tekrar sağlanması amacıyla Yugoslavya'ya genel ve tam bir silah ambargosu koyulmuştur. Bosna-Hersek bu kararın Yugoslavya'ya karşı alındığını, dolayısıyla kendilerine karşı uygulanmaması gerektiğini ileri sürmüştü de BMGK, kararın Yugoslavya'da bulunan tüm devletleri kapsadığını bildirmiştir. Alınan karar daha sonra Bosna'da çıkacak olan savaşta Sırlardan çok Bosnalı tarafları olumsuz etkilemiştir. (Çakmak - Atılğan, 2012, s.12)

Slovenya ile olan savaş bir ay sonra sona ermiş olsa da, Hırvatistan ile olan savaş ancak 1992 yılının Ocak ayında imzalanan ateşkes anlaşması ile sona ermiştir. Ancak yapılan ateşkes anlaşması sıklıkla ihlal edilmiştir. Bunun üzerine BMGK S/RES/743 sayılı kararı alarak, anlaşma şartlarına uyulmasının sağlanması için bölgeye barış gücü (UNPROFOR – UN Protection Force) gönderilmesine karar vermiştir. (Reçber, 2016, s.174) Ayrıca söz konusu kararda, BM Anlaşmasının VII. Bölümü çerçevesindeki yaptırımların uygulanmasını haklı kılacak iç savaş durumunun olduğu belirtilmiştir.

15 Ekim 1991'de Bosna Hersek'te parlamentonun çoğunun bağımsızlık yönünde karar vermesi üzerine ülkede referandum yapılmıştır. Halkın %68,2'sinin katılmış olduğu oylamada, %99,7'lik oranla bağımsızlığa evet kararı verilmiş ve

Bosna Hersek 3 Mart 1993’de bağımsızlığını ilan etmiştir. Sırp lideri Karadžić; bu bağımsızlık kararını tanımadığını bildirmiştir. (Budak, 2019, s.62) 5 Nisan 1992’de, yaklaşık olarak 100.000 kişinin iç savaş korkusu ile hükümetin istifa etmesini ve uluslararası himaye istediklerini belirttikleri gösteride göstericilere ateş açılması üzerine Bosna’da iç savaş, etnik temizlik süreci başlamıştır. (Reçber, 2016, s.175)

Yapılan katliamlardan dolayı kendilerine tepki gelmesinden endişelenen Sırp liderler, savaşın bir “din savaşı” olduğu yönünde propagandalarda bulunarak Hristiyanları kendi saflarına çekmeye çalışmışlardır. (Akman, 2015, s.147) Ayrıca en büyük düşman olarak Müslüman Boşnakları gören Sırp lar gibi Hırvatlar da; toprak kaybı yaşamamak için önce Bosnalılar ile anlaşmıştır. Daha sonra ise saf değiştirerek Sırp lar ile birlikte olmuş, Almanların da desteğini alarak Boşnak katliamına katılmıştır. (Budak, 2019, s.64)

Bağımsızlık kararı üzerine BMGK Bosna’da yaşananlarla ilgili olarak 15 Mayıs 1992 tarihinde S/RES/752 sayılı kararı almıştır. Bu kararda “barış tehdidi”nden dahi bahsedilmemiştir. Sadece bir takım taleplerde bulunulmuştur. Ayrıca bölgede bulunan BM personelinin güvenliği için UNPROFOR (BM Koruma Gücü) görevlendirilmiştir. (BM Resmi Web Siresi, S/RES/752,1992)

BM tarafından alınan kararlara rağmen Bosna’da savaş ve şiddet artarak devam etmiştir. Sırp lar gönderilen yardım konvoylarının ihtiyaç sahiplerine ulaşmasını engellemeye çalışmıştır. Ayrıca ülkedeki katliam, toplu kıyım ve toplu tecavüz olayları artarak sürmüştür. Özellikle ülkedeki Bosnalı Müslüman kadınlar tutuklanmış ve kamplara götürülerek burada tecavüze uğramışlardır. Yerel halk kitlesel olarak yerlerinden edilmiş, toplama kamplarına götürülmüş, burada işkenceler görmüşlerdir. Başka ülkeye göç eden ve zorla yerlerinden edilmiş olan kişilerin sayısı 2 milyon rakamının üstüne ulaşmıştır. (Budak, 2019, s.63)

Bosna’daki şiddet olaylarının artarak devam etmesi ve 752 sayılı kararın gereklerinin yerine getirilmemesi üzerine 30 Mayıs 1992 tarihinde S/RES/757 sayılı karar alınmıştır. Bu kararda da “barışın tehdit edildiği” ifade edilmiştir. Buna dayanak

olarak“etnik temizlik”, “insani yardımın engellenmesi”, “önceki kararlara uyulmaması” gibi sebepler gösterilmiştir. Yugoslavya’ya karşı kapsamlı bir yaptırım kararı alınmış, ekonomik ambargo konulmuş, ülkeye hammaddelerin giriş çıkışı yasaklanmıştır. (Demirel, 2013)

Alınan kararlarının hiçbir tesirinin olmaması üzerine 13 Ağustos 1992 tarihinde S/RES/770 sayılı karar alınmıştır. Bu kararda BMGK, BM Anlaşması’nın VII. Bölümü’ndeki yetkilerini kullanarak bütün üye devletlere; Bosnalı sivil halka insancıl yardımların ulaştırılması için gerekli her türlü yardım ve yaptırımları uygulayabileceğini söylemiş, Bosna - Hersek’teki mevcut durumun uluslararası barışı tehdit ettiğini belirtmiştir. (Reçber, 2016, s.175)

Bosna’da yaşanan “kitlesel katliam” ve “etnik temizlik” olayları uluslararası medyada sık sık gündeme gelmiştir. Bu durum, BM üzerinde ciddi bir baskı oluşturmuştur. Bunun üzerine BMGK S/RES/780 sayılı kararı ile işlenen katliamların araştırılması ve bunlarla ilgili delil toplanması için bir Uzmanlık Komisyonu’nun (Commission of Experts) kurulmasına karar vermiştir. (BM Resmi Web Sitesi, S/RES/780, 1992)

Komisyon hazırlamış olduğu raporda açık bir şekilde şu hususları dile getirmiştir. a) Kurban sayısı oldukça fazladır, b) İşlenen suçlar oldukça vahşice ve korkunçtur, c) Vahşetin büyüklüğü açıktır, d) “Etnik temizlik”, “cinsel saldırı ve tecavüz” olayları sistematik bir şekilde gerçekleştirilmektedir, e) O kadar sistematik bir şekilde yapılmaktadır ki daha önceden planlandığı açıktır, f) ihmal vardır. (BM Resmi Web Sitesi, S/1994/674, 1994; Aktaran: Çakmak - Atılgan, 2012, s.15)

Komisyon son derece kritik bilgi ve belgelere ulaşmıştır. İnsanlık tarihinin görmüş olduğu en büyük toplu mezarlara, basında yer alan “etnik temizlik” “toplulara tecavüz” iddialarını doğrulayan gerçek kanıtlara ulaşılmıştır. Bunlar ise siyasal anlamda tehdit edici bulunmuştur. (Bassiouni, 1997, s.41) Bu yüzden Komisyonun görevi daha sonraki süreçte sonlandırılmıştır.

Komisyon tarafından geçici raporun konseye sunulmasıyla, BMGK; uluslararası ceza mahkemelerinin kurulması kararını almıştır. Ülkede ortaya çıkan acil insani yardım durumu üzerine 1993 yılının Nisan ayında S/RES/819 sayılı karar ile Srebrenica ve çevresi güvenli bölge ilan edilmiştir. Sırplar tarafından güvenli bölgeye saldırıların düzenlenmesi üzerine 4 Haziran 1993 tarihinde BMGK, UNPROFOR'a saldırılara karşılık verme yetkisi vermiştir. (Reçber, 2016, s.176)

UNPROFOR'a verilen bu yetki ile Serebranica bölgesindeki saldırılar durdurulmuş ise de, bölgenin etrafı Sırplar tarafından kuşatma altına alınmış ve alana herhangi bir yardımın gönderilmesine izin verilmemiştir. Ablukaya alınan Bosna'ya gıda ve tıbbi yardım girememiştir. Bu nedenle Bosnalılar 850 metre uzunluğunda bir tünel kazmak zorunda kalmışlardır. (Budak, 2019, s.67)

6 Temmuz 1995 tarihinde Sırplar taarruza geçmiş ve güvenli bölgeye ateş açmaya başlamışlardır. UNPROFOR Barış Gücü'nün saldırılara karşı savunması yetersiz olmuş, 30 Hollandalı barış gücü askeri Sırplar tarafından kaçırılmıştır. Barış gücünün Srebrenica'dan çekilmesi, aksi halde askerlerin öldürüleceği tehdidinde bulunulmuştur. Baskı üzerine UNPROFOR bölgeyi boşaltmıştır. (Reçber, 2016, s.177) Böylelikle BM'in Bosnalıları koruma operasyonu başarısız olmuştur.

ABD'nin çıkarları, yurtdışındaki bir insani kriz ile tehlikeye girmediyse, ABD'nin kendi politikalarına göre müdahale etmek için sebebi yoktur. (Daalder, 2007, s.66) Bosna'da yaşanan bu trajik başarısızlık; NATO'yu, ABD'yi ve Avrupa Birliği'ni harekete geçirmiştir. Ancak yapılacak olan bu müdahalenin, yetki bakımından meşruiyeti ve insani krizi sonlandırmak amacıyla yapılıp yapılmadığı konusu tartışmalı olmuştur.

NATO, 28 Şubat 1994 tarihinden itibaren BMGK'nin daha önce almış olduğu kararlara dayanarak Sırp hedeflerini bombalamaya başlamıştır. (Arı, Pirinçci, 2011, s.8) Bu müdahalenin önemi, bir uluslararası savunma örgütü tarafından gerçekleştirilmiş olmasından kaynaklanmaktadır. Sonuçları bakımından yapılan müdahale dünya kamuoyunda kabul görmüş ise de uluslararası hukuka uygunluk

bakımından konu oldukça tartışmalıdır. Zira NATO'nun müdahale için dayandığı hiçbir BMGK kararı NATO'ya doğrudan bir müdahale yetkisi tanımamaktadır.

Öte yandan, NATO müdahalesine karşı devlet egemenliği ilkesi gündeme gelmemiştir. (Reçber, 2016, s.176) Zira Bosna, müdahalenin yapıldığı dönemde bağımsız bir devlettir. Ülkenin yasal başkanı uluslararası toplumun müdahalesini istemiştir. (Keskin, 2009, s.73)

Sırp'ların yaptığı etnik temizliğin sonucu olan toplu mezarlar hala ortaya çıkarılmaktadır. 1992 ile 1995 yılları arasında süren savaşta 50.000 Bosnalı kadının Sırp'lar tarafından tecavüze uğradığı tespit edilmiştir. (Budak, 2019, s.63) Ölümler ve suçun mağdur tarafından gizlenmesi gibi nedenlerle tespit edilemeyen çok sayıda vakanın olduğu da tahmin edilmektedir.

Yaşanan vahşete son vermek amacıyla 14 Aralık 1995 tarihinde Dayton Antlaşmaları imzalanmıştır. Dayton Antlaşmalarının tarafları; Bosna-Hersek Cumhuriyeti, Hırvatistan Cumhuriyeti ve Yugoslav Federal Cumhuriyeti'dir. (Aybay, 1995, s.11) Sırp'lar işgalci olmalarına, etnik temizlik suçlusu olarak nitelendirilmelerine rağmen kendilerine ait kısımda elde ettikleri statü tam otonom statü olmuştur. Müslümanlar ise, kendi başlarına değil, Hırvatlar ile beraber denetim altına alınmışlardır. Bu sebeple, Dayton Antlaşması'nın taraflar arasında, bir statü eşitsizliğine sebep olduğu açıktır. (Davutoğlu, 2001, s.303)

BM, binlerce Müslüman Bosnalı'nın öldürülmesi esnasında "geç kaldığı için" barışı ve insan haklarını koruma sorumluluğunu yerine getirmemekle eleştirilmiştir. 4 milyondan fazla kişi mülteci durumuna düşmüş, sistematik anlamda tecavüzler ve kıyımlar gerçekleşmiştir. (Reçber, 2016, s.179) BM'in harekete geçememesi, NATO'nun herhangi bir BMGK kararı olmaksızın müdahalede bulunması yeni bir uluslararası tartışmayı gündeme getirmiştir. Zira daha önce de belirtildiği üzere insani müdahalenin uluslararası hukuka uygunluk kriteri bu konuda açık bir BMGK kararının varlığıdır. BM'in etkin bir şekilde hareket edememesi, gereken zamanda gerekli

kararları alamaması ve müdahalede bulunamaması bağımsız hareket eden devlet ya da devletler topluluğunun doğmasına sebep olmuştur.

Bosna’da yaşanan tüm bu trajedi, BM’in insani krizleri yönetme konusunda başarısız olduğunu gösteren en önemli örneklerden birisidir. Bosna’da insanlık faciası yaşanırken BM gerekli hamleleri yapamamıştır. Etkin müdahale, Müslümanların kendisini yavaş yavaş toparlamaya başladığı dönemde yapılmıştır. Müdahale sonucunda dayatılan çözümle Sırp lar özerklik elde etmiştir. BM, “İç savaşı” müdahale etmeyerek katliamların tırmanmasına göz yummuş, üzerine bir de Sırp ları ödüllendirmiştir. (Çakmak - Atılgan, 2012, s.12-13)

3.4. Irak Örneği

1979-1988 yılları arasında Irak ile İran arasında meydana gelmiştir. Savaş sonrasında Irak, Basra Körfez’ine açılması için gerekli olan Şat-ül Arap su yolunu ele geçirememiştir. Bunun üzerine Irak, yönünü başka bir ülkeye çevirmiş, bu ülke de zayıf olarak gördüğü Kuveyt olmuştur. (Bozkurt, 1996, s.95-96)

Irak’a yapılan müdahalenin nedeni 1990 yılının Ağustos ayında Irak’ın Kuveyt’i işgal etmesidir. Irak 1990 yılında ABD, İngiltere, Sovyetler Birliği ve Almanya’dan alındığı iddia edilen silahlarla Kuveyt’i işgal etmiştir. İşgalin temel nedeni iki devlet arasında önceden beri devam eden problemlerdir. Irak-İran savaşı sonrasında Irak, özellikle Kuveyt’e karşı ağır borç yükü altına girmiştir. Irak, Kuveyt’in petrol üretiminde OPEC’in (Organization of Petroleum Exporting Countries/Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü) belirlemiş olduğu günlük varil kotalarını aştığını iddia etmiş, bunun sonucu olarak da Kuveyt’in; petrol fiyatının dünyada düşmesine sebep olduğunu öne sürmüştür. Irak bu fiyat hareketlerinden dolayı büyük zarara uğramıştır. (Küçük, 2011, TUIÇ Akademi Web Sitesi)

Irak - İran Savaşı’nda ABD’nin açık bir şekilde Irak’a destek vermesi, Irak’ın silahlanmasına göz yumması, bundan cesaret alan Saddam Hüseyin’in Batı devletlerindeki karışıklıklardan yararlanmak istemesi, Irak’ın İran savaşı sırasında

Kuveyt'ten aldığı borcu Kuveyt'in silmemesi, Saddam'ın Kuveyt'i İngiltere tarafından oluşturulmuş yapay bir devlet olarak görmesi gibi sebepler de savaş nedenleri arasında sayılmaktadır. (Öztürk, 2010, s.2)

2 Ağustos 1990 tarihinde Irak, dünya kamuoyundan ve BM'den büyük ve sert bir tepki gelmeyeceğini düşünerek Kuveyt topraklarını işgal etmiştir. (Bozkurt, 1996, s.100) Bunun nedeni olarak ise BM'in daha önce yaşanan insanlık krizlerine karşı tutumu, inandırıcı bulunmaması, hukuktan çok siyasi kriterlere ve menfaatlere yönelik hareket ettiğinin düşünülmesi gösterilmektedir. Zira Bosna'da yaşanan krizde aylar sonra ancak ambargo kararı alınabilmıştır. Irak'a müdahale ise dördüncü günde ambargo kararı ile başlamış, dört ay sonra da askeri müdahale ile devam etmiştir. (Olcay, 1992, s.52)

İşgal üzerine BMGK, 2 Ağustos 1990 tarihinden 30 Kasım 1990 tarihine kadar Irak'ın Kuveyt'ten barışçıl yollarla çıkarılması için 11 adet karar almıştır. (Kaynak, 1992, s.27) Aldığı bu kararlar askeri nitelikte olmayan önlemler şeklindedir. Ancak Irak ordusunun Kuveyt'e girdiği gün, BMGK, S/RES/660 sayılı kararı alarak, “barış tehdidi” tespiti yapmadan “uluslararası barış ve güvenliğin bozulduğu” tespitini yapmıştır. (Demirel, 2015, s.322) Bu durum BM'in Ruanda, Somali ve Bosna'daki tutumundan oldukça farklı bir tutumdur. Zira BM, o bölgelerde yaşanan krizlerin en yoğun olduğu, binlerce insanın katledildiği durumlarda dahi sadece “barış tehdidi” tespiti yapabilmıştır.

660 sayılı karar ile ayrıca Irak'tan Kuveyt'teki ordularını derhal geri çekmesi istenmiş, “işgal” kınanmış, uyuşmazlığı çözmek için her iki devlet görüşmeye çağırılmıştır. (Bozkurt, 1996, s.102) Irak hükümetinin bu karara uymaması üzerine BMGK tarafından, 6 Ağustos 1960 tarihinde, S/RES/661 sayılı Irak'a yönelik geniş çaplı yaptırım kararı alınmıştır. Silah ambargosunun yanında birçok malın Irak'a giriş ve çıkışı yasaklanmıştır. (Demirel, 2015, s.323). Ardından Irak hükümetine uçuş yasağı getirilmiştir. BMGK kararı ile Irak adeta abluka altına alınmıştır. (Bozkurt, 1996, s.115)

25 Ağustos 1990 tarihinde alınan S/RES/665 sayılı karar ile BMGK, Kuveyt ile birlikte hareket eden devletlere, Irak petrol tankerlerine karşı kuvvet kullanma yetkisi vermiştir. 29 Ekim 1990 tarihli S/RES/674 sayılı kararla “barış tehdidi” tespiti yapmış, 29 Kasım 1990 tarihli S/RES/678 sayılı kararla da 15 Ocak 1991 tarihine kadar Irak’a Kuveyt’ten çıkması için süre tanımıştır. 678 sayılı bu kararda; Irak’ın tanınan süre içerisinde Kuveyt’ten çıkmaması halinde üye devletlere bütün vasıtalara ile konsey kararlarını yerine getirmek üzere genel bir yetki verildiği de belirtilmiştir. (Demirel, 2015, s.325)

BMGK’nin, güç kullanımına yönelik almış olduğu 678 sayılı kararın, 41. maddede öngörülen müeyyidelerin sonuçları beklenmeden verildiği bu sebeple 42. maddede öngörülen “kuvvet kullanımı için gerekli şartların” oluşmadığını savunanlar, hatta bu nedenle kararın geçerli olmadığını öne sürenler olmuştur. Zira uzmanlar ekonomik yaptırımların etkisini bir sene içerisinde göstereceğini belirtmiştir. Bu süre beklenmeden söz konusu karar alındığı için kararın hukuka aykırı olduğu ileri sürülmüştür. (Bozkurt, 1996, s.124)

BMGK’nin 678 sayılı kararı üzerine Irak, BMGK’nin kararlarını tanımadığını ifade etmiştir. BMGK, askeri müdahale seçeneğini değerlendirebileceklerini bildirmişse de Irak geri adım atmamış ve Kuveyt’ten geri çekilmemiştir. Bunun üzerine 17 Ocak 1991 tarihinde Birinci Körfez Savaşı başlamıştır. (Demirel, 2015, s.325) “Çöl Fırtınası” adı verilen kara harekatı başlatılmıştır. ABD, Fransa ve İngiltere dahil 37’den fazla ülke “güvenli bölge” oluşturmak ve insani yardım yapmak amacıyla askeri müdahale konusunda açık bir BMGK kararı olmaksızın, BMGK’nin 678 sayılı kararına dayanarak Kuzey Irak’a asker göndermiştir. Operasyonun başlamasından yaklaşık 100 saat sonra Kuveyt, Irak’ın işgalinden kurtarılmıştır. Irak, Kuveyt’i “ilhak kararı”ndan vazgeçmek ve yüklü miktarda tazminat ödemeyi kabul etmek zorunda kalmıştır. Böylelikle Irak Savaşı fiili anlamda sona ermiştir. (Duman, 2017)

Irak konusunda ABD’nin müdahalesinin kişisel çıkarları ile bağlantılı olduğu belirtilerek ABD hükümeti eleştirilmiştir. *“Bir dünya devleti olarak ABD’yi yakından ilgilendiren konu, Saddam’ın Kuveyt’i işgali ile başlattığı süreç çerçevesinde*

Ortadoğu'daki Arap devletlerinin domino taşları gibi devrilmesi ve böylece bölgedeki dengenin Batı aleyhinde bozulması olasılığıydı.” (Makiya, 1993, s.277; Aktaran: Uslu, 2015, s.178)

Irak'ın kuzeyindeki Kürtler, güneyindeki Şiiler, Saddam'ın savaş sonrasında elinin kolunun bağlanmış olması üzerine yönetime karşı ayaklanmıştır. (Sak, 2015, s. 133) ABD, Irak'ın parçalanarak bölge dengesinin değişmesinden endişe ederek Saddam'ın ayaklanmaları bastırmasına müsaade etmiş/göz yummuştur. (Öztürk, 2010, s.10) Ayaklanmalar bastırılırken ordu tarafından sert müdahalelerde bulunulmuştur. Hava bombardımanları kullanılmış, pek çok kişi ölmüş, milyonlarca kişi yerlerinden edilmiş, göç etmeye zorlanmıştır. (Sak, 2015, s.133) Bombardımandan kaçan, zorla yerlerinden edilen milyonlarca Iraklı, İran ve Türkiye sınırlarına yönelmiştir. Çok sayıda insanın askeri saldırılardan, soğuktan ve hastalıktan dolayı öldüğü, 1,5-2 milyona yakın kişinin Saddam'ın saldırılarından korunmak için kaçtığı, Türkiye sınırına yaklaşık 500.000 sığınmacının dayandığı belirtilmektedir. (Öztürk, 2010, s.9)

Komşu ülkelere yapılan göç akımı bölge siyaseti açısından büyük bir sorun haline gelmiştir. Yarım milyon mülteci Türkiye sınırına geldiğinde Türkiye'deki mevcut hükümet buna hazırlıksız yakalanmıştır. Türkiye, imkanların kısıtlı olmasından ve ülke içerisindeki Kürt meselesinden dolayı Iraklı mültecilere şüphe ile yaklaşmış, kapıları açma konusunda isteksiz davranmıştır. (Danış, 2010, s. 8)

Yüzbinlerce kişinin Türkiye ve İran sınırlarına gelmesi üzerine Türkiye ve İran BM'ye başvuruda bulunmuştur. (Demirel, 2015,s.329) 5 Nisan 1991 tarihinde BMGK harekete geçerek 10 lehte, 3 aleyhte ve 2 çekimser (Çin, Rusya) oy ile S/RES/688 sayılı kararı almıştır. (BM Resmi Web Sitesi, S/RES/688, 1991) BMGK aldığı bu kararla Irak'ı kınamıştır. Ayrıca insani yardım kuruluşlarının ülkeye girişine müsaade edilmesi talebinde bulunulmuş, tüm üye devletlere insani yardım çabalarına katkıda bulunulması çağrısı yapılmıştır. (Sak, 2015, s.134)

Kararı alan çoğunluğa göre; Irak'taki ağır insan hakları ihalleri nedeniyle ve mülteci akımının doğurduğu uluslararası etki sebebiyle ortada bir “barış tehdidi”

durumu vardır. Ancak kararda hiçbir şekilde BM Antlaşması'nın VII. bölümüne atıf yapılmamıştır. Hatta kararın ilk bölümünde “toprak bütünlüğüne saygı” ilkesinin altı çizilmiştir. Karar alınırken çekimser ve aleyhte oy kullanan üye devlet temsilcileri, kararın bu haliyle Irak'ın içişlerine müdahale niteliğinde olduğunu ifade etmişlerdir. (Sak, 2015, s.134)

BMGK'nin bu kararına rağmen Irak yönetiminin Şii ve Kürtlere karşı tutumunda herhangi bir değişiklik olmamıştır. ABD, İngiltere, Fransa ve başka bazı devletler uçuşa yasak bölgeler ile güvenli bölgelerin oluşturulması teklifinde bulunmuştur. Ayrıca Türkiye de BMGK'nin çağrısına uyarak, insan hakları ihlallerini engelleyecek uluslararası gücü topraklarına davet etmiştir. Bu durum uluslararası hukuka uygunsu olsa dahi, Türkiye'ye konuşlanan uluslararası gücün Türkiye üzerinden Irak'a yapacağı müdahale uluslararası hukuka uygun değildir. (Oran, 1996, s.160)

Bölgede yaşanan insani krizlerin televizyon ekranlarında sık sık görüntülenmesiyle dünya kamuoyunda liderlere karşı ciddi bir tepki oluşmaya başlamıştır. Gelen baskılar üzerine ABD; 7 Nisan 1991'de Türkiye sınırındaki mültecilere havadan acil yardımda bulunma emrini vermiş, 10 Nisan'da Irak'ın 36. enleminin kuzeyi “uçuşa yasak bölge” ilan etmiştir. (Öztürk, 2010, s.11) 16 Nisan'da da, Fransa; İngiltere ile birlikte “insani yardımı desteklemek, yardımın ulaşmasını sağlamak” ve “güvenli bölge oluşturmak” için Irak'a asker göndereceğini açıklamıştır. 17 Nisan'da da koalisyon güçlerinin kara birlikleri Irak'a müdahale etmiştir. Yapılan bu müdahalelere dayanak olarak ise BMGK'nin 688 sayılı kararı gösterilmiştir. (Demirel, 2016, s.116)

BMGK'nin, 688 sayılı kararında Irak'a karşı kuvvet kullanımına izin verilmemiş, hatta söz konusu karar ile Irak'ın ülkesel bütünlüğü ve egemenliği teyit edilmiştir. *“Amerika ve müttefikleri, 688 sayılı karar “Güvenli Bölge” adlı kavramdan hiç söz etmediği halde Irak'ın egemenliğini hiçe sayan böyle bir bölgeyi bu ülke toprakları içinde zor kullanarak kurmaya çalışmıştır.”* (Oran, 1996, s.161) 688 sayılı

kararda “uluslararası güvenliğe tehdit” tespiti yer almaktadır, ancak gerçekleştirilen müdahalelere yönelik açık yetki verilmemiştir.

Bu birlikler, 1991 yılının Temmuz ayında Irak’tan geri çekilmiştir. Uçuş yasağı konulan bölgenin denetimini sağlamak amacıyla Türkiye’ye konuşlandırılmışlardır. 1991 yılının Eylül ayında ise tüm kara birlikleri Irak’tan çekilmiş, geriye sadece “Çekiç Güç” adı verilen hava gücü kalmıştır. (Öztürk, 2010, s.11)

ABD tarafından bugüne kadar yüzlerce ülkeye ambargo uygulanmışsa da, hiçbirisi Irak’a uygulanan ambargo kadar ağır, kapsamlı ve uzun süreli olmamıştır. (Duman, 2017) Toplamda 11 sene süren ambargo uygulaması nedeniyle Irak’a temel gıda malzemeleri ve tıbbi malzemeler girememiştir. Açlık, hastalık gibi nedenlerle yaklaşık 1 milyon kişi hayatını kaybetmiştir. “*BM Gıda ve Tarım Örgütü tarafından gerçekleştirilen bir başka araştırmada ise BM ambargolarının Irak’ta 560.000 çocuğun ölümüne yol açtığı ifade edilmiştir.*” (Corm, 1997, s.163; Aktaran: Danış, 2009, s.18) “*42 gün süren bombardıman ve kara harekatı sonrasında, gıda ve ilaç eksikliğinin yanı sıra, elektrik kesintileri ve içme suyu dağıtım sisteminin de çökmesiyle Irak her yönden felce uğramıştır. O dönemde Bağdat’ta yeni doğan bebeklerde ölüm oranı üç katına yükselmiştir*” (Danış, 2009, s.18)

BMGK 688 sayılı karardan önce 03.04.1991 tarihinde S/RES/687 sayılı kararı vermiştir. (BM Resmi Web Sitesi, S/RES/687, 1991) Karardaki en önemli noktalar ise; Kuveyt’in toprak bütünlüğünün ve ülkesel sınırlarının Irak tarafından tanınması, ambargolar, savaş tazminatı ve kitlesel imha silahlarının denetimi ve imhası hususlarıdır. (Demirel, 2015, s.326) BM tarafından, bu silahların denetiminin sağlanması için UNSCOM (BM Özel Komisyonu) ile IAEA’na (Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı) görev verilmiştir. (Okur, 2008, s.165) Ancak UNSCOM ve IAEA tarafından denetimlerin yapılması oldukça sorunlu olmuştur. Bu yüzden, BM tarafından Irak hakkında; 11 Eylül 1991 tarihli 715 sayılı karar, 14 Ekim 1994 tarihli 949 sayılı karar, 14 Nisan 1995 tarihli 986 sayılı karar, 12 Kasım 1997 tarihli 1137 sayılı gibi pek çok karar alınmıştır. Bağdat yönetiminin 31 Ekim 1998 tarihinde UNSCOM ile artık işbirliği yapmayacağını söylemesi üzerine ortalık iyice kızışmaya

başlamıştır. (Öztürk, 2010, s.16) Bu durum ülkedeki mevcut krizi derinleştirmiştir. İngiltere ve Amerika uluslararası barış ve güvenliği tehlikeye düşürdüğü iddiasıyla Irak devletini birlikte bombalamaya başlamıştır. (Öztürk, 2010, s.17)

Daha sonraki süreçte ABD’de 11 Eylül 2001 tarihinde “11 Eylül Saldırıları” olarak bilinen saldırılar gerçekleşmiştir. Bu saldırı Amerika’nın dış politikalarının büyük ölçüde değişmesine neden olmuştur. “Önleyici Savaş” ve “Önleyici Vuruş” kavramları oluşmuştur. (Öztürk, 2010, s.20) ABD ve İngiltere tekrar Irak yönetimini kitlesel imha silahlarını saklamakla suçlamış ve Saddam Hüseyin’in ülkeyi terk etmesi için ultimatom vermiştir. Saddam Hüseyin’in ülkeyi terk etmemesi üzerine ABD Saddam Hüseyin’in kitle imha silahlarına sahip olduğunu iddia ederek, 20 Mart 2003 tarihinde Irak’ı bombalamaya başlamıştır. (Daban, Daban, 2018, s.101) ABD, Irak’a yaptığı müdahaleyi iki ana temel sebebe dayandırmıştır. Bunlar; meşru müdafaa hakkı ve Irak’ın kitle imha silahlarına sahip olduğu iddiasıdır. Bunları temel alarak BMGK’nin Irak hakkında daha önce almış olduğu kararları uyguladığını savunmuştur. (Batır, 2011, s. 130) BMGK kararı uyarınca kimyasal silah denetçileri tekrar Irak’a gelmiştir. 2006 yılında Saddam Hüseyin insanlığa karşı suç işlemekten yargılanmış ve idam edilmiştir. (Hürriyet Gazetesi Resmi Web Sitesi, 30.12.2006)

ABD, İngiltere ve Fransa’nın BMGK Kararı olmadan yaptığı bu son silahlı müdahalenin insani müdahale olduğunu kabul etmek olanaksızdır. Bu bir müdahaledir. Ortada, uluslararası hukuka uygun olmayan kuvvet kullanımı vardır. Bu durum, BM’i pasifize etmiş, uluslararası arenada etkinliğini daha da kırmıştır.

3.5. Suriye Örneği

Suriye, I. Dünya Savaşı’na kadar Osmanlı Devleti’ne bağlıyken 1920 senesinde Fransızların işgaline uğramıştır. Ülke, 1946 senesinde bağımsızlığını kazanmış, 1958 yılında Mısır ile birleşmiş, 1961 senesinde bu birliktelikten ayrılmıştır. (İnce, 2017, s.263) Suriye Arap Cumhuriyeti’nin kuruluşu 1961 senesindeki askeri darbe sonucunda gerçekleşmiştir. Ülkenin baskın siyasi gücü olan Baas Partisi, 1970 senesinde yeni bir darbe yapmış, General Hafız Esad Cumhurbaşkanı seçilmiştir.

(Sönmezoğlu, 1992, s.299) Yaklaşık 30 sene boyunca Hafız Esad tarafından yönetilen Suriye, 10 Haziran 2000 tarihinde Hafız Esad'ın ölmesiyle birlikte Hafız Esad'ın oğlu Beşar Esad tarafından yönetilmeye devam edilmiştir.

1958 senesinde Suriye ile Mısır'ın birleşmesi hem Arap milliyetçiliğinin hem de Büyük Suriye idealinin bir yansımasıdır. 1961 senesinde feshedilen bu devletin adı Birleşik Arap Cumhuriyeti olmuştur. (Şahin, Çavlak, 2018, s.155) Öte yandan İsrail karşıtlığı Suriye için yerleşik bir politik duruştur. İran ile Suriye yönetimleri arasındaki ilişkide mezhep kimliği ön plana çıkmaktadır. Bu sebeple, Suriye'nin yerine göre mezhep kimliğine dayalı bir politika benimsediği de bir gerçektir. (Şahin, Çavlak, 2018, s.165)

“Kissinger’a göre Arap İsrail sorununda barış yolundaki engellerden biri de Arapların daha aşkinci değerler ile hareket etmeleridir.” (Sümer, 2007, 284) Burada aşkinci değerlerden kasıt; somut hedeflerden uzak bir diplomasi yaklaşımıdır. Kissenger, taraflar arasında uzlaşının ancak her iki tarafın da sıcak savaş ve sürtüşmeden yorgun düşmesi ile mümkün olabileceğini düşünmüştür. (Sümer, 2007, s.284-285)

1964 ve 1967 senelerinde Arap İsrail savaşları yaşanmıştır. 1964 tarihli savaş tarihe “Altı Gün Savaşları” olarak geçmiştir. Bu savaş sonrasında İsrail, Suriye'nin elinde bulunan stratejik öneme sahip Golan tepelerini ele geçirmiştir. (Türk Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi Resmi Web Sitesi) 1967 senesindeki savaş, Sovyetler Birliği ve ABD bakımından önemli sonuçlara sebep olmuştur. Arap ülkeleri, savaşta İsrail'i destekleyen ABD ile uzaklaşmış, diplomatik ilişkilerini kesmiştir. Sovyetler Birliği ise Ortadoğu'da güçlenmiş, Laskiye'de deniz üssüne sahip olmuş, Arap ülkeleri ile iyi ilişkiler kurmuş ve onları silahlandırmıştır. BM 22 Kasım 1967'de aldığı S/RES/242 sayılı karar ile İsrail'in işgal ettiği topraklardan çekilmesini, tüm iddialarından vazgeçmesini ve her devletin toprak bütünlüğüne saygı duymasını istemiştir. İsrail BMGK'nin kararını kabul etmiştir. (BM Ankara Enformasyon Merkezi Resmi Web Sitesi) Golan Tepeleri de bu kararın kapsamındadır. (Sümer, 2007, s.110-111)

“1973 yılında Mısır sürpriz bir saldırıyla Sina Çölünü ele geçirirken Suriye’de Golan tepelerini almıştır. İsraililer yeniden toparlanmış ve durum 48 saat içinde tersine dönmüştür. 17 Ekim’den başlayarak petrol ihraç eden Arap ülkeleri Batı’ya arzı düşürmüşlerdir. Sovyetler Birliği, Mısır’ı destekleyince ABD, Sovyetler Birliği ile karşı karşıya gelmemek için ateşkes imzalamıştır.” (Middelaar, 2014, s.232)

Filistin sorunu ve 1973 yılından itibaren, İsrail ve Suriye arasında sorun olan Golan tepeleri; İsrail ile Suriye arasındaki en ciddi problemler arasındadır. Süreç içinde Suriye’nin, Filistin’i destekleyen Hizbullah ve Hamas gibi gruplara arka çıktığı iddiası dile getirilmiştir. Suriye’nin politikaları, İsrail ve Amerika ile kendisini karşı karşıya getirmiştir.

ABD Başkanı Donald Trump 2019 yılında, İsrail’in Golan Tepeleri üzerindeki egemenliğini tanıdığını ilan eden bir deklarasyon imzalamıştır. (BBC Türkçe Resmi Web Sitesi, 25.03.2019) ABD bu deklarasyonu imzalayarak uluslararası hukuku tek taraflı olarak ihlal etmiştir. Zira Golan tepeleri, BMGK’nin 242 sayılı kararı ile işgal altındaki toprak statüsündedir.

2010’lu senelerde ise Arap coğrafyasında etkili olan siyasi özgürlük talepleri tek adam yönetimlerini sarsmıştır. (Topal, 2015, s.118) 2010 senesinde Tunus’ta başlayan hükümet karşı gösteriler, Libya, Mısır, Cezayir gibi ülkelere Ortadoğu ve Kuzey Afrika ülkelerine sıçradıktan sonra Suriye’ye de sıçramıştır. Suriye’de Arap Baharı adı verilen protestolardan etkilenen ülkelere birisi olmuştur. (Tepeciklioğlu, 2015, s.172) Baskı rejimlerine karşı halk, diğer Arap ülkelerinde olduğu gibi demokratik ve ekonomik hak taleplerini dile getirmek için, gösteriler yapmış, yürüyüşler düzenlemiştir. Esad olayların yatışması için 48 sene süren olağanüstü hal rejiminin kaldırılmasına, mahkumların tahliye edilmesine ve hükümetin değişmesine yönelik kararlar almışsa da gösterilen artarak devam etmiştir (Terzioğlu, 2018, s.589). Başlangıçta Arap Baharı’nın devamı niteliğinde görülen gösteriler, bir süre sonra Esad’ın istifasını isteyen talepleri içermeye başlamıştır. (Topal, 2015, s.118) Esad rejimi ise bu gösterileri, protestoları silahlı ve kanlı bir şekilde bastırmaya çalışmıştır. (Ağır, Aksu, 2017, s.49) Ülkede yaşanan çatışmalar zamanla iç savaşa dönüşmüştür.

(Acet, 2018, s.149) İç savaşın başlangıç tarihi, 15 Mart 2011 olarak kabul görmektedir. (NTV Resmi Web Sitesi, 15.03.2017)

Sokağa dökülen halkın öncelikli talebi, korku imparatorluğu olarak niteledikleri Baas Rejimi'nin değişmesi olmuştur. Beşar Esad yönetimi, göstericilere karşı şiddet kullanmış, sert müdahalelerde bulunmuş ve bu sebeple de meydanlardan çok sayıda ölüm haberi gelmeye başlamıştır. Esad, kendisine yapılan demokratik geçiş ve reformları hayata geçirmesi telkinlerini önemsememiş, baskı altına alınmaktan hoşlanmayan bir lider olduğu için reformları kendisinin belirleyeceği bir zaman diliminde gerçekleştirmek istemiştir. (Seale, 2011, Meo News Web Sitesi; Aktaran: Salık, 2011, s.27)

ABD, Mayıs 2011'de, Esad'a ve üst konumda bulunan altı Suriye'li yetkili hakkında, insan hakları ihlalinde bulunduklarını belirterek yaptırım kararı almıştır. (Deutsche Welle Türkiye Resmi Web Sitesi) ABD Dışişleri Bakanı Hillary Clinton, Temmuz 2011'de Esad'ın meşruiyetini yitirdiğini belirten açıklamalar yapmıştır. (BBC Türkçe Resmi Web Sitesi, 12.7.2011) Ağustos 2011'de Obama, Esad'ın istifasını isteyen açıklamalarda bulunmuş, Obama'yı takiben İngiltere, Fransa ve Almanya da Esad'ın istifasını istemiştir. (BBC Türkçe Resmi Web Sitesi, 18.08.2011) Türkiye, en yetkili ağız aracılığıyla Eylül 2019'da Esad'a inancın kalmadığını dile getirmiştir. (NTV Resmi Web Sitesi, 13.09.2011) Ayrıca Eylül 2019'da Türkiye Suriye'ye askeri sevkiyat yapan uçaklara hava sahasını kapatarak ilk yaptırımını uygulamıştır. (Hürriyet Gazetesi Resmi Web Sitesi, 22.09.2011)

Bu sırada muhalifler tarafından ülkede pek çok grup kurulmuş, bunlardan bir kısmı batılı ülkeler tarafından tanınmıştır. Tanınan grupların tanınma statüsü zamanla değişmiş, bir kısmı terörist olarak nitelenmiştir. Arap Birliği, Suriye'de olup bitenin net bir şekilde anlaşılması için Suriye'ye gözlemci heyet gönderilmesi kararı almıştır. 170'den fazla kişiden oluşan heyet bir "Eylem Planı" hazırlamıştır. Bu plan Suriye krizinin çözümü için, şiddet eylemleri ile insan hakları ihlallerinin durdurulmasını öngörmüştür. Oluşturulan Eylem Planı 12 Kasım 2011 tarihinde Suriye tarafından onaylanmışsa da halka uygulanan şiddet eylemleri devam etmiştir. Bunun üzerine

12.11.2011 tarihinde Arap Birliği tarafından, halka karşı uygulanan şiddet ve Esad'ın politikaları gerekçe gösterilerek Suriye'nin üyeliği askıya alınmış, Suriye'ye, siyasi ve ekonomik anlamda yaptırım uygulanmıştır. (Miş, İnat, Ataman, 2012, s.221) Ancak Arap Birliği gözlemci heyetinin çabalarının herhangi bir sonuca varamayacağı anlaşıldığından, 31 Ocak 2011 tarihinde tasarı BM'e taşınmıştır. (Topal, 2015, s.119) Eylem Planını destekleyen 04.02.2012 tarihli S/2012/77 sayılı karar tasarısı Rusya ve Çin tarafından veto edilmiştir (Terzioğlu, 2018, s.590)

Suriye'deki iç savaş her geçen gün şiddetini artırarak yayılmıştır. ABD ve AB aşama aşama mal varlığını dondurma, silah ambargosu, çeşitli ekonomik yaptırımlar ve petrol ambargosu gibi yaptırımlar uygulamıştır. Bunun yanında ABD, Almanya ve başka bir takım devletler şiddetin kınanmasını talep etmişse de, Rusya ve Çin, Suriye'deki olayların “uluslararası barış ve güvenliği tehdit etmediği” görüşünü savunarak konunun görüşülmesine engel olmuştur. (Ağır, Aksu, 2017, s.51)

Suriye'de yaşanan hak ihlallerini birkez daha gündemine alan BMGK, 04.02.2012 tarihinde Esad'ın yönetimden çekilmesi gerektiği önerisini içeren S/RES/77 sayılı karar tasarısını görüşmüştür. (Terzioğlu, 2018, s.590) Ancak karar tasarısı Çin ve Rusya tarafından veto edilmiştir (Acet, 2018, s.169). Bunun üzerine Birleşmiş Milletler Genel Kurulu 17 Şubat 1992 tarihinde toplanarak; Arap Birliği tarafından hazırlanan karar tasarısını ve Esad rejimini kınama kararını 137 “evet” oyu ile kabul etmiştir (Miş, İnat, Ataman, 2012, s.223)

BM Genel Sekreteri'nin 16.02.2012 tarihli 66/253 sayılı kararı uyarınca, BM ve Arap Birliği SG/SM/14124 sayılı kararı alarak 23.02.2012 tarihinde Kofi Annan'ı “Suriye Özel Temsilcisi” olarak atamıştır. (BM Resmi Web Sitesi, 23.02.2012). Ayrıca yine aynı kararda; şiddetin sonlandırılması, tutukluların derhal serbest bırakılması, basın mensuplarının ülkeye girmede sorun yaşamaması gibi hususlar yer almıştır. Atama kararı üzerine Annan, Şam, Katar, Türkiye ve başkaca bazı ülkelere ziyaretler gerçekleştirmiştir. Esad ile görüşmüştür. Daha sonraki süreçte “Annan Barış Planı” olarak adlandırılacak olan altı maddelik planı hazırlamıştır. (Miş, İnat, Ataman, 2012, s.224)

Annan Planı'nda genel anlamda temsilci atanması, saldırıların son erdirilmesi, ateşkesin sağlanması, tutukluların serbest bırakılması gibi hususlara yer verilmiştir. (Miş, İnât, Ataman, 2012, s.224) Hazırlanan plan Suriye yönetimine sunulmuş ve yönetim planı kabul etmiştir. Bunun üzerine BMGK 14.04.2012 tarihinde S/RES/2042 sayılı kararı almıştır. BMGK; 2042 sayılı karar ile; planın Suriye yönetimi tarafından uygulanıp uygulanmayacağını kontrol etmek için UNSMIS (UN Supervision Mission in the Syrian Arab Republic/Birleşmiş Milletler Suriye Gözlemci Misyonu) ismi verilen gözlemci bir ekibin görevlendirilmesine hükmetmiştir. (Terzioğlu, 2018, s.591)

2012 senesinde BM, artan şiddet olayları dolayısıyla Suriye'deki gözlemcileri geri çağırması ve çatışmaları "Sivil Savaş" olarak yorumlamıştır. 19.07.2012 tarihinde UNSMIS'in görev süresini uzatan ve Suriye'ye karşı bir takım yaptırımlar içeren karar tasarısı BMGK gündemine getirilmiştir. S/2012/538 sayılı karar tasarısı yine Çin ve Rusya'nın vetosu ile reddedilmiştir. (Terzioğlu, 2018, s.591)

21.08.2013 tarihine gelindiğinde, Suriye'de, Şam'a yaklaşık olarak 4 km mesafede bulunan Guta'da kimyasal silah kullanıldığı iddia edilmiştir. Kimyasal silahı hangi tarafın kullandığı tespit edilememiştir. Bunun üzerine BM Genel Sekreteri'nin kararı ile "BM Suriye Arap Cumhuriyeti'nde Kimyasal Silahların Kullanımı İddiaları Araştırma Misyonu" kurulmuştur. (Terzioğlu, 2018, s.592)

BM tarafından görevlendirilen heyet kimyasal silahın kullanıldığı iddia edilen bölgeye gitmiş ve araştırmalar yapmıştır. Araştırmalar neticesinde bölgede sarın gazının kullanıldığına dair deliller bulunmuştur. (BM Resmi Web Sitesi, A/67/997-S/2013/553, 16.09.2013 tarihli rapor, Aktaran; Çelik, 2014, s.54) Bunun üzerine BMGK tarafından, Suriye ile ilgili bir karar ilk defa Rusya ve Çin tarafından veto edilmeyerek, kimyasal silahların imhasını öngören S/RES/2118 sayılı karar alınmıştır. (Terzioğlu, 2018, s.592) Söz konusu kararda ayrıca kimyasal silah kullanımı kınanmış, bunun uluslararası barış ve güvenliği tehdit ettiği belirtilmiştir. (Tepeciklioğlu, 2015, s.177)

İç savaş devam ederken Haziran 2014'te çatışmaların gölgesinde yapılan seçimlerde Beşar Esad oyların %88,7'sini almıştır. (CNN Türk Resmi Web Sitesi, 16.07.2014) Muhalefet söz konusu seçimi “yapmaca” olarak değerlendirmiş, batılı devletlerden seçimi boykot etmelerini istemiştir. (BBC Türkçe Resmi Web Sitesi, 04.06.2014) Ayrıca Hürriyet Gazetesi'nde yer alan habere göre Nato Genel Sekreteri Anders Fogh Rasmussen, söz konusu seçim için “maskaralık” ifadesini kullanmıştır. (Hürriyet Gazetesi Resmi Web Sitesi, 03.06.2016)

Süreç içerisinde AB, ABD, Türkiye, Körfez Arap Devletleri ve başkaca bazı devletler, ağır insan hakları ihlalleri gerçekleştirdiği, toplu göçe sebep olduğu, kimyasal silah kullandığı, çok sayıda insanın ölümüne sebep olduğu ve meşruiyetini kaybettiği gerekçesiyle Esad'ın yönetimden gitmesini talep etmişlerdir. Rusya ve İran ise, muhaliflerin silahlı ayaklanması karşısında resmi yönetimin çağrısı ile meşru olarak Suriye'de bulunduklarını belirtmiş ve Esad'ın kalmasını desteklemişlerdir. Fiili olarak sahada Rusya kadar aktif olmasa da Çin de Rusya ve İran ile aynı görüşü desteklemiştir.

Yaşanan iç savaş ve insan hakları ihlalleri gerekçe gösterilerek Türkiye Suriye'ye tek taraflı yaptırım uygulama kararı almıştır. (BBC Türkçe Resmi Web Sitesi, 30.11.2018) Suriye tarafından Türkiye sınırları içine top mermileri atılmış ve 5 Türk vatandaşı hayatını kaybetmiştir. Türkiye Suriye'ye angajman kuralları çerçevesinde karşılık vermiştir. Ardından TBMM'de; Suriye'ye askeri müdahale yapılmasına olanak tanıyan tezkere yayınlanmış ve Türkiye, NATO'dan Patriot füzeleri talep etmiştir. Cilve gözü Sınır Kapısında, 4 Türk vatandaşı ve Reyhanlı'da 52 kişi hayatını kaybetmiştir. (Habertürk Resmi Web Sitesi, 11.02.2013) Yaşanan bu gelişmelerden ötürü güvenlik gerekçesiyle Türkiye, Suriye'de Şah Fırat Operasyonu yapmıştır. Suriye'deki ılımlı muhalifleri eğitmek için 123 Amerikan askeri Türkiye'ye konuşlanmıştır. 2015 yılında tehlikenin artarak devam etmesi üzerine ABD ile Türkiye arasında “İncirlik Mutabakatı” imzalanmış böylece gerekli gördüğü takdirde, ABD, Suriye'ye Türkiye topraklarından müdahale edebilme hakkı kazanmıştır.

Devletlerin çıkar çatışmalarına ve vesayet savaşlarına girmeleri, pasif tutum sergilemeleri, beş daimi üyenin oybirliği ile hareket edememesi; bölgede; kimin tarafından kurulduğu ve yönetildiği belirsiz olan IŞDD/DAEŞ terör örgütünü güçlendirmiştir. IŞDD/DAEŞ terör örgütünün insanlık dışı muameleleri ve katliamları dünya kamuoyunda yankılanmış, video paylaşım sitelerinde ve haberlerde politik amaç doğrultusunda “islami terör” adı altında servis edilmiş ve IŞDD/DAEŞ tarafından uygulanan vahşet; “İslami Terör” tabirine duyulan nefrete dönüşmüştür. Bu tabirin içinde “İslam” kelimesinin geçmesi aslında uzun süredir devam ettirilen ötekileştirme gayretlerinin, düşman gösterme amaçlarının ve ayrımcılığın yeni yüzüdür.

IŞDD/DAEŞ tarafından, sadece Suriye’de değil, Avrupa ülkelerinde de saldırılar yapıldığı ve bu suretle uluslararası barış ve güvenliğin zarar gördüğü tespiti yapılmıştır. El-Nusra, El - Kaide ve IŞDD/DAEŞ örgütlerinin terör örgütü olduğu kabul edilerek bu örgütlere yaptırım uygulanmasına karar verilmiştir. 2016 yılında BMGK tarafından IŞDD/DAEŞ ve El-Nusra terör örgütü ilan edildikten sonra Suriye’de ateşkes yapılması görüşülmüş, Amerika ve Rusya’nın da desteğiyle çatışmaların durdurulması için oy birliğiyle karar alınmıştır. Ancak çatışmaların, 2019 senesinin Eylül ayı itibariyle halen devam ettiği ve barışın sağlanamadığı ortadadır.

Suriye iç savaşında Rusya ve Çin’in veto yetkilerini kullanmaları sebebiyle BMGK insani müdahale kararı alamamış ve BM insani bir müdahalede bulunamamıştır. Rusya ve Çin’in her veto kararı, Suriye’deki yıkımın daha da artmasına neden olmuştur. (Adams, 2015, s.3; Aktaran: Ağır, Aksu, 2017, s.51) BM tarafından, sadece “tavsiye” niteliğinde barışın korunması adına kararlar verilebilmiştir. Suriye’deki olayların başlangıcından 2018 yılının Şubat ayına kadar Suriye hakkında yalnızca 29 karar alınabilmiş, bunların 13’ünde terörle mücadele kavramına yer verilmiştir. (Savaş Cazala, 2018, s.76) Suriye’de kimyasal silah kullanılması, katliamlar, cinsel saldırılar, terör eylemleri, organ bütünlüğüne yönelik saldırılar, kadın ve çocukların kaçırılması, dini ayrımcılık, etnik ayrımcılık v.s. suçların işlendiği yönünde çok sayıda resmi ve somut bulgu olmasına karşın Suriye’ye

uluslararası bir askeri müdahale yapılamaması; BMGK'ne üye beş devletin veto yetkisini kullanmadan bu hususta ortak karar alamamasının sonucudur.

Daimi üyelerin, bir insani müdahale kararı alınması gerektiği konusunda hemfikir olmadıkları ortadadır. Olası bir müdahalenin gerekçeleri, şekli, yeri, sınırları, süresi gibi konularda anlaşmazlıkların yaşanacağı da belirgin bir durumdur. Müdahale sonrasında nasıl bir Suriye'nin doğacağını da kimse bilmemektedir. Bu sebeple, hem ülke içindeki durumun daha iyiye gitmeyeceği, hem de bu devletlerin Suriye içindeki mevcut konumlarının ve çıkarlarının zedeleneyeceği düşüncesi devletlerin karar alma süreçlerine ve gerekçelerine yansımaktadır. Rusya ve Çin, Suriye'nin bugün içinde bulunduğu durumun sorumlusu olarak ABD ve Batılı devletleri suçlamaktadırlar. Ülkede çıkan iç savaşın bu devletler tarafından tetiklendiğini, sonrasında insan hakları gerekçesiyle bu devletler tarafından müdahale kartının kullanılmaya çalışıldığını düşünmektedirler. Dolayısıyla, Suriye'deki iç savaşın asıl sorumluları olarak gördükleri devletlerin, uluslararası barışın ve güvenliğin koruyucusu olamayacağını ileri sürmektedirler. Bu sebeple de, Cenevre süreci tıkanmış, Astana süreci başlamıştır.

1950 Kore Savaşında BMGK'nin aldığı karara göre, üyeler arasında oybirliğinin sağlanamadığı hallerde BMGK karar alamıyorsa Genel Kurul devreye girerek uluslararası barışın sağlanması adına gerekli kararları verir. Suriye konusunda, BM, bu yetkisini kullanmadığı için eleştirilmektedir. (BM Resmi Web Sitesi, 1950)

Kosova örneğinde “meşru müdahalecilik” anlayışı egemen olmuştur. Buna göre; yasallık koşulu sağlanamasa da, müdahaleye yasallık sağlayan unsurların varlığı halinde -yaygın ve yoğun insan hakları ihlalleri, şiddet eylemleri gibi olayların- insancıl müdahale uygulanabilmektedir. (Karagül, Demirbaş, 2017, s.496) Ancak, BMGK kararı veya Genel Kurul kararı olmadan Suriye'ye müdahalede bulunulması halinde başta ABD ve Rusya'nın bütün dünyayı içine çekebilecek bir sıcak çatışma ortamına sürüklenmesi muhtemeldir. Öte yandan, mevcut uluslararası sistem, BMGK kararına dayanmayan kuvvet kullanımını uluslararası meşruiyete ve legaliteye uygun saymamaktadır.

3.6. Libya Örneği

1950’li senelere kadar sömürge devleti olarak varlığını sürdüren Libya, 1951 senesinde, BM tarafından alınan A/RES/289 (IV) sayılı karar doğrultusunda bağımsız bir devlet olmuştur. (BM Resmi Web Sitesi, A/RES/289, 1949) 1960’lı senelere gelindiğinde üsteğmen rütbesinde bulunan Muhammer Kaddafi ve arkadaşları “Hür Subaylar Hareketi” isimli gizli bir teşkilat kurmuşlardır. Dokuz senenin sonunda darbe yapmak için yeterli sayıya ulaştığını düşünen Kaddafi harekete geçmek için uygun zamanı beklemiştir. (Çıldır, 2016, s.76) 1 Eylül 1969 tarihinde Kral Senusi’nin Türkiye’de bulunmasından yararlanarak Kaddafi liderliğinde teşkilattaki subaylar hızlı ve kansız bir şekilde ülke yönetimine el koymuştur. (Caner, Şengül, 2018, s.50)

ABD, 1986 senesinde Batı Berlin’de gerçekleşen “La Belle” adlı diskoteğın bombalanması olayında Libya’yı sorumlu tutmuştur. (Demirel, 2015, s.374) Kimi kaynaklara göre bu emri Kaddafi vermiştir. ABD, bu olaya Trablus ve Bingazi’de bulunan hava savunma sistemlerini, ordu üssünü ve havaalanlarını bombalayarak karşılık vermiştir. (Caner, Şengül, 2018, s.58) Olayın üzerinden iki sene geçtikten sonra Amerikan havacılık şirketi PAN AM havayollarına ait yolcu uçağı Lockerbie şehri üzerinde havada infilak etmiştir. Tüm dünya tarafından bu olayda Libya’nın öncü rol oynadığından ciddi bir şekilde şüphelenilmiştir. Zira ABD ile Libya arasındaki gerilim o dönemde doruğa ulaşmıştır. (Neue Zürcher Zeitung Web Sitesi, 21.12.2018)

19.09.1989 tarihinde ise Fransız şirket UTA havayoluna ait uçak Nijerya-Çad sınırları arasında düşmüştür. Yapılan araştırmalar neticesinde iki olayın da kaza olmadığı, olaylara uçaklara yerleştirilen bombaların neden olduğu anlaşılmıştır. (Demirel, 2015, s.374) İstihbarat servislerince yapılan üç yıllık çalışmanın ardından saldırıların Libya gizli istihbarat servisinden Abdel Basset Ali al-Megrahi ile Lamen Khalifa Fhimah tarafından gerçekleştirildiğı ortaya çıkmıştır. (Taşdemir, 2006, s.69; Aktaran: Doğan - Durgun, 2012, s.73)

ABD, İngiltere ve Kuzey İrlanda, Libya Hükümeti’nden Lockerbie faciasının arkasında olan şüphelilerin teslim edilmesini ve gerekli araştırmaların yapılması için

kendilerine imkan tanınmasını istemiştir. Bu konuda BM’e yazı yazmışlardır. (BM Resmi Web Sitesi, UN-Doc. S/23307 – UN-Doc. S/23308, 31.12.1991; Aktaran: Demirel, 2015, s.374) Aynı şekilde Fransa Hükümeti’de Nijerya-Çad sınırında yaşanan facia ile ilgili olarak Libya’yı suçlamış ve BM Genel Sekreterine yazı yazarak araştırma ve gerekenlerin yapılmasını talep etmiştir. (BM Resmi Web Sitesi; Aktaran: Demirel, 2015, s.375)

Kaddafi ise Montreal Sözleşmesi’ne dayanarak şüphelilerin ABD ve İngiltere’ye yargılanmak için gönderilmeyeceğini, Libya’da yargılanacağını açıklamıştır. (Topal, 2004, s.93) Libya hükümetinin zanlıları teslim etmemesi üzerine BMGK 21.01.1992 tarihli S/RES/731 sayılı kararı almıştır. Karar ile, ABD, İngiltere ve Fransa’nın daha önce açıklamış olduğu talepleri yenilenmiş, tazminat ödenmesini istenmiştir. (BM Resmi Web Sitesi, S/RES/731 sayılı karar) Taleplerin yerine getirilmemesi üzerine BMGK tarafından 31.01.1992 tarihinde S/RES/748 sayılı karar alınmıştır. (BM Resmi Web Sitesi, S/RES/748 sayılı karar) Bu kararda “barış tehdidi” tespiti yapılmıştır. “Barış tehdidi” tespitinin yapılmasının gerekçesi olarak; 731 sayılı karardaki taleplerin yerine getirilmemiş olması ve terör eyleminin dünya barışını etkileyecek özelliğe sahip olması gösterilmiştir. (Demirel, 2015, s.379)

748 sayılı kararda ayrıca Libya dış ticaretine ve hava ulaşımına ambargo koyulmuştur. 11.11.1993 tarihinde BMGK tarafından alınan S/RES/883 sayılı karar ile ekonomik yaptırımların genişletilmiştir. (BM Resmi Web Sitesi, S/RES/883) Ayrıca Libya’daki bazı üst düzey yetkililerin yurtdışındaki mal varlıklarının dondurulmasına karar verilmiştir. Libya’ya ağır ekonomik yaptırımlar uygulanmış ve Libya uluslararası ilişkilerden adeta “izole” edilmiştir. (Aksar, 2011, s.47-48-49; Aktaran: Erdal, 2013, s.59) Yaptırımlar nedeniyle Libya’nın uğradığı ekonomik kaybın milyar doları bulduğu söylenmektedir. (Topal, 2004, s.97)

Uluslararası izolasyondan dolayı oldukça yalnız kalan Libya bu durumu tersine çevirmek ve imajını uluslararası camiada düzeltmek için terörist gruplara verdiği desteği azaltmıştır. (Taşdemir, 2005, s.57). İzolasyonun dayanılmaz noktaya gelmesi üzerine Libya, 1998 yılında ABD ve İngiltere’nin teklifini kabul ederek, şüphelilerin

Lahey’de yargılanması için onları İskoçya’ya teslim etmiştir. Ancak Kaddafi herhangi bir sorumluluk kabul etmemiş, olayla bağlantısının olmadığını sıklıkla dile getirmiştir. (Ulutaş, Bölme, 2011, s.13)

23.12.2003 yılında Kaddafi kitle imha silahlarının üretiminin durdurulmasına, sınırları denetime açmaya karar verdiğini duyurmuştur. (Taşdemir, 2005, s.57) Lockerbie faciasında ölenlerin ailelerine tazminat verileceğinin açıklamıştır. Bunun üzerine BM ve ABD Libya’ya uygulanan yaptırımları kaldırmıştır. (Deutsche Welle Türkiye Resmi Web Sitesi)

Yıllardır baskı içerisinde yönetilmekten bıkmış olan Libya’lılar Ortadoğu’da başgösteren ayaklanmalara kapılmış, 17 Şubat 2011 tarihinde Arap Baharı hareketi Libya’ya sıçramıştır. Olayların başlangıcı, 15 Şubat 2011 tarihinde; rejim karşıtı avukat Fethi Terbil’in tutuklanmasına karşı yapılan gösterilere polisin çok sert müdahale etmesi ile başlamıştır. (Akbaş, Düzgün, 2012, s.68) Protestolar zaman içerisinde toplumsal ayaklanmalara dönüşmüş ve ülkenin geneline yayılmıştır. Gruplara arasında çatışmalar çıkmış, her iki taraf da çatışmalarda birbirine üstünlük sağlayamamış, ülke adeta ikiye bölünmüştür. (Diriöz, 2012, s.66)

Bingazi ile bazı başka şehirler muhaliflerin eline geçmiştir. Kaddafi ise savaş uçakları, tanklar, ağır silahlar kullanarak karşılık vermiştir. (Kuşoğlu, 2012, s.108) Tüm bu olaylar üzerine BMGK, 26.02.2011 tarihinde S/RES/1970 sayılı kararı alarak “acil insani durumu” dile getirmiştir. (BM Resmi Web Sitesi, S/RES/1970) Karar ile; BM Antlaşması’nın 7. Bölümü çerçevesinde hareket edildiği belirtilerek Libya’ya silah ambargosu uygulanmış, kurumların ve bazı kişilerin ülke dışındaki varlıkları dondurulmuştur. (Demirel, 2015, s.382)

17.03.2011 tarihinde ise BMGK, S/RES/1973 sayılı kararı alarak, Libya’ya ateşkes çağrısı yapmış, Antlaşmanın 7. Bölümü çerçevesinde tüm üye devletleri gerekli tüm önlemleri almaya çağırmıştır. (BM Resmi Web Sitesi, S/RES/1973) Kararda “uluslararası barış ve güvenliğin tehdit edildiği” tespiti yapılmış, ayrıca silah ambargosu ve malvarlıklarının dondurulmasına ilişkin kararların kapsamı

genişletilmiş, uçuşa yasak bölge ilan edilmiştir. (Demirel, 2015, s. 382) NATO tarafından gerçekleştirilecek olan operasyona giden yol böylelikle açılmıştır. (Ulutaş, Bölme, 2011, s.24)

1973 sayılı kararın uygulaması; getirilen uçuş yasağının tesisi ile başlamıştır. Bunun için; NATO üyesi devletlerden oluşan koalisyonun savaş uçakları, Kaddafi’ye karşı hava operasyonu düzenlemiştir. Deniz donanmaları ise, silah ambargosu kararının icrasının sağlanmasında görev almıştır. Yaklaşık yedi ay süren hava saldırıları neticesinde Kaddafi yönetimi devrilmiştir (Bayıllıoğlu, 2016, s.135). 20 Ekim 2011 tarihinde Kaddafi, halk tarafından linç edilerek öldürölmüştür. (Yılmaz, 2012, s.2)

İnsani krizlerin çözümünde BM tarafından öngörölen asıl ve tek yol askeri müdahale değildir. Askeri müdahale, diğer tüm yollara başvurulup bu yollar tüketildikten sonra herhangi bir başarıya ulaşılamaması durumunda başvurulabilecek bir seçenektir. (Ulutaş, Bölme, 2011, s.25) Libya’da ise, BM tarafından yönetimle doğrudan görüşmelerin gerçekleştirilmesi için yeterince çaba sarf edilmediği ifade edilmektedir. Ayrıca Libya Dış İşleri Bakanı Moussa Koussa tarafından BMGK kararlarına uyulacağı söylenmesine rağmen söz konusu müdahale gerçekleştirilmiştir. (Sak, 2015, s.142) Devletin adı, “Libya Devleti” olarak değiştirilmiştir. (Sönmezoğlu, 2017, s.124)

3.7. Tunus Örneği

Daha sonradan “Arap Baharı” adı verilecek olan ve neredeyse tüm Arap coğrafiyasını etkileyecek olan olaylar, 2010 senesinde Tunus’ta başlamıştır. 17 Aralık 2010 tarihinde, geçimini meyve - sebze satarak sağlayan üniversite mezunu 26 yaşındaki Muhammed Buazizi’nin arabasına, sebzelerine, kantarına; “ruhsatsız satış yapamayacağı” gerekçesiyle kolluk tarafından el konulmuş, Buazizi, polislere direnmiş, şiddete maruz kalmış, yetkililer tarafından görüşme talepleri reddedilmiş ve çaresizliğini sokak ortasında kendisini yakarak göstermiştir. (CNN Türk Resmi Web

Sitesi, 21.01.2011) Muhammed Buazizi'nin kendisini yakması özellikle Arap coğrafyasında başlayacak olan ayaklanmaların fitilini ateşlemiştir.

Buazizi'nin kendisini yaktığı gün yakın akrabaları, ertesi gün Buazizi'nin aşiretindeki kişiler ve sendikadan öğretmenler eylemde bulunmaya başlamıştır. Eylemlere katılım gün geçtikçe artmış, çevre illere yayılmıştır. Zamanla Tunus'taki gösterici sayısının yüzbinleri aşmıştır. (Ayhan, 2012, s.76-77) Gösterilerin bu kadar hızlı bir şekilde yayılmasında Tunus Genel İşçi Birliği'ne bağlı birliklerin (öğretmen birlikleri, sağlık görevlileri birlikleri, ticari birlikler, vs...) etkin bir rol oynadığı belirtilmektedir. (Tanrıverdi, 2011, s.6)

Ekonomik ve sosyal sebepler ile başlayan gösteriler, sonraki süreçte Tunus Cumhurbaşkanı Zeynel Abidin Bin Ali'nin iktidarı bırakması yönündeki taleplere dönüşmüştür. Bunun üzerine iktidar harekete geçmiştir. (Kurt, 2014, s.11) Bin Ali, gösterileri bastırmak için orduyu göreve çağırmıştır. (Ayhan, 2012, s.76-77)

12 Ocak 2011'de ordu gösterilerin yayılmasını engellemek ve dağıtmak için görevlendirilmiştir. Ancak, Tunus Genelkurmay Başkanı Raşid Ammar göstericilere ateş açılmasını yasaklamıştır. Ordu sivillere ateş açmamış, hatta polisin göstericilere ateş açmaya devam etmesi halinde polise müdahale edileceğini bildirmiştir. Ordunun sivil halka ateş etmeyi reddetmesinin, Tunus'taki protestoculara cesaret verdiği belirtilmektedir. (Kurt, 2014, s.10-11) Hatta ordunun bu tavrının Bin Ali iktidarının devrilmesine neden olan en etkili faktörlerden biri olduğu söylenmektedir. (Tanrıverdi Yaşar, 2011)

Protestoların başlangıcından itibaren gösterilerin temel gerekçesi olarak ekonomik sebepler öne sürülmüştür. Ancak bunun yanında yolsuzluklar, insan hakları ihlalleri gibi başkaca birçok etken gösterilerin sebeplerinin altında yatan nedenlerdendir. Hatta "Wikileaks" sızıntılarının gösterilere etken olduğu belirtilmektedir. Zira bu sızıntılarda Bin Ali ve ailesinin ülkede mafya benzeri yapılanma oluşturduğu, ülkenin yozlaşma içerisinde olduğu, Bin Ali ailesinin

kazançları, ekonomik bağlantıları ortaya çıkmıştır. Tüm bunlar ise halk tarafından öfke ile karşılanmıştır. (Tanrıverdi Yaşar, 2011)

Rejim karşıtı ayaklanmaların başladığı ilk ülke olma özelliğini taşıyan Tunus'ta Cumhurbaşkanı Zeynel Abidin Bin Ali'in tutuklanması ihtimali doğunca Tunus'u 23 yıl yöneten bin Ali ülkeyi terk etmek zorunda kalmıştır. Bin Ali 13 Ocak 2011 tarihinde her ne kadar bir kez daha Cumhurbaşkanı adayı olmayacağını söylemişse de, bu vaadi gösterileri sona erdirmeye yetmemiştir. (Ayhan, 2012, s.77) Bunun üzerine ülkeyi terketmiştir. (Kurt, 2014, s.11)

Bin Ali ülkeyi terk ettikten sonra ordu çok önemli bir hamle yaparak Bin Ali'ye bağlı Başkanlık Muhafızları Komutanı Ali Seriati'yi tutuklamıştır. Böylelikle Bin Ali'nin geri getirilmesi ve Bin Ali yerine otoriter rejimi benimseyebilecek birinin iktidara gelmesi önlenmiştir. (Kurt, 2014, s.12) Zeynel Abidin Bin Ali'nin gitmesi üzerine iktidar el değiştirmiştir. Ayaklanmalar böylelikle son bulmuştur. Muhammed Gannuşi geçici Başbakan olmuştur. Bin Ali'ye yakınlığı ile bilinen Gannuşi, halk tarafından gelen baskılar üzerine 27 Şubat'ta görevinden istifa etmiş, yerine de eski Dışişleri Bakanı Elbacı el Sebsi Başbakanlığa getirilmiştir. (Ulutaş, Torlak, 2011, s.7)

23 Ekim 2011 tarihinde Tunus'ta kurucu meclis seçimleri yapılmıştır. Bu seçime ise halk tarafından yoğun katılım ve ilgi gösterilmiştir. Seçim listesine kayıtlı olan seçmenlerin %90'ının oy kullandığı Yüksek Seçim Kurulu tarafından açıklanmıştır. (Ulutaş, Torlak, 2011, s.12) BM seçim uzmanları, bu süreçte yerel makamlara yardımcı olmak için Tunus'ta bulunmuştur. (BM Ankara Enformasyon Merkezi Resmi Web Sitesi, 2011)

Geçiş süreci Tunus'ta sancılı olarak gerçekleşmiş olsa da devlet, çok partili sisteme geçmeyi başarmıştır. Tunus halkı radikal islamcı olarak niteledikleri eski yönetimi istemediklerini ve Cumhuriyet sistemi yönetilmeyi tercih ettiklerini göstererek büyük bir kazanım göstermişlerdir. (Sönmezoğlu, 2017, s.558.) Tunus Arap Baharı'nın çatışma olmadan, barışçıl bir şekilde yaşandığı tek ülke olmuştur. (Yaman, 2018, s.35) Bu sebeple, ağır insan hakları ihlalleri yaşanmamış, Tunus'ta

diğer Orta Doğu ülkelerinde olduğu gibi BM insani müdahalesi konusu çok gündeme gelmemiştir.

3.8. Mısır Örneği

2010 senesinde Tunus'ta başlayan olaylar, kısa süre içerisinde Mısır'a da sıçramıştır. Mısır'daki protestolar ise, halkın ülkelerindeki yolsuzluklardan, işsizlikten, barınma ve beslenme sıkıntılarından bıkmış olması, 1980 senesinden beri ülkelerinde olağanüstü hal uygulamasının mevcut olması, insan hakları ihlalleri, ifade ve düşünce hürriyetine karşı ciddi kısıtlamaların mevcut olması gibi sebeplerden ileri gelmiştir. (Kodaman, Timuçin, 10.09.2013) Ülkedeki mevcut durumun en açık göstergesi; Hüsnü Mübarek'in 30 senelik iktidarında, devletle bağlantısı olan küçük sınıfın giderek zenginleşmesi, buna karşılık halkın işsizlik, geçim sıkıntısı, barınma ve beslenme sıkıntısı gibi problemlerle baş etmesi, yani giderek fakirleşmesi olmuştur. (Başkan, 2011, s.7) Ayaklanmalar meydana gelinceye kadar ülkedeki mevcut durum Batılı devletler tarafından farkedilmiştir. Ancak buna rağmen, Batılı devletler sessiliğini korumuşlardır. (İkiz, 2015, s.66)

2011 yılının Ocak ayında halk tarafından Hüsnü Mübarek yönetimine karşı protestolar yapılmaya başlanmıştır. Polis güçlerini anma günü olan 25 Ocak, halk tarafından "Öfke Günü" olarak ilan edilmiştir. Halk, parti merkezine, devlet televizyonuna yürüyerek gösteri yapmıştır. Polis tarafından halka göz yaşartıcı gaz bombası ile tazyikli su kullanılarak karşı gelinmiştir. Polisin halka karşı müdahalesi gün geçtikçe sertleşmiştir. Protestocular ile polisler çatışmış, tutuklu sayısı gittikçe artmıştır. Facebook, Twitter servisleri ülke genelinde engellenmiştir. Daha sonrasında ise ülkede telefon ve internet hizmetleri kesilmiştir. (Aljazeera Türk Resmi Web Sitesi, 01.04.2011)

29 Ocak 2011'de Mübarek iktidardan çekilmeyeceğini ancak kabineyi görevden aldığını bildirmişse de gösteriler devam etmiştir. Bunun üzerine mübarek 1 Şubat'ta görevi bırakmayacağını ancak gelecek seçimlerde aday olmayacağını açıklamıştır. Anayasal reform sözü vermiştir. Ancak halk tarafından gösterilere

devam edilmiştir. Göstericilere açılan ateş sonucunda beş kişi hayatını kaybetmiştir. Gösterilerde sürekli olarak Mübarek'in istifası istenmiştir. 11 Şubat'ta ise Hüsnü Mübarek istifasını vererek yetkisini orduya bıraktığını duyurmuştur. (Aljazeera Türk Resmi Web Sitesi, 01.04.2011)

Mübarek'in istifa ettiği tarihten 30 Haziran 2012 tarihine kadar ki süreçte ülke Yüksek Askeri Konsey tarafından yönetilmiştir. Haziran ayında seçimler yapılmıştır. Seçimde Müslüman Kardeşlerin desteğini alan Muhammed Mursi, oyların %52'sini alarak Cumhurbaşkanlığı koltuğuna oturmuştur. (Kurt, 2014, s.17)

Mursi, yönetime geldikten sonra bir sene sonra 3 Temmuz 2013 tarihinde Abdul Fettah El-Sisi komutasındaki Mısır ordusu darbe yapmış, yönetime el koymuştur. Yaşanan sürece bağlı olarak Mursi görevden uzaklaştırılmıştır. (Aljazeera Türk Resmi Web Sitesi, 04.07.2013) Batılı devletler bu gelişmeyi Mısır'ın "seçilmiş cumhurbaşkanına darbe" olarak yorumlamışlar ancak Sisi ile ilişkileri sürdürmüşlerdir. Tutumları oldukça eleştirilen Batılı devletler darbeyi ne kınayabilmişler, ne de desteklemişlerdir. (Deutsche Welle Resmi Web Sitesi, 31.07.2013)

Sisi Yönetimi, Müslüman Kardeşleri 2013 yılının Aralık ayında "terör örgütü" olarak ilan etmiştir. (BBC Türkçe Resmi Web Sitesi, 18.06.2019) Darbeyi protesto etmek için sokağa dökülen halk, güvenlik güçlerinin şiddetli müdahalesi ile karşılaşmıştır. Çeşitli gazete ve haberlerde güvenlik güçleri tarafından göstericilere ateş açıldığı belirtilmiştir. (T24 Haber Resmi Web Sitesi 22.09.2019) Sisi, darbenin ardından ordudan istifa ederek Başkanlık seçimlerine aday olmuştur. (BBC Türkçe Resmi Web Sitesi, 26.03.2014) Sisi bu hamle ile iktidara seçimle gelmek suretiyle kendisine meşruiyet kazandırmaya çalışmıştır. 2014 yılının Mayıs ayında gerçekleştirilen ve katılımcı sayısının düşük olduğu seçimlerde Sisi, yüksek oranda oy alarak Mısır'ın yeni cumhurbaşkanı seçilmiştir (BBC Türkçe Resmi Web Sitesi, 29.05.2014).

2019 tarihinde, ABD'nin Müslüman Kardeşleri “terör örgütü” ilan etmeye yönelik hazırlık içerisinde olduğu yönünde haberler çıkmıştır. (Reuters Resmi Web Sitesi, 30.04.2019) Bu haber uluslararası alanda ciddi yankılar uyandırmıştır. Darbe ile devrilen Muhammed Mursi yönetimi üyelerinin Müslüman Kardeşler'den oluştuğu ve seçimde Mısır halkının yarısından fazlasının Müslüman Kardeşleri desteklediği düşünüldüğünde bu kabul, oldukça çok sayıda insanı terör örgütü üyesi ve destekçisi konumuna düşürmektedir. Bu kararın oldukça ciddi siyasi ve sosyal sonuçları olacaktır.

Mısır'daki iç savaşın sona ermesi ve daha fazla insan ölmeden iç çatışmaların son bulması kimi yazarlar tarafından olumlu bir gelişme olarak değerlendirilmektedir. Karşıt görüştekiler ise, Sisi'nin halka sert müdahalede bulunarak pek çok insanın ölmesine sebep olduğunu, seçilmiş hükümeti devirmek suretiyle hukuka aykırı bir eylem gerçekleştirdiğini, verilen yüksek sayıda idam kararının önemli bir yaşam hakkı ihlali oluşturduğunu ve bunun devlet eliyle gerçekleştirilmekte olduğunu belirtmektedir. Sisi'nin darbe ile iktidara gelişinin meşru ve legal olduğunu kabul etmek olanaksızdır.

BMGK, darbe ile meşru bir yönetimi alaşağı eden Sisi yönetimine hak ettiği tepkiyi vermemesi, Sisi yönetimi ile meşruymuş gibi ilişkiler kurması, darbe karşıtı sivil halkın öldürülmesi ve tutuklanması ile ilgili konularda sessiz kalmasından ötürü eleştirilmektedir. (Sönmezoğlu, 2017, s.558)

3.9. Yemen Örneği

Tunus'ta 2011 senesinde başlayan Arap Baharı ayaklanmaları siyasi istikrarsızlığa aşına olan Yemen'e 2015 yılında sıçramıştır. (Gün, 2012) Ülkede, hukuksuzluklar ve gençlerin gelecek kaygısı sebebiyle başlayan gösterilere karşı sert müdahaleler yapılmıştır (Sharqieh, 2011, s.223; Aktaran: Yüksel Çendek, Örki, 2019, s.45). 30 yıldır iktidarda olan Yemen Cumhurbaşkanı Ali Abdullah Salih'ten reformlar yapması ve aile fertleri ile yerleştiği iddia edilen devlet makamlarından istifa ederek

uzaklaşması istenmiştir. Yapılan tüm reformlara rağmen Salih'in istifa etmemekte direnmesi üzerine silahlı çatışmalar başlamıştır. (Gün, 2012)

Müzakerelerden sonuç alınamayınca BMGK Yemen'de taraflara “şiddete son verilmesini” ve “yönetimin görevi bırakmasını” tavsiye etmiştir. Körfez İş birliği Teşkilatı'nın çabalarıyla taraflar anlaşma imzalamışlardır. Suudi Arabistan hükümeti Husilerin kendi ülkesinde de ayaklanabileceği endişesi ve Şii Husiler kazanırsa İran güçlenir tedirginliği ile Yemen Cumhurbaşkanı Salih'i desteklemiştir.

Yemende savaşılan muhalif gruplardan olan AYEK, ABD Ulusal Terörle Mücadele Merkezi'ne göre, El Kaide'nin Yemen ve Suudi Arabistan'daki kollarının Ocak 2009'da birleşmesiyle oluşan, Arap Yarımadası'ndaki El Kaide terör örgütüdür. Bu yapılanma, ABD tarafından El Kaide'nin en aktif birimlerinden biri olarak görülmektedir. Hatta, Arap Yarımadası'ndaki El Kaide, AYEK olarak kabul edilmektedir. (Aljazeera Resmi Web Sitesi, 26.01.2014) ABD terör endişesi yaşadığı ve terörün Yemen'den tüm dünyaya yayılmasından tedirgin olduğu ve insan hakları ihlalleri tespiti yaptığı halde açıklanan verilere göre Yemen yönetimine 2010 ve 2011 senelerinde yüz milyonlarca dolar askeri yardım yapmıştır.

Husiler, Şii olan İran'la yakınlaşmış ve git gide İran politikalarını benimsemişlerdir. Darbe yapan Husiler, “*Başkent Sana'yı ele geçirerek, parlamentoyu feshedip yerine 551 üyeden oluşan, ülkeyi yönetecek Geçici Ulusal Konsey'i kurduğunu ilan etmiştir.*” Ancak ABD ve BM bu açıklamayı tanımadığını bildirmiştir. (Aljazeera Resmi Web Sitesi, 06.02.2015)

Ardından Yemen Cumhurbaşkanı, Suudi Arabistan ve Körfez İşbirliği Konseyi, BMGK'ne başvurarak Yemen'e askeri müdahale yapılması talebinde bulunmuşlardır. (TRT Haber Resmi Web Sitesi, 25.03.2015) Yemen'de İran destekli Husiler ve El-Kaide ile Yemen yönetimini destekleyen Suudi Arabistan ve EL-Kaide karşıtı ABD karşı karşıya gelmiştir. Husilerin darbesi ve El-Kaide'nin terör eylemlerinden sonra Yemen'e insani müdahale konusu gündemdeki yerini iyice

kuvvetlendirmiştir. 2015 yılında hukuki dayanak olmaksızın Suudi Arabistan önderliğinde, Yemen’e karşı silahlı müdahalede bulunulmuştur.

Husiler ülkenin azınlık grubudur. Sayıca daha az olmalarına, mezhep kimliğini ön plana çıkarmalarına ve geniş halk desteğine sahip olmamalarına rağmen yönetim üzerinde oldukça etkili olmuşlardır. Suudi Arabistan ve ABD yönetimi tarafından, Husilerin ağır insan hakları ihlalleri gerçekleştirdiği iddia edilmektedir. Bunun yanı sıra, bölgede AYEK’in (El-Kaide’nin) çok sayıda terör eylemi gerçekleştirdiği, bölgesel barış ve güvenliğin ihlal edildiği öne sürülmektedir.

Yemen dağlık bir coğrafyadadır ve burada savaş oldukça zordur. Silahlı müdahale çatışmaları sonlandırmamakta, aksine durumu daha da zorlaştırmaktadır. ABD Savunma Bakanı Mattis, 19 Nis 2017 tarihli röportajında “Suudi Arabistan'a ziyareti öncesi yaptığı açıklamada, Yemen'de BM arabuluculuğunda bir siyasi çözüme ulaşılmasını ve savaşı sona erdirmek istediklerini söylemiştir. (Aljazeera Resmi Web Sitesi, 19.04.2017)

Silahlı çatışmalar sonrası Suudi Arabistan herhangi bir başarı gösteremediği gibi bir dış müdahalenin doğmasına ve iç savaşın uzamasına sebep olmuştur. Devam eden savaş ülkeyi olumsuz etkilemektedir. Yaklaşık 10 milyon insan açlıkla boğuşmaktadır. Suudi Arabistan tarafından, hiçbir hukuki dayanak olmaksızın, insani temelde olduğu ileri sürülerek çıkara dayalı bir müdahale girişimi yaşanmıştır. Gerçekleştirilen müdahale son derece amatör bir biçimde cereyan etmiş, insan hakları ihlallerini ortadan kaldırmayı hedeflememiş, sorunun çözümüne katkı sunmamış, uluslararası barışı ve insan yaşamını daha çok tehlikeye atmıştır. Ayrıca bu müdahaleler ile açıkça kuvvet kullanma yasağı ihlal edilmiştir. Suudi Arabistan tarafından sivillerin hedef alındığı yönünde ciddi iddialar bulunmaktadır.

İran’ın, Husilere yönelik desteği de mezhep kimliğine dayalıdır. Suudi Arabistan ve İran arasındaki gerginlik Yemen üzerinde de kendini göstermektedir. İran, Yemen üzerinde etkisini artırarak Suudi Arabistan’ı güneyden çevrelemeyi amaçlamaktadır. Yemen ile İran arasında deniz yolu açıktır.

Suudi Arabistan'ın ABD ile yakın ilişki içinde olduğu düşünüldüğünde, İran'ın Yemen üzerindeki etkinliğinin Rusya için önemi daha iyi anlaşılmaktadır. Rusya, son olarak ABD'nin İran aleyhinde BMGK'nde almaya çalıştığı kararı veto etmiştir. "BMGK'nde İran'ı Yemen'e yönelik silah ambargosunu delmekle eleştiren tasarıya Rusya'dan veto geldi." (BBC Türkçe Resmi Web Sitesi, 27.02.2018)

Yemen, Basra Körfezi'ne oldukça yakın bir konumdadır. Aynı zamanda Umman Denizi'ne de açılmaktadır. Kızıldeniz ve Yemen Denizine kıyısı vardır. Tüm bu yönleriyle Yemen, jeostratejik bir deniz konumuna sahiptir. Rusya, Suriye ile yakınlaşması sonrasında Akdeniz'de önemli kazanımlar elde etmiş, sıcak denizlere inmiştir. İran'ın Yemen üzerinde otoritesinin kuvvetlenmesi, Rusya'yı İran üzerinden daha sıcak denizlere taşıyacaktır.

Suudi Gazeteci Cemal Kaşıkçının öldürülmesinden ve Suudi Arabistan Veliaht Prensi Muhammet Bin Selman'ın bu hususta sorumlu tutulmasından dolayı ABD Senatosunda Suudi Arabistan'a verilen destek kesilmiştir. BBC'nin haberine göre ABD Senatosu, *"Yemen'de savaştan Suudi Arabistan öncülüğündeki koalisyona verilen desteğin kesilmesini öngören yasa tasarısı kabul edildiğini"* bildirmiştir. (BBC Türkçe Resmi Web Sitesi, 29.11.2018)

BM öncülüğünde 2018 tarihinde Stockholm'de Yemen'deki tarafların imzaladıkları ateşkes antlaşmasına rağmen çatışmalar durmamıştır. Yemen halkının yarısının insani yardıma muhtaç hale geldiği ve "dünyanın en büyük insani krizlerinden birisinin yaşandığı" BM raporlarında belirtilmektedir. *"Yemen'de, nüfusun yarısını oluşturan 14 milyon kişi kıtlık riskiyle karşı karşıya bulunmaktadır. Ülkede 22 milyondan fazla insan yardıma ve korumaya muhtaç durumdadır. İnsani krizin pek çok alanda yaşandığı ülkede, yetersiz beslenme, temiz suya ulaşamaması, ilaç ve tıbbi malzemelerdeki eksiklik gibi nedenlerle kolera başta olmak üzere salgın hastalıklar her geçen gün artmaktadır."* (Euronews Resmi Web Sitesi, 18.02.2019)

Çin savaş stratejisi uzmanı Zhuge Liang; "askeri hareket söndürülemezse kendi kendini tüketen ateşe benzer." ifadesi ile savaşın, kendi iç dinamiklerini de tüketmesi

yönüne de dikkat çekmiştir. Yemen’de bitmeyen askeri çatışmalar, milyonlarca kişiyi etkilemiş, Yemen’in tüm iç kaynaklarını ve enerjisini tüketmiştir. Bu durum, başta Yemen halkına olmak üzere destekçi ülkelere de zarar vermeye başlamıştır. BMGK, amacı, kapsamı, çerçevesi, süresi belirli bir insani müdahale kararı olarak, ihtiyaç sahiplerine öncelikle gıda yardımı götürmeyi hedeflemek durumundadır.

3.10. Japonya Örneği

1945 senesinin Ağustos ayında, Birleşik Devletler’in, Nagazaki ve Hiroşimaya düzenlediği saldırıların ardından Japonya teslim olmak durumunda kalmıştır. (Anadolu Ajansı Resmi Web Sitesi, 08.08.2018). II. Dünya Savaşında, en son, Pasifik Müttefik Kuvvetler Komutanı olarak görev yapan ABD’li General MacArthur, Japonya’nın teslim olmasından sonra, Eylül 1945’te Japon İmparator Hirohito ile Tokyo’daki ABD Büyükelçiliği’nde görüşmüştür. (Kargı, 2017) General MacArthur, Japonya’yı; İmparator üzerinden yönetmenin alternatif yollara nispeten çok daha etkili olacağını düşünmüştür. Zira İmparator’a duyulan sevgi, Japon halkı için kutsal bir sevgidir ve itaat de oldukça üst düzeydedir. Bu da, Japonya’nın dönüştürülmesi süreci için ABD tarafından bir fırsat olarak görülmüştür.

Japonya’nın yeniden yapılandırılması süreci MacArthur tarafından başlatılmıştır. Bu dönemde, dinsel özgürlükler ve toprak reformu alanında yeni düzenlemelerin kabul edilmesi sağlanmış, demokrasiye geçişin temelleri atılmıştır. MacArthur, kadın haklarının gelişimini savunmuştur. (T24 Haber Resmi Web Sitesi, 29.08.2008)

Japon halkı bu dönemi, yasaklar içinde özgürleşme süreci şeklinde yaşamıştır. MacArthur eliyle, Japon Ulusu’na, kendi geçmişi unutturulmaya çalışılmış, böylece Japonların etnikleşmesinin önüne geçilmesi hedeflenmiştir. Bu kurgulama; Japon halkını; geçmişinden, kültüründen, milli değerlerinden ve inançlarından koparmayı amaçlamıştır.

Asimilasyon politikaları ciddi insan hakları ihlalleri oluşturmaktadır. Bu sebeple bu eylemler, uluslararası hukuka aykırılık teşkil etmektedir. “*Ernest Renan; Uluslar geçmişi unutmak üzere kurgulanır, geçmişi hatırlamak ulusları etnikleştirir*” (Ürer, Tesa Derneği Resmi Web Sitesi) ifadesini kullanmaktadır.

Atom bombaları sebebiyle yaşanan facianın büyüklüğü, Japon halkının ve Japon İmparatoru’nun tercih etme hakkını ortadan kaldırmıştır. Japon halkının temel değerleri değiştirilmiş, Japon ulusu ağır asimilasyon politikalarına maruz kalmıştır. Ülkede, demokrasiye geçiş sürecinde ciddi insan hakları ihlalleri yaşanmıştır.

Japon Anayasası, 26 Temmuz 1947 de yürürlüğe girmiştir. (Erginay, s.495) 2016 senesinde ABD’de yaşanan seçim tartışmaları sırasında, ABD Başkan Yardımcısı Joe Biden, Donald Trump’a; “*O anlamıyor mu ki Japonya nükleer güç olmasın diye anayasasını biz yazdık*” ifadesini kullanmıştır. (Sputnik Resmi Web Sitesi, 18.08.2016) Yasama, devletlerin egemenlik hakkının bir ürünüdür. Japonya’da, egemenliğin kaynağı Japon halkıdır. Başka bir devlet tarafından yazılan Anayasa, kaynak bakımından meşruiyete sahip değildir. Bu durum, Japonya’nın egemenlik haklarına en üst seviyede yönelen bir müdahale niteliğinde olup iç işlerine karışma yasağının ihlalidir.

Japon Anayasası’nın Birinci Bölümü İmparator’a ayrılmıştır. Sekiz maddeden oluşan bu bölümde imparatorluk makamı korunmuş ancak sembolik hale getirilmiştir. (Erginay, s.495) Anayasanın, Hak ve Yükümlülükler başlıklı Üçüncü Bölümü’nde, onbirinci maddede, “*Japon milletinin, temel insan haklarından yararlanması yasaklanamaz. Bu Anayasa’nın millete temin ettiği temel insan hakları mevcut ve gelecek nesillere sonsuz ve değişmez haklar olarak verilmiştir.*” (Erginay, 496) ifadesi yer almaktadır. Böylece, Japon halkının, temel insan hakları, anayasal koruma altına alınmıştır.

İkinci Bölüm sadece dokuzuncu maddeden oluşmuştur. Bölüm başlığı ise “Harpten Feragat” olarak düzenlenmiştir. Buna göre; “*Nizam ve adalete dayanan uluslararası bir barışı gönülden dileyen Japon milleti, halkın egemenlik hakkı olarak*

savaştan ve uluslararası uyumsuzlukların çözümünde tehdit ve kuvvet kullanmaktan daimi şekilde feragat eder. Bu itibarla, hiç bir kara, deniz ve hava kuvveti veya herhangi diğer bir harp kuvveti muhafaza edilemez. Devlete muharpilik hakkı tanınmaz.” (Erginay, s.495-496)

Bu maddenin sonucu olarak Japonya’nın düzenli bir ordusu bulunmamaktadır. Japonya, ABD güvenlik şemsiyesi altına girmiş, silahlanmaya bütçeden pay ayırmamıştır. Böylece kaynaklarını üretim ve yatırım için kullanmıştır.

Bunun doğal sonucu olarak ülkenin gayrisafi yurt içi hasılası (GSYİH) sürekli yükselmiştir. Ülkenin ana ticaret ortakları, Çin, ABD, Güney Kore, Avustralya ve Tayland’dır. (T.C. Dışişleri Bakanlığı Resmi Web Sitesi). 2019 yılı itibariyle Japonya’nın GSYİH’sı 6.379,8 trilyon dolara ulaşmıştır. 2019 yılı itibariyle, GSYİH hesaplamalarına göre, Japonya dünyanın en büyük 4. ekonomik gücü konumundadır. (Sputnik Remi Web Sitesi) Ülke, yoğun enerji ihtiyacını nükleer santrallerden karşılamaktadır. Santral inşası ve işletmesi konusunda dünyanın iddialı ülkeleri arasındadır.

11 Mart 2011 tarihinde, Japonya’nın Fukushima Nükleer Enerji santralinde, deprem ve tsunami sonrasında nükleer sızıntı meydana gelmiş ve bu durum dünya genelinde tedirginliğe sebep olmuştur. Olay sonrasında Japon Meclisi’nde bir araştırma komisyonu kurulmuştur. Komisyonun hazırladığı üçüncü raporda; “"hükümet, denetim kurulu ve santrali işleten TEPCO arasında dayanışma olmamasından ve yönetim eksikliğinden kaynaklandığını" ... “Kaza kesinlikle insan hatasından kaynaklandı.” ... “Bu kriz öngörülebilir ve engellenebilirdi.” ... “Temel hata organizasyonda ve denetlemede.” ibarelerine yer verilmiştir. (Haberler Resmi Web Sitesi, 05.07.2012)

21. yüzyılda Japonya gibi ileri teknolojiye sahip bir devlet tarafından yeterli ulusal denetim ve güvenliğin sağlanamadığı, kazanın insan hatası sebebiyle oluştuğunun kabul edildiği görülmektedir. Santral, dışarıdan gelen ve öngörülemeyen

bir tehdit sebebiyle hasar görmüştür. Burada santrale etki eden dış etken deprem ve tsunamidir.

Yaşanan sızıntı sonrasında ortaya bir insani sorun çıkmıştır. Ancak sorunun boyutu Japonya tarafından yönetilebilecek düzeyde kalmış, potansiyeli olmasına karşın; ağır bir insani krize dönüşmemiştir. Japonya, sorunu ancak; insan eliyle mümkün olabilecek düzeyde çözmüştür.

Nükleer sızıntılar, insanların yaşama hakkına, sağlıklı yaşama haklarına, dilediği yerde barınma hakkına, mülkiyet haklarına karşı tehdit oluşturmaktadır. Yaşama hakkı en temel insan hakkıdır. Dolayısıyla sızıntının seviyesi, yaşanacak insani krizin boyutunu ortaya koyacaktır.

Nükleer santrallerin güvenliği, santral sahibi devletler tarafından en ince ayrıntılar düşünülmüş olarak sağlanmalıdır. Olası güvenlik zafiyetleri telafisi imkansız zararlara sebep olabilecektir. Devletlerin, insan haklarına saygı yükümlülüğü bulunmaktadır. Muhtemel sızıntılar insan haklarını ağır biçimde tehdit edebilecek potansiyele sahiptir. İnsan hakları, uluslararası sistemde korunmaktadır. Bu sebeple, insani gerekçelerle güvenlik önlemleri tekrar gözden geçirilmeli, santraller sık sık denetlenmelidir.

Nükleer tehditlerin, dünya barışını ve güvenliğini bozma tehlikesi yüksektir. Dünya’da insanların kitlesel olarak yaşamını riske eden, kitlesel göçlere sebep olabilecek ciddi bir tehdit var ise dünya barışı ve güvenliğinin güvende sayılabileceği söylenemez. BM’in uluslararası göçü ve ölümleri uluslararası barış ve güvenliğe tehdit olarak tanıdığı kararları bulunmaktadır. Bu kararlara yukarıda detaylı bir şekilde değinilmiştir. Öte yandan radyoaktif madde salınımı sonrasında bu maddeler dünyanın pek çok yerine yayılmaktadır. Bu durum, kazanın sonuçlarının, sadece kazanın meydana geldiği ülkede doğmadığını konunun uluslararası boyutunun olduğunu ortaya koymaktadır.

Nükleer Santral kazalarında oluşacak sızıntının boyutu ciddi bir insani krize sebep olabilecek seviyede ise BM, dünya barışından da önce dünyayı koruma, dünyadaki tüm devletlerin güvenliğini ve insanların haklarını koruma yükümlülüğü kapsamında insani müdahale seçeneğini zaman kaybetmeksizin masaya koymalı, ilgili devletin onayı olmasa dahi o devletin egemenlik hakkına, BMGK kararı doğrultusunda meşru olarak müdahale etmelidir. Müdahale; insanların tahliyesi, gerekirse farklı ülkelere götürülmeleri, insanlara tıbbi yardım ve ilaç desteği sağlanması ve sızıntının kesilmesi için gerekli her türlü teorik ve pratik teknik desteğin sağlanması şeklinde gerçekleştirilmelidir. Kargaşa ortamının önüne geçilmesi, emir komuta zincirindeki itaat seviyesi ve caydırıcılık bakımından müdahalede askeri personelin varlığı önemlidir. Sızıntı kesilince ve destek sağlanınca ülke zaman kaybetmeksizin terk edilmelidir.

Bunun için, BM bünyesinde hazır bir Nükleer Kozmik İnsani Müdahale gücünün varlığı zorunluluk teşkil etmektedir. Nükleer santrallerde oluşabilecek patlamaların, sızıntıların “kaza” olup olmadığının ilk aşamada dışardan anlaşılması oldukça güçtür. Bu sebeple, her patlamanın, sızıntının; “olası saldırı” olarak değerlendirilmesi de gerekmektedir.

Japonya’da yaşanan kaza, ülke için yönetilebilir seviyede kalmıştır. Fukuşima’nın, dünyaya etkileri halen araştırılmaktadır. Radyoaktif maddeler, iklim değişikliklerini tetiklemekte, toprak ve havayı kirletmekte, su kaynaklarına zarar vermektedirler. Bu vb. şekillerde dünyanın geleceği tehlike altına girmektedir. Hiçbir devletin egemenliği, binlerce yıl etkisi devam eden radyoaktif maddelerin egemenliği kadar uzun olmamıştır.

3.11. Venezuela Örneği

Sanayileşmiş ülkeler, ucuz ve süreklilik arz eden enerji kaynaklarına ihtiyaç duymaktadırlar. Kaynakların çoğu gelişmekte olan ülkelerde bulunmaktadır. Bu ülkeler, hammadde tedarik merkezi olmalarının yanı sıra işlenen hammaddenin pazarı olarak da görülmektedirler. Batı sadece enerji kaynaklarını yönetmek istememekte,

aynı zamanda burada ortaya çıkan enerji gelirlerini de yönetmek istemektedir. Bu ülkeler ise, kaynakların kendi şirketleri tarafından çıkarılması, işlenmesi ve satılması için çaba göstermektedirler. Venezuela, bu sisteme karşı çıkan ülkelerden biridir. Dünyada bilinen petrol rezervlerinin yaklaşık %20'si Venezuela'dadır. Venezuela, petrolü kendi çıkarmak, işlemek ve satmak, buradan elde edeceği geliri de kendisi yönetmek konusunda ısrarcıdır. Batı ise Venezuela'yı sisteme itaate zorlamaktadır. (Bal, 2019, Haberler Resmi Web Sitesi)

Venezuela 1970'lerde kendi petrolüne sahip çıkmak istemiş ve petrol şirketlerini devletleştirme kararı almıştır. 1980'li yıllara gelindiğinde ülke mali bir kriz içerisine girerek 1990'larda IMF'den yardım almıştır. IMF yardımı beraberinde neoliberal politikaları getirmiştir. Venezuela bu şekilde Batı sistemine tekrar entegre olmak zorunda kalmıştır. Ülke, 90'ların sonunda ekonomik bakımdan toparlanmıştır. ABD karşıtı politikalar bu dönemde yeniden hareket kazanmıştır. 2002 senesinde ordu Chavez'e karşı bir darbe girişiminde bulunmuş, halk Chavez'e verdiği destek ile bu girişimi başarısızlığa uğratmıştır. (Bal, 2019, Haberler Resmi Web Sitesi)

5 Mart 2013 tarihinde, Venezuela devlet başkanı Hugo Chavez hayatını kaybetmiştir. Bu tarihten yaklaşık üç gün kadar sonra Nicolas Maduro devlet başkanı olmuştur. Aynı yıl içinde yapılan başkanlık seçimlerini ise, az sayılabilecek bir oy farkı ile seçimi Maduro kazanmıştır. (BBC Türkçe Resmi Web Sitesi, 24.01.2019)

Dünya petrol fiyatlarında gerçekleşen ciddi düşüş Maduro hükümetinin gelirlerini azaltmış bu sebeple kamu harcamaları ve ödemeleri aksamıştır. ABD tarafından 2014 yılında Venezuela'ya karşı ambargo uygulanmış, bu durum ülkenin dış ticaretini olumsuz yönde etkilemiş, gelirlerini daha da düşürmüştür. Ülkede üretimin olmaması, ambargo ve petrol fiyatlarının düşmesi ile petrol gelirlerinin gerilemesi ülkede ithalatı da aşağı çekmiştir. Piyasada temel ihtiyaç maddeleri dahi bulunamaz olmuştur. Yaşanan bu olaylar, darbe girişimini beslemiştir. (Bal, 2019, Haberler Resmi Web Sitesi)

2015 senesinde yapılan meclis seçimlerinde, Maduro'nun partisi parlamento çoğunluğunu kaybetmiştir. 2017 senesinde ise, Maduro tarafından ulusal meclisin yetkileri elinden alınmıştır. Bu tarihten itibaren ülkedeki siyasal istikrarsızlık artmış, ekonomik kriz derinleşmiştir. (BBC Türkçe Resmi Web Sitesi, 24.01.2019)

Sözü geçen Ulusal Meclis'in başkanı Jose Guaido, hali hazırda muhalefet kanadının lideridir. Gazeteci Cüneyt Özdemir'in ülkede çektiği programdan kısmen anlaşıldığı üzere, Venezuela'da, ciddi boyutlarda yoksulluk ve açlık yaşanmaktadır (Özdemir, 2019). Gıda ihtiyacı oldukça üst seviyelerdedir. Elektrik üretim merkezlerine yapılan sabotajlar sonrasında oluşan ciddi elektrik kesintileri, sıklıkla yaşanan su kesintileri, gıda yetersizlikleri, ulaşım ve iletişim altyapısına yapılan saldırılar Maduro'yu son derece güç durumda bırakmıştır. Durum böyleyken, Ulusal Meclis Başkanı Jose Guaido'nun özellikle Avrupa devletleri olmak üzere bazı devletler tarafından geçici Devlet Başkanı olarak tanınmıştır (Euronews Resmi Web Sitesi, 05.02.2019). Bu durum sorunu daha da derinleştirmiş, iki tarafı destekleyen halk kitleleri arasındaki çatışma riskini artırmıştır. Ülkede, her geçen gün artan seviyede insan hakları ihlali yaşandığı ortadadır ancak Maduro hükümetinin bu ihlallere kasten sebep olduğunu söylemek olanaksızdır.

2017 senesinde Ulusal Meclis'in yetkilerinin alınması konusu bu durumun istisnasıdır. Maduro tarafından, en önemli ve meşru egemenlik kaynaklarından biri, hukuki ve meşru olmayan bir yolla devre dışı bırakılmıştır. Bu durum, Venezuela'nın egemenlik meşruiyetinin sorgulanmasına sebep olmuştur. Maduro'nun bu konuda kasten hareket ettiği düşünüldüğünde, Batı'nın eline kendi aleyhinde kuvvetli bir koz verdiği görülmektedir. Siyasal hakların kullanılmasının, seçme ve seçilme özgürlüğünün kısıtlanmasının insan hakları ihlali oluşturduğu açıktır.

ABD başta olmak üzere, Avrupa ve Güney Amerika Devletleri, sorunun uluslararası bir hal alması için çaba sarf etmektedirler. Özellikle ABD'nin tutumu, Venezuela'nın iç işlerine karışma yasağını ihlal eder niteliktedir. Bu sebeple konu, gitgide sıcak çatışma zeminine doğru ilerlemektedir. Halk, yaşanan zorluklar sebebiyle isyan noktasına gelmiştir. Ancak halk, Bolivarçı Devrim'i Venezuela'da

gerçekleştirme ideali ile hareket eden ve Chavez'in halef olarak bıraktığı Maduro'yu halen ciddi bir bağlılıkla desteklemektedir. Bu desteğin temelinde, Maduro ile emperyalizme karşı durulduğu düşüncesi yatmaktadır.

ABD ile bir kısım Avrupa ve Latin Amerika devleti tarafından, "Egemen Eşit Devlet"ler arasındaki ilişkinin ruhuna aykırı hareket edildiği, Venezuela'nın iç işlerine karışıldığı gözlemlenmektedir. Maduro, Venezuelanın egemenlik haklarının ABD ve Batılı ülkeler tarafından ihlal edildiğini, iç işlerine karışıldığını, kendisine yönelik dolaylı yollarla kuvvet kullanıldığını belirtmektedir. Dolaylı kuvvet kullanımı yoluyla halkın temel ihtiyaçlara erişimi kısıtlanarak halk isyana teşvik edilmektedir. Elektrik üretim tesislerine yapılan saldırılar bu açıdan incelenebilir.

BM insani müdahale zemini hali hazırda yoktur, ancak, ülkenin durumu; bu konunun BM tarafından görüşülmesini ve karara bağlanmasını sonuçlayacak bir noktaya doğru gitmekte ve götürülmektedir. ABD, Latin Amerika coğrafyasını arka bahçesi olarak görmektedir. Burada sorun olarak algıladığı bir durumun varlığını üst düzey güvenlik tehdidi olarak nitelemekte ve bu tehdidin ortadan kaldırılması için olağanüstü bir çaba sarf etmektedir. Hem Chavez, hem de Maduro ABD için tehdit algısı oluşturan liderlerdir. Öte yandan Venezuela, ABD için önemli bir enerji kaynağı merkezidir. BMGK'nde; Rusya ve Çin'in, Maduro aleyhinde bir tasarıya onay vermeleri şimdilik olası görünmemektedir. Dolayısıyla, BM tarafından ülkeye bir insani müdahalede bulunulması ihtimali de son derece zayıftır. Ayrıca, ortada uluslararası barış ve güvenliği tehdit eden bir durumda yoktur. Bu sebeple, ABD konu hakkında yalnız ve bağımsız hareket etme gayreti içine girmekte, askeri müdahale dahil her seçeneğin kendileri için masada olduğu mesajını vermektedir (Euronews Resmi Web Sitesi, 01.03.2019). Avrupa'nın bu konuda verdiği desteğin açıklamalar ve bürokratik eylemlerle sınırlı kalması muhtemeldir.

Venezuela, kendisine karşı doğrudan kuvvet kullanılacağını düşünmekte ve bundan tedirgin olmaktadır. Venezuela'nın Birleşmiş Milletler Daimi Temsilcisi Samuel Moncada, yazdığı mektup ile BMGK'nden; ABD'nin ve 10 Amerika Kıtası devletinin taraf olduğu Amerikalılar Arası Karşılıklı Yardım Antlaşması kapsamında

“güç kullanma yetkilerinin” olmadığını onaylamasını talep etmiştir. Moncada, BMGK'nin yetki ve sorumluluklarına zarar verecek, BM Antlaşmasını ihlal edecek herhangi bir plana karşı tarafları uyarıyoruz ibarelerini kullanmıştır. Temsilci, BMGK'nin; Venezuela'ya karşı her türlü yasa dışı saldırgan tutuma karşı kendi otoritesini göstermesi çağrısında bulunmuştur. (Anadolu Ajansı Resmi Web Sitesi, 03.10.2019)

Öte yandan, Venezuela'da halkın en temel ihtiyaçlarını dahi karşılayamayacak hale gelmesi, yasama, yürütme ve yargı erklerinin kullanımının sekteye uğraması, enerji ve suya ulaşımın güçleşmesi gibi etkenlerin devletin egemen olma özelliğini ortadan kaldırdığı, insan hakları ihlaline sebep olduğu, insani müdahale zemini oluşturduğu savları ileri sürülebilir. Bu düşünce, ABD, AB, Kanada, Avusturalya, Yeni Zelanda, İngiltere gibi ülkeler ve diğer Guaido yanlıları tarafından desteklenen bir temeldedir. Bu konuda, Çin, Türkiye ve Rusya gibi ülkeler tamamen aksi düşüncededir.

Son yıllarda ABD her ne kadar dünyadaki başat güç konumunu kaybetmiş olsa da Güney Amerika üzerinde siyasi etkisi halen oldukça yüksektir. Venezuela ve Küba gibi istisna teşkil eden devletler dışında ABD, bölge devletleri üzerinde en etkili aktördür. Aynı zamanda, bu devletlerin en büyük ticari pazarıdır. Öte yandan, bu hegemon devlet, BM sisteminde beş sütunundan birisini oluşturmaktadır.

Hegemonik İstikrar Teorisi'ne göre; Açık ve Liberal bir dünya ekonomisi hegemonik ya da hakim bir gücün varlığını gerektirmektedir. Robert Keohane'in sözleriyle; bir tek ülke tarafından hükmedilen hegemonik güç yapıları, kuralları görece kesin olan ve uyulan güçlü uluslararası rejimlerin gelişimine katkı sunmaktadır. Egemen güç yapılarının zayıflamasıyla ilgili uluslararası iktisadi rejimlerin gücünde azalma olacağı öngörülebilir. (Keohane, 1980, s.132; Aktaran: Gilpin, 2013, s.95.) Hegemon, liberal ekonomik düzenin kural ve normlarının inşası ve sürdürülmesi yeterliliğine sahip olduğu gibi, buna istek de duymaktadır; hegemonun düşüşüyle liberal ekonomik düzen, büyük ölçüde zayıflayacaktır. (Gilpin, 2013, s.95.) ABD'ye göre, Venezuela, diğer Latin Amerika ülkeleri için olumsuz bir örnek teşkil etmekte,

ABD'nin Latin Amerika'da hegemon güç sıfatının sorgulanmasına sebep olmaktadır. ABD'nin, bu yöndeki sorgulamalara tahammülü bulunmamaktadır. Bu sebeple, ülkeye dolaylı yollarla müdahaleyi sürdürmesi ya da doğrudan müdahale seçeneğini devreye sokması kuvvetle muhtemeldir. Çok kutuplu dünyanın yeni aktörlerinin Maduro'ya sağlayacakları destek coğrafi engelleri aşabilirse, dünya üzerinde Hegemon'un düşüşü hızlanacaktır.

SONUÇ

BM, 1945 sonrası liberalleşen dünyanın uluslararası bir aktörüdür. Soğuk Savaş sonrası dönemde Liberalizm hemen hemen tüm dünyaya egemen olmuştur. Liberal sistemin evrimi ve sistemin asli unsurlarının dünya ekonomi politiğindeki konumu BM'in de geleceğini şekillendirecektir.

Özellikle BMGK'nin beş daimi üyesinin ve bunlar arasında ABD'nin siyasi ve ekonomik durumu burada önem arz etmektedir. Günümüzde, ABD'nin başat güç olduğu tek kutuplu dünya düzeni, yerini çok kutuplu dünya düzenine bırakmıştır. ABD'nin hegemon güç olduğu düşünüldüğünde, hegemonun bu düşüşüyle birlikte hegemonu bağlı olarak sistemde de bir dönüşüm yaşanacağı düşünülmektedir. Ekonomik düşüşün, politik değişimi de beraberinde getirmesi kaçınılmaz olacaktır. Hegemon devlet, çok kutuplu düzende, hegemonik yapıyı ve benimsediği hegemonik istikrarı, kendisi ile birlikte hareket eden yeni kutup devletlerle sürdürmeye çalışacaktır. Bu konu, BMGK özelinde ele alındığında, BMGK'nin daimi üyelerinin BM içindeki hegemonik yapının aktörleri oldukları açıktır. Dünyada oluşmakta olan çok kutuplu düzen, insani müdahale konusunun evrileceği yeni hali de şekillendirecektir. Ancak, BMGK'nin beş daimi üyesinin veto yetkilerinin daha uzun bir süre etkili olacağını öngörmek zor değildir. İnsani müdahalenin etkinliği, dünya barışının ve güvenliğinin sürdürülebilir olmasının esaslı şartıdır.

BM, mevcut sistem içerisinde insani müdahale konusunda etkin ve başarılı değildir. BMGK'nin karar alma mekanizması, insani müdahale konusunda etkin bir rol üstlenmesinin önündeki en büyük engeldir. Beş daimi üyenin ayrı ayrı sahip oldukları veto hakkı, insani müdahale konusunda BMGK'nin hareket kabiliyetinin önünü kesmektedir.

BMGK'nde, insani müdahale konusunda, üye devletlerin subjektif ve realist yaklaşımları egemendir. Üye devletlerin politik çıkarları, hakları apır biçimde ihlal edilen insanların çıkarlarının önüne geçmektedir. Devletlerin konuya kendi

pencerelerinden bakmaları ve ulusal çıkarlarına göre karar vermeleri, objektif insani müdahale kriterlerinin oluşmasına ve gelişmesine engel olmaktadır.

BM'in harekete geçme konusunda kendisini sorumlu hissetmediği, insani müdahale kararı almakta geciktiği hatta zaman zaman hiçbir insani müdahale kararı alamadığı tez içeriğindeki örneklerden açıkça anlaşılmaktadır. BMGK, insani müdahale sorumluluğunu yerine getirmede, müdahalesizlik sebebiyle, diğer devletler ya da örgütler bu konuda kendilerini yetkin görecektir, kendi başlarına müdahale refleksi geliştireceklerdir. NATO tarafından gerçekleştirilen Kosova müdahalesi, BM'in etkinliğinin sorgulanmasına sebep olmuştur.

Günümüzde, kuvvet kullanımı; doğrudan devletlerin egemenlik hakkının ihlali, doğrudan işgal, silahlı saldırı veya savaş ilanı şeklinde cereyan etmemektedir. Devletler daha çok dolaylı müdahale yoluna başvurmaktadırlar. BM, devletlerin egemenlik haklarının, başka devletler/uluslararası örgütler tarafından dolaylı şekilde ihlal edilmesi ve devletlerin/uluslararası örgütlerin dolaylı kuvvet kullanımları konusunda etkisizdir. BM, bu yöndeki eylemleri engelleyememekte, araştırma ve soruşturma konusunda yetersiz kalmaktadır. Bu durum, devletlerin dolaylı kuvvet kullanımı yoluna daha çok başvurmasını özendirmektedir.

Öte yandan, kuvvet kullanımı, doğrudan bir devlet tarafından gerçekleştirilmiş olsa dahi, delilleriyle; kesin olarak ilgili kuvvet kullanımının şüpheli devlet tarafından gerçekleştirildiği hukuken ortaya konmadığı müddetçe ilgili devletin suçlu bulunması da olanaksız hale gelmektedir. Teknolojinin ulaştığı seviye, aleyhe delilleri toplamak konusunda mağdur devletlere ve BM'e ne kadar kolaylık sağlamaktaysa; aleyhe delillerin fail devlet ve müttefikleri tarafından karartılması konusunda da bir o kadar dezavantaj oluşturmaktadır. Dahası, fail devletler, daha en başından itibaren teknolojik iz bırakmadan kuvvet kullanımı planlamaları yapabilecek, teknolojik izlerini minimize etmeye çalışabileceklerdir. Örneğin SİHA'lar, dünya için çok büyük tehdit oluşturmaktadırlar. Bu hava araçlarının hangi merkez tarafından yönetildiğinin tespiti her zaman mümkün olamamaktadır. Bu hava araçlarının komuta merkezi bulunsa dahi, saldırıyı gerçekleştiren gerçek kişiler ile fail devlet arasında bağ kurmak da oldukça

güçtür. Bu araçların; kimyasal, biyolojik ve nükleer silah taşıyabilme ihtimali düşünüldüğünde tehdidin boyutu daha iyi anlaşılacaktır.

Koruma sorumluluğu kapsamında BM'in harekete geçmesi için, dünya barışının ve dünya güvenliğinin tehdit edilmesi veya bozulması gerekmektedir. Burada, "Dünya Barışı ve Dünya Güvenliği"nin tehdit edilmesi kavramını; hem dünya barışının hem de dünya güvenliğinin tehdit edilmesi/bozulması olarak yorumlamak doğru olacaktır. Ancak, önemle altı çizilmesi gereken kısım, barış ve güvenliğin "aynı zamanda" tehdit edilmesine gerek olmadığıdır. Barışın kendi başına tehdit edilmesi veya bozulması hukuki açıdan insani müdahale zemini oluşması bakımından yeter nitelikte sayılmalıdır. Aynı şekilde sadece güvenliğin tehdit edilmesi veya bozulması hukuki açıdan insani müdahale zemini oluşması bakımından yeter nitelikte görülmelidir. BM Antlaşması metninde barış ve güvenliğin ifadesi yer almakta olup, bu ibare dar anlamda yorumlandığında "ve" bağlacı; "artı" anlamına gelmektedir. Metne dayalı olarak yapılan dar yoruma göre, dünya barışı + güvenliği aynı zamanda tehdit edilmeli ya da bozulmalıdır. Ancak, koruma sorumluluğunun dar anlamda yorumlanan metne göre şekillendirilmesi, telafisi olanaksız sonuçlara sebep olabilecektir.

BMGK, barış ve güvenliği koruma sorumluluğunu sadece kasten gerçekleştirilen insan hakları ihlalleri ya da kasti eylemler sonrasında ortaya çıkacak insani krizlerde yerine getirmemelidir. Aynı zamanda; ihmale dayalı olarak ortaya çıkan ve insan haklarını tehdit eden olaylar ve kusurlu eylemler sebebiyle oluşan insani krizlerde de bu sorumluluğu yerine getirmelidir. Buradan çıkacak sonuç; BMGK'nin, insani müdahale kararı alabilmesi için ortada bir failin olmasına gerek yoktur. Kaldı ki, ortaya çıkan bir insani krizin kasten mi, taksirle mi yoksa ihmal suretiyle mi oluştuğunun kısa bir süre içinde anlaşılması her zaman olanaklı olmamaktadır. Dolayısıyla, insani müdahale için, ortada bir insani krizin varlığı BMGK için yeterli olmalıdır.

BMGK'ne bağlı hazır bir askeri güç bulunmamaktadır. Bu sebeple de BM'in yaptırım gücü zayıf kalmaktadır. Savaşın önlenmesi ve barışın korunması için,

doğrudan BM'in emir ve komutasına bağlı, etkin bir BM Ordusu kurulmalıdır. Böylece BMGK, güçlü ve eylem kabiliyetine sahip bir kurum haline getirilmelidir. Bu durum, BMGK'nin beş daimi üyesinin dünya üzerindeki etkisini artıracığı için tereddüt oluşturmaktadır. Bu sebeple, BM Ordusu'nun, BMGK'nin reforma tabi tutulması çalışmalarıyla birlikte şekillenmesi kapsayıcılık bakımından önemlidir. Hiçbir devlet, yeteri kadar temsil edildiğine inanmadığı bir örgüte askerlerini vermek istemeyecektir.

Öte yandan, insani müdahale sırasında, BM Gücü'nün komutasında yaşanan sorunlar müdahalenin başarısını olumsuz yönde etkilemektedir. Komuta konusunda oluşan çok başlılık, BM insani müdahale gücünün kendisini de zayıflatmakta ve tehlikeye atmaktadır. Bu gücün tek merkezden yönetilmesi şarttır ve aksi yönde tutum güçlü cezai yaptırımlara bağlanmalı, askeri personeller BM tarafından bu konuda bilgilendirilmeli, eğitilmeli ve uyarılmalıdır.

İnsani müdahale konusunda başarısızlığın önemli sebeplerinden birisi insan hakları ihlalleri ve insani krizler hakkında, BM'in, zamanında, objektif, açık ve yeterli veriye ulaşamıyor olmasıdır. Ruanda konusunda BM'in, ciddiyeti anlaşılabilir bilgiye zamanında ulaşamaması sebebiyle bu çağda bir soykırım yaşanmıştır. BM, nezdinde kurulacak bir haber alma teşkilatı ile bu teşkilatın sağladığı verilerden sadece ve özellikle insani müdahale gerektiren konularda faydalanılması dünya barışına katkı sağlayacaktır. Dünya barışının ve güvenliğinin korunması için bu teşkilata; önleyici, biyolojik, kimyasal, nükleer ve siber istihbarat çalışmaları yapma yetkisi ve görevi ile insani krizler ve insan hakları ihlalleri hakkında bilgi toplama sorumluluğu verilebilir. Uluslararası silah ticareti ile kitlesel ölümler, iç çatışmalar arasında doğrudan bağ olduğu açıktır. Bu konuda yapılacak haber alma çalışmaları da BM'e, etkin önleyici bilgi akışı sağlayacaktır.

BMGK'nin, insani müdahalede bulunma yönündeki kararları kapsamlı olmadığında, müdahalenin başarısız olduğu gözlemlenmektedir. BM, göstermelik, kapsamsız insani müdahalelerden kaçınmalıdır. Bu yönde yapılacak her müdahale BM'in kurumsal kimliğine ve zarar verecektir.

BMGK tarafından insani müdahale adı altında verilen her kararın insani olumlu sonuçları olduğunu savunmak olanaksızdır. Bu kararların, mevcut durumu daha kötüye götürmesi, insani krizleri derinleştirmesi, insan hakları ihlallerini artırması söz konusu olabilmektedir. Bazı kararlar daha baştan itibaren uluslararası hukuka aykırılık teşkil etmekte, bazı kararlar süreç içinde hukuka uygunluğunu kaybetmekte, bazıları da sonuçları bakımından hukuka uygun düşmemektedir. BMGK tarafından alınan insani müdahale kararları hakkında süreç içi değerlendirme yapılması şarttır. BMGK, müdahalenin keyfiliği sonucunu doğuracak her karardan ve eylemden kaçınmalıdır.

BMGK’nde, insani müdahale kararlarını veto eden devletlerin, müdahalesizlik sebebiyle doğacak sonuçlara ilişkin hukuki ve cezai sorumlulukları gündeme gelmemektedir. Aynı sorumsuzluk, uluslararası hukuka aykırı insani müdahale kararı verilmesine ilişkin olumlu oy kullanan devletler için de geçerlidir. Bu durum, daimi üyeler tarafından sınırsız ve denetimsiz bir özgürlükle karar verilmesine sebep olmaktadır. BM’in mevcut sistemi içinde bu konu hakkında yaptırım gücüne sahip bir hukuki ve cezai denetim mekanizmasının kurulması şarttır ancak mevcut sistemde olanaksızdır.

İnsani müdahale konusunda BMGK tarafından etkisiz kalındığı durumlarda, Genel Kurul tarafından devreye girilmeli, 03.11.1950 tarihli ve 377 sayılı karar uyarınca insani müdahale konusu Genel Kurulun gündemine getirilmelidir. Genel Kurul kararlarının daha kapsayıcı ve sonuçları bakımından daha bağlayıcı olacağı açıktır. Öte yandan BM’in karar alma sürecinde, katılımcı bir demokratik tavır geliştirilmiş olacaktır.

BM, teröre karşı oldukça hassastır ancak teröre müdahalede etkin değildir. BM, terör örgütlerinin arka planını araştırmakta da yetersizdir. BM’in, tüm terör örgütlerine karşı aynı mesafede olması, tüm terör gruplarını markaja alması, hepsine objektif kriterlere göre tepki göstermesi gerekmektedir. Bunun için, BM tarafından genel geçer bir terör tanımı yapılması önemlidir. Uluslararası barış ve güvenliğin korunması, dünyada terörün ve devletlerin dolaylı kuvvet kullanımı aktörlerinin azaltılması/bitirilmesi ile doğru orantılıdır.

BM, savaşları ve insan hakları ihlallerini önleyici yumuşak rolünü tam anlamıyla kullanmamaktadır. Evrensel İnsan Hakları Bildirgesi, eğitim ve öğretim yoluyla insan haklarına saygılı bireylerin yetiştirilmesi konusunu başlangıç kısmında ele almıştır (Gemalmaz, 2000, s.4). İnsan haklarına saygılı bireylerin yetişmesi dünya barışının ve güvenliğinin aslı unsurudur. Barış ancak, çok sayıda barışçıl insan ile korunabilir. BM, eğitim ve öğretim yolu ile barışçıl nesiller yetiştirilmesi için devletlere destek, teşvik ve denetim yoluyla katkı sağlamalıdır.

BM; devletler, uluslararası örgütler, şirketler ve gruplar tarafından tarafından teknolojinin insanlar aleyhinde kullanılmasının önüne geçmek için ciddi çalışmalar yürütmelidir. Aksi takdirde teknolojik veriler bireyleri baskılama, özgürlüklerini kısıtlama aracı olarak kullanılacaktır. Bu durum kişi hak ve özgürlüklerinin ciddi biçimde yara almasına sebep olacaktır.

BM, ekonomik gerekçeler ile insani müdahale kararı alma ve bu kararları uygulama konusunda tereddüt yaşayabilmektedir. Bu sebeple, insan haklarının korunması ve insani müdahale için bütçeden güçlü ve yeterli bir payın ayrılması ve BM'in elinde hazır bir kaynağın bulunması şarttır. Finansal yetersizlikler sebebiyle müdahalesizlik ortamı oluşması önceden engellenmelidir. İnsani koruma sağlanması, ancak, yeterli ve elverişli araç ve finansal kaynak ile mümkündür.

BM, MC'nin son döneminden kendisine çıkarım yapmak durumundadır. Tezimizin ilk bölümünde değindiğimiz üzere, İtalya'nın Etiyopya'yı işgali ile Japonya'nın Mançurya'yı işgali konusunda MC etkili bir rol üstlenememiş, İtalya ve Japonya'ya caydırıcı yaptırımlar uygulayamamıştır. Bu durum, Adolf Hitler'i cesaretlendirmiş, pratikte varlığı hissedilmeyen MC'ni hiçe saymasına sebep olmuştur. BM, Somali'de, Ruanda'da, Bosna'da varlık gösteremediği gibi 2011 senesinin mart ayından beri Suriye konusunda da etkin ve başarılı bir rol üstlenememiştir.

Somali'de yaşanan insani krize uzun süre boyunca tüm dünya ve BM kayıtsız kalmıştır. Yüzbinlerce kişi i savaştan, kıtlıktan, sağlık problemlerinden dolayı

öldükten ve milyonlarca kişi ülkesinden göç ettikten sonra BM buraya müdahale edebilmiş, ancak göçe sebep olan çatışmalara karşı çözüm üretememiştir. BM, kısıtlı bölgelerde varlık göstermiş, silah ambargosunun uygulanmasına yönelik bir eylem içinde olmamış, kısıtlı bir süre içinde, Somali'deki kıtlığa, ciddi sağlık problemlerine kısmen çözüm üretebilmiş, havaalanlarını kontrol altına alarak ulaşım özgürlüğünü garanti altına almaya çalışmıştır. Halkın her türlü yardıma ihtiyaç duyması sebebiyle burada BM'in önceliği halka temel gıda maddelerini ve sağlık malzemelerini ulaştırmak olmuştur. Somali'de bir insani kriz yaşanmıştır ve bu durum göçlere sebep olmuştur. İç savaş, şiddet, kıtlık sebebiyle insanların ölmüş, ağır insan hakları ihlalleri yaşanmıştır. Bu gibi nedenlerle Somali'den dış ülkelere yoğun göç yaşanması, halkın insani yardımlara ulaşamıyor olması uluslararası barışa karşı bir tehdit olarak görülmüştür. Aynı şekilde, Irak'tan, Türkiye ve İran'a yaşanan göç sebebiyle İran ve Türkiye BM'e başvurmuş ve burada da BMGK, konuyu uluslararası barışa tehdit olarak nitelemiştir.

Ruanda konusu BM için insani müdahale kavramının çöküş noktasıdır. MC için Mançurya ve Etiyopya'nın taşıdığı anlamı, BM için Ruanda taşımaktadır. Her şey uluslararası toplumun gözleri önünde cereyan etmesine karşın, BM, bu çağda bir soykırım yaşanmasına seyirci kalmıştır. BM Koruma Sorumluluğunu yerine getirmemiş, Barış Gücü Harekatı ülkeye gönderilse dahi çok geç kalınmış ve sadece yabancıları ülke dışına çıkarmış ancak, zamanında, BMGK tarafından katliamı durduracak askeri bir müdahale kararı alınamamıştır.

Suriye'de yaşanan iç savaş, sonuçları bakımından neredeyse bütün dünyayı etkilemiştir. Yüzbinlerce insanın ölmesine, milyonlarca insanın ülkelerinden göç etmesine sebep olan ve son derece uzun süren bu iç savaş bugün BM'in en büyük müdahalesizlik örneklerinden biridir. Bölge nüfusu dağılmış, Suriye'nin içine on yıllarca etkisi devam edecek nefret tohumları ekilmiştir. Türkiye, konunun çözümsüz bırakılması sebebiyle bu iç savaştan en çok etkilenen ülke olmuş, uluslararası sistemin pasif tutumu, Türkiye'yi uluslararası hukuka uygun olarak kendi çözümlerini üretme arayışına sokmuştur.

BM, Suriye’de uluslararası Barışı ve Güvenliği koruyamamıştır. Suriye devletine karşı kuvvet kullanma yasağı çeşitli ülkeler tarafından doğrudan ve dolaylı yollarla ihlal edilmiştir. İnsancıl hukuk kuralları Suriye’de hiçe sayılmıştır. Suriye Rejimi, halkına yönelik ağır insan hakları ihlalleri gerçekleştirmiştir. BMGK tarafından insani müdahale yönünde karar alınması Rusya ve Çin tarafından engellenmektedir. Diğer ülkelerin, barışın tesisinden çok kendi çıkarları doğrultusunda bir müdahaleyi savunup savunmadıkları çekincesi de bu yönde bir BMGK kararı alınmasını engellemektedir. Müdahaleyi engelleyen ülkelerin veto kararlarının altında kendi çıkarlarının zedelenmesi endişesi de yatmaktadır. Öte yandan, yapılacak müdahalenin sonuçlarının kestirilmesi de güçtür.

Başta ABD olmak üzere pek çok devlet Suriye’de doğrudan ve dolaylı yollarla kuvvet kullanmıştır. Golan tepeleri uluslararası hukuka ve BM kararına aykırı olarak İsrail tarafından işgal edilmiştir. Suriye etnik ve dini kimlikler üzerinden parçalara ayrılmıştır. Terör örgütleri ve terör örgütü ilan edilen gruplar tarafından iç savaş çıkar savaşına dönüştürülmüştür.

Suriye sorununun etkin aktörlerinden biri olan İran; ABD’nin, doğrudan ve dolaylı yollarla hedefi haline gelmiştir. ABD, özellikle Suudi Arabistan’ın İran karşıtı tutum ve politikalarını desteklemekte, bu devleti İran’a karşı cesaretlendirmektedir. Yemen’deki Husiler ile Yemen hükümeti arasında yaşanan iç savaş sırasında ABD’nin takındığı tutum yine bu yönde olmuştur. Bu çıkar çatışmaları sonucunda Yemen nüfusunun yarısından fazlası temel gıda malzemesi bulamadığı için yaşam savaşı vermektedir.

BM, insani müdahale konusunda etkin olmadığı gibi yeterli ve başarılı da değildir. Uluslararası barışı ve güvenliği koruma misyonunu yerine getirememektedir. Harekete geçme sorumluluğu sekteye uğramaktadır. Veto hakkı devletlerin çıkarları doğrultusunda kullanılmaktadır. Bu durum, dünyada kuvvet kullanımı konusunda keyfiliği artırmakta, BM’in etkisiz kalması çeşitli aktörleri cesaretlendirmektedir. BM güçlü devletlerin etkisi altındadır ve tüm dünyayı temsil etmemekte, tüm devletlere eşit mesafede yaklaşmamaktadır. Bunda, merkezinin NY’da olmasının da etkisi

olduğu düşünölmektedir. BMGK'nin, BM Antlaşması ile korunan egemen eşitlik ilkesi uyarınca reform sürecine sokulması bir zorunluluk haline gelmiştir. Daimi üyelik ve veto yetkisi kaldırılmalıdır. Bu reform sonrasında kurulacak BM ordusu üye devletler tarafından destekelenecektir. İnsani krizler, gecikmesinde sakınca bulunan haller dışında; diplomatik, ekonomik ya da politik yollarla çözülebilir. Tüm bu yollar denenmesine rağmen insani krizlere çözüm üretilemiyorsa askeri müdahale seçeneği düşünölmelidir. BM, dünya üzerindeki egemenlik hakkını insani müdahale yetkisiyle kullanmaktadır. Bu yetkiyi ölçölü, orantılı, objektif olarak, etkili ve makul bir biçimde, doğru ve kısıtlı zamanda, adil bir şekilde kullanmadığı durumlarda dünya devletleri üzerinde kendi egemenliğinin daha da zayıfladığını görecektir.

KAYNAKÇA

Kitap

Acet Gül Seda, **Uluslararası İlişkilerde İnsani Müdahale Libya Suriye Örnekleri**, Taşhan Kitap, Tokat, 2018.

Akıntürk Turgut, Okan Neval (Ed.), **Hukuka Giriş**, Anadolu Üniversitesi Yayınevi, Eskişehir, 2009.

Aksar Yusuf, **Teoride ve Uygulamada Uluslararası Hukuk**, Seçkin Yayıncılık, İstanbul, 2012.

Aksar Yusuf, **Uluslararası Hukukta Devletin Sorumluluğu: Libya Örneği**, Kenanoğlu M. Macit (Ed.), Yeşilirmak Ali (Ed.), Uluslararası Yatırım Hukuku Bağlamında Libya Krizi, Küre Yayınları, İstanbul, 2011.

Allen Buchanan, **Reforming the International Law of Humanitarian Intervention**, JL, Holzgrefe ve Robert O. Keohane (ed), Humanitarian Intervention: Ethical, Legal and Political Dilemmas, New York: Cambridge University Press, 2003.

Anghie Antony, **İmperialism Sovereignty and the Making of International Law**, New York, Cambridge University Press, 2004.

Armaoğlu Fahir, **20. yy Siyasi Tarihi 1914-1995**, Alkım Yayınları, İstanbul, 2005.

Armaoğlu Fahir, **20. yy Siyasi Tarihi 1789-1914**, Ankara, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1987.

Aytaç Gizem Bilgin, **Üçüncü Dünya Güvenliği ve İnsani Müdahale**, Dezanj Yayınları, İstanbul, 2014.

Aytoğlu Çağatan Oğuzhan, **BMGK Kararları Doğrultusunda İnsani Müdahale**, Ankara, 2016

Bayıllıoğlu Uğur, **İnsani Müdahale Çıkmazından Çıkış Arayışı; Koruma Sorumluluğu (Libya ve Suriye Örnek(sizlik)leriyle)**, Turhan Kitabevi, Ankara, 2016.

Bienen Henry, **International Security**, The MIT Press, 1982.

Bozkurt Enver, Kanat Selim, Bektaş Sezercan, **Uluslararası İnsan Hakları Hukuku, Legem Yayınları**, Ankara, 2018.

Bozkurt Enver, **Birleşmiş Milletler Sisteminde Kuvvet Kullanımı ve Körfez Krizi Örneği**, Atlas Kitabevi, Konya, 1996.

Budak Yunus Tolgahan, **Soğuk Savaş Sonrası Dönemde İnsani Müdahale ve Kosova'nın Bağımsızlığı**, Gece Akademi Yayınları, Ankara, 2019.

Corm Georges, **La Proche- Orient Eclote(II):Mirages de paix et blacages identitaires 1990-1996**, La Decouverte, Paris, 1997.

Çelik Metin, **Devletlerin Egemen Eşitliği Bir Uluslararası İlişkiler Miti**, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara, 2017.

Davutoğlu Ahmet, **Stratejik Derinlik**, Küre Yayınları, İstanbul, 2001.

Demirel Naim, **BMGK ve Uluslararası Barışın Korunması**, Derin Yayınları, İstanbul, 2015.

Demirel Naim, **BMGK ve Uluslararası Barışın Korunması**, Derin Yayınları, İstanbul, 2013.

Duran L., **İdare Hukuku**, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayını No: 648, İstanbul, 1982

Gemalmaz Semih, **Ulusalüstü İnsan Hakları Belgeleri**, Beta Yayınevi, İstanbul, 2000.

Giddens Anthony, **Sosyoloji**, Ayraç Yayınevi, Ankara, 2000.

Gilpin Robert, **Uluslararası İlişkilerin Ekonomi Politikası**, Kripto Basım Yayıncılık, 2013.

- Girgin Kemal, Biren Işık, **21. Yüzyıl Perspektifinde Dünya Siyaseti**, Okumuş Adam Yayınları, İstanbul, 2002.
- Gülsoy Burak, **Birinci Dünya Savaşı Tarihi**, Altın Kitaplar Yayınları, İstanbul, 2004.
- Gündüz Arslan, **Milletlerarası Hukuk**, Beta Yayınevi, İstanbul, 2003.
- Hartmann Frederick, **Basic Documents of International Relations**, McGraw-Hill, New York, 1951.
- Hehir Aidan, **Humanitarian Intervention; An Introduction**, Palgrave Macmillan Yayınevi, 2013.
- Heywood Andrew, , **Küresel Siyaset**, Adres Yayınları, Ankara, 2013.
- Himes, Kenneth, R., **The Morality of Humanitarian Intervention**, **Theological Studies**, Cilt: 55, No:1, 1994.
- Jennings Sir Robert, **Watts Sir Arthur, Oppenheim's International Law**, **Addison Wasley Publishing Company**, 1997.
- Kaynak Muhteşem, Yinanç Refet, Şahin Cemalettin, Tomanbay Mehmet, Safran Mustafa, Süzal Nurcan, Aldan Mehmet, Özkipir Alaettin Hüsni, Aytaç Fethi, **Iraklı Sığınmacılar ve Türkiye 1988-1991**, Tanmak Yayınları, Ankara, 1992.
- Keohane Robert O., **The Theory of Hegemonic Stability and Changes in International Economic Regimes; 1967-1977**, Center for Intl Relations, 1980.
- Keskin Funda, **Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma: Savaş, Karışma ve Birleşmiş Milletler**, Mülkiyeliler Birliği Yayınları, Ankara, 1998.
- Kissenger, 2001, Sümer Gültekin, **Amerikan Dış Politikası'nın Kilit İsmi Kissenger**, İstanbul, 2007.

Kut Şule, **Yugoslavya Bunalımı ve Türkiye'nin Bosna Hersek ve Makedonya Politikası:1990-1993**, Türk Dış Politikasının Analizi, Faruk Sönmezoglu Der Yayınları, İstanbul, 1994

Link Arthur S, **“Wilson Higher Realism” Major Problems in American Foreign Realations**, 2009.

Middelaar Luuk Van, **Avrupa Bir Geçiş Süreci**, İş bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2014.

Miş Nebi, İnât Kemal (Ed.), Ataman Muhittin (Ed.), **Ortadoğu Yıllığı 2012- Suriye**, Açılım Kitap, 2012.

Moriya Hiroshi, **Savaş Sanatlarında 36 Gizli Strateji**, Kırmızı Kedi Yayınları, İstanbul, 2013.

Özal İlkin Başar, **Kısa II. Dünya Savaşı Tarihi**, Timaş Yayınları, İstanbul, 2019.

Pazarcı Hüseyin, **Uluslararası Hukuk**, Turhan Kitabevi, Ankara, 2014.

Reçber Sercan, **İnsancıl Müdahale ve Koruma Sorumluluğu**, Onikilevha Yayınevi, İstanbul, 2016.

Saderlund, Walter C. and Briges E. Donald, **Rwanda 1994, UNAMIR I, UNAMIR II and Operation Turquoise**, Ed:Walter C. Saderlund , E. Donald Briges, Kai hilberland and Abdel Selam Sidaahmet, Humanitarian Crises and Inverntion; Reassessing The Impact Of Mmass Meda, Kumarian Press, 2008.

Sander Oral, **Siyasi Tarih 1918-1994**, İmge Kitabevi, Ankara, 2001.

Schmitt Michael N., **Tallinn Manual on the International Law Applicable to Cyber Warfare**, Cambridge University Press, 2013.

Sharqieh Ibrahim, **Yemen: The Search for Stability and Development, The Arab Awakening: America and Transformation of the Middle East**, Brookings Institution Press, 2011.

- Sena Cemil, **Filozoflar Ansiklopedisi**, 2.-3. Cilt, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1975.
- Soysal İsmail, **Günümüzde Balkanlar ve Türkiye'nin Tutumu (1989-1992)**, İstanbul Ortadoğu ve Balkan İncelemeleri Vakfı Yayınları, 1993.
- Sümer Gültekin, **Amerikan Dış Politikasının Kilit İsmi Kissinger**, Artus Yayıncılık, İstanbul, 2007.
- Sümer Gültekin, **Dış Politika Stratejileri**, İkinci Adam Yayınları, İstanbul, 2013.
- Sönmezoğlu Faruk, **Uluslararası İlişkiler Sözlüğü**, Der Yayınları, İstanbul, 2017.
- Sönmezoğlu Faruk, **Uluslararası İlişkiler Sözlüğü**, Cem Yayınevi, İstanbul, 1992.
- Sürücüoğlu Orkun, **Koruma Sorumluluğu, Darfur Krizi ve Libya Müdahalesi Çerçevesinde Bir Değerlendirme**, 2017.
- Taşdemir Fatma, **Uluslararası Terörizme Karşı Devletlerin Kuvvete Başvurma Yetkisi**, Uşak Yayınları, Ankara, 2006.
- Tezcan Durmuş, Erdem Mustafa Ruhan, Önok R. Murat, **Uluslararası Ceza Hukuku**, Seçkin Yayınları, Ankara, 2014.
- Teziç Erdoğan, **Anayasa Hukuku**, Beta Yayınları, İstanbul, 1998.
- Tılıç Doğan L., **Milliyetçiliğin Pençesindeki Kartal Kosova**, Ümit Yayıncılık, Ankara, 1999.
- Tütüncü Ayşe Nur, **İnsancıl Hukuka Giriş**, Beta Basımevi, İstanbul, 2006.
- Vincent RJ, **Monitör Vention and International Order**, Princeton University Press, New Jersey, 1974.
- Welsh, **The Security Council and Humanitarian Intervention**, op.cit.; Carol Mcqueen, **Humanitarian Intervention and Safety Zones**, Iraq, Bosnia and Rwanda, Palgrave Mcmillan, 2005.

Yalçinkaya Haldun, **Savaş-Uluslararası İlişkilerde Güç Kullanımı**, İmge Yayınları, Ankara, 2008.

Yıldız Zekeriya, **Politika Sözlüğü**, Timaş Yayınları, İstanbul, 2003.

Yılmaz Ejder, **Hukuk Sözlüğü**, Yetkin Yayınları, Ankara, 1996.

Süreli Yayınlar

Acar Zeynep Selin, **Doktrinleşme Sürecindeki İnsani Müdahale: Nato'nun Kosova Müdahalesi ve Koruma Sorumluluğu Kavramı**, Ege Stratejik Araştırmalar Dergisi, Cilt 6, Say 1, 2015. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/69496> 27.09.2019

Ağır Osman, Aksu Zehra, **BM'nin Suriye Krizine Yönelik Politikalarının Değerlendirilmesi**, ASSAM Uluslararası Hakemli Dergisi, 2017.

Akbaş Zafer, Arslan Düzgün Zeynep, **Libyadaki Arap Baharı'na Yönelik Türk Dış Politikasına Konstrüktivist Bir Yaklaşım**, Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, 2012.

Akman Halil, **Yugoslavya'nın Dağılma Sürecinde Türkiye'nin İç Siyasi Durumu ve Dağılmaya Yaklaşımı**, Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl 3 Sayı 16, Eylül 2015.

Aksoy Merve, **İnsani Müdahaleden Koruma Sorumluluğuna**, 08.09.2015 https://insamer.com/tr/insani-mudahaleden-koruma-sorumluluguna_224.html (erişim tarihi: 26.10.2019)

Albayrak Muzaffer, **Birinci Dünya Savaşı Başlıyor ve Osmanlı Devleti Savaşa Giriyor**, Bilim ve Teknik Dergisi İnternet Yayını, Tübitak Resmi Web Sitesi, <http://canakkale.tubitak.gov.tr/?q=content/i-d%C3%BCnya-sava%C5%9F%C4%B1-ba%C5%9F%C4%B1yor-ve-osmanl%C4%B1-devleti-sava%C5%9F-giriyor> (erişim tarihi: 27.07.2019)

- Altan Özlem, **Ruanda ve Bumerang Öyküler, Bir Daha Asla?, Aynımız, Aynamız; Afrika**, Birikim Dergisi, Sayı 102, Kasım-Aralık, 2003.
- Arı Tayyar, Pirinççi Ferhat, **Soğuk Savaş Sonrasında ABD'nin Balkan Politikası**, Alternatif Politika Uluslararası Hakemli Dergisi, Cilt 3, Sayı 1, Mayıs, 2011.
- Arsava A. Füsün, **Egemenlik ve Koruma Sorumluluğu**, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Sayı 1, 2011.
- Aybay Rona, **Bosna Hersek'te İnsan Hakları Mahkemesi**, MHB, Yıl 15, Sayı 1-2, 1995.
- Ayhan Veysel, **Tunus İsyanı: Arapların Devrim Ateşini Yakması**, Ortadoğu Etütleri, Cilt 3, Sayı 2, Ocak 2012
https://www.orsam.org.tr/d_hbanaliz/3veysell.pdf (erişim tarihi: 28.10.2019)
- Bassiouni M. Cherif, **From Versailles To Rwanda in Seventy- Five Years: The Need To Establish a Permanent International Criminal Court**, Harward Human Rights Journal, 1997.
- Başkan Birol, **Buazizi'nin Yaktığı Ateş: 21. Yüzyıl Başında Arap İsyanları**, Orta Doğu, Cilt 6, Sayı 1, 2011.
http://www.akademikortadogu.com/belge/ortadogu11makale/birol_baskan.pdf (erişim tarihi: 29.10.2019)
- Batır Kerem, **Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Amerikan Müdahaleciliği ve Uluslararası Hukuk**, Yönetim Bilimleri Dergisi Cilt 9, Sayı 1, 2011.
<http://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423938783.pdf> (erişim tarihi: 12.10.2019)
- Brownlie Ian, **Humanitarian intervention**, Moore John Norton (Ed.), Law and Civil War in the Modern World, The John Hopkins University Press, 1974.
- Boztaş Asena, **Wilson İlkeleri'nin Türk Dış Politikasına Yansımaları**, Realist ve Pragmatist Bir Perspektif, Akademik Bakış Dergisi, Cilt 7, Sayı: 14, 2014.

<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/73837> (erişim tarihi: 29.10.2019)

Caner Cantürk, Şengül Betül, **Devrimler, Kaos ve İstikrar Arayışları İçinde Libya: Tarihsel ve Yapısal Bir Analiz**, Uluslararası Afro-Avrasya Araştırmaları Dergisi, 2018.

Çavlak Çağla Mavruk, Şahin Kenan, **Başarısız Bir Pan-Milliyetçilik Girişimi: Birleşik Arap Cumhuriyeti**, Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi, 2018.

Çakar Funda, TUIÇ Akademi Web Sitesi, **Koruma Sorumluluğu Doktrini ve Değişen Egemenlik Anlayışı**, 30.11.2016
<http://www.tuicakademi.org/koruma-sorumlulugu-doktrini-degisen-egemenlik-anlayisi/> (erişim tarihi: 18.09.2019)

Çakmak Cenap, Atılgan Cansu, **BM, Bosna Soykırımı ve Küresel Adalet**, Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi, 2012.
<http://bilgestrategi.com/makale/BS2012-2/Bm-bosna-soykirimi-ve-kuresel-adalet.pdf> (erişim tarihi: 14.07.2019)

Çelik Edip, **Milletlerarası Hukuk**, İÜHF Yayınları, İstanbul, 1980.

Çelik Şener, **Suriye İç Savaşı'nda Silahlı Çatışma Hukuku İhlalleri**, İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 1, Sayı 2, Ekim 2014.
<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/89252> (erişim tarihi: 27.10.2019)

Çendek Yüksel Sinem, Örki Armağan, **Arap Baharı Sürecinde Libya, Suriye ve Yemen'de Yaşanan İç Savaşlar: Karşılaştırmalı Bir Çözümleme**, Elektronik Siyaset Bilimi Araştırmaları Dergisi, Cilt 10, Sayı 1, Ocak 2019.
[file:///C:/Users/themi/Downloads/ArapBaharSrecindeLibyaSuriyeveYemendeYaananSavalari-CivilWarsinLibyaSyriaandYemen%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/themi/Downloads/ArapBaharSrecindeLibyaSuriyeveYemendeYaananSavalari-CivilWarsinLibyaSyriaandYemen%20(1).pdf) (erişim tarihi: 29.10.2019)

Çetin Altan, **Ruanda Soykırımı ve Türkiye**, Türk Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi Resmi Web Sitesi, 24.01.2014 <https://tasam.org/tr-TR/Icerik/5192/ruanda-soykirimi-ve-suriye%E2%80%A6> (erişim tarihi: 10.10.2019)

Çetin Müge, Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Türkiye'nin Durumu, Ankara Barosu Dergisi, Yıl:68, Sayı:3, 2010. <http://www.ankarabarusu.org.tr/siteler/ankarabarusu/tekmakale/2010-3/2010-3-cetin.pdf> (erişim tarihi: 14.09.2019)

Çıldır Şükrü, **1969 Libya Askeri Darbesi**, Ortadoğu Analiz, Cilt:8, Sayı:76, 2016. https://orsam.org.tr/d_hbanaliz/15_sukrucildir.pdf (erişim tarihi: 18.07.2019)

Çoban Ebru, **Uluslararası Hukukta Soykırım Suçu ve Suça Zemin Hazırlayan Toplumsal Yapılar: Ruanda Örneği**, Uluslararası İlişkiler Dergisi, Cilt 5, Sayı 17, 2008. <https://www.uidergisi.com.tr/wp-content/uploads/2011/06/Uluslararası-Hukukta-Soykırım-Sucu-Ruanda.pdf> (erişim tarihi: 04.08.2019)

Daban Emine Zeynep DABAN, Daban Cihan, **Saddam Hüseyin Dönemi Irak Dış Politikası: Irak-İran Savaşı, Kuveyt'in İşgali ve ABD'nin Irak'a Müdahalesi**, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi (AEUİİBFD) Cilt 2, Sayı 1, Haziran 2018. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/500295> (erişim tarihi: 25.08.2019)

Danış Didem, **Irak'tan Uzağa:1991 Sonrası Dışarı Göç**, Ortadoğu Analiz, Cilt:1, Sayı:6, 2009. <https://docplayer.biz.tr/12933560-Irak-tan-uzaga-1991-sonrasi-disari-goc-away-from-iraq-the-post-1991-out-migration-flows-inceleme-inceleme.html> (erişim tarihi: 09.08.2019)

Demirel Naim, **Somali**, Fatih Sultan Mehmet Üniversitesi Resmi Web Sitesi, 2013. <http://uham.fatihsultan.edu.tr/Uluslararası-Hukuk-Arastırma-Merkezi-Calisma-Alanları-Kriz-Bolgeleri--Somali> (erişim tarihi: 08.08.2019)

- Demirel Naim, Fatih Sultan Mehmet Üniversitesi Resmi Web Sitesi, 2013.
<http://uham.fatihsultan.edu.tr/Uluslararası-Hukuk-Arastırma-Merkezi-Calışma-Alanları-Kriz-Bölgeleeri--Yugoslavya> (erişim tarihi: 23.10.2019)
- Demirel Naim, **Birleşmiş Milletler Güvenlik Bölge Uygulaması**, FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi, Sayı 8, 2016.
<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/263403> (erişim tarihi: 18.10.2019)
- Diriöz Ali Oğuz, **Libya'daki Politik Dönüşümün Sorunları ve Fırsatları**, Ortadoğu Analiz, Cilt: 4, Sayı:38, 2012. https://www.orsam.org.tr/d_hbanaliz/8ali.pdf (erişim tarihi: 19.07.2019)
- Doğan Gürkan, Durgun Bülent, **Arap Baharı ve Libya: Tarihsel Süreç ve Demokratikleşme Kavramı Çerçevesinde Bir Değerlendirme**, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı:15, 2012
<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/215801> (erişim tarihi: 11.07.2019)
- Duran Hasan, **Yeni Bir Müdahale Şekli; İnsani Müdahale**, Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Cilt 6, Sayı 1, 2001.
- Duman Çağdaş, **Körfez Savaşı**, Türk Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi (TASAM) Web Sitesi, 07.04.2017. https://tasam.org.tr-TR/Icerik/40063/1_korfez_savasi (erişim tarihi: 08.09.2019)
- Erdal Selcen, **Libya Operasyonu Örneğinde Uçuşa Yasak Bölge Uygulaması ve Hukuki Dayanağı**, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2013.
- Erdoğan Mustafa, **Savaşa ve Barışa Dair**, Liberal Düşünce Dergisi, Sayı 29, 2003.
- Eroğlu Rukiye, **Ruanda Soykırımı**, TUIÇ Akademi Web Sitesi, 07.06.2014
<http://www.tuicakademi.org/ruanda-soykirimi/> (erişim tarihi: 28.06.2019)
- Geyik Hatice, **Devletlerin İnsancıl Hukuk Kurallarının İhali Nedeniyle Sorumluluğu**, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 24, Sayı 2,

2016 <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/266503> (erişim tarihi: 14.06.2019)

Gökşenli Yener, **İç Savaş ve Savaş Sonrası İspanya'sı**, Sosyoloji Dergisi, Dizi 3, Sayı 26, Sayı 2013/1. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/4339> (erişim tarihi: 29.09.2019)

Gün Mehmet Salih, **Yemende Arap Baharı**, Yasama Dergisi, Sayı 22, 2012.

Güzelipek Yiğit Anıl, **Uluslararası Toplum ve Ruanda'da Normalleşme Çabaları**, AİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 15, Yıl 15, Sayı:2, 2015. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/266503> (erişim tarihi: 10.05.2019)

İkiz Ahmet, **Arap Baharının Kelebek Etkisi: Batı Dünyasında Beklenen Değişmeler**, Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Dergisi, Sayı 35, Güz 2015 <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/452819> (erişim tarihi: 29.10.2019)

İnce Erdal, **Suriye'de Baas Rejiminin Kuruluşu ve Türkiye**, Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Dergisi, 2017.

Karaca Mustafa, **İtalyan Propandasında Kült Lider Olgusu: “Il Duce” Benito Mussolini**, Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi, Sayı: 2, Cilt:6, 2018. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/558817> (erişim tarihi: 09.09.2019)

Karagül Soner, Demirbaş Çağrı Emin, **Koruma Sorumluluğu Doktrini Açısından Suriye Krizi: Bir ‘İnsancıl Müdahalesizlik’ Örneği**, Yönetim Bilimleri Dergisi, Cilt 15, Sayı 30, 2017, ss. 481-510. <http://ybd.dergi.comu.edu.tr/dosyalar/Ybd/koruma-sorumlulugu-doktrini-acisindan-suriye-krizi-bir-insancil-mudahalesiz.pdf> (erişim tarihi: 28.10.2019)

Kavas Ahmet, **Tarihten Bugüne Somali**, AFAM Afrika Araştırmaları Derneği, Rapor, İstanbul, 2017.

Kernot Sarah, **Humanitarian Intervention**, Formerly Pacifica Review: Peace, Security & Global Change, Human Rights Versus Humanitarian Assistance, Cilt 18, Sayı 1, 2006.

Keskin Funda, **BM ve Kuvvet Kullanma**, Avrasya Dosyası, BM Özel, Cilt 8, Sayı 1, 2002. <https://docplayer.biz.tr/4771817-Bm-ve-kuvvet-kullanma.html> (erişim tarihi: 24.10.2019)

Keskin Funda, **Darfur; Koruma Yükümlülüğü ve İnsancıl Müdahale Kavramları Çerçevesinde Bir İnceleme**, Uluslararası İlişkiler Dergisi, Cilt 6, Sayı 21, 2009.

Keskin Funda, **Yeni Barış Güçleri**, AÜ SBF Dergisi, Cilt 54, Sayı 4, 1999, ss.67-81. <http://www.politics.ankara.edu.tr/dergi/pdf/54/4/Funda-Keskin.pdf> (erişim tarihi: 09.08.2019)

Kılıç Ali Şahin, **Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Devletlerin Egemenliği Üzerine Ulusal Egemenlik Odaklı Bir İnceleme**, Ankara Üniversitesi Dergisi, 2009.

Kılıçcı Sedat, **Devletler Hukukunda Müdahale**, Doçentlik Tezi, Ankara, 1973.

Kısacık Sina, **Soğuk Savaş Sonrasında Bosna-Hersek Krizi ve Türkiye- Bosna Hersek İlişkileri**, Uluslararası Politika Akademisi Dergisi Web Sitesi, 2012. <http://politikaakademisi.org/2012/11/26/soguk-savas-sonrasinda-bosna-hersek-krizi-ve-turkiye-bosna-hersek-iliskileri/> (erişim tarihi: 08.08.2019)

Kodaman Timuçin, **Mısır'daki Darbenin Türkiye'deki Yansımaları**, 10.09.2013, Tasav Resmi Web Sitesi <https://www.tasav.org/misir-daki-darbenin-turkiye-deki-yansimalari.html> (erişim tarihi: 29.10.2019)

Kurt Veysel, **Tunus, Mısır, Libya ve Suriye Ordularının Arap Baharı'na Etkisi**, SETA, Sayı 102, Temmuz 2014. http://file.setav.org/Files/Pdf/20140721135034_ordularin-%E2%80%9Carap-bahari%E2%80%9Dna-etkisi.pdf (erişim tarihi: 28.10.2019)

Kuşoğlu Baran, **Libya, Arap Baharına NATO Katkısı**, Yasama Dergisi, 2012.

- Küçük Anılcan, **I. Körfez Savaşı**, TUIÇ Akademi Web Sitesi. 31.01.2011.
http://www.tuicakademi.org/ikorfez-savasi1991/#_ftn2 (erişim tarihi: 20.08.2019)
- Nickel James W., **Are Human Rights Utopian?**, Philosophy and Public Affairs, Vol: 11, No:3, 1982.
- Okur Mehmet Akif, **Körfez Savaşı ve Irak'ın İşgali Arasındaki Dönemde Irak'ta faaliyet Gösteren BM Misyonları**, Güvenlik Stratejileri Dergisi, Sayı 4, 2008
<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/84550> (erişim tarihi: 12.10.2019)
- Olçay Osman, **Körfez Krizi Ertesinde BM'de Olası Gelişmeler**, Körfez Sorunu ve BM- BM Türk Derneği Yıllığı, 1992.
- Orallı Levent Ersin, **Uluslararası Hukukta ve BM Sisteminde Askeri Müdahale Olgusu**, Tesam Akademi Dergisi, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1379862> (erişim tarihi: 02.08.2019)
- Oran Baskın, **Kalkık Horoz, Çekiç Güç ve Kürt Devleti**, Avrasya Dosyası- Uluslararası İlişkiler ve Stratejik Araştırmalar Dergisi, 1996.
- Özdal Barış, Herkes İçin Güvenlik' Balkanlar ve Avrupa'nın Ortak Güvenliği', 30.08.2013
<https://tasam.org/tr-TR/Icerik/31899/herkes-icin-guvenlik-balkanlar-ve-avrupanin-ortak-guvenligi>. (erişim tarihi: 26.08.2019)
- Öztürk Çoban Ebru, **Toplumsal Yapılar ve Şiddet; Ruanda Örneği**, Ankara Üniversitesi Afrika Çalışmaları Dergisi, Sayı 1, Cilt 1, 2011.
- Öztürk Mehmet, **I. Körfez Savaşı'ndan (1990-91) 11 Eylül Sürecine ABD'nin Irak Politikası ve Bunun Türk- Amerikan İlişkilerine Etkisi**, Akademik Bakış Dergisi, 2010.

Sak Yıldırar, **Uluslararası Hukukta İnsancıl Müdahale ve Libya Örneği: Suriye’de Yaşanan ya da Yaşanacaklar İçin Dersler**, Uluslararası İlişkiler Dergisi, 2015.

Salık Nuri, **Beşar Esad dönemi Suriye Dış Politikası’nda Pragmatizm ve Türkiye-Suriye İlişkilerinin Geleceği**, Ortadoğu Analiz Dergisi, Cilt 3, Sayı 35, Kasım 2011. https://www.orsam.org.tr/d_hbanaliz/1nuri.pdf (erişim tarihi: 13.09.2019)

Savaş Cazala Mement, **Koruma Sorumluluğu’nun Normatif Statüsü**, Marmara Üniversitesi Öneri Dergisi, Cilt 13, Sayı 50, Temmuz 2018, ss. 65-89. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/527785> (erişim tarihi: 18.08.2019)

Saygılı Abdurrahman, **Jean Bodin’in Egemenlik Anlayışı Çerçevesinde Kralın İki Bedeni Kuramına Kısa Bir Bakış**, AÜHFD, 63 (1), 2014 <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/38/1931/20235.pdf> (erişim tarihi: 18.06.2019)

Schmitt Michael N., **“Attack” as a Term of Art in International Law: The Cyber Operations Context**, NATO CCD COE yayınları, Talinn, 2012. https://ccdcoe.org/uploads/2012/01/5_2_Schmitt_AttackAsATermOfArt.pdf (erişim tarihi: 01.06.2019)

Seale Patrick, **Is the Syrian Regime in Danger?**, Meo News Web Sitesi. 2011. <https://meo.news/node/640429> (erişim tarihi: 28.08.2019)

Sencerman Öncel, **Batılı Koloniyel Güçlerin 1994 Ruanda Soykırımına Etkisi**, Güvenlik Stratejileri Dergisi, Yıl 9, Sayı 18 <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/84484>

Szasz Paul, Discussion Contribution, in: Jost Delbrück (Ed.), **Allocation of Law Enforcement Authority in the International System**, Veröffentlichungen des intituts für Internationales Recht an der Universitât Kiel, Bd.117, Berlin, 1994.

Tanrıverdi Nebahat, **Yaklaşan Seçim Öncesi Tunus'ta Siyasal Denklemler**, Orsam Raporu, No 79, Ekim 2011. https://www.orsam.org.tr/d_hbanaliz/Analiz_79_tr.pdf (erişim tarihi: 23.10.2019)

Taşdemir Fatma, **Uluslararası Terörizme Karşı Devletlerin Ülkeleri Dışında Münferiden Kuvvete Başvurma Yetkisi**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Doktora Tezi, 2005. <http://acikarsiv.ankara.edu.tr/browse/1451/2073.pdf?show> (erişim tarihi: 19.07.2019)

Terzioğlu Süleyman Sırrı, **Uluslararası Hukuk Açısından Fırat Kalkanı Harekatının Meşruluğu Sorunu**, TBB Dergisi, 2018. <http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2018-134-1749> (erişim tarihi: 04.07.2019)

Tepeciklioğlu Ali Onur, Tepeciklioğlu Elem Eyriç, **Teoriden Pratiğe Suriye Krizi ve Uluslararası Toplum**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi, 2015.

Topal Ahmet Hamdi, **Uluslararası Hukukta Devlet Destekli Terörizme Karşı Kuvvet Kullanma**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı, 2004.

Topal Coşkun, **Suriye İç Savaşı ve Uluslararası Düzen**, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi, 2015.

Torun Yıldırım, **İnsan Hakları**, Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı: 16, 2007. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/31591> (erişim tarihi: 23.10.2019)

Tosun Fatih, **Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma ve Karışma Kavramlarının Değişen Anlamı**, Harp Akademileri Güvenlik Stratejileri Dergisi, Yıl 5, Sayı 9, 2009.

Tokgöz Erdinç, **Birinci Dünya Savaşı Sonrası'nda Dünya Ekonomisi'nde Değişen Dengeler**, Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Yıl 7, Sayı: 13,

2018. https://ufuk.edu.tr/uploads/page/enstituler/sosyal-bilimler/ensdergi/say-13/sayi_p007-028.pdf (erişim tarihi: 07.09.2019)
- Ulutaş Ufuk, Torlak Furkan, **Devrimden Demokrasi'ye Tunus'un Seçimi**, SETA Raporu, Sayı 46, Kasım 2011. <http://file.setav.org/Files/Pdf/devrimden-demokrasiye-tunusun-secimi.pdf> (erişim tarihi: 28.10.2019)
- Uslu Nasuh, **Körfez Savaşı ve Amerika'nın Politikaları**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi, 2015.
- Yaman Yusuf, Tunus'ta İstikrarın Formülü: Üç Sacayağı, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2018. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/464782> (erişim tarihi: 28.10.2018)
- Yaşar Tanrıverdi Nebahat, Tunus'ta İktidarın Devrilmesi: Nedenleri ve Etkileri, 19.01.2011 <https://www.orsam.org.tr/tr/tunus-ta-iktidar-in-devrilmesi-nedenleri-ve-etkileri/> (erişim tarihi: 28.10.2019)
- Yılmaz Muzaffer Ercan, **Kaddafi Sonrası Libya'da Siyasal Dönüşüm**, Akademik Ortadoğu, Cilt7, Sayı 1, 2012. http://www.akademikortadogu.com/belge/ortadogu13makale/muzaffer_ercan_yilmaz.pdf (erişim tarihi: 28.07.2019)
- Williams John Fischer, **Recent Interpretations of the Briand-Kellogg Pact**, Royal Institute of International Affairs, Cilt.14, No.3, 1935.

İnternet Kaynağı

- AAWSAT Haber Web Sitesi, Fendi Memun, **Ramazan ve Arap Baharı**, 06.05.2019 <https://aawsat.com/turkish/home/article/1709961/memun-fendi/ramazan-ve-arap-bahar%C4%B1> (erişim tarihi: 03.05.2019)

Aljazeera Haber Web Sitesi, **Arap Baharı Yemen'e bahar getirmedi**, 26.01.2014.
<http://www.aljazeera.com.tr/dosya/arap-bahari-yemene-bahar-getirmedi>
(erişim tarihi: 28.04.2019)

Aljazeera Haber Web Sitesi, **Mattis Yemen İçin Çözüm İstiyor**, 19.04.2017.
<http://www.aljazeera.com.tr/haber/mattis-yemen-icin-cozum-istiyor> (erişim
tarihi: 19.04.2019)

Aljazeera Haber Web Sitesi, **Yemen'de Husi Darbesi**, 06.02.2015.
<http://www.aljazeera.com.tr/haber/yemende-husi-darbesi> (erişim tarihi:
14.05.2019)

Aljazeera Haber Resmi Web Sitesi, **Kronoloji: Mısır Devrimi**, 01.04.2014.
<http://www.aljazeera.com.tr/kronoloji/kronoloji-misir-devrimi> (erişim tarihi:
29.10.2019)

Aljazeera Haber Web Sitesi, **Mısır'da Mursi'ye Darbe**, 04.07.2013
<http://www.aljazeera.com.tr/haber/misirda-mursiye-darbe> (erişim tarihi:
29.10.2019)

Anadolu Ajansı Resmi Web Sitesi, **Ruanda Soykırımı'nda 100 günde 800 bin kişi hayatını kaybetti**, 30.03.2018 <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/ruanda-soykiriminda-100-gunde-800-bin-kisi-hayatini-kaybetti/1104089> (erişim
tarihi: 18.07.2019)

Anadolu Ajansı Resmi Web Sitesi, **Venezuela'dan BM'ye çağrı**, 03.10.2019
<https://www.aa.com.tr/tr/dunya/venezueladan-bmye-cagri/1601162> (erişim
tarihi: 13.10.2019)

Anadolu Ajansı Resmi Web Sitesi, **Nagazaki'ye atom bombası atılmasıyla Japonya teslim oldu**, 08.08.2018 <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/nagazaki-ye-atom-bombasi-atilmasiyla-japonya-teslim-oldu/1225447> (erişim tarihi: 30.10.2019)

Anadolu Ajansı Web Sitesi, ÖzcanYusuf, **Macron, 7 Nisan'ı Ruanda soykırımını anma günü ilan etmek istiyor,** 07.04.2019.

<https://www.aa.com.tr/tr/dunya/macron-7-nisani-ruanda-soykirimini-anma-gunu-ilan-etmek-istiyor/1444586> (erişim tarihi: 31.07.2019)

Analiz Portal Web Sitesi. **Hutu ve Tutsi Nedir?,** 2018.

<https://www.analizportal.com/hutu-ve-tutsi-nedir/> (erişim tarihi: 14.05.2019)

Bal Gedikkaya Pınar, **Abd Venezuela'yı İtaat Ettirmek İstiyor,** 01.03.2019

<https://www.haberler.com/doc-dr-pinar-gedikkaya-bal-abd-venezuela-yi-itaat-11791622-haberi/> (erişim tarihi: 12.07.2019)

BBC Türkçe Resmi Web Sitesi, **Türkiye Suriye'ye yaptırım uygulamaya başlıyor,** 30.11.2011

https://www.bbc.com/turkce/haberler/2011/11/111130_turkey_syria (erişim tarihi: 19.09.2019)

BBC Türkçe Resmi Web Sitesi, **BM, Ruanda Soykırımı Nedeniyle Utanç İçinde,**

07.04.2014 https://www.bbc.com/turkce/haberler/2014/04/140407_ruanda (erişim tarihi: 05.08.2019)

BBC Türkçe Resmi Web Sitesi, **Clinton: Beşar Esad meşruiyetini yitirdi,** 12.07.2011

https://www.bbc.com/turkce/haberler/2011/07/110712_clinton_syria (erişim tarihi: 13.09.2019)

BBC Türkçe Resmi Web Sitesi, **Golan Tepeleri: ABD, Trump'ın kararıyla İsrail'in**

egemenliğini tanıdı, 25.03.2019 <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-47696932> (erişim tarihi: 24.04.2019)

BBC Türkçe Resmi Web Sitesi **Rusya BMGK'nde İran'ı hedef alan Yemen tasarısını veto etti**, 27.02.2018. <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-43193895> (erişim tarihi: 30.09.2019)

BBC Türkçe Resmi Web Sitesi, **Suriye lideri Esad'a 'Git' Çağrısı**, 18.08.2011 https://www.bbc.com/turkce/haberler/2011/08/110818_asad_call_leaders (erişim tarihi: 13.09.2019)

BBC Türkçe Resmi Web Sitesi, **Yemen'de Suudiler'e desteği kesme tasarısı, ABD Senatosu'ndaki ilk oylamada kabul edildi**, 29.11.2018 <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-46381694> (erişim tarihi: 23.04.2019)

BBC Türkçe Resmi Web Sitesi, **Suriye'de Esad 3. kez devlet başkanı seçildi**, 04.06.2014 https://www.bbc.com/turkce/haberler/2014/06/140604_suriye_secim (erişim tarihi: 28.10.2019)

BBC Türkçe Resmi Web Sitesi, **Mısır'da Sisi görevinden istifa etti**, 26.03.2014 https://www.bbc.com/turkce/haberler/2014/03/140326_sisi_istifa (erişim tarihi: 29.10.2019)

BBC Türkçe Resmi Web Sitesi, **Mısır'da Sisi katılımın düşük olduğu seçimi kazandı**, 29.05.2019 https://www.bbc.com/turkce/haberler/2014/05/140529_sisi_sonuc (erişim tarihi: 29.10.2019)

BBC Türkçe Resmi Web Sitesi, **Nicolas Maduro kimdir: Belediye otobüsü şoförlüğünden Venezuela devlet başkanlığına**, 24.01.2019 <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-46989649> (erişim tarihi: 29.10.2019)

BBC Türkçe Resmi Web Sitesi, **Suriye'de Esad 3. kez devlet başkanı seçildi**
04.06.2014

https://www.bbc.com/turkce/haberler/2014/06/140604_suriye_secim

(erişim tarihi: 28.10.2019)

BM Ankara Enformasyon Merkezi Resmi Web Sitesi, **BM Teşkilatı**,
<http://www.unicankara.org.tr/today/index.html> (erişim tarihi: 09.09.2019)

BM Ankara Enformasyon Merkezi Resmi Web Sitesi, **Birleşmiş Milletler Teşkilatı**,
<http://www.unicankara.org.tr/today/1.html#top> (erişim tarihi: 27.04.2019)

BM Ankara Enformasyon Merkezi Resmi Web Sitesi, **Uluslararası Barış ve Güvenlik**,
<http://www.unicankara.org.tr/today/2.html> (erişim tarihi: 09.08.2019)

BM Ankara Enformasyon Merkezi Resmi Web Sitesi, **Ortadoğu ve Kuzey Afrika'da Kriz ve Değişim**,
http://www.unicankara.org.tr/2011_sept/haber-23.html (erişim tarihi: 28.10.2019)

Canatan Fatih, TMMOB Elektrik Mühendisleri Odası Resmi Web Sitesi, **Radar, Sonar ve II. Dünya Savaşı**,
http://www.emo.org.tr/ekler/43ab110ab2489d6_ek.pdf?dergi=129

CNN Türk Resmi Web Sitesi, **Seçimde yüzde 88,7 oy alan Beşşar Esad yemin etti**,
16.07.2014. [https://www.cnnturk.com/haber/dunya/secimde-yuzde-88-7-oy-
alan-bessar-esad-yemin-etti](https://www.cnnturk.com/haber/dunya/secimde-yuzde-88-7-oy-alan-bessar-esad-yemin-etti) (erişim tarihi: 10.09.2019)

CNN Türk Resmi Web Sitesi, **Kendini yaktı devrimin sembolü oldu**, 20.01.2011.
[https://www.cnnturk.com/2011/dunya/01/20/kendini.yakti.devrimin.sembolu.
oldu/603903.0/index.html](https://www.cnnturk.com/2011/dunya/01/20/kendini.yakti.devrimin.sembolu.oldu/603903.0/index.html) (erişim tarihi: 28.10.2019)

CNN Türk Resmi Web Sitesi, **Hitler Çekoslavakyayı böyle parçaladı**, 20.09.2009.
<https://www.cnnturk.com/fotogaleri/tarihte.bugun/2009/09/20/hitler.cekoslovakayayi.boyle.parcaladi/5411/index.html?page=5> (erişim tarihi: 30.10.2019)

Deutsche Welle Türkiye Resmi Web Sitesi, **Beşar Esad hedef tahtasında**,
<https://www.dw.com/tr/be%C5%9Far-esad-hedef-tahtas%C4%B1nda/a-15088861> (erişim tarihi: 10.09.2019)

Deutsche Welle Türkiye Resmi Web Sitesi, **Libya'dan olumlu bir adım daha**,
<https://www.dw.com/tr/libyadan-olumlu-bir-ad%C4%B1m-daha/a-2527214>
(erişim tarihi: 11.09.2019)

Deutsche Welle Türkiye Resmi Web Sitesi, **Batı'nın Mısır ikilemi**, 31.07.2013
<https://www.dw.com/tr/bat%C4%B1n%C4%B1n-m%C4%B1s%C4%B1r-ikilemi/a-16988269> (erişim tarihi: 29.10.2019)

Deutsche Welle Türkiye Resmi Web Sitesi, **Halepçe katliamının üzerinden 30 yıl geçti**,
<https://www.dw.com/tr/halep%C3%A7e-katliam%C4%B1n%C4%B1n-%C3%BCzerinden-30-y%C4%B1l-ge%C3%A7ti/av-43009669> erişim tarihi: (30.10.2019)

Dünya Gazetesi Resmi Web Sitesi, **Hortum da silah sayıldı**, 17.10.2016
<https://www.dunya.com/gundem/hortum-da-silah-sayildi-haberi-333857>
(erişim tarihi: 29.10.2019)

Euronews Resmi Web Sitesi, **Avrupa'nın kaderini değiştiren Normandiya Çıkarması'nda ne oldu?** 06.06.2019
<https://tr.euronews.com/2019/06/05/normandiya-cikarmasi-75-yil-donumu-cikarma-hakkinda-bilmediklerimiz-nazi-almanya-savas> (erişim tarihi: 18.06.2019)

Euronews Resmi Web Sitesi, **Türkiye, Doğu Türkistan İslami Hareketi'ni terör örgütü olarak tanıdı**, 03.08.2017

<https://tr.euronews.com/2017/08/03/turkiye-dogu-turkistan-islami-hareketini-teror-orgutu-olarak-tanidi> (erişim tarihi: 12.05.2019)

Euronews Resmi Web Sitesi, **Avrupa lkeleri Guaido'yu resmen 'Venezuela geçici devlet başkanı' olarak tanıdı,** 05.02.2019. <https://tr.euronews.com/2019/02/04/ispanya-guadio-yu-gecici-devlet-baskani-olarak-resmen-tanidi-juan-guadio> (erişim tarihi: 14.09.2019)

Euronews Resmi Web Sitesi, **Trump'tan Venezuela'ya müdahale sinyali: Askeri seçenek masada,** 01.03.2019 <https://tr.euronews.com/2019/02/04/trump-tan-venezeula-ya-mudahale-sinyali-askeri-secenek-masada> (erişim tarihi: 29.10.2019)

Euronews Resmi Web Sitesi, **Yemen'de taraflar Hudeyde'den çekilme konusunda anlaştı,** 18.02.2019 <https://tr.euronews.com/2019/02/18/yemen-de-taraflar-hudeyde-den-cekilme-konusunda-anlasti> (erişim tarihi: 21.04.2019)

Euronews Resmi Web Sitesi. Altunkaya Tuba, **Birleşmiş Milletler'de ABD ile Çin Arasında Uygur Gerginliği,** 08.05.2019 <https://tr.euronews.com/2019/05/08/birlesmis-milletler-de-abd-ile-cin-arasinda-uygur-gerginligi> (erişim tarihi: 11.08.2019)

Haberler Resmi Web Sitesi, **Fukusima Felaketinin Sebebi İnsan Hatası,** 05.07.2012. <https://www.haberler.com/fukusima-felaketinin-sebebi-insan-hatasi-3761103-haberi/> (erişim tarihi: 29.05.2019)

Habertürk Haber Web Sitesi, **Somali'de BM Temsilcisi İstenmeyen Adam İlan Edildi,** 02.01.2019 <https://www.haberturk.com/somali-de-bm-temsilcisi-istenmeyen-adam-ilan-edildi-2278861> (erişim tarihi: 13.05.2019)

Habertürk Haber Web Sitesi, **Ruanda'da soykırımın 25. Yılı**, 06.04.2019
<https://www.haberturk.com/ruanda-da-soykirim-in-25-yili-2425621> (erişim tarihi: 21.10.2019)

Habertürk Resmi Web Sitesi, **Hatay'daki patlamanın detayları**, 11.02.2013
<https://www.haberturk.com/gundem/haber/819143-hataydaki-patlamanin-detaylari> (erişim tarihi: 28.10.2019)

Habertürk Resmi Web Sitesi, **1 Eylül Dünya Barış Günü kutlanıyor... Dünya Barış Günü mesajları ve sözleri**, 01.09.2019 <https://www.haberturk.com/1-eylul-dunya-baris-gunu-kutlaniyor-dunya-baris-gunu-mesajlari-ve-sozleri-2518143> (erişim tarihi: 14.09.2019)

Hürriyet Gazetesi Resmi Web Sitesi, **Bir kurşunla 55 milyon insan öldü**, 29.07.2018
<http://www.hurriyet.com.tr/avrupa/bir-kursunla-55-milyon-insan-oldu-40912009> (erişim tarihi: 07.09.2019)

Hürriyet Gazetesi Resmi Web Sitesi, **Suriye'de Seçim Günü**, 03.06.2014
<http://www.hurriyet.com.tr/dunya/suriye-de-secim-gunu-26537361> (erişim tarihi: 28.10.2019)

Hürriyet Gazetesi Resmi Web Sitesi. Çetin Ümit, **Türkiye, hava sahasını askeri sevkiyata kapattı**, 22.09.2011 <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/turkiye-hava-sahasini-askeri-sevkiyata-kapatti-18796280> (erişim tarihi: 10.09.2019)

Hürriyet Gazetesi Resmi Web Sitesi, **Saddam İdam Edildi**, 30.12.2006
<http://www.hurriyet.com.tr/dunya/saddam-idam-edildi-5699191> (erişim tarihi: 25.10.2019)

Gazete Bilkent Resmi Web Sitesi, **Kış Savaşı**, 25.02.2015
<https://www.gazetebilkent.com/2015/02/25/kis-savasi/> (erişim tarihi: 30.10.2019)

Kargı Can, **İmparator Hirohito ve General MacArthur Görüşmesi – 1945**, 23.02.2017 <https://wwturkiye.org/imparator-hirohito-ve-general-macarthur-ilk-kez-bir-araya-geliyor-1945/> (erişim tarihi: 14.09.2019)

Neue Zürcher Zeitung Web Sitesi, **Der Terroranschlag von Lockerbie – als vor 30 Jahren die Pan Am 103 explodierte**, 21.12.2018 <https://www.nzz.ch/international/attentat-von-lockerbie-vor-30-jahren-explodierte-die-pan-am-103-ld.1441617> (erişim tarihi: 10.09.2019)

NTV Resmi Web Sitesi, **Erdoğan: Artık Esad'a inanmıyorum**, 13.09.2011 <https://www.ntv.com.tr/galeri/turkiye/erdogan-artik-esada-inanmıyorum,OeZKOWOVkkG5AtexJ5ukTw/rb8hWbcYUku3zWQxqozfnw> (erişim tarihi: 10.09.2019)

NTV Resmi Web Sitesi, **Suriye iç savaşında 6 yılda neler yaşandı?**, 15.03.2017 https://www.ntv.com.tr/dunya/suriye-ic-savasinda-6-yilda-neler-yasandi,Ik0VGc0sPUqbvDUE_EDsqA (erişim tarihi: 13.09.2019)

Reuters Resmi Web Sitesi. Holland Steve, Muhammed Muhammed, **Trump weighs labeling Muslim Brotherhood a terrorist group**, 30.04.2019 <https://www.reuters.com/article/us-usa-trump-muslimbrotherhood/trump-weighs-labeling-muslim-brotherhood-a-terrorist-group-idUSKCN1S6159> (erişim tarihi: 29.10.2019)

Sputnik Resmi Web Sitesi, **Fransa'nın Ruanda Soykırımı Sorumlularını Gizlediği Ortaya Çıktı**, 07.02.2019 <https://tr.sputniknews.com/afrika/201902071037546796-fransa-ruanda-soykirimi-sorumlularini-gizledigi-ortaya-cikti/> (erişim tarihi: 17.04.2019)

Sputnik Resmi Web Sitesi, **Sayılarla G-20,**
<https://tr.sputniknews.com/politika/201811291036385944-g20-arjantin-abd-cin-turkiye-rusya/> (erişim tarihi: 18.10.2019)

Sputnik Resmi Web Sitesi, **Nükleer güç olmak için anayasa nasıl yorumlanabilir,**
18.08.2016 <https://tr.sputniknews.com/analiz/201608181024451329-japonya-biden-anayasa-nukleer-guc/> (erişim tarihi: 14.08.2019)

T.C. Dışişleri Bakanlığı Resmi Web Sitesi, **Birleşmiş Milletler Teşkilatı ve Türkiye,** <http://www.mfa.gov.tr/birlesmis-milletler-teskilati-ve-turkiye.tr.mfa> (erişim tarihi:13.05.2019)

T.C. Dışişleri Bakanlığı Resmi Web Sitesi, **Japonya'nın ekonomisi,** http://www.mfa.gov.tr/japonya_ekonomisi.tr.mfa 18.10.2019

Timeturk Haber Web Sitesi, **Birleşmiş Milletler (BM) nedir, ne zaman, nerede, kim tarafından kuruldu,** 24.10.2018 <https://www.timeturk.com/birlesmis-milletler-bm-nedir-ne-zaman-nerede-kim-tarafindan-kuruldu/haber-980181> (erişim tarihi: 05.05.2019)

TRT Haber Resmi Web Sitesi, **Yemen'in BMGK'nden askeri müdahale kararı talebi,** 25.03.2015 <https://www.trthaber.com/haber/dunya/yemenin-bmgkdan-askeri-mudahale-karari-talebi-174952.html> (erişim tarihi: 29.10.2019)

T24 Haber Resmi Web Sitesi, **Mısır'da darbe hükûmetine karşı eylemler ikinci gece de devam etti: "Sisi Allah'ın düşmanıdır,** 22.09.2019
<https://t24.com.tr/haber/misir-da-darbe-hukumetine-karsi-eylemler-ikinci-gece-de-devam-etti-sisi-allah-in-dusmanidir,840445> (erişim tarihi: 29.10.2019)

T24 Haber Resmi Web Sitesi, **Büyükant'ın referansı MacArthur,** 29/08/2008
<https://t24.com.tr/haber/buyukanitin-referansi-macarthur,4118> (erişim tarihi: 12.08.2019)

Diğer Yayınlar

Adams Simon, **Failure to Protect: Syria and the UN Security Council**, 2015.
http://www.globalr2p.org/media/files/syriapaper_final.pdf (erişim tarihi:

22.07.2019)

Avrupa Parlamentosu'nun **P7_TA(2013)0180; A/RES/60/1 Sayılı Kararı**,
18.04.2013.

BM Antlaşması, 1945, San Fransisco, Kamu Denetçiliği Kurumu Resmi Web Sitesi,
<https://www.ombudsman.gov.tr/contents/files/6535501-Birlesmis-Milletler-Antlasmasi.pdf> (28.04.2019)

BM Ankara Enformasyon Merkezi Resmi Web Sitesi, **BM Genel Kurulu'nun 377 (V) Sayılı Barış İçin Birleşme Kararı**, 03.11.1950
http://www.unicankara.org.tr/doc_pdf/377.pdf (erişim tarihi: 09.09.2019)

BM Ankara Enformasyon Merkezi Resmi Web Sitesi, **BM Genel Kurulu'nun 3814 (XXIX) sayılı ve 1974 tarihli kararı**,
http://www.unicankara.org.tr/doc_pdf/3814.pdf (erişim tarihi: 26.09.2019)

BM Mülteci Ajansı Resmi Web Sitesi, **BM Genel Kurul ve BMGK, A/67/997–S/2013/553 numaralı, 16.09.2013 tarihli rapor**
<https://www.refworld.org/docid/53abe7bf4.html> (erişim tarihi: 28.10.2019)

BM Resmi Web Sitesi, **BMGK S/RES/752 sayılı Bosna kararı**, 15.05.1992
<https://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/Chap%20VII%20SRES%20752.pdf> (erişim tarihi: 21.10.2019)

BM Resmi Web Sitesi, **BMGK S/RES/780 sayılı Bosna kararı**, 6.10.1992
[https://undocs.org/S/RES/780\(1992\)](https://undocs.org/S/RES/780(1992)) (erişim tarihi: 21.10.2019)

BM Resmi Web Sitesi, **BMGK S/RES/688 sayılı Irak kararı**, 1991
<https://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/IJ%20SRES688.pdf> (erişim tarihi: 24.10.2019)

- BM Resmi Web Sitesi, **BMGK S/RES/687 sayılı Irak kararı**, 1991
<https://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/Chap%20VII%20SRES%20687.pdf> (erişim tarihi: 24.10.2019)
- BM Resmi Web Sitesi, **BM Genel Kurulu A/RES/289 (IV) sayılı Libya kararı**, 21.11.1949 [https://undocs.org/en/A/RES/289\(IV\)](https://undocs.org/en/A/RES/289(IV)) (erişim tarihi: 18.08.2019)
- BM Resmi Web Sitesi, **BMGK S/RES/731 sayılı Libya kararı**, 20-23.12.1991
[https://undocs.org/S/RES/731\(1992\)](https://undocs.org/S/RES/731(1992)) (erişim tarihi: 25/10/2019)
- BM Resmi Web Sitesi, **BMGK S/RES/748 sayılı Libya kararı**, 31.03.1992
<https://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/Disarm%20SRES748.pdf> (erişim tarihi: 25.10.2019)
- BM Resmi Web Sitesi, **BMGK S/RES/883 sayılı Libya kararı**, 11.11.1993
<https://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/ROL%20SRES883.pdf> (erişim tarihi: 25.10.2019)
- BM Resmi Web Sitesi, **BMGK S/RES/1970 sayılı Libya kararı**, 26.02.2011
<https://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/Libya%20S%20RES%201970.pdf> (erişim tarihi: 25.10.2019)
- BM Resmi Web Sitesi, **BMGK S/RES/1973 sayılı Libya kararı**, 17.03.2011
<https://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/Libya%20S%20RES%201973.pdf> (erişim tarihi: 25.10.2019)
- BM Resmi Web Sitesi, **BMGK S/1994/674 numaralı Yugoslavya hakkında komisyon raporu sunumu**, 27.05.1994 <https://undocs.org/S/1994/674> (erişim tarihi: 09.07.2019)

BM Resmi Web Sitesi, **BMGK S/23307** numaralı Britanya Birleşik Krallığı ve Kuzey İrlanda tarafından Libya ile ilgili olarak BMGK ve BM Genel Kurulu'na yazılan yazı, 31.12.1991 <https://undocs.org/S/23307> (erişim tarihi: 03.07.2019)

BM Resmi Web Sitesi, **BMGK S/23308** Amerika ve İngiltere tarafından Libya ile ilgili olarak BMGK ve BM Genel Kurulu'na yazılan yazı, 31.12.1991 <https://undocs.org/S/23308> (erişim tarihi: 24.07.2019)

BM Resmi Web Sitesi, **BMGK S/RES/2309** sayılı kararı, 22.09.2016 <https://www.un.org/counterterrorism/ctitf/en/sres2309> (erişim tarihi: 19.07.2019)

BM Resmi Web Sitesi, **BMGK S/RES/912 (1994) Sayılı Ruanda Kararı**, 21.04.1994 <https://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/Chap%20VII%20SRES%20912.pdf> (erişim tarihi: 29.08.2019)

BM Resmi Web Sitesi, **BMGK S/RES/955 (1994) sayılı Ruanda kararı**, 09.11.1994. <https://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/IJ%20SRES955.pdf> (erişim tarihi: 29.08.2019)

BM Resmi Web Sitesi, **The United Nations and Somalia 1992 – 1996**, UN Publications, New York, 1996. <https://digitallibrary.un.org/record/205118?ln=en> (erişim tarihi: 05.08.2019)

BM Resmi Web Sitesi, **BMGK, S/RES/794 (1992) sayılı Somali Kararı**, 03.12.1992, <https://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/Chap%20VII%20SRES%20794.pdf> (erişim tarihi: 06.08.2019)

BM Resmi Web Sitesi, **BMGK, S/RES/837 sayılı Somali kararı**, 06.06.1993 [https://undocs.org/S/RES/837\(1993\)](https://undocs.org/S/RES/837(1993)) (erişim tarihi: 06/08/2019)

BM Resmi Web Sitesi, Basın Bülteni, **Kofi Annan Appointed Joint Special Envoy of United Nations**, League of Arab States on Syrian Crisis, 23.02.2012
<https://www.un.org/press/en/2012/sgsm14124.doc.htm> (erişim tarihi: 18.09.2019)

BM Resmi Web Sitesi, BMGK S/PV.3377 numaralı 3377. Toplantı, 16.05.1994,
<https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/PRO/N94/856/51/PDF/N9485651.pdf?OpenElement> (erişimtarihi: 17.08.2019)

BM Resmi Web Sitesi, **BMGK Report of the Secretary-General on the Situation in Somalia, S/24343**, 22.06.1992
<https://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/Somalia%20S%2024343.pdf> (erişim tarihi: 27.07.2019)

BMGK Deklarasyonu, **Note by The President of the Security Council, S/23500**, 31.01.1992

Cenevre Sözleşmeleri, Cenevre, 1949
https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/KM_/d00/c002/km_00002024ss0053.pdf (erişim tarihi: 15.05.2019)

Evrensel İnsan Hakları Bildirisi, **217 A(III) Sayılı BM Genel Kurulu Kararı** (çeviri; Semih Gemalmaz), 10 Aralık 1948

Danış Dilara, **Irak'tan Irak'a: 2003 Sonrası Irak'tan Komşu Ülkelere ve Türkiye'ye Yönelik Göçler**, ORSAM (Ortadoğu Stratejik Araştırma Merkezi), Ankara, 2010

Erginay Akif, **Yeni Japon Anayasası**,
<http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/38/245/2202.pdf> (erişim tarihi: 31.08.2019)

Kamu Ombudsmanlığı Resmi Web Sitesi, **BM Antlaşması**, 1945, San Fransisco.
<https://www.ombudsman.gov.tr/contents/files/6535501-Birlesmis-Milletler-Antlasmasi.pdf> (erişim tarihi: 18.06.2019)

Özdemir Cüneyt, **Bir Çikolata'ya Bir Kilo Benzin, Venezuela!**, Program, 28.01.2019 <https://www.youtube.com/watch?v=CaKJdwL6DEo> (erişim tarihi: 09.09.2019)

T.C. Anayasası, TBMM Resmi Web Sitesi, 07.11.1982
https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa_2018.pdf (erişim tarihi: 25.09.2019)

TBMM Resmi Web Sitesi, T.C. Resmi Gazete, **BM Antlaşması**, 1945.
<https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/3-30.pdf> (erişim tarihi: 09.05.2019)

TBMM Resmi Web Sitesi, Uluslararası Ceza Divanı, **Roma Statüsü**.
https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/mevzuat_CDRS.htm (erişim tarihi: 15.06.2019)

Ulutaş Ufuk, Bölme Selin, SETA raporu, **İşyan, Müdahale ve Sonrası: Libya'da Dönüşüm Sancıları**, 2011

UNIDIR Resmi web sitesi (United Nations Institute for Disarmament Research Genava), "Managing Arms in Peace Processes: Somalia", New York and Genova, 1995 <http://www.unidir.org/files/publications/pdfs/disarmament-and-conflict-resolution-project-managing-arms-in-peace-processes-somalia-142.pdf> (erişim tarihi: 14.08.2019)

Ürer Levent, Sn. Prof. Dr. Levent Ürer ile Röportaj, <https://www.tesadernegi.org/sn-prof-dr-levent-urer-ile-roportaj.html> (erişim tarihi: 18.10.2019)

ÖZGEÇMİŞ

1982 senesinde Ankara’da doğdu. Ankara Kocatepe Mimar Kemal Lisesi’nden mezun olduktan sonra İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi’ni kazandı. 2005 senesinde Hukuk Lisans Programını, 2007 senesinde ikinci lisans eğitimi olan İşletme Bölümü’nü tamamladı. Aynı sene, Bahçeşehir Üniversitesi’nde, Sermaye Piyasaları ve Finans alanında MBA Programına başladı ve 2009 senesinde bu programı bitirdi. 2014 senesinde, Anadolu Üniversitesi İktisat Fakültesi bünyesinde Uluslararası İlişkiler Lisans Programından mezun oldu. 2019 senesinde Beykent Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Yüksek Lisans Programını tamamladı. Serbest olarak Avukatlık mesleğini icra etmektedir.

Taha ŞİMŞEK